

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID
DECANAAT
TIENSESTRAAT 41
3000 LEUVEN
Academiejaar 2015 - 2016

De verschillen tussen autochtonen en allochtonen aangaande slachtoffer- en daderschap bij zowel klassiek pesten als cyberpesten

Promotor: Prof. S. PLEYSIER
Begeleidster: L. DISCART

Verhandeling, ingediend door JOP VAN DER
AUWERA, bij het eindexamen voor de graad van
MASTER IN DE CRIMINOLOGISCHE
WETENSCHAPPEN

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID
DECANAAT
TIENSESTRAAT 41
3000 LEUVEN
Academiejaar 2015 - 2016

De verschillen tussen autochtonen en allochtonen aangaande slachtoffer- en daderschap bij zowel klassiek pesten als cyberpesten

Promotor: Prof. S. PLEYSIER
Begeleidster: L. DISCART

Verhandeling, ingediend door JOP VAN DER
AUWERA, bij het eindexamen voor de graad van
MASTER IN DE CRIMINOLOGISCHE
WETENSCHAPPEN

“We focus so much on our differences, and that is creating – I think – a lot of chaos, negativity and bullying in the world. And I think if everybody focused on what we all have in common – which is – we all want to be happy. No one should ever feel as if they cannot live their life in a way that will truly allow them to be happy simply because they are “different” from someone else.”

ELLEN L. DEGENERES (Amerikaanse actrice, presentatrice en stand-up comedienne)

Samenvatting

Het onderwerp van dit onderzoek betreft 'het verschil tussen autochtonen en allochtonen aangaande slachtoffer- en daderschap bij zowel klassiek pesten als cyberpesten in Vlaamse en Brusselse scholen'. Belgisch wetenschappelijk onderzoek naar deze verschillen tussen beide groepen zijn eerder zeldzaam. Wanneer deze toch uitgevoerd worden, beperken ze zich slechts tot een schrale opsomming van de prevalentiecijfers. Omwille van die lacunes in de wetenschappelijk literatuur dient een uitgebreider onderzoek zich aan. Zo worden in dit onderzoek naast de prevalentiecijfers, ook de verschillende pestvormen, de beleving en de perceptie van klassiek en cyberpestgedrag onder de loep genomen bij daders, slachtoffers en omstaanders. Dat gebeurde steeds met een vergelijking tussen allochtonen en autochtonen. Het doel van dit onderzoek is dan ook de verschillen tussen beide groepen bloot te leggen om een helpende hand te reiken naar de diensten die een preventieve functie vervullen. Dit kwantitatieve onderzoek maakt gebruik van zowel schriftelijke als online vragenlijsten om de jongeren te bevragen over bovengenoemde thema's. De deelnemende scholen beschikten steeds over de keuze om de vragenlijst hetzij schriftelijk, hetzij online in te vullen. Deze flexibele deelnemingsmogelijkheden zorgden voor een grote bereidheid tot deelname van de scholen, waardoor 1808 jongeren de vragenlijst hebben ingevuld. De verdeling tussen allochtone (46%) en autochtone jongeren (54%) is quasi gelijk aan elkaar. Uit de resultaten blijkt dat meer allochtonen in vergelijking met autochtonen slachtoffer worden van klassiek pesten, maar dat de verhouding tussen beide groepen bij cyberpesten gelijk is. Daarnaast fungeren meer allochtonen dan autochtonen als klassiek en cyberpester. Verder gebruiken de daders van beide groepen dezelfde manieren om hun slachtoffer te pesten. Ook wat het slachtofferschap betreft, worden beide groepen het merendeel van de tijd op dezelfde wijze gepest, met uitzondering van 'negeren en uitsluiten' waar autochtonen meer slachtoffer worden en bij 'haatwebsites' waar meer allochtonen slachtoffer worden. Vervolgens ervaren meer autochtonen de pestvormen 'negeren en uitsluiten', 'account hacken', 'flaming', 'outing' en 'bannen of muten' als kwetsend. Dit terwijl bij slachtoffers of daders geen verschil qua beleving wordt vastgesteld tussen beide groepen. Ook worden bij slachtoffers en daders betreffende de perceptie van pesten geen verschillen gevonden tussen allochtonen en autochtonen, met uitzondering bij de klassieke slachtoffers. Hier rechtvaardigen meer allochtonen pestgedrag wanneer het slachtoffer het heeft verdiend. Tot slot worden bovendien meer allochtonen getuige van pestgedrag en in het bijzonder van 'outing', 'identity fluidity', 'vals account', 'hate groups', 'bedreigingen', 'fysiek en indirect pestgedrag'.

Dankwoord

Knowledge is power. Information is liberating. Education is the premise of progress, in every society, in every family. – Kofi Annan (voormalig secretaris-generaal van de Verenigde Naties)

De voormalig secretaris-generaal van de Verenigde Naties vat op de juiste manier samen hoe ik mezelf bij de afronding van deze masterproef voel. Het op ‘eigen houtje’ uitvoeren van een wetenschappelijk onderzoek lijkt voor mij het ideale sluitstuk van deze opleiding. Ik ben ervan overtuigd dat naast het verkrijgen van voldoening en tevredenheid, dit ‘jaarproject’ mij ook zelfstandigheid, motivatie en een enorme kennis omtrent het thema heeft opgeleverd. Om tot deze ontwikkeling te komen was mijn toewijding, ambitie en interesse alleen niet voldoende. Bijgevolg is dit dan ook de ideale plaats om een aantal personen te bedanken die mij de voorbije maanden hebben gesteund, begeleid en bijgestaan in dit – soms toch wel gecompliceerde – verhaal.

Ten eerste wil ik de deelnemende scholen en hun leerlingen een woord van dank dienen. Zij hebben immers hun kostbare tijd moeten opofferen om de – toch wel lange – vragenlijst in te vullen. Aangezien deze masterproef niets zou betekenen zonder het nodige aantal multiculturele deelnemers is mijn dank voor deze scholen ontzettend groot.

Ten tweede wil ik ook even mijn grootse appreciatie voor mijn ouders neerschrijven. Om te beginnen omdat zij toch diegene zijn die mij de kans hebben gegeven om te studeren aan de KU Leuven. Daarnaast kon ik steeds rekenen op de nodige financiële middelen om enerzijds een aanzienlijk aantal vragenlijsten af te drukken en anderzijds het openbaar vervoer te nemen om deze vragenlijsten af te nemen op diverse plaatsen in Vlaanderen. Bovendien fungeerde hun onvoorwaardelijke steun tijdens de voorbije academiejaren steeds als stimulans waardoor de nodige motivatie voor de studie steeds aanwezig was. Graag zou ik in het bijzonder dan ook mijn moeder bedanken omdat zij meermaals de rol van ‘grammaticale corrector’ heeft vervuld. Daarom – en uiteraard ook om talloze andere redenen – een welgemeende dank u wel.

Ten derde dank ik ook mijn promotor, professor PLEYSIER, om mij steeds de nodige informatie en kritische reflecties te voorzien waardoor het complexe schrijf- en denkproces van deze masterproef toch net ietwat eenvoudiger werd.

Tot slot zou ik graag mijn begeleidster, LIZE DISCART, willen bedanken voor de nodige motivatie, de kritische reflecties en waardevolle adviesverlening doorheen het academiejaar. Telkens was ze bereid om mijn (voorlopige) versies door te lezen op zoek naar grammaticale en inhoudelijke mankementen. Met haar verrijkende en snelle feedback stuurde ze me dan ook vaak opnieuw in de juiste richting.

INHOUDSTAFEL

Dankwoord	i
Lijst van afkortingen	vii
Lijst van tabellen en figuren	viii
Lijst van bijlagen	x
Inleiding	1
DEEL 1: Pesten	4
<i>HOOFDSTUK 1: Begripsomschrijving ‘pesten’</i>	4
1.1 Begripsomschrijving van klassiek pesten	4
1.2 Begripsomschrijving van cyberpesten	6
<i>HOOFDSTUK 2: Cijfergegevens van pesten</i>	8
2.1 Cijfergegevens van klassiek pesten.....	8
2.2 Cijfergegevens van cyberpesten.....	10
<i>HOOFDSTUK 3: Pestrollen en pestprofielen van pestgedrag</i>	12
3.1 Pestrollen en pestprofielen van klassiek pestgedrag	13
3.2 Pestrollen en pestprofielen van cyberpesten	17
<i>HOOFDSTUK 4: Vormen van pestgedrag</i>	19
4.1 Vormen van pestgedrag bij klassiek pesten	19
4.2 Vormen van pestgedrag bij cyberpesten	20
<i>HOOFDSTUK 5: Prevalentie van pesten</i>	21
5.1 Prevalentie bij klassiek pesten.....	21
5.2 Prevalentie bij cyberpesten.....	24
<i>HOOFDSTUK 6: Gevolgen van pesten</i>	26
6.1 Gevolgen van klassiek pesten	26
6.2 Gevolgen van cyberpesten	29
<i>HOOFDSTUK 7: Perceptie van pesten</i>	30
7.1 Perceptie van klassiek pesten	30
7.2 Perceptie van cyberpesten	33
DEEL 2: Pestgedrag bij allochtonen	36
<i>HOOFDSTUK 1: Begripsomschrijving ‘pestgedrag bij allochtonen’</i>	36
<i>HOOFDSTUK 2: Cijfergegevens van ‘pestgedrag bij allochtonen’</i>	37
<i>HOOFDSTUK 3: Vormen van ‘pestgedrag bij allochtonen’</i>	39
<i>HOOFDSTUK 4: Prevalentie van ‘pestgedrag bij allochtonen’</i>	41
4.1 Prevalentie van allochtone pestgedrag	41
4.2 Prevalentie van etnisch pestgedrag	43
<i>HOOFDSTUK 5: Gevolgen van ‘pestgedrag bij allochtonen’</i>	46

<i>HOOFDSTUK 6: Perceptie van ‘pestgedrag bij allochtonen’</i>	46
DEEL 3: Probleemstelling	48
DEEL 4: Onderzoeksvragen en concepten	51
<i>HOOFDSTUK 1: Onderzoeksvragen</i>	51
<i>HOOFDSTUK 2: Concepten</i>	53
2.1 Autochtonen vs. allochtonen	53
2.2 Slachtofferschap vs. daderschap van pesten	54
2.3 Belevingsimpact vs. perceptie van pesten	55
<i>HOOFDSTUK 3: Hypothesen</i>	55
DEEL 5: Methodologie	59
<i>HOOFDSTUK 1: De kwantitatieve onderzoekstraditie</i>	59
<i>HOOFDSTUK 2: Onderzoekseenheden en steekproeftrekking</i>	60
<i>HOOFDSTUK 3: Dataverzamelingsmethode</i>	62
<i>HOOFDSTUK 4: Data-analyse en data-cleaning</i>	68
<i>HOOFDSTUK 5: Beperkingen van het onderzoek</i>	70
DEEL 6: Resultaten	73
<i>HOOFDSTUK 1: Basisgegevens respondenten</i>	73
<i>HOOFDSTUK 2: Resultaten prevalentie pestgedrag</i>	75
2.1 Resultaten prevalentie klassiek pesten	75
2.2 Resultaten prevalentie cyberpesten	83
2.3 Resultaten prevalentie omstaanders van pestgedrag	89
<i>HOOFDSTUK 3: Resultaten soorten pestvormen</i>	95
3.1 Resultaten soorten pestvormen klassiek pesten	95
3.2 Resultaten soorten pestvormen cyberpesten	97
3.3 Resultaten soorten pestvormen omstaanders van pestgedrag	98
<i>HOOFDSTUK 4: Resultaten beleving en perceptie van pestgedrag</i>	101
4.1 Resultaten beleving van pestgedrag	101
4.2 Resultaten perceptie van pestgedrag	106
DEEL 7: Discussie	112
<i>HOOFDSTUK 1: Discussie slachtofferschap klassiek pesten</i>	112
1.1 Discussie prevalentie slachtofferschap klassiek pesten.....	112
1.2 Discussie pestvormen bij slachtoffers van klassiek pesten	115
<i>HOOFDSTUK 2: Discussie daderschap klassiek pesten</i>	116
2.1 Discussie prevalentie daderschap klassiek pesten.....	116
2.2 Discussie pestvormen daderschap klassiek pesten	117
<i>HOOFDSTUK 3: Discussie slachtofferschap cyberpesten</i>	118
3.1 Discussie prevalentie slachtofferschap cyberpesten	118

3.2 Discussie pestvormen slachtofferschap cyberpesten.....	120
<i>HOOFDSTUK 4: Discussie daderschap cyberpesten.....</i>	<i>121</i>
4.1 Discussie prevalentie daderschap cyberpesten.....	121
4.2 Discussie pestvormen daderschap cyberpesten.....	122
<i>HOOFDSTUK 5: Discussie beleving van pesten.....</i>	<i>123</i>
5.1 Discussie beleving van klassiek pesten.....	123
5.2 Discussie beleving van cyberpesten.....	124
<i>HOOFDSTUK 6: Discussie perceptie van pesten.....</i>	<i>125</i>
6.1 Discussie perceptie van klassiek pesten.....	126
6.2 Discussie perceptie van cyberpesten.....	127
<i>HOOFDSTUK 7: Discussie omstanders van pestgedrag.....</i>	<i>128</i>
7.1 Discussie prevalentie van omstanders.....	128
7.2 Discussie soorten pestvormen omstanders.....	130
DEEL 8: Conclusie en aanbevelingen.....	132
Bibliografie.....	140
Bijlage.....	148
<i>Bijlage 1: Aantal leerlingen per geslacht in het Vlaamse en Brusselse secundair onderwijs volgens graad.....</i>	<i>148</i>
<i>Bijlage 2: Brief/ e-mail betreffende de vraag tot medewerking.....</i>	<i>149</i>
<i>Bijlage 3: Brief/e-mail gericht aan leerlingen/ouders tot deelname aan de online vragenlijst via schoolspecifieke website.....</i>	<i>151</i>
<i>Bijlage 4: Vragenlijst van het onderzoek.....</i>	<i>152</i>
<i>Bijlage 5: Antwoorden op vraag 11 uit de vragenlijst: ‘Welke taal spreek je meestal thuis in je gezin?’.....</i>	<i>168</i>
<i>Bijlage 6 : Tabel verschil in ‘grappig’ beleven van klassieke pestvormen tussen slachtoffers (SO) en niet-slachtoffers bij zowel autochtonen als allochtonen.....</i>	<i>169</i>
<i>Bijlage 7: Tabel verschil in ‘grappig’ beleven van klassieke pestvormen tussen pesters (P) en niet-pesters bij zowel autochtonen als allochtonen.....</i>	<i>169</i>
<i>Bijlage 8: Tabel verschil in ‘grappig’ beleven van cyberpestvormen tussen cyberslachtoffers (CSO) en niet-slachtoffers bij zowel autochtonen als allochtonen.....</i>	<i>170</i>
<i>Bijlage 9: Tabel verschil in ‘grappig’ beleven van cyberpestvormen tussen cyberpesters (CP) en niet-pesters bij zowel autochtonen als allochtonen.....</i>	<i>171</i>
<i>Bijlage 10: Verschil tussen autochtone en allochtone ‘slachtoffers’ en ‘geen slachtoffers’ van klassiek pesten wat betreft het toelaten van pestgedrag onder bepaalde omstandigheden, de verantwoordelijk van pesten en het hulp bieden bij peestsituaties.....</i>	<i>172</i>
<i>Bijlage 11: Verschil tussen autochtone en allochtone ‘pesters’ en ‘geen pesters’ van klassiek pesten wat betreft het toelaten van pestgedrag onder bepaalde omstandigheden, de verantwoordelijk van pesten en het hulp bieden bij peestsituaties.....</i>	<i>173</i>
<i>Bijlage 12: Verschil tussen autochtonen en allochtone cyberslachtoffers en geen slachtoffers van cyberpesten wat betreft het toelaten van pestgedrag onder bepaalde omstandigheden, de verantwoordelijk van pesten en het hulp bieden bij peestsituaties.....</i>	<i>174</i>

<i>Bijlage 13: Verschil tussen autochtonen en allochtone ‘pesters’ en ‘geen pesters’ van cyberpesten wat betreft het toelaten van pestgedrag onder bepaalde omstandigheden, de verantwoordelijk van pesten en het hulp bieden bij peestsituaties .....</i>	<i>175</i>
<i>Bijlage 14: Verschil tussen autochtonen en allochtonen betreffende de basisgegevens van de respondenten .....</i>	<i>176</i>
<i>Bijlage 15: Verschil tussen autochtonen en allochtonen aangaande het aantal hechte vrienden van buitenlandse afkomst. ....</i>	<i>176</i>
<i>Bijlage 16: Aantal en percentage ontbrekende antwoorden per vraag/thema .....</i>	<i>177</i>
<i>Bijlage 17: Overzicht van verworpen en bevestigde hypothesen .....</i>	<i>178</i>

Lijst van afkortingen

CBS	Centraal Bureau voor Statistiek
Sig.	Significantieniveau
KP	Klassiek pesten
CPN	Cyberpesten
SO	Slachtoffer
P	Pester
CSO	Cyberslachtoffer
CP	Cyberpester
H	Hypothese
OV	Onderzoeksvraag
V	Cramér V-waarde
Phi	Phi-waarde

Lijst van tabellen en figuren

TABEL 1: Overzicht van deelnemende scholen.....	63
TABEL 2: Basisgegevens van de respondenten: geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en relationele status van de ouders.....	74
TABEL 3: Basisgegevens van de respondenten: etnische afkomst, taal, leerlingen van buitenlandse afkomst in klas en -school.....	75
TABEL 4: Verschil tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van slachtofferschap bij klassiek pestgedrag: slachtofferschap, waarvan kent men de pester, plaats pestgedrag en hulp na pestgedrag.....	77
TABEL 5: Verschil tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van ouderschap bij klassiek pestgedrag: ouderschap, waarvan kent men zijn slachtoffer, plaats pestgedrag en hulp bij pestgedrag.....	78
TABEL 6: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van slachtofferschap bij klassiek pestgedrag: geslacht, opleidingsgraad, opleidingsniveau en taal.....	79
TABEL 7: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van slachtofferschap bij klassiek pestgedrag: aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in zowel de klasgroep als op school.....	81
TABEL 8: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van ouderschap bij klassiek pestgedrag: geslacht, opleidingsgraad, opleidingsniveau en taal.....	82
TABEL 9: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van ouderschap bij klassiek pestgedrag: aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in zowel de klasgroep als op school.....	83
TABEL 10: Verschil tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van slachtofferschap bij cyberpestgedrag: slachtofferschap, waarvan kent men de pester en hulp na pestgedrag.....	85
TABEL 11: Verschil tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van ouderschap bij cyberpestgedrag: ouderschap, waarvan kent men zijn slachtoffer en hulp bij pestgedrag.....	85
TABEL 12: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van slachtofferschap bij cyberpestgedrag: geslacht, opleidingsgraad, opleidingsniveau en taal.....	87
TABEL 13: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van slachtofferschap bij cyberpestgedrag: aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in zowel de klasgroep als op school.....	88
TABEL 14: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van ouderschap bij cyberpestgedrag: geslacht, opleidingsgraad, opleidingsniveau en taal.....	90
TABEL 15: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van ouderschap bij cyberpestgedrag: aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in zowel de klasgroep als op school.....	91

TABEL 16: Verschil tussen autochtonen en allochtonen betreffende het getuige zijn van pestgedrag: getuige, waarvan kent men het slachtoffer/pester en plaats van pestgedrag.....	92
TABEL 17: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende het getuige zijn van pestgedrag: geslacht, opleidingsgraad, opleidingsniveau en taal.....	93
TABEL 18: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende het getuige zijn van pestgedrag: aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in zowel de klasgroep als op school.....	94
TABEL 19: Verschil in soorten pestvormen van klassiek pesten tussen autochtone- en allochtone slachtoffers.....	96
TABEL 20: Verschil in soorten pestvormen van klassiek pesten tussen autochtone- en allochtone pesters.....	96
TABEL 21: Verschil in soorten cyberpestvormen tussen autochtone- en allochtone slachtoffers.....	98
TABEL 22: Verschil in soorten cyberpestvormen tussen autochtone- en allochtone pesters.....	99
TABEL 23: Verschil in soorten pestvormen van klassiek pesten tussen autochtone- en allochtone getuige van pestgedrag.....	100
TABEL 24: Verschil in soorten cyberpestvormen tussen autochtone- en allochtone getuige van pestgedrag.....	101
TABEL 25: Verschil tussen autochtonen en allochtonen wat betreft het ‘kwetsend ervaren’ van de verschillende pestvormen van klassiek pesten.....	103
TABEL 26: Verschil tussen autochtonen en allochtonen wat betreft het ‘kwetsend ervaren’ van de verschillende cyberpestvormen	104
TABEL 27: Verschil tussen autochtonen en allochtonen wat betreft het ergst ervaren van bepaalde pestvormen: pesten op school vs. cyberpesten <i>en</i> pesten met veel omstaanders vs. pesten zonder veel omstaanders.....	104
TABEL 28: Verschil tussen autochtonen en allochtonen wat betreft het toelaten van pestgedrag onder bepaalde omstandigheden, de verantwoordelijk van pesten en het hulp bieden bij peestsituaties.....	108
TABEL 29: Verschil tussen autochtonen en allochtonen wat betreft de perceptie pesten, pestvormen, slachtoffers en daders.....	109

Lijst van bijlagen

BIJLAGE 1: Aantal leerlingen per geslacht in het Vlaamse en Brusselse secundair onderwijs volgens graad.....	148
BIJLAGE 2: Brief / e-mail betreffende de vraag tot medewerking.....	149
BIJLAGE 3: Brief/e-mail gericht aan leerlingen/ouders tot deelname aan de online vragenlijst via schoolspecifieke website.....	151
BIJLAGE 4: Vragenlijst van het onderzoek.....	152
BIJLAGE 5: Antwoorden op vraag 11 uit de vragenlijst: ‘Welke taal spreek je meestal thuis in je gezin?’.....	168
BIJLAGE 6 : Tabel verschil in ‘grappig’ beleven van klassieke pestvormen tussen slachtoffers (SO) en niet-slachtoffers bij zowel autochtonen als allochtonen	169
BIJLAGE 7: Tabel verschil in ‘grappig’ beleven van klassieke pestvormen tussen pesters (P) en niet-pesters bij zowel autochtonen als allochtonen.....	169
BIJLAGE 8: Tabel verschil in ‘grappig’ beleven van cyberpestvormen tussen cyberslachtoffers (CSO) en niet-slachtoffers bij zowel autochtonen als allochtonen.....	170
BIJLAGE 9: Tabel verschil in ‘grappig’ beleven van cyberpestvormen tussen cyberpesters (CP) en niet-pesters bij zowel autochtonen als allochtonen.....	171
BIJLAGE 10: Verschil tussen autochtone en allochtone ‘slachtoffers’ en ‘geen slachtoffers’ van klassiek pesten wat betreft het toelaten van pestgedrag onder bepaalde omstandigheden, de verantwoordelijk van pesten en het hulp bieden bij peestsituaties.....	172
BIJLAGE 11: Verschil tussen autochtone en allochtone ‘pesters’ en ‘geen pesters’ van klassiek pesten wat betreft het toelaten van pestgedrag onder bepaalde omstandigheden, de verantwoordelijk van pesten en het hulp bieden bij peestsituaties.....	173
BIJLAGE 12: Verschil tussen autochtonen en allochtone cyberslachtoffers en geen slachtoffers van cyberpesten wat betreft het toelaten van pestgedrag onder bepaalde omstandigheden, de verantwoordelijk van pesten en het hulp bieden bij peestsituaties.....	174
BIJLAGE 13: Verschil tussen autochtonen en allochtone ‘pesters’ en ‘geen pesters’ van cyberpesten wat betreft het toelaten van pestgedrag onder bepaalde omstandigheden, de verantwoordelijk van pesten en het hulp bieden bij peestsituaties.....	175
BIJLAGE 14: Verschil tussen autochtonen en allochtonen betreffende de basisgegevens van de respondenten.....	176
BIJLAGE 15: Verschil tussen autochtonen en allochtonen aangaande het aantal hechte vrienden van buitenlandse afkomst.....	176
BIJLAGE 16: Aantal en percentage ontbrekende antwoorden per vraag/thema.....	177
BIJLAGE 17: Overzicht van verworpen en bevestigde hypothesen.....	178

Inleiding

Vandaag de dag zijn krantenartikelen over gepeste jongeren die zelfmoord plegen enorm talrijk aanwezig in de media.¹ De consequenties die jongeren ondervinden bij peestsituaties hebben dan ook een enorme impact op hun leven. Zowel op korte als op lange termijn kunnen er zich fysieke, psychologische, schoolse en sociale problemen voordoen bij de slachtoffers.² Niettegenstaande het de slachtoffers zijn die de meeste gevolgen ondervinden tijdens hun jeugd, beleven pesters ook meermaals negatieve implicaties van de talloze peestsituaties. Uit cijfers blijkt namelijk dat ‘iemand pesten’ gewoonlijk een voorbode is voor middelenmisbruik en crimineel gedrag op latere leeftijd.³

Omwille van deze gevolgen bij zowel slachtoffers als daders dient onze samenleving daar op te reageren door gespecialiseerde diensten in het leven te roepen. Men heeft immers de ambitie om deze jongeren op te vangen en te begeleiden in zowel gerechtelijke en sociale diensten als in psychologische hulp- en opvoedingscentra.⁴ De ‘reactieve houding’ van deze diensten is enigszins waardevol en belangrijk, maar per slot van rekening niet voldoende. Vandaar dat zich, complementair aan deze reactieve houding, een preventieve houding opdringt. In het verspreiden van die preventieve aanpak vervult het Vlaams netwerk ‘Kies Kleur tegen Pesten’ vandaag een belangrijke sleutelrol. Met enerzijds hun jaarlijkse ‘Week tegen Pesten’ die jongeren over heel Vlaanderen sensibiliseert en anderzijds hun collectieve visie omtrent het thema ‘pesten’, zijn ze één van de belangrijkste voortrekkers van de preventiegedachte. Hun doel bestaat erin om met zowel algemene als specifieke preventie het pestprobleem bij jongeren bespreekbaar te maken, helpen te voorkomen en terug te dringen.⁵

Verder is het onmiskenbaar dat wetenschappelijk onderzoek nodig is om deze preventieve campagnes vorm en inhoud te geven. Dit onderzoek, met als onderzoeksvraag: *‘Wat zijn de verschillen tussen autochtonen en allochtonen aangaande slachtoffer- en daderschap van zowel klassiek als cyberpesten?’* zou mogelijk zijn steentje kunnen bijdragen bij de algemene, maar

---

¹ “Ouders Lars (13) getuigen over zelfmoord van hun gepeste zoon” – Het Laatste Nieuws (03/03/’15), “Belgische tiener (16) pleegt zelfmoord na pesterijen op Ask.fm” – Het Laatste Nieuws (12/09/’14), “Voor eeuwig 13’: Marion pleegde zelfmoord na zware pesterijen op school” – Het Laatste Nieuws (21/05/’15).

² J. JUVONEN en E. F. GROSS, “The rejected and the bullied: Lessons about social misfits from developmental psychology” in K.D. WILLIAMS, J.P. FORGAS en W. VON HIPPEL (Eds.), *The social outcast: Ostracism, Social exclusion, rejection, and bullying*, New York, Psychology Press Taylor & Francis Group, 2005, 159-162.

³ R. VEENSTRA, G. HUIJSING, J.K. DIJKSTRA en S. LINDENBERG, *Wie pest wie? Een netwerkbenadering van pesten*, *Justitiële verkenning*, 2008, 88.

⁴ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 18.

⁵ KIES KLEUR TEGEN PESTEN, *Missie*. Brussel, 2015. En: <http://www.kieskleurtegenpesten.be/het-netwerk/missie> [Geraadpleegd op 16/05/2016].

vooral bij de specifieke preventie. Uit eerder onderzoek blijkt namelijk dat tussen beide groepen wel degelijk verschillen bestaan wat klassiek pestgedrag betreft.⁶ De verschillen tussen allochtonen en autochtonen bij cyberpesten zijn echter nog niet uitgebreid onderzocht. Het is dan ook ongetwijfeld leerzaam en nuttig om te kijken wat nu precies de verschillen zijn tussen beide groepen bij de verschillende pestvormen. Zijn autochtonen evenveel slachtoffer, dader en omstaander als allochtonen? Gebruiken beide groepen andere pestvormen om elkaar te raken? Beleven ze de pestsituaties op verschillende wijze? Hebben autochtonen een andere denkwijze over pesten dan allochtonen? Wat zijn uitgerekend de verschillen tussen beide groepen betreffende klassiek en cyberpesten? Op al deze vragen tracht dit onderzoek een antwoord te vinden.

Ondanks het inspirerende citaat van de Amerikaanse presentatrice ELLEN DEGENERES (zie *supra*) waarin zij stelt dat veel ellende en negativiteit ontstaat door te focussen op de verschillen tussen mensen, concentreren we ons hier net specifiek op de discrepanties tussen allochtonen en autochtonen. Het doel van dit onderzoek is dan ook om bewust de tegenstellingen tussen beide groepen bloot te leggen om zo in de toekomst aan doelgerichte preventie te doen. Om die preventie vorm te geven is het bijvoorbeeld noodzakelijk om te weten welke jongeren hetzij meer de slachtofferrol op zich nemen, dan wel eerder als pester fungeren.⁷ Omwille van deze redenen zoeken we in dit onderzoek dan ook specifiek naar verschillen *tussen* beide groepen op specifieke domeinen.⁸

Dit onderzoek wordt uitgevoerd bij jongeren die school lopen in Vlaamse of Brusselse secundaire scholen. Aan de hand van een vragenlijst wordt gepeild naar hun pestervaring en denkbeeld over pesten. Deze vragenlijsten worden hetzij schriftelijk, hetzij online ingevuld door de jongeren uit de deelnemende scholen. Als stimulans is aan die school ook steeds een schoolspecifieke rapportage beloofd tegen september 2016. De reden daarvoor is dat de scholen met deze cijfers ook zelf een doelgerichte preventie kunnen opstarten. Het onderwijs vervult

---

⁶ S. VAN DORSSELAER, M. DE LOOZE, E. VERMEULEN-SMIT, S. DE ROOS, J. VERDURMEN, T. TER BOGT en W. VOLLEBERGH, *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*, Utrecht, Trimbos-instituut, 2010, 48.

⁷ Y. BJERELD, K. DANEBACKEN en M. PETZOLD, "Differences in prevalence of bullying victimization between native and immigrant children in the Nordic countries: A parent-reported serial cross-sectional study", *Child: Care, Health and Development*, 2015, 597-598.

⁸ VOORBEELD: Er wordt bijvoorbeeld *niet* gekeken of allochtonen qua pestgedrag verschillen *tussen* een BSO- of ASO-opleiding. Nee, wat *wel* nagegaan wordt is het verschil *tussen* allochtonen en autochtonen *in* een BSO- of ASO-opleiding. Is het bijvoorbeeld zo dat meer autochtonen in vergelijking met allochtonen pesten in een ASO-opleiding, terwijl het omgekeerde geldt voor een BSO-opleiding? (*puur illustratief*)

immers in eerste lijn een socialiserende rol voor de jongeren aangezien zij het merendeel van hun jeugd op school doorbrengen.⁹

Wat de structuur betreft van dit onderzoek zal in het eerste en tweede deel een overzicht volgen van de reeds gekende resultaten uit voorgaand wetenschappelijk onderzoek. Het EERSTE DEEL beschrijft de uitgevoerde onderzoeken omtrent het thema ‘pesten’, terwijl het TWEEDE DEEL zich specifiek toespitst op het ‘pestgedrag bij allochtonen’. In het eerste deel maken we ook telkens het onderscheid tussen het klassieke en het cyberpesten. In het tweede deel is dat, door het gebrek van wetenschappelijk onderzoek over dit thema, niet gebeurd. Daaropvolgend schetsen we in het DERDE DEEL de problematiek omtrent het thema in de probleemstelling. Die problematiek mondt logischerwijze uit in het VIERDE DEEL dat de onderzoeksvragen en de hypothesen omschrijft en opsomt. Daarna beschrijft het VIJFDE DEEL de gehanteerde methodologie. Hierin worden de methodologische keuzes die genomen zijn verhelderd. Vervolgens beschrijven we in DEEL ZES de resultaten van het onderzoek aan de hand van de geanalyseerde data. Deze resultaten worden in DEEL ZEVEN bediscussieerd, geïnterpreteerd en teruggekoppeld naar de reeds bestaande literatuur. Tot slot besluiten we dit onderzoek in DEEL ACHT met een algemene conclusie en enkele aanbevelingen.

---

⁹ G. KEPPENS en J. SIONGERS, “De ene school is de andere niet: over concentratie en segregatie in het Vlaamse scholenlandschap” in L. BRADT, S. PLEYSIER, J.PUT, J. SIONGERS en B. SPRUYT, *Jongeren in cijfers en letters: bevindingen uit de JOP-monitor 3*, Leuven, Acco 2014, 136.

DEEL 1: Pesten

Alvorens het empirisch onderzoek aan te vatten, geeft dit deel de reeds gekende informatie over pesten weer. Dit gebeurt met de intentie om te weten wat reeds onderzocht is en wat nog onderzocht dient te worden. Dit deel bevat een begripsomschrijving (hoofdstuk 1), de cijfergegevens omtrent pesten (hoofdstuk 2), de verschillende pestrollen (hoofdstuk 3) en pestvormen (hoofdstuk 4), de prevalentie van pesten (hoofdstuk 5), de gevolgen van pesten (hoofdstuk 6) en de perceptie ervan (hoofdstuk 7).

HOOFDSTUK 1: Begripsomschrijving ‘pesten’

De grens tussen pesten en plagen is onduidelijk. Om die onduidelijkheid weg te nemen volgt eerst een begripsomschrijving van beide begrippen. Hierbij wordt gekeken wat onder de noemer van plagen en wat nu precies onder die van pesten valt. Evenzeer zal er een tweedeling gemaakt worden tussen klassiek pesten en cyberpesten en nadien worden die twee begrippen afzonderlijk toegelicht.

1.1 Begripsomschrijving van klassiek pesten

Vaak is het onduidelijk wat het verschil is tussen pesten en plagen, daarom is het aangewezen om beide begrippen toe te lichten. *Plagen* bij jongeren wordt aanzien als een bepaald gedrag waarmee men een reactie uitlokt bij vrienden. Het doel van plagen is om te weten te komen hoe de andere jongere reageert op dit uitgelokte gedrag. Het wordt beschouwd als een grap uithalen om te testen of de andere hiermee om kan. Bijgevolg brengt plagen dus geen vriendschappen in gevaar. Het voltrekt zich immers in een vriendschappelijke sfeer, zonder de intentie te hebben om te kwetsen.¹⁰ Wanneer plagen zich meerdere malen voordoet of op een herhaaldelijke manier plaatsgrijpt, kan dit toch als onaangenaam en hinderlijk ervaren worden. Wanneer dit herhaaldelijk plagen in een vriendelijke en ludieke sfeer voorvalt, wordt dit echter niet in de categorie van ‘pesten’ geplaatst.¹¹ Het Vlaams netwerk ‘Kies Kleur Tegen Pesten’ beschrijft plagen aan de hand van vijf kenmerken: “(1) bij plagen is niemand de baas; (2) plagen gebeurt onder vrienden die elkaar geen pijn willen doen; (3) ieder om beurt plaagt de andere wel eens; (4) niemand voelt zich bang of verdrietig; (5) wanneer plagen niet meer leuk is, kan men

---

¹⁰ H. VAN DEN BROECK, *Opvoeden in de klas: wegwijzer voor leerkrachten*, Tielt, Lannoo, 2006, 147-148.

¹¹ E.M. SOLBERG en D. OLWEUS, “Prevalence Estimation of School Bullying With the Olweus Bully/Victim Questionnaire”. *Aggressive behaviour*, 2003, 246.

gewoon vragen om te stoppen. Zij voegen hier nog aan toe dat zij plagen zien als het uithalen van grapjes die niet kwetsend bedoeld zijn.¹²

Pesten is iets anders dan plagen. Terwijl plagen eerder incidenteel gebeurt en plaatsvindt in een vriendschappelijke sfeer, zal *pesten* stelselmatiger gebeuren en een vijandige component met zich meedragen.¹³ De meest gebruikte definitie van ‘pestgedrag’ wordt door OLWEUS gekenmerkt door drie elementen: (1) het doelbewust stellen van agressieve of negatieve handelingen, (2) die herhaaldelijk en gedurende lange tijd plaatsvinden, (3) met een machtsongelijkheid tussen de dader en het slachtoffer.¹⁴ Pesten onderscheidt zich van plagen door het ‘moedwillig plegen van negatieve handelingen’. Bij pesten is het gedrag wel degelijk gericht op ‘schade toebrengen aan de andere’.¹⁵ Daarnaast is pestgedrag niet gelinkt aan een impulsieve handeling wegens een moment van woede.¹⁶ Het aanhoudende karakter en de machtsongelijkheid zorgen ervoor dat verwarring met andere vormen van agressie niet mogelijk zijn (bv. een éénmalig gevecht op een fuif tussen jongeren).¹⁷ Het machtsonevenwicht tussen pester en gepeste kan zich voordoen doordat de pester sterker is of zich in groep begeeft. In dat geval is het slachtoffer in het onvermogen om zich te verdedigen.¹⁸

Vaak worden aan deze definitie nog een vierde en vijfde element toegevoegd: (4) het slachtoffer mag het pestgedrag niet uitlokken en (5) het pesten gebeurt in een vertrouwde context.¹⁹ Met vertrouwde context wordt vaak de school bedoeld. Wanneer de negatieve gedragingen hier plaatsvinden, zal het niet gecategoriseerd worden als ‘criminaliteit’. Dat staat in schril contrast met negatieve of agressieve gedragingen op straat tussen jongeren die elkaar niet kennen. Deze gedragingen worden vaak gedefinieerd als ‘zinloos geweld’.²⁰ Wanneer deze vijf elementen

---

¹² KIES KLEUR TEGEN PESTEN., *Plagen*. Brussel, 2015. En: www.kieskleurtegenpesten.be/pesten/kinderen#plagen. [Geraadpleegd op 11/11/2015].

¹³ R. VEENSTRA, G. HUIJSING, J.K. DIJKSTRA en S. LINDENBERG, *Wie pest wie? Een netwerkbenadering van pesten, Justitiële verkenning*, 2008, 78.

¹⁴ D. OLWEUS, *Bullying at school: What we know and what we can do*, Oxford, Blackwell, 1993, 9-10.

¹⁵ H. VAN DEN BROECK, *Opvoeden in de klas: wegwijzer voor leerkrachten*, Tielt, Lannoo, 2006, 149.

¹⁶ E. ELAMÉ, *Discriminatory bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 6.

¹⁷ A. DE BOECK, “Over zelfwaardering, slachtofferschap van (cyber)pesten, en de beschermende invloed van vrienden” in L. BRADT, S. PLEYSIER, J.PUT, J. SIONGERS en B. SPRUYT, *Jongeren in cijfers en letters: bevindingen uit de JOP-monitor 3*, Leuven, Acco, 2014, 114-115.

¹⁸ E. ELAMÉ, *Discriminatory bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 6

¹⁹ M.B. GREENE, “Bullying and harassment in schools” in R.S. MOSER en C.E. FRANZ (red.), *Shocking violence: Youth perpetrators and victims – A multidisciplinary perspective*, Illinois, Springfield, Charles C. Thomas, 2000, 74.

²⁰ A. DE BOECK, “Over zelfwaardering, slachtofferschap van (cyber)pesten, en de beschermende invloed van vrienden” in L. BRADT, S. PLEYSIER, J.PUT, J. SIONGERS en B. SPRUYT, *Jongeren in cijfers en letters: bevindingen uit de JOP-monitor 3*, Leuven, Acco, 2014, 115.

aanwezig zijn in de familiale context tussen een volwassene en een kind, is er evenmin sprake van pesten, maar kan dit gedrag als ‘kindermishandeling’ beschouwd worden.²¹

Het Vlaams netwerk ‘Kies Kleur Tegen Pesten’ beschrijft pesten aan de hand van de volgende kenmerken: (1) de pester is duidelijk de baas en wil iemand anders pijn doen; (2) de pester is sterker, ouder en sommige kinderen zijn bang van hem; (3) de pester stopt niet na de eerste keer en daarom duurt het pesten soms weken- of maandenlang; (4) soms werd de pester vroeger zelf gepest; (5) de gepeste weet niet goed wat te doen en voelt zich alleen, verdrietig en bang; (6) andere kinderen kijken op naar de pester.²²

Het theoretische onderscheid tussen pesten en plagen is duidelijk te begrenzen, maar vaak is het in de praktijk complexer, omwille van de subjectiviteit van sommige begrippen in de definitie. Voor de ene persoon is een handeling pesten en voor de andere louter plagen. Met dit gegeven moet daarom rekening worden gehouden. Vrijwel iedereen ervaart bepaalde gedragingen op een andere manier (zie *infra*: 1.7 ‘*perceptie van pesten*’, p. 30). In dit onderzoek wordt pestgedrag – in lijn met de definitie van OLWEUS – dan ook omschreven als ‘het opzettelijk en op meerdere momenten (meer dan één keer) stellen van bepaald gedrag dat de andere persoon niet graag heeft’.

1.2 Begripsomschrijving van cyberpesten

De afgelopen jaren is naast het klassiek pesten, gepaard met de toenemende technologische ontwikkelingen, een ‘cyber’-variant ontstaan. Deze nieuwe vorm van pesten heet ‘cyberpesten’. Een consensus over een eenduidige definitie voor de term ‘cyberpesten’ is er niet. In het merendeel van de gevallen wordt cyberpesten gedefinieerd als ‘pesten dat zich voordoet door middel van nieuwe informatie- en communicatietechnologie’, met name via computer (via internet, chat of e-mail) en/of telefoon (via sms of telefoneren).²³ Net zoals bij klassiek pestgedrag gelden dezelfde elementen bij cyberpesten, namelijk het slachtoffer bewust schade toebrengen, het herhaaldelijke karakter en het machtsonevenwicht.²⁴ Daardoor wordt aangenomen dat klassiek pesten en cyberpesten intrinsiek hetzelfde zijn, met als verschil dat

---

²¹ A. DE BOECK, “Over zelfwaardering, slachtofferschap van (cyber)pesten, en de beschermende invloed van vrienden” in L. BRADT, S. PLEYSIER, J.PUT, J. SIONGERS en B. SPRUYT, *Jongeren in cijfers en letters: bevindingen uit de JOP-monitor 3*, Leuven, Acco, 2014, 114-115.

²² KIES KLEUR TEGEN PESTEN, *. Pesten*. Brussel, 2015. En: www.kieskleurtegenpesten.be/pesten/kinderen#pesten. [Geraadpleegd op 11/11/2015].

²³ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 35.

²⁴ S. HINDUJA en J.W. PATCHIN, “Cyberbullying: an exploratory analysis of factors related to offending and victimization”, *Deviant Behaviour*, 2008, 131.

bij cyberpesten gebruik wordt gemaakt van online technologieën.²⁵ Wat de intentionaliteit van cyberpesten betreft, kan er zich een verkeerde interpretatie voordoen aan de zijde van het slachtoffer. Het ontbreken van een sociale context bij een sms, e-mail of chatbericht kan ervoor zorgen dat de inhoud door de ontvanger heel anders wordt geïnterpreteerd dan de bedoeling is (bv. een humoristische e-mail kan door de ontvanger gepercipieerd worden als pestgedrag).²⁶ Verder kan de vraag gesteld worden of het herhaaldelijk karakter wel noodzakelijk is om te spreken van cyberpesten. Zo zijn er bepaalde cyberpestvormen die een continu karakter bevatten (bv. op een website beledigende commentaar publiceren, deze commentaar blijft geruime tijd online staan).²⁷ Wat de machtsongelijkheid tussen dader en slachtoffer betreft, is er bij cyberpesten geen sprake van een grote fysieke kracht van de pester, wel heeft de pester ‘technopower’. Technopower kan worden omschreven als de kennis die een persoon heeft over de gecompliceerde nieuwe technologieën, waarbij die kennis wordt aangewend om te pesten op het ‘online niveau’.²⁸

Toch is het niet zo dat klassiek pesten en cyberpesten enkel verschillen op vlak van het gehanteerde medium: pesten zonder technologie *versus* pesten door middel van technologie. Cyberpestgedrag onderscheidt zich ook nog op een andere manier van het klassiek pesten. Er zijn vier verschillen die de differentiatie tussen beiden vormen duidelijk maken. Het eerste verschil is de anonimiteit van de pester. Bij klassiek pestgedrag is het uitgesloten dat men anoniem blijft, bij cyberpesten daarentegen kan men iemand (online) pesten zonder zich bekend te maken.²⁹ Een tweede verschil is het tijdstip van het pestgedrag. Het klassiek pesten op school stopt wanneer de school eindigt. Daarentegen kan het cyberpesten na de schooluren nog doorgaan wanneer pester en/of slachtoffer over technologische middelen beschikken.³⁰ Omwille van deze reden wordt het pesten intenser en verloopt het via meerdere kanalen. Logischerwijze bekijkt men cyberpesten dan ook als een verdieping van het pestprobleem omdat het steeds moeilijker wordt om te ontsnappen aan de pesters.³¹ Ten derde is er bij

---

²⁵ S. VEENSTRA, Cyberpesten. in J. KERSTENS en W.PH. STOL (red.). *Jeugd en Cybersafety. Online slachtoffer- en daderschap onder Nederlandse jongeren*. Den Haag, Boom Lemma uitgevers, 2012, 74.

²⁶ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 35.

²⁷ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 36.

²⁸ T. JORDAN, *Cyberpower. The Culture and Politics of Cyberspace and the Internet*, London/New York, Routledge, 1999, 103.

²⁹ R.S. TOKUNAGA. "Following You Home from School: A Critical Review and Synthesis of Research on Cyberbullying Victimization." *Computers in Human Behaviour*, 2010, 279.

³⁰ R. SLONJE en P.K. SMITH, "Cyberbullying: Another main type of bullying", *Scandinavian Journal of Psychology*, 2008, 148.

³¹ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 184.

cyberpesten minder sociale controle. Tijdens de schooluren ziet een leerkracht toe op klassiek pestgedrag en hoe jongeren zich tegenover elkaar gedragen, terwijl controle op chatberichten, sms'jes of e-mails vrijwel onmogelijk is voor leerkrachten. Ouders kunnen hun kinderen controleren, maar uit onderzoek blijkt dat zelden te gebeuren.³² Het vierde verschil betreft de publieke vernedering. Cyberpesten voltrekt zich op het internet waar meer mensen getuige zijn van het pestgedrag (bv. haatwebsite of vernederend filmpje op YouTube). Bij het klassieke pestgedrag is er evenzeer sprake van een publieke vernedering, maar het aantal omstanders die meekijken is allicht kleiner.³³

In dit onderzoek omschrijven we cyberpesten als 'het opzettelijk en op meerdere momenten (meer dan 1 keer) stellen van bepaald gedrag dat de andere persoon niet graag heeft via nieuwe informatie- en communicatietechnologie'.

HOOFDSTUK 2: Cijfergegevens van pesten

Uit cijfergegevens blijkt er een duidelijk verschil in voorkomen tussen klassiek pesten en cyberpesten. Hieronder wordt om die praktische reden dan ook een onderscheid gemaakt tussen die twee verschillende pestvormen. Toch dienen we enige voorzichtigheid aan de dag te leggen bij het vergelijken van de cijfers in het volgende hoofdstuk. De reden daarvoor is namelijk dat niet elk onderzoek gebruik maakt van eenzelfde definiëring of operationalisering.

2.1 Cijfergegevens van klassiek pesten

In dit deel wordt de onderverdeling 'slachtoffer', 'dader' en 'omstaander' gehanteerd. Het kan bijvoorbeeld zijn dat één dader meerdere slachtoffers pest, waardoor de cijfers van slachtofferschap en daderschap niet identiek hetzelfde zijn.

2.1.1 Cijfergegevens van klassiek pesten bij slachtoffers

Uit een omvangrijk Vlaams pestonderzoek uit 2006 blijkt dat ongeveer één op tien jongeren systematisch gepest wordt. Daarnaast geven vier op de tien jongeren aan dat ze af en toe beledigd worden door anderen. Vervolgens had drie op tien in de voorbije drie maanden roddels of valse geruchten over zichzelf gehoord en één op vier werd opzettelijk uitgesloten of genegeerd in de voorbije drie maanden. Wat het fysieke pestgedrag betreft, hield 8% van de

---

³² R. SLONJE en P.K. SMITH, "Cyberbullying: Another main type of bullying", *Scandinavian Journal of Psychology*, 2008, 148.

³³ R.S. TOKUNAGA. "Following You Home from School: A Critical Review and Synthesis of Research on Cyberbullying Victimization." *Computers in Human Behaviour*, 2010, 279.

jongeren fysieke schade over aan de pesterijen. Deze slachtoffers geven wel aan dat in 62% van de gevallen iemand hen heeft geholpen nadat ze gepest werden.³⁴ Na 2006 volgden er nieuwe cijfers omtrent het slachtofferschap van klassiek pesten. In 2010 verscheen er een Europees rapport van UNICEF. Hieruit bleek dat in België vier op de tien kinderen slachtoffer werd van pestgedrag. Deze cijfers maken van België de op zes na slechtste leerling van Europa.³⁵ Een Belgisch onderzoek in grootsteden (Antwerpen, Gent en Brussel / JOP-monitor 3) nuanceerde die cijfers en constateerde dat ongeveer 11% van de jongeren het afgelopen jaar slachtoffer werd van klassiek pestgedrag.³⁶ Tot slot kende het slachtoffer in 8 op 10 van de gevallen de dader van op school.³⁷

2.1.2 Cijfergegevens van klassiek pesten bij pesters

Het hierboven reeds vermelde Vlaamse onderzoek uit 2006 vond dat 9% van de jongeren in de laatste drie maanden dader is geweest van klassiek pestgedrag. De pestvormen die het meest gebruikt werden door de pester waren: ‘iemand beledigen (37%)’, ‘iemand uitsluiten of negeren (31%)’ en ‘iemand opzettelijk pijn doen (17%)’. Ook hier – net zoals bij de slachtoffers – kende de grootste groep daders hun slachtoffers van het schoolleven.³⁸ Nederlands onderzoek vond in 2013 dat ongeveer 15% van de jongeren in de laatste drie maanden iemand had gepest.³⁹ Bij deze bevindingen moet echter wel een kanttekening gemaakt worden. Zo komt structureel of systematisch pestgedrag (minstens twee maal per maand) minder frequent voor, in vergelijking met ‘incidenteel’ pestgedrag (één of twee maal in enkele maanden). Het verschil tussen deze twee pestvormen is respectievelijk 7% ten opzichte van 25%.⁴⁰

---

³⁴ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 89+91.

³⁵ VLAAMS PARLEMENT, *Commissievergadering – Handelingen omtrent het UNICE-rapport. Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen*, Brussel, 2013, p.1. En: https://pincette.vsko.be/Website/VSKO/VSKO_algemeen/Parlementaire_vragen/2013/04%2520April/2013-04-25%2520Pestgedrag%2520in%2520scholen.pdf. [Geraadpleegd op 21/11/2015]

³⁶ A. DE BOECK, “Over zelfwaardering, slachtofferschap van (cyber)pesten, en de beschermende invloed van vrienden” in L. BRADT, S. PLEYSIER, J.PUT, J. SIONGERS en B. SPRUYT, *Jongeren in cijfers en letters: bevindingen uit de JOP-monitor 3*, Leuven, Acco, 2014, 118.

³⁷ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 90.

³⁸ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 91-93+96.

³⁹ J. KERSTENS en S. VEENSTRA, “Cyberpesten vanuit een criminologisch perspectief”, *Tijdschrift voor Criminologie*, 2013, 384.

⁴⁰ S. VAN DORSSELAER, M. DE LOOZE, E. VERMEULEN-SMIT, S. DE ROOS, J. VERDURMEN, T. TER BOGT en W. VOLLEBERGH, *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*, Utrecht, Trimbos-instituut, 2010, 46.

2.1.3 Cijfergegevens van klassiek pesten bij omstaanders

Het overgrote deel van de Vlaamse jongeren blijkt noch een daderrol, noch een slachtofferrol te bezitten. Circa 77% van de jongeren is in de voorbije drie maanden bij geen enkele pestvorm betrokken geweest. In tegenstelling tot deze bevinding rapporteert toch twee derde de laatste drie maanden getuige te zijn geweest van een peestsituatie (bv. iemand beledigen). Ze waren het meest getuige van ‘iemand uitsluiten (58%)’, ‘valse geruchten te horen krijgen (52%)’ en ‘iemand anders pijn doen (43%)’. Van deze jongeren die getuigen waren, heeft ongeveer de helft het slachtoffer geholpen.⁴¹ Iets minder dan de helft probeerde de pester te stoppen.⁴² Verder blijkt ook 26% de pester te helpen bij zijn pestgedrag door hem aan te moedigen of het slachtoffer mee uit te lachen.⁴³

2.2 Cijfergegevens van cyberpesten

Het eerste krantenartikel omtrent cyberpesten dateert al van 2001.⁴⁴ Sindsdien is het aantal jongeren betrokken bij cyberpesten met 50% toegenomen.⁴⁵ Tot vandaag doet de klassieke pestvorm zich nog meer voor dan zijn elektronische variant.⁴⁶ Ook hier zal verder een onderverdeling gemaakt worden tussen ‘slachtoffers’, ‘pesters’ en ‘omstaanders’.

2.2.1 Cijfergegevens van cyberpesten bij slachtoffers

Uit Vlaams onderzoek blijkt dat in 2006, ongeveer één op de tien jongeren ‘regelmatig’ werd gepest via internet of gsm, waarbij 3,3% van de jongeren slachtoffer was van systematisch cyberpesten (‘regelmatig’ of ‘elke dag’ slachtoffer in de laatste drie maanden). Daarnaast vond men dat de Vlaamse jongeren het vaakst slachtoffer werden van ‘online beledigingen ontvangen (34%)’, ‘masquerade (27%)’ (zie *infra*: 1.4.2 ‘vormen van pestgedrag bij cyberpesten’, p.20-21) en ‘verspreiden van geruchten (19%)’.⁴⁷ In tegenstelling tot de bevindingen van het klassiek

---

⁴¹ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 94+96.

⁴² K. RIGBY, *Bullying in Schools : And what to do about it?*, London, Kingsley, 1996, 65.

⁴³ C. SALMIVALLI, K. LAGERSPETZ, K. BJORKQVIST, K. OSTEMAN en A. KAUKIAINEN. “Bullying as a Group Process: Participant Roles and Their Relations to Social Status Within the Group”. *Aggressive behaviour*, 1996, 6.

⁴⁴ A. VERMEULEN en H. VANDEBOSCH, “Vlaamse krantenverslaggeving over cyberpesten”, *Tijdschrift Voor Communicatiewetenschap*, 2014, 293.

⁴⁵ J. WOLAK, K. MITCHELL en D. FINKELHOR, *Online Victimization of Youth: Five Years Later*, New Hampshire, The Crimes Against Children Research Center 2006, 56.

⁴⁶ K. WILLIAMS en N. GUERRA, “Prevalence and predictors of internet bullying”, *The Journal of Adolescent Health : Official Publication of the Society for Adolescent Medicine*, 2007, s18.

⁴⁷ Masquerade is zich voordoen als het slachtoffer ofwel als iemand onbekend en verzonnen om zo iemand ‘anoniem’ te kunnen pesten. Voor uitgebreidere beschrijving zie *infra*: 1.4.2: ‘vormen van pestgedrag bij cyberpesten’, pp.20-21.

pesten, kende amper de helft van de slachtoffers hun dader persoonlijk.⁴⁸ Daarnaast werd in een ander Vlaams onderzoek uit 2008 gevonden dat één op de drie jongeren al eens slachtoffer werd van cyberpesten. In dit onderzoek werd echter geen referentieperiode opgegeven.⁴⁹ Vervolgens constateerde men in 2009 in Vlaamse focusgroepen dezelfde cijfers waarbij 21% aangaf zelden online gepest te worden, 10% soms en 2% vaak.⁵⁰ In 2010 stelt Europees onderzoek vast dat 6% van de jongeren in het laatste jaar slachtoffer werd van cyberpesten.⁵¹ Tot slot geeft meer dan de helft van de slachtoffers (57%) aan zowel online als op de klassieke manier gepest te worden waarbij 2,6% zowel in de offline als in de online wereld systematisch gepest wordt ('regelmatig' of 'elke dag' in de voorbije drie maanden).⁵² In recenter onderzoek uit 2011 spreekt men echter van 19% van de jongeren dat zowel online als offline gepest wordt.⁵³

2.2.2 Cijfergegevens van cyberpesten bij pesters

Cijfers uit 2006 wijzen erop dat bijna één op vijf jongeren iemand anders heeft gepest via het internet of gsm in de laatste drie maanden. Hierbij stelde 5% systematisch pestgedrag ten opzichte van het slachtoffer. Ook hier zijn de populairste pestvormen 'masquerade (31%)', 'iemand beledigen (24%)' en 'iemand uitsluiten uit een online groep (17%)'.⁵⁴ De pesters gaven in iets meer dan de helft van de gevallen aan dat ze hun slachtoffer ook in de echte wereld kenden, maar bijna zeven op tien pest het slachtoffer toch op anonieme wijze.⁵⁵ In een onderzoek met Vlaamse focusgroepen uit 2008 blijkt dat deze voorgaande resultaten bevestigd worden, ook hier is ongeveer 21% dader van online pestgedrag in het afgelopen jaar.⁵⁶ Daarnaast toont Europees onderzoek aan dat ongeveer 12% van de jongeren dader is van

---

⁴⁸ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 97+100+111.

⁴⁹ M. WALRAVE, M. DEMOULIN, W. HEIRMAN en A. VAN DER PERRE, *Cyberpesten: Pesten in bits & bytes*. Brussel, Observatorium van de Rechten op het Internet, 2009, 32.

⁵⁰ M. WALRAVE, S. LENAERTS en S. DE MOOR, "Cyberrisks; confrontaties en omgang met risico's" in J. BAUWENS, C. PAUWELS, C. LOBET-MARIS, Y. POULLET en M. WALRAVE, *Cyberteens, cyberrisks, cybertools: Tieners en ICT, risico's en opportuniteiten*, Gent, Academia Press, 2009, 143.

⁵¹ S. LIVINGSTONE, L. HADDON, A. GÖRZIG en K. ÓLAFSSON, *Risks and safety on the internet: The perspective of European children – EU Kids Online*. London, The London School of Economics and Political Science, 2011, 6.

⁵² H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 101+111.

⁵³ S. LIVINGSTONE, L. HADDON, A. GÖRZIG en K. ÓLAFSSON, *Risks and safety on the internet: The perspective of European children – EU Kids Online*. London, The London School of Economics and Political Science, 2011, 6.

⁵⁴ Masquerade is zich voordoen als het slachtoffer ofwel als iemand onbekend en verzonnen om zo iemand 'anoniem' te kunnen pesten.

⁵⁵ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 104+106+111.

⁵⁶ M. WALRAVE, S. LENAERTS en S. DE MOOR, "Cyberrisks; confrontaties en omgang met risico's" in J. BAUWENS, C. PAUWELS, C. LOBET-MARIS, Y. POULLET en M. WALRAVE, *Cyberteens, cyberrisks, cybertools: Tieners en ICT, risico's en opportuniteiten*, Gent, Academia Press, 2009, 141.

cyberpesten.⁵⁷ Tot slot geven ongeveer zes daders op tien aan dat ze zowel online als offline pesten.⁵⁸ In recenter onderzoek wordt dit bevestigd, ongeveer twee derde van de online pesters stelt ook klassiek pestgedrag, terwijl klassieke pesters maar in één op de vijf gevallen online pesten. De groep jongeren die zich enkel bezighoudt met cyberpesten is dan ook relatief klein (1,4%).⁵⁹

2.2.3 Cijfergegevens van cyberpesten bij omstaanders

Net zoals bij het klassiek pesten zijn de meeste jongeren niet bij cyberpesten betrokken. Zo is negen op tien nog nooit online slachtoffer geworden en acht op tien heeft nooit iemand anders online gepest. Jongeren zijn bovendien beduidend minder getuige van cyberpesten (28%) dan van klassiek pesten (66%).⁶⁰ In tegenstelling tot deze resultaten, stelt men in ander Vlaams onderzoek vast dat bijna alle respondenten ofwel iemand kennen die online gepest is geweest ofwel zelf slachtoffer zijn van cyberpesten.⁶¹ De jongeren die getuige waren van cyberpestgedrag hebben in de meeste gevallen (59%) niets ondernomen. Een kleine minderheid (8,6%) deed mee met de pester, terwijl 32% het slachtoffer wel hielp.⁶² Daarentegen werd in een ander Vlaams onderzoek van recentere datum (2008) gevonden dat het aantal personen dat al eens meedeed aan een peestsituatie als omstaander veel groter was. Uit die bevindingen blijkt dat drie vierde al eens het slachtoffer mee heeft uitgelachen of de pester heeft aangemoedigd.⁶³

HOOFDSTUK 3: Pestrollen en profielen van pestgedrag

Pestgedrag wordt doorgaans omschreven als een relatie tussen ‘pester’ en ‘slachtoffer’. Nochtans blijkt uit onderzoek dat pesten geen een-op-eenrelatie is tussen beiden actoren, maar als een groepsproces moet worden gezien. In dat groepsproces bestaan verschillende pestrollen, namelijk de dader, het slachtoffer en de omstaanders. Hierbij kan eenzelfde persoon meerdere

---

⁵⁷ S. LIVINGSTONE, L. HADDON, A. GÖRZIG en K. ÓLAFSSON, *Risks and safety on the internet: The perspective of European children – EU Kids Online*. London, The London School of Economics and Political Science, 2011, 6.

⁵⁸ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 107.

⁵⁹ J. KERSTENS en S. VEENSTRA, “Cyberpesten vanuit een criminologisch perspectief”, *Tijdschrift voor Criminologie*, 2013, 384.

⁶⁰ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 109.

⁶¹ M. WALRAVE, S. LENAERTS en S. DE MOOR, “Cyberrisks; confrontaties en omgang met risico’s”. In: J. BAUWENS, C. PAUWELS, C. LOBET-MARIS, Y. POULLET en M. WALRAVE, *Cyberteens, cyberrisks, cybertools: Tieners en ICT, risico’s en opportuniteiten*, Gent, Academia Press, 2009, 141.

⁶² H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 110.

⁶³ M. WALRAVE, M. DEMOULIN, W. HEIRMAN en A. VAN DER PERRE, *Cyberpesten: Pesten in bits & bytes*, Brussel, Observatorium van de Rechten op het Internet, 2009, 32.

rollen innemen binnen een groep.⁶⁴ De omstaanders worden onderverdeeld in de versterkers, de verdedigers en de buitenstaanders. Deze verschillende personen kunnen allen vanuit hun specifieke rol bijdragen aan het pestgedrag.⁶⁵

3.1 Pestrollen en pestprofielen van klassiek pestgedrag

3.1.1 Pesters van klassiek pestgedrag

Een pester wordt omschreven als iemand die herhaaldelijk een persoon aanvalt op een fysieke, sociale of verbale manier. De persoon die hij aanvalt, probeert de pester niet of probeert zich niet te verdedigen wanneer hij aangevallen wordt.⁶⁶

Binnen de rol van pester wordt een differentiatie gemaakt tussen actieve en passieve pesters. De *actieve of agressieve pesters* nemen het initiatief tot pesten. Zij vertonen niet alleen agressief gedrag naar leeftijdsgenoten, maar ook naar volwassenen toe.⁶⁷ Deze pesters worden gekenmerkt door een positieve kijk ten opzichte van geweld, zijn impulsief en hebben een uitgesproken drang om te domineren.⁶⁸ Door die dominantie verwachten de pesters een hogere status te verkrijgen in de klasgroep.⁶⁹ In tegenstelling tot deze bevindingen, oordeelt ander onderzoek dat pesters geen belang hechten aan ‘geliefd zijn in de klasgroep’, maar dat ze steun en bevestiging willen bij een aantal hechte vrienden. Verder blijkt dat pesters een gering inlevingsvermogen hebben naar hun slachtoffer toe en dat ze er een tamelijk positief zelfbeeld op nahouden.⁷⁰ Over dit laatste is er echter discussie, want in ander onderzoek wordt namelijk het tegengestelde aangetoond. Zo vindt men dat het zelfbeeld van de pester in vergelijking met niet-pesters lager ligt. Deze jongeren hebben namelijk negatievere gevoelens over hun intellectuele capaciteiten, hun populariteit en hun fysieke aantrekking.⁷¹

---

⁶⁴ R. VEENSTRA, G. HUIJSING, R. VAN DER VOORT en A. DE WINTER, *Pesten*, 2009, 3 En: <http://www.gmw.rug.nl/~veenstra/CV/VeenstraKluwer09.pdf> [geraadpleegd op 23/11/15].

⁶⁵ C. SALMIVALI, K. LAGERSPETZ, K. BJORKQVIST, K. OSTEMAN en A. KAUKIAINEN, “Bullying as a Group Process: Participant Roles and Their Relations to Social Status Within the Group”, *Aggressive behaviour*, 1996, 2-5.

⁶⁶ K. STASSEN BERGER, “Update on bullying at school: Science forgotten?”, *Developmental Review*, 2007, 96.

⁶⁷ D. OLWEUS, *Treiteren op school: Omgaan met pestkoppen en zondebokken in de klas*, Amersfoort, Academische Uitgeverij, 1992, 36.

⁶⁸ D. OLWEUS, *Treiteren op school: Omgaan met pestkoppen en zondebokken in de klas*, Amersfoort, Academische Uitgeverij, 1992, 36.

⁶⁹ R. VEENSTRA, G. HUIJSING, J.K. DIJKSTRA en S. LINDENBERG, Wie pest wie? Een netwerkbenadering van pesten, *Justitiële verkenning*, 2008, 79.

⁷⁰ R. SCHOLTE, R. ENGELS, G. HASELAGER en R. DE KEMP, “Stabiliteit in pesten en gepest worden: associaties met sociaal functioneren op de basisschool en middelbare school”, *Pedagogiek*, 2, 2004, 183.

⁷¹ M. O'MOORE en C. KIRKHAM, “Self-esteem and its relationship to bullying behaviour”, *Aggressive Behavior*, 2001, 273+275.

De *passieve pesters of assistenten van de pester* daarentegen zetten normaliter niet aan tot pestgedrag.⁷² Zij nemen geen initiatief, maar sluiten zich wel aan bij de pester om actief mee te pesten.⁷³ Deze ‘handlangers’ zijn overigens zeer loyaal aan de actieve pester en worden als hun figuurlijke rechterhand aanzien. De passieve pesters worden gekarakteriseerd als angstige personen met een laag zelfvertrouwen en meestal verstoten door hun leeftijdsgenoten. Verder kunnen zij explosief reageren op bepaalde situaties wanneer ze boos gemaakt worden.⁷⁴

Tot slot wordt in ander onderzoek gesteld dat binnen de rol van pester geen onderscheid moet gemaakt worden tussen actieve en passieve pesters, maar wel tussen pesters met een hoge of een lage sociale intelligentie. Hierbij hanteren *pesters met een hoge sociale intelligentie* hun slimheid om dominantie te vergaren en andere kinderen te manipuleren. Die dominantie en manipulatie hanteren zij om andere kinderen het slachtoffer te doen negeren. *Pesters met een lage sociale intelligentie* daarentegen, bezitten de capaciteit niet om bepaald gedrag van anderen te begrijpen. Deze pesters stellen zich al snel aanvallend op omwille van een verkeerd begrepen opmerking of handeling van de leeftijdsgenoten. Bijgevolg mondt deze aanvallende positie dan ook vaak uit in pestgedrag.⁷⁵

3.1.2 Slachtoffers van klassiek pestgedrag

Een pestslachtoffer is iemand die herhaaldelijk wordt aangevallen op een verbale, sociale of fysieke manier door één of meerdere pesters. Verder beschikt een pestslachtoffer vaak niet over de capaciteit om zich te verdedigen.⁷⁶ De reden hiervoor is dat slachtoffers vaak minder fysieke, sociale en mentale vaardigheden bezitten. Vooral de beperkte sociale vaardigheden zijn problematisch omdat men daardoor ‘niet goed voor zichzelf kan opkomen’, ‘zelden in de tegenaanval gaat’ en ‘over minder (beschermende) vrienden beschikt’.⁷⁷

Binnen de rol van slachtoffer onderscheidt men passieve en provocerende slachtoffers. *De passieve slachtoffers* worden omschreven als personen die via hun houding of gedrag aangeven onzeker te zijn en wanneer ze aangevallen of beledigd worden zeker geen repliek dienen. Deze

---

⁷² D. OLWEUS, *Treiteren op school: Omgaan met pestkoppen en zondebokken in de klas*, Amersfoort, Academische Uitgeverij, 1992, 36.

⁷³ K. STASSEN BERGER, “Update on bullying at school: Science forgotten?”, *Developmental Review*, 2007, 98.

⁷⁴ G. MACKLEM, *Bullying and teasing: Social power in children's groups*, New York, Kluwer Academic/Plenum, 2003, p.37.

⁷⁵ M. PEETERS, A.H.N. CILLESSEN en R.H.J. SCHOLTE, “Clueless or powerful? Identifying subtypes of bullies in adolescence”, *Journal of Youth and Adolescence*, 2010, 1048.

⁷⁶ K. STASSEN BERGER, “Update on bullying at school: Science forgotten?”, *Developmental Review*, 2007, 96.

⁷⁷ X. MA, ‘Who are the victims?’ in E. SANDERS en G.D. PHYE (eds.), *Bullying, Implications for the Classrooms*, Amsterdam, Elsevier, 2004, 21.

slachtoffers geven vaak de indruk dat ze zichzelf niet de moeite waard vinden.⁷⁸ Verder worden passieve slachtoffers gekarakteriseerd als angstig, stil en gevoelig. Daarnaast bekijken ze de omgeving en zichzelf ook negatiever. Dat negatieve zelfbeeld gaat gepaard met het gevoel dat ze minder populair en minder fysiek aantrekkelijk zijn.⁷⁹

Provocerende slachtoffers zijn slachtoffers met een dubbelrol: het zijn dus jongeren die zowel pesten als gepest worden. Meestal worden ze gepest omdat hun specifieke gedrag pestgedrag uitlokt.⁸⁰ Deze provocerende slachtoffers zijn zowel angstig als agressief en creëren ze met hun hyperactief, rusteloos en ongeconcentreerd gedrag vaak problemen. Dat brengt met zich mee dat hun gedrag bij anderen spanning en irritatie oproept. Bijgevolg worden ze dan ook vaak als onpopulair aanschouwd door hun medeleerlingen. Bijkomend kan aangevuld worden dat deze slachtoffers vaak de sociale interactie tussen jongeren niet begrijpen, waardoor ze bepaalde situaties persoonlijk opnemen of er ongepast op reageren. Ze kunnen zich dan ook heel moeilijk inleven in gevoelens van de andere personen.⁸¹

In ander onderzoek maakt men geen tweedeling tussen passieve en provocerende slachtoffers, maar omschrijft men een slachtoffer als iemand die stiller is, meer op zichzelf is, niet veel vrienden heeft in de klas en zich verlaten of geïsoleerd voelt. Dit sociaal teruggetrokken gedrag wordt onderverdeeld in drie subtypen: ‘actief-geïsoleerd’, ‘passief-angstig’ en ‘niet-gesocialiseerd’. Het *actief-geïsoleerde slachtoffer* wordt gedefinieerd als een dominant slachtoffer dat sociaal onhandig is en omwille van hun ‘actief’ gedrag gemeden door anderen, waardoor ze geïsoleerd raken.⁸² Het is dan ook deze groep die het grootste risico heeft om gepest te worden.⁸³ Het *passief-angstige slachtoffer* is zeer angstig en verlegen. Ze willen wel contacten leggen met andere jongeren, maar zijn daar eerder bang voor. Het *niet-*

---

⁷⁸ D. OLWEUS, *Treiteren op school: Omgaan met pestkoppen en zondebokken in de klas*, Amersfoort, Academische Uitgeverij, 1992, 34.

⁷⁹ M. O'MOORE en C. KIRKHAM. "Self-esteem and its relationship to bullying behaviour", *Agressive Behavior*, 2001, 273.

⁸⁰ D. OLWEUS, *Treiteren op school: Omgaan met pestkoppen en zondebokken in de klas*, Amersfoort, Academische Uitgeverij, 1992, 35.

⁸¹ G. MACKLEM, *Bullying and teasing : Social power in children's groups*, New York, Kluwer Academic/Plenum, 2003, 76.

⁸² J.B. ASENDORPF, "Beyond social withdrawal: Shyness, unsociability and peer avoidance", *Human development*, 1990, 254.

⁸³ J. BOKHORST, F.A. GOOSSENS, C.L. BOKHORST, P.A. DEKKER en P.A. DE RUYTER, "Sociaal teruggetrokken gedrag in de onderbouw: het longitudinale verband met sociometrische status en betrokkenheid bij pesten in de middenbouw", *Pedagogiek*, 2002, 27.

gesocialiseerde slachtoffer' is iemand die geen contact zoekt met anderen en het liefst op zichzelf is.⁸⁴

3.1.3 Omstanders van klassiek pestgedrag

De omstanders of participanten van het pestgedrag worden omschreven als jongeren die niet rechtstreeks pester of slachtoffer, maar wel getuige zijn van het pestgedrag.⁸⁵ Onderzoek wijst uit dat in 85% van de peestsituaties leeftijdsgenoten getuige waren van het pestgedrag.⁸⁶ Deze omstanders kunnen onderverdeeld worden in drie groepen: 'de versterkers', 'de verdedigers' en 'de outsiders'. De versterkers of supporters moedigen de pester aan om – direct of indirect – door te gaan met het pestgedrag. Met direct aanmoedigen bedoelt men de pester aansporen om te blijven pesten. Indirect aanmoedigen houdt in dat men samen met de pester het slachtoffer uitlacht waardoor de pester 'indirecte steun' voelt.⁸⁷ Het tegenovergestelde van deze versterkers zijn de verdedigers, zij trachten het pestgedrag te stoppen. Dat doen ze enerzijds op te komen voor het slachtoffer om zo het pestproces te onderbreken en anderzijds door hem/haar te troosten.⁸⁸ Uit onderzoek blijkt dat medeleerlingen hoogstzelden tussenkomen wanneer men getuige is van een peestsituatie. Dat is niet te wijten aan een gebrek aan empathie, maar aan het ontbreken van een gepaste strategie om te reageren op pestgedrag.⁸⁹ In tegenstelling tot die bevindingen rapporteert ongeveer 50% van de jongeren in ander onderzoek hulp te bieden aan het slachtoffer wanneer ze getuige zijn van pesterijen.⁹⁰ De laatste en grootste groep, 'de outsiders of buitenstaanders', weten dat er zich peestsituaties voordoen maar willen hier niets mee te maken hebben. Deze jongeren trachten zich dan ook afstandelijk op te stellen.⁹¹

---

⁸⁴ J.B. ASENDORPF, "Beyond social withdrawal: Shyness, unsociability and peer avoidance", *Human development*, 1990, 254.

⁸⁵ C. SALMIVALLI, "Participant role approach to school bullying: implications for interventions", *Journal of Adolescence*, 1999, 453.

⁸⁶ R. ATLAS en D. PEPLER. "Observations of Bullying in the Classroom", *The Journal of Educational Research*, 1998, 87+94.

⁸⁷ C. SALMIVALLI, K. LAGERSPETZ, K. BJORKQVIST, K. OSTEMAN en A. KAUKIAINEN., "Bullying as a Group Process: Participant Roles and Their Relations to Social Status Within the Group", *Aggressive behaviour*, 1996, 4+5.

⁸⁸ K. STASSEN BERGER, "Update on bullying at school: Science forgotten?", *Developmental Review*, 2007, 98.

⁸⁹ R. ATLAS en D. PEPLER, "Observations of Bullying in the Classroom", *The Journal of Educational Research*, 1998, 87+94.

⁹⁰ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 94.

⁹¹ C. SALMIVALLI, "Participant role approach to school bullying: implications for interventions", *Journal of Adolescence*, 1999, 454.

3.2 Pestrollen en pestprofielen van cyberpesten

Hieronder bespreken we de pestrollen en pestprofielen van cyberpesters. Omdat die anders zijn bij pesters, slachtoffers en omstaanders wordt een onderscheid gemaakt tussen deze drie groepen.

3.2.1 Pesters van cyberpesten

Een cyberpester is iemand die een slachtoffer via internet of mobiele telefoon pest.⁹² Deze online pesters hebben omwille van hun sociaal onvermogen minder drang om in ‘real life’ te pesten.⁹³

Uit onderzoek blijkt dat deze online pesters een minder emotionele band hebben met hun ouders. De ouders oefenen daarnaast ook minder toezicht uit, maar straffen de online pester wel meer in vergelijking met niet-pesters. Vervolgens vertonen deze jongeren ook vaker delinquent gedrag, hebben ze meer psychosociale moeilijkheden en hebben ze meer kenmerken van depressiviteit. Deze online pesters presteren op school veel minder dan niet-pesters, maar hun kennis over het internet is daarentegen zeer geavanceerd. Dit werd eerder al omschreven als ‘technopower’ (zie *supra*: 1.1.2 ‘begripsomschrijving van cyberpesten’, p.7). Verder kan gesteld worden dat het internetgebruik van deze jongeren vier keer hoger is in vergelijking met niet-pesters. Internet is voor deze jongeren dan ook heel belangrijk in hun leven.⁹⁴ Ten slotte blijkt dat die jongeren een verlaagde zelfcontrole hebben en een verhoogde onlinedisinhibitie.⁹⁵ Dit wil zeggen dat deze jongeren zich in de onlinewereld ongeremder en losbandiger gedragen dan in de offlinewereld.⁹⁶

Onderzoek wijst uit dat de groep van cyberpesters die zich uitsluitend bezighoudt met cyberpesten aanzienlijk laag is. Meestal zal een cyberpester zich ook bezighouden met klassiek pestgedrag in de offlinewereld. Ook blijkt dat meer dan de helft van de cyberpesters zelf ook het slachtoffer is van klassiek pestgedrag.⁹⁷ Dit fenomeen wordt ‘revenge of the nerds’

---

⁹² J. KERSTENS en S. VEENSTRA, “Cyberpesten vanuit een criminologisch perspectief”, *Tijdschrift voor Criminologie*, 2013, 382.

⁹³ K. VAN CLEEMPUT en H. VANDENBOSCH, “Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen”, *Welwijs*, 2006, 4.

⁹⁴ M.L. YBARRA en J.K. MITCHELL, “Youth Engaging in Online Harassment: Associations with Caregiver-Child Relationships, Internet Use, and Personal Characteristics”, *Journal of Adolescence*, 2004, 328 – 331.

⁹⁵ J. KERSTENS en S. VEENSTRA, “Cyberpesten vanuit een criminologisch perspectief”, *Tijdschrift voor Criminologie*, 2013, 389.

⁹⁶ J. SULER, “The online disinhibition effect”, *Cyberpsychology & Behavior : The Impact of the Internet, Multimedia and Virtual Reality on Behavior and Society*, 2004, 321.

⁹⁷ J. KERSTENS en S. VEENSTRA, “Cyberpesten vanuit een criminologisch perspectief”, *Tijdschrift voor Criminologie*, 2013, 388+389.

genoemd. Door deze kettingreacties, waarbij slachtoffers dader worden (en omgekeerd), ontstaat een echte ‘cyberpestcultuur’ onder de jongeren.⁹⁸

3.2.2 Slachtoffers van cyberpestgedrag

Een slachtoffer van cyberpesten is een persoon die gepest wordt door middel van nieuwe informatie- en communicatietechnologieën. Deze slachtoffers worden gekenmerkt door het risicogedrag dat ze vertonen op het internet.⁹⁹ Men onderscheidt twee groepen van slachtoffers van cyberpesten. Een groep die enkel op het internet gepest wordt en een groep die zowel slachtoffer is van klassiek pestgedrag als van cyberpestgedrag.

Onderzoek wijst uit dat meer dan de helft van de slachtoffers die online gepest worden ook slachtoffer zijn van klassiek pestgedrag.¹⁰⁰ In het merendeel van de gevallen blijkt het ook dezelfde dader te zijn die zowel online als offline pestgedrag stelt. De kans om het mikpunt te worden van online pestgedrag neemt daarnaast ook toe naarmate men minder gemeenschappelijke vrienden heeft met de pester. Ook zal ‘zelf online pesten’ een indicatie zijn om slachtoffer te worden van online pestgedrag (zie *supra*: 1.3.2.1 “*pesters van cyberpesten*”, p.13-15).¹⁰¹ Tot slot wordt iets minder dan de helft van de slachtoffers gepest door iemand die ze ook in de offline wereld kennen. Daarentegen geeft slechts een minderheid van de slachtoffers aan dat ze gepest worden door iemand die ze enkel via het internet kennen.¹⁰²

3.2.3 Omstanders van cyberpestgedrag

Het internet wordt als een ‘publieke plaats’ gezien waartoe niemand de toegang wordt ontzegd. Doordat het pestgedrag dan ook een groter bereik heeft, merken internetgebruikers dit sneller op. Hierdoor zijn meer jongeren getuige van dit pestgedrag in vergelijking met klassiek pesten.¹⁰³ Zo blijkt dat ongeveer de helft van de jongeren reeds gezien heeft dat iemand beledigd of bedreigd werd op het internet. Ook al vinden ze het pestgedrag onrechtvaardig, toch reageren

---

⁹⁸ K. VAN CLEEMPUT en H. VANDENBOSCH, “Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen”, *Welwijs*, 2006, 6.

⁹⁹ K. VAN CLEEMPUT en H. VANDENBOSCH, “Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen”, *Welwijs*, 2006, 4.

¹⁰⁰ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 101.

¹⁰¹ D. WEGGE, H. VANDEBOSCH en S. EGGERMONT, “Offline netwerken, online pesten”, *Tijdschrift Voor Communicatiewetenschap*, 2013, 10-12.

¹⁰² H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 101.

¹⁰³ R.S. TOKUNAGA. "Following You Home from School: A Critical Review and Synthesis of Research on Cyberbullying Victimization." *Computers in Human Behaviour*, 2010, 279.

ze niet zo snel op dit cyberpestgedrag. De reden daarvoor is dat men ofwel niet weet hoe men gepast moet reageren, ofwel angstig zijn om zelf gepest te worden.¹⁰⁴

HOOFDSTUK 4: Vormen van pestgedrag

Naast de traditionele tweedeling tussen klassiek en cyberpesten, kan men deze pestvormen elk nog onderverdelen in twee subcategorieën: ‘directe en indirecte pestvormen’. De eerste subcategorie, ‘*direct pesten*’, wordt omschreven als openlijk pestgedrag waar het slachtoffer direct bij betrokken is. Dit pestgedrag is voor iedereen zichtbaar en kwalificeert men ook als ‘*to my face-bullying*’. Bij ‘*indirect pesten*’ daarentegen, is het slachtoffer niet rechtstreeks betrokken. Dit pestgedrag is niet meteen voor iedereen zichtbaar, waardoor het in de meeste gevallen zonder het medeweten van het slachtoffer gebeurt. Deze pestvorm wordt dan ook omschreven als ‘*behind my back-bullying*’.¹⁰⁵

4.1 Vormen van pestgedrag bij klassiek pesten

Zoals reeds gezegd is klassiek pesten te categoriseren in twee soorten: ‘direct en indirect pesten’. Onder de categorie ‘direct pesten’ brengt men vervolgens vijf verschillende classificaties onder: fysiek, materieel, verbaal, non-verbaal en sociaal pesten. Ten eerste is er het *fysiek pesten*, waarbij de pester schopt, spuwt of slaat naar het slachtoffer. Als tweede heeft men het *materieel pesten*, hierbij beschadigt de pester de bezittingen van iemand of neemt deze af. De derde vorm is het *verbaal pesten*, waarbij de pester beledigende of kwetsende opmerkingen maakt of bedreigingen uit naar het slachtoffer toe. Als vierde pestvorm is er het *non-verbaal pesten*, waarbij de pester obscene gebaren maakt richting het slachtoffer. De vijfde vorm is het *sociale pesten*. Een voorbeeld hiervan is iemand openlijk weigeren of negeren in een groep.¹⁰⁶ Daarnaast zijn bij het indirect pesten geen classificaties te maken. Voorbeelden van indirect pesten zijn ‘iemand's geheimen onthullen’, ‘geruchten verspreiden’, ‘roddelen’, enz.¹⁰⁷ Omwille van het anonieme karakter van deze laatste pestvorm, is het voor de pester dan ook makkelijker om het slachtoffer te pesten. Zo is het bijvoorbeeld zeer moeilijk detecteerbaar wie er nu precies een vals gerucht heeft verzonden en/of verspreidt.¹⁰⁸

---

¹⁰⁴ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 42+107.

¹⁰⁵ K. STASSEN BERGER. “Update on bullying at school: Science forgotten?”, *Developmental Review*, 2007, 95.

¹⁰⁶ S. KRISTENSEN en P. SMITH, “The use of coping strategies by Danish children classed as bullies, victims, bully/victims, and not involved, in response to different (hypothetical) types of bullying”, *Scandinavian Journal of Psychology*, 2003, 480.

¹⁰⁷ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 17.

¹⁰⁸ K. STASSEN BERGER. “Update on bullying at school: Science forgotten?”, *Developmental Review*, 2007, 95.

4.2 Vormen van pestgedrag bij cyberpesten

In de categorie van ‘direct cyberpesten’ kan men nagenoeg dezelfde classificaties aanbrenge als bij het klassiek pesten. Louter het materieel pesten wordt geïntegreerd bij het fysiek cyberpesten. Dit omwille van het feit dat de ‘lichamelijke-fysieke component’ van het pesten wegvalt bij het cyberpesten (bv. slaan en schoppen).¹⁰⁹ Ten eerste verstaat men onder *fysiek cyberpesten* het aantasten van de ICT-apparatuur, het boycotten van ICT-activiteiten en het binnendringen van computersystemen van het slachtoffer. Illustraties hiervan zijn: schadelijke virussen verzenden of het hacken van e-mailaccounts om daarbij het wachtwoord te wijzigen of vertrouwelijke informatie te bekomen.¹¹⁰ De tweede vorm is het *verbaal cyberpesten*. Een concreet voorbeeld hiervan is ‘flaming’. Deze term verwijst naar bedreigende, haatdragende of vernederende interacties via sms, e-mail of internet.¹¹¹ Een ander voorbeeld is dat men seksueel suggestieve boodschappen verzendt tegen de wil van de ontvanger. Een vergevorderde vorm hiervan is ‘cyberrape’, dit omvat dat men ongewenste seksuele handelingen stelt met het slachtoffer via het internet (bv. door chantage).¹¹² Bij de derde categorie, *non-verbaal cyberpesten*, worden foto’s en beelden met een expliciete inhoud doorgestuurd naar medeleerlingen of online geplaatst. Die verspreide beelden bevatten vaak naaktfoto’s van bekenden, maar ook video’s van happy slapping (video waar een slachtoffer afgeranseld wordt) komen frequent voor.¹¹³ De laatste categorie is die van het *sociaal cyberpesten*. Bij dit online pestgedrag worden slachtoffers sociaal uitgesloten uit bepaalde onlinegroepen. Dit wordt ook ‘bannen’ of ‘muten’ genoemd en is populairder onder jongens dan onder meisjes.¹¹⁴

In de categorie van het indirect pestgedrag maakt men vier classificaties: ‘outing’, ‘masquerade’, ‘hate group websites’ en ‘denigration’. De eerste pestvorm is ‘outing’. Deze term verwijst naar het openbaar maken van vertrouwelijke informatie met een gevoelige en beschamende component. Het doel is om het slachtoffer te kleineren of te onteren. Een voorbeeld hiervan is gênante of private informatie (bv. een geheim) verspreiden via sms of

---

¹⁰⁹ K. VAN CLEEMPUT en H. VANDENBOSCH, “Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen”, *Welwijs*, 2006, 3.

¹¹⁰ B. SPITZBERG en G. HOOBLER, “Cyberstalking and the technologies of interpersonal terrorism”, *New Media and Society*, 2002, 83.

¹¹¹ P. O’SULLIVAN en A. FLANAGIN, “Reconceptualizing ‘flaming’ and other problematic messages”, *New Media and Society*, 2003, 70.

¹¹² T. JORDAN, *Cyberpower. The Culture and Politics of Cyberspace and the Internet*, London/New York, Routledge, 1999, 104-107.

¹¹³ B. SPITZBERG en G. HOOBLER, “Cyberstalking and the technologies of interpersonal terrorism”, *New Media and Society*, 2002, 83.

¹¹⁴ R.M. KOWALSKI, S.P. LIMBER en P.W. AGATSTON, *Cyber Bullying: Bullying in the Digital Age*. Blackwell, Publishing Ltd, 2008, 47-51.

internet.¹¹⁵ Een tweede vorm is *masquerade*. Binnen deze vorm kan een onderscheid gemaakt worden tussen identiteitsdiefstal en identity fluidity. Bij ‘*identiteitsdiefstal*’ is er sprake van overname van de identiteit van het slachtoffer. Men doet zich immers voor als het slachtoffer naar andere computergebruikers. Voorbeelden hiervan zijn: iemand anders inschrijven voor een activiteit, wedstrijd of nieuwsbrief zonder medeweten van die persoon (bv. pornografische nieuwsbrief) of iemand in naam van het slachtoffer beledigen, waardoor de reputatie van die persoon wordt aangetast.¹¹⁶ Bij ‘*identity fluidity*’, zal de pester door het leven gaan als iemand anders met een ander naam, geslacht, status of leeftijd. Dit met het doel om een medecomputergebruiker in een chatroom te misleiden (bv. vals dating account).¹¹⁷ Een derde vorm is de ‘*hate group*’. Dit zijn blogs of websites die volledig gewijd worden aan negatieve boodschappen over een bepaald persoon of groepen (bv. haatwebsites over homo’s, joden, enz.). Bezoekers van dergelijke websites kunnen vaak beledigende opmerkingen in het gastenboek van die website schrijven.¹¹⁸ Bij de vierde en laatste vorm, ‘*denigration*’ of ‘*put-down*’, wordt beoogd om de goede reputatie van het slachtoffer schade toe te brengen. Een voorbeeld hiervan is dat de cyberpester geruchten verspreidt over de geviseerde persoon.¹¹⁹

HOOFDSTUK 5: Prevalentie van pesten

Dit hoofdstuk beschrijft de prevalentie van pesten. Deze sectie bekijkt hoe pesten bij bepaalde groepen jongeren meer of minder voorkomt. Net zoals in de vorige hoofdstukken wordt omtrent de prevalentie ook een onderscheid gemaakt tussen klassiek pesten en cyberpesten.

5.1 Prevalentie bij klassiek pesten

Slachtoffers, pesters en omstaanders hebben vaak verschillende sociaal-demografische achtergronden. In dit deel wordt gekeken naar de achtergrondkenmerken van de jongeren om te kijken wie meer slachtoffer wordt, meer pest of meer getuige is van het pesten.

---

¹¹⁵ Q. LI, “Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimization”, *Australasian Journal Of Educational Technology*, 2007, 437.

¹¹⁶ B. SPITZBERG en G. HOOBLER, “Cyberstalking and the technologies of interpersonal terrorism”, *New Media and Society*, 2002, 83.

¹¹⁷ T. JORDAN, *Cyberpower. The Culture and Politics of Cyberspace and the Internet*, London/New York, Routledge, 1999, 65.

¹¹⁸ M. DUFFY, “Web of hate: A fantasy theme analysis of the rhetorical vision of hate groups online”, *The Journal of Communication Inquiry*, 2003, 292.

¹¹⁹ B. SPITZBERG en G. HOOBLER, “Cyberstalking and the technologies of interpersonal terrorism”, *New Media and Society*, 2002, 83.

5.1.1 Geslacht van slachtoffers, pesters en omstaanders van klassiek pesten

Een relevante factor die meespeelt bij klassiek pestgedrag is geslacht. Uit Vlaams onderzoek blijkt dat jongens en meisjes even vaak *slachtoffer* worden van klassiek pestgedrag. De pestvormen waar beiden slachtoffer van worden, verschillen echter wel. Zo worden meisjes meer slachtoffer van relationele, sociale en indirecte pestvormen, terwijl jongens meer fysiek en direct verbaal gepest worden.¹²⁰ Daarentegen constateert recenter Vlaams onderzoek dat het slachtofferschap tussen beide seksen niet gelijk is, maar dat meisjes meer slachtofferschap ervaren dan jongens. De mogelijke redenen hiervoor zijn dat meisjes enerzijds gevoeliger en/of fysiek minder sterk zouden zijn, anderzijds kan het ook zijn dat jongens minder snel toegeven dat ze gepest worden.¹²¹

Wat het *pestgedrag* betreft, is er een oververtegenwoordiging van jongens als pesters.¹²² Jongens gebruiken immers meer fysiek geweld dan meisjes. De reden hiervoor is dat ze dit geweld hanteren om hun macht en dominantie uit te drukken. De vaakst voorkomende pestvorm bij jongens is tevens het verbaal pesten, maar hierin verschillen jongens en meisjes niet. Beiden plegen immers evenveel verbaal pestgedrag.¹²³ Verder pesten jongens zowel hun eigen geslacht als het andere, terwijl meisjes vooral hun eigen geslacht pesten.¹²⁴ Pestgedrag van meisjes zal evenwel niet geaccepteerd worden door andere meisjes, maar wel door de jongens. In tegenstelling daarvan worden jongens die pesten vaak door beide geslachten niet geaccepteerd.¹²⁵ Ander onderzoek wees evenwel uit dat wanneer meisjes jongens pesten, ze door de beide geslachten afgewezen worden.¹²⁶ Ten slotte dient daar nog aan toegevoegd te worden dat meer jongens dan meisjes de positie van dader/slachtoffer innemen. Dit wil zeggen dat ze zowel slachtoffer als pester zijn.¹²⁷

---

¹²⁰ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 19+127.

¹²¹ A. DE BOECK, "Over zelfwaardering, slachtofferschap van (cyber)pesten, en de beschermende invloed van vrienden" in L. BRADT, S. PLEYSIER, J. PUT, J. SIONGERS en B. SPRUYT, *Jongeren in cijfers en letters: bevindingen uit de JOP-monitor 3*, Leuven, Acco, 2014, 123-124.

¹²² J. KERSTENS en S. VEENSTRA, "Cyberpesten vanuit een criminologisch perspectief", *Tijdschrift voor Criminologie*, 2013, 385.

¹²³ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 158.

¹²⁴ I. WHITNEY en P.K. SMITH, "A survey of the nature and extent of bullying in junior/middle and secondary schools", *Educational Research*, Sheffield, University of Sheffield, 1993, 12.

¹²⁵ C. SALMIVALLI, A. KAUKIAINEN en K. LAGERSPETZ, "Aggression and Sociometric Status among Peers: Do Gender and Type of Aggression Matter?", *Scandinavian Journal of Psychology*, 2000, 21.

¹²⁶ R. VEENSTRA, G. HUIJSING, J.K. DIJKSTRA en S. LINDENBERG, "Wie pest wie? Een netwerkbenadering van pesten", *Justitiële verkenning*, 2008, 81.

¹²⁷ L. HANISH en N. GUERRA, "Aggressive Victims, Passive Victims, and Bullies: Developmental Continuity or Developmental Change?", *Merrill-Palmer Quarterly*, 2004, 32.

Net zoals bij ouderschap, zijn jongens frequenter *omstaander* van klassiek pestgedrag dan meisjes.¹²⁸ Verder zijn jongens ook meer ‘assistent van de pester’ (bv. het slachtoffer vasthouden terwijl het gepest wordt) en ‘supporter van het pestgedrag’ (bv. het slachtoffer mee uitlachen), terwijl meisjes net meer het slachtoffer helpen of verdedigen.¹²⁹

5.1.2 Leeftijd van slachtoffers, pesters en omstaanders van klassiek pesten

Klassiek pesten lijkt leeftijdsgebonden. Wanneer de leeftijd stijgt, wordt men minder *slachtoffer* van klassiek pesten. Langs de andere kant wordt wel gevonden dat men vaker *dader* en *omstaander* wordt naarmate de leeftijd stijgt.¹³⁰ Ook in ander onderzoek toont men aan dat het aantal mannelijke pesters procentueel toeneemt met de leeftijd. Het aantal vrouwelijke pesters daarentegen blijft stabiel naarmate de leeftijd stijgt.¹³¹ In tegenstelling tot deze laatste bevindingen, wijst Nederlands onderzoek uit dat dit niet het geval is. Terwijl 13,2% van de Nederlandse jongeren op 12-jarige leeftijd pestgedrag pleegt, zal dat op 17-jarige leeftijd nog slechts 6,7% zijn. In dat onderzoek stelt men ook vast dat de combinatie tussen klassiek pesten en cyberpesten toeneemt naarmate men ouder wordt.¹³²

Klassiek pestgedrag bereikt meestal zijn hoogtepunt rond de leeftijd van tien tot veertien jaar. Dit is namelijk de overgang van de basis- naar de middelbare school. Enerzijds is het een periode waar hormonale veranderingen plaatsvinden die kunnen leiden tot agressie.¹³³ Anderzijds is dit de overgang van de ‘zelfbeschermende fase’ naar de ‘conformistische fase’. Dit is een overgangperiode waarin men verder van de ouders komt te staan en de omgeving rondom zich probeert te beheersen door middel van manipulatie en agressie. Men evolueert immers naar een periode waar jongeren zich sterk op anderen richten en zich aansluiten bij hechte groepen die staalhard kunnen zijn voor anderen.¹³⁴

---

¹²⁸ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 127.

¹²⁹ C. SALMIVALLI, K. LAGERSPETZ, K. BJORKQVIST, K. OSTEMAN en A. KAUKIAINEN. “Bullying as a Group Process: Participant Roles and Their Relations to Social Status Within the Group”. *Aggressive behaviour*, 1996, 5-6.

¹³⁰ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 128.

¹³¹ G. DEBOUTTE, *Pesten en geweld op school: Handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid*, Brussel, Vlaams ministerie van onderwijs en vorming, 2008, 205.

¹³² J. KERSTENS en S. VEENSTRA, “Cyberpesten vanuit een criminologisch perspectief”, *Tijdschrift voor Criminologie*, 2013, 386.

¹³³ A. PELLEGRINI en J. LONG, “A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary school through secondary school”, *British Journal Of Developmental Psychology*, 2002, 260-276.

¹³⁴ G. DEBOUTTE, *Pesten en geweld op school: Handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid*, Brussel, Vlaams ministerie van onderwijs en vorming, 2008, 195-196.

5.1.3 Opleidingsniveau van slachtoffers, pesters en omstaanders van klassiek pesten

Wat het opleidingsniveau betreft, zijn leerlingen uit BSO zowel meer *slachtoffer*, *dader* als *omstaander* van klassiek pesten, dan leerlingen uit TSO en ASO.¹³⁵ Ander Vlaams onderzoek bevestigt die bevindingen, maar voegt een rangorde aan deze bevinding toe (BSO > TSO > ASO en KSO). In datzelfde onderzoek vindt men ook dat 12% van de meisjes uit het BSO slachtoffer wordt van pestgedrag. Dat is eerder opmerkelijk omdat in een ASO-opleiding maar 4% van de meisjes aangeeft slachtoffer te zijn geworden het laatste jaar. De reden voor deze verschillen in opleidingsniveau is tot op heden onduidelijk.¹³⁶

5.2 Prevalentie bij cyberpesten

De sociaal-demografische factoren bij slachtoffers, pesters en omstaanders verschillen vaak en daarom behandelen we deze groepen hier dan ook apart.

5.2.1 Geslacht van slachtoffers, pesters en omstaanders van cyberpesten

Wat het geslacht van een *cyberpestslachtoffer* betreft, blijken meisjes meer slachtoffer te worden van cyberpesten dan jongens.¹³⁷ De prevalentie bedraagt respectievelijk 42,5% en 26,2%, wanneer hen gevraagd werd of ze het doelwit waren van pesten via gsm of internet.¹³⁸ Verder constateert men dat meisjes vaker hun wachtwoord doorgeven aan vrienden.¹³⁹ Daarnaast vinden ze het ook erger om slachtoffer te worden van cyberpesten in vergelijking met jongens.¹⁴⁰ Uit ander onderzoek blijkt dan weer dat jongens meer slachtoffer worden van online pesterijen.¹⁴¹ Dat is niet opmerkelijk omdat jongens enerzijds meer afhankelijk zijn van hun gsm of internet en anderzijds gebruiken ze deze technologieën ook meer. Verder blijkt dat

---

¹³⁵ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 128-129.

¹³⁶ A. DE BOECK, "Over zelfwaardering, slachtofferschap van (cyber)pesten, en de beschermende invloed van vrienden" in L. BRADT, S. PLEYSIER, J.PUT, J. SIONGERS en B. SPRUYT, *Jongeren in cijfers en letters: bevindingen uit de JOP-monitor 3*, Leuven, Acco, 2014, 123.

¹³⁷ A. DE BOECK, "Over zelfwaardering, slachtofferschap van (cyber)pesten, en de beschermende invloed van vrienden" in L. BRADT, S. PLEYSIER, J.PUT, J. SIONGERS en B. SPRUYT, *Jongeren in cijfers en letters: bevindingen uit de JOP-monitor 3*, Leuven, Acco, 2014, 124.

¹³⁸ M. WALRAVE, M. DEMOULIN, W. HEIRMAN en A. VAN DER PERRE, *Cyberpesten: Pesten in bits & bytes*. Brussel, Observatorium van de Rechten op het Internet, 2009, 46.

¹³⁹ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 119.

¹⁴⁰ M. WALRAVE, S. LENAERTS en S. DE MOOR, "Cyberberrisks; confrontaties en omgang met risico's" in J. BAUWENS, C. PAUWELS, C. LOBET-MARIS, Y. POULLET en M. WALRAVE, *Cyberteens, cyberberrisks, cybertools: Tieners en ICT, risico's en opportuniteiten*, Gent, Academia Press, 2009, 144.

¹⁴¹ R.J.J.M. VAN DEN EIJDEN, A. VERMULST, T. VAN ROOIJ en G-J. MEERKERK, *Monitor Internet en jongeren: Pesten op Internet en het psychosociale welbevinden van jongeren*, Rotterdam, IVO Factsheet, 2006, 4-7.

jongens meer persoonlijke informatie vrijgeven via internet en meer praten met personen die ze in het echte leven niet kennen.¹⁴²

Jongens zijn in het algemeen meer *cyberpester* en *omstaander* van cyberpesten dan meisjes. Het verschil tussen meisjes en jongens die ‘nooit iemand gepest hebben’ is dan ook respectievelijk 85,3% en 79,2%. Dit is niet opmerkelijk omdat de ‘technopower’ van jongens – hun kennis over de moderne communicatietechnologieën – uitgebreider is dan die van meisjes. Hierdoor hebben ze meer kennis over hoe ze anoniem blijven, waardoor ze minder snel betrapt en/of bestraft worden. Meisjes daarentegen worden meer beperkt en gecontroleerd door hun ouders in hun internetgebruik dan jongens. Wat een verklaring kan zijn waarom meisjes minder dader zijn van cyberpestgedragingen dan jongens.¹⁴³

5.2.2 Leeftijd van slachtoffers, pesters en omstaanders van cyberpesten

Zowel bij *slachtoffers*, *pesters* als *omstaanders* neemt het contact met cyberpestgedrag toe naarmate de jongeren ouder worden. Het hoogtepunt voor deze drie groepen bevindt zich op vijftienjarige leeftijd. Op deze leeftijd is zowel het slachtofferschap als het pestgedrag van cyberpesten het hoogst. Na 15-jarige leeftijd neemt het cyberpestgedrag immers af.¹⁴⁴ Deze ‘piek’ in cyberpestgedrag loopt gelijk met de ‘piek’ van internetgebruik van jongeren. Het internetgebruik van de jongeren stijgt – net zoals het cyberpesten – tot vijftienjarige leeftijd en neemt daarna stelselmatig af. Die bevindingen brengen dus met zich mee dat cyberpesten zich eerder voordoet in de middelbare school in plaats van de basisschool.¹⁴⁵ Ter aanvulling van deze bevindingen wijst Zweeds onderzoek uit dat in de eerste jaren van het secundair onderwijs ongeveer 17% slachtoffer wordt van cyberpestgedragingen, terwijl dit aandeel in de latere jaren van het secundair onderwijs reduceert naar 3%.¹⁴⁶ Ten slotte kan hier nog aan toegevoegd worden dat slachtoffers in het merendeel van de gevallen jonger zijn dan hun pesters.¹⁴⁷

---

¹⁴² H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 119.

¹⁴³ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 119+133.

¹⁴⁴ G. DEBOUTTE, *Pesten en geweld op school: Handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid*, Brussel, Vlaams ministerie van onderwijs en vorming, 2008, 207.

¹⁴⁵ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 122.

¹⁴⁶ R. SLONJE en P.K. SMITH, “Cyberbullying: Another main type of bullying”, *Scandinavian Journal of Psychology*, 2008, 151-152.

¹⁴⁷ M. YBARRA en K. MITCHELL, “Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics”, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 2004, 1312.

5.2.3 Opleidingsniveau van slachtoffers, pesters en omstaanders van cyberpesten

Net als bij het klassiek pesten, komen de leerlingen uit het BSO meer in contact met cyberpesten, zowel als *slachtoffer*, *dader* en *omstaander*. Verder blijken deze jongeren ook meer gebruik te maken van internet en gsm dan hun leeftijdsgenoten uit TSO en ASO. Het internetgebruik van deze jongeren uit BSO wordt gekenmerkt door ‘gewelddadige spelletjes’, ‘praten met vreemden op het internet’, ‘minder toezicht door de ouders op het internetgebruik’ en ‘meer durven op het internet’.¹⁴⁸ Die bevindingen worden door een recenter onderzoek uit 2014 enerzijds bevestigd en anderzijds aangevuld met een rangorde: BSO > TSO > ASO en KSO.¹⁴⁹

HOOFDSTUK 6: Gevolgen van pesten

Uit onderzoek blijkt dat pestgedrag ernstige gevolgen met zich meebrengt bij de jongeren. De gevolgen van klassiek pesten en cyberpesten zijn daarbij niet identiek. Waar men bij cyberpesten een ontsnappingsmogelijkheid heeft (bv. contactpersoon blokkeren), heeft men dat bij klassiek pesten minder.¹⁵⁰ Dit brengt niet met zich mee dat de ene vorm van pestgedrag zwaarder wordt beschouwd dan de andere. Omwille van deze reden maken we een onderverdeling tussen de twee pestvormen.

6.1 Gevolgen van klassiek pesten

De gevolgen van klassiek pesten bij slachtoffers zijn er soms voor de rest van hun leven. Toch ondervinden niet enkel slachtoffers gevolgen, ook pesters ervaren vaak gevolgen op lange termijn van hun gestelde pestgedrag.¹⁵¹ Omwille van deze reden wordt hieronder een onderverdeling tussen de gevolgen voor ‘slachtoffers’ en ‘pesters’ gemaakt.

---

¹⁴⁸ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 123-124.

¹⁴⁹ A. DE BOECK, “Over zelfwaardering, slachtofferschap van (cyber)pesten, en de beschermende invloed van vrienden” in L. BRADT, S. PLEYSIER, J. PUT, J. SIONGERS en B. SPRUYT, *Jongeren in cijfers en letters: bevindingen uit de JOP-monitor 3*, Leuven, Acco, 2014, 125.

¹⁵⁰ K. BROWN, M. JACKSON en W. CASSIDY, “Cyber-Bullying: Developing Policy to Direct Responses that are Equitable and Effective in Addressing This Special Form of Bullying”, *Canadian Journal of Educational Administration and Policy*, 2006, 13.

¹⁵¹ R. KALTIALA-HEINO, M. RIMPELA, P. RANTANEN en A. RIMPELA, “Bullying at School--An Indicator of Adolescents at Risk for Mental Disorders”, *Journal of Adolescence*, 2000, 661.

6.1.1 Gevolgen van klassiek pestgedrag voor de slachtoffers

Slachtoffers van pesten hebben met talrijke gezondheidsproblemen te kampen, zowel op fysiek als op mentaal vlak waarbij deze problemen zich kunnen voordoen op korte of lange termijn¹⁵²

Qua *mentale problemen* hebben slachtoffers op korte termijn meer psychologische, pedagogische en sociale problemen dan niet-slachtoffers. De psychologische problemen omvatten meer angst, depressie, eenzaamheid, onzekerheid en suïcidale gedachten.¹⁵³ Verder doen slachtoffers ook meermaals aan zelfmutilatie en hebben ze meermaals nachtmerries.¹⁵⁴ Voorbeelden van schoolproblemen zijn schoolvermijding of –uitval en slechte schoolprestaties.¹⁵⁵ Ook wordt gevonden dat slachtoffers van pestgedrag meer concentratieproblemen en faalangst vertonen op school.¹⁵⁶ Wat de sociale problemen betreft, kan gesteld worden dat slachtoffers vaak sociaal contact vermijden en dat hun sociale vaardigheden onderontwikkeld blijven.¹⁵⁷ In ander onderzoek vindt men dat slachtoffers vaak angst vertonen ten opzichte van grotere groepen mensen en weinig vrienden hebben.¹⁵⁸ Dat laatste zou een probleem kunnen vormen omdat aangetoond is dat ‘het hebben van meerdere sterke vriendschappen’ ervoor kan zorgen dat de gevolgen van het slachtofferschap als minder zwaar ervaren worden.¹⁵⁹ Op lange termijn stelt men vast dat slachtoffers door concentratieproblemen en slechte resultaten op school, vaak een grote achterstand ontwikkelen.¹⁶⁰ Naast de schoolachterstand wordt vastgesteld dat depressiviteit, angst en een

---

¹⁵² P.R. SMOKOWSKI en K.H. KOPASZ, “Bullying in school: An overview of types, effects, family characteristics, and intervention strategies”, *Children and Schools*, 2005, 104-105.

¹⁵³ J. JUVONEN en E.F. GROSS, “The rejected and the bullied: Lessons about social misfits from developmental psychology” in K.D. WILLIAMS, J.P. FORGAS en W. VON HIPPEL (Eds.), *The social outcast: Ostracism, Social exclusion, rejection, and bullying*, New York, Psychology Press Taylor & Francis Group, 2005, 162.

¹⁵⁴ L. ARSENEAULT, L. BOWES en L. SHAKOOR, “Bullying victimization in youths and mental health problems: ‘Much ado about nothing?’”, *Psychological Medicine*, 2010, 721.

¹⁵⁵ J. JUVONEN en E.F. GROSS, “The rejected and the bullied: Lessons about social misfits from developmental psychology” in K.D. WILLIAMS, J.P. FORGAS en W. VON HIPPEL (Eds.), *The social outcast: Ostracism, Social exclusion, rejection, and bullying*, New York, Psychology Press Taylor & Francis Group, 2005, 159.

¹⁵⁶ M. ELBERTS en A. VAN DE WEERD, “De gevolgen van pesten worden helaas schromelijk onderschat. De gevolgen van gepest zijn, heeft maar al te vaak een levenslange impact”, 2013, En: http://aandachtvoorpesten.nl/informatie/de_gevolgen_van_pesten/index.html. [geraadpleegd op 1 december 2015].

¹⁵⁷ J. JUVONEN en E.F. GROSS, “The rejected and the bullied: Lessons about social misfits from developmental psychology” in K.D. WILLIAMS, J.P. FORGAS en W. VON HIPPEL (Eds.), *The social outcast: Ostracism, Social exclusion, rejection, and bullying*, New York, Psychology Press Taylor & Francis Group, 2005, 161.

¹⁵⁸ M. ELBERTS en A. VAN DE WEERD, “De gevolgen van pesten worden helaas schromelijk onderschat. De gevolgen van gepest zijn, heeft maar al te vaak een levenslange impact”, 2013, En: http://aandachtvoorpesten.nl/informatie/de_gevolgen_van_pesten/index.html. [geraadpleegd op 1 december 2015].

¹⁵⁹ K. RIGBY, “Effects of Peer Victimization in Schools and Perceived Social Support on Adolescent Well-Being”, *Journal of Adolescence*, 2000, 65.

¹⁶⁰ P.R. SMOKOWSKI en K.H. KOPASZ, “Bullying in school: An overview of types, effects, family characteristics, and intervention strategies”, *Children and Schools*, 2005, 105.

negatief zelfbeeld voor een langere termijn aanwezig kunnen blijven bij slachtoffers van klassiek pestgedrag.¹⁶¹

Op korte termijn heeft men ook *fysieke gevolgen* van het slachtofferschap. Zo blijkt dat slachtoffers van fysiek geweld vaak blauwe plekken en kapotte kleren overhouden aan het pesten.¹⁶² Verder wijst onderzoek ook uit dat jongeren somatische klachten vertonen, zoals hoofdpijn, buikpijn, keelpijn, vermoeidheid en bedwateren.¹⁶³ Op langere termijn kan slachtofferschap aanleiding geven tot agressief gedrag en het ontwikkelen van visuele hallucinaties.¹⁶⁴ Ook wordt vastgesteld dat slachtofferschap samenhangt met vechten op school en middelenmisbruik.¹⁶⁵

6.1.2 Gevolgen van klassiek pestgedrag voor pesters

De gevolgen bij pesters zijn minder omvangrijk dan bij de slachtoffers, maar hoeven zeker niet als minderwaardig beschouwd te worden. Net zoals bij de slachtoffers van pestgedrag, worden bij pesters meer depressiviteit en andere psychiatrische stoornissen vastgesteld.¹⁶⁶ Pesters worden gekarakteriseerd door hun antisociaal en regelovertrekend gedragspatroon en dat maakt het hen moeilijk om de schoolregels te volgen. Het gevolg daarvan is dat de schoolresultaten van pesters minder goed zijn dan die van hun leeftijdsgenoten. Op langere termijn stelt men vast dat pesters agressiever zijn en meer betrokken raken bij delinquentie en bij alcohol- en middelenmisbruik.¹⁶⁷ Ten slotte zorgen pesters ervoor dat ook de maatschappij gevolgen ondervindt van het pesten. Pesters en de slachtoffers komen echter meer in contact met gespecialiseerde diensten zoals rechterlijke en sociale diensten, psychologische hulp en speciale opvoedingscentra.¹⁶⁸

---

¹⁶¹ L. ARSENEAULT, L. BOWES en L. SHAKOOR, “Bullying victimization in youths and mental health problems: ‘Much ado about nothing’?”, *Psychological Medicine*, 2010, 722.

¹⁶² G. DEBOUTTE, “Zie je me zitten?! Argumenten voor een verbindend antwoord op pestgedrag bij leerlingen” in J. DEKLERCK, (red.), *Een veelkleurig verhaal. Preventie en aanpak van probleemgedrag in het onderwijs*, Leuven/Den Haag, Uitgeverij Acco, 2012, 79.

¹⁶³ M. ELBERTS en A. VAN DE WEERD, “De gevolgen van pesten worden helaas schromelijk onderschat. De gevolgen van gepest zijn, heeft maar al te vaak een levenslange impact”, 2013, En: http://aandachtvoorpesten.nl/informatie/de_gevolgen_van_pesten/index.html. [geraadpleegd op 1 december 2015].

¹⁶⁴ L. ARSENEAULT, L. BOWES en L. SHAKOOR, “Bullying victimization in youths and mental health problems: ‘Much ado about nothing’?”, *Psychological Medicine*, 2010, 722.

¹⁶⁵ T. NANSEL, M. OVERPECK, D. HAYNIE, W. RUAN en P. SCHEIDT, “Relationships between bullying and violence among US youth”, *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 2003, 350.

¹⁶⁶ K. RIGBY, *Bullying in Schools : And what to do about it?*, London, Kingsley, 1996, 55.

¹⁶⁷ G. MACKLEM, *Bullying and teasing : Social power in children's groups*, New York, Kluwer Academic/Plenum, 2003, 43.

¹⁶⁸ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 18.

6.2 Gevolgen van cyberpesten

Zoals al eerder aangegeven ondergaan zowel slachtoffers als pesters negatieve gevolgen van pestgedrag. Daarom zal hieronder de opdeling tussen beide groepen gemaakt worden. Aangezien cyberpesten een uitbreiding is van klassiek pestgedrag via internet en gsm, mogen we ervan uitgaan dat bepaalde gevolgen van het klassiek pesten terugkomen bij het cyberpesten.¹⁶⁹

6.2.1 Gevolgen van cyberpesten bij slachtoffers

Sommige onderzoekers beschouwen de gevolgen van cyberpesten als ernstiger in vergelijking met de gevolgen van klassiek pestgedrag. Zij zijn de mening toegedaan dat deze pestvorm meer psychologische, emotionele en sociale schade met zich meebrengt, omwille van zijn typerende eigenschappen: anoniem, geen directe feedback en de grote reikwijdte of publieke karakter.¹⁷⁰

Slachtoffers daarentegen geven zelf aan dat de meest voorkomende gevoelens, waar ze mee geconfronteerd worden, ‘kwaadheid’ en ‘frustraties’ zijn. Daarbij wordt ook het beïnvloedende karakter van cyberpesten aangehaald op de omgang met vrienden en op de thuis- en schoolsituatie van de slachtoffers.¹⁷¹ Verder wordt, net als bij de slachtoffers van klassiek pesten, een verhoogde depressiviteit waargenomen.¹⁷² Die overeenkomst met het klassiek pesten geldt ook voor een verlaagde zelfwaardering.¹⁷³ Bij die bevindingen dient evenwel een kanttekening gemaakt te worden. Ander onderzoek toont immers aan dat de meerderheid van de slachtoffers van cyberpestgedrag geen tot weinig gevolgen ondervindt, terwijl één op de drie slachtoffers een week tijd nodig heeft om de peestsituatie uit zijn hoofd te zetten.¹⁷⁴

---

¹⁶⁹ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 43.

¹⁷⁰ M. WALRAVE, M. DEMOULIN, W. HEIRMAN en A. VAN DER PERRE, *Cyberpesten: Pesten in bits & bytes*. Brussel, Observatorium van de Rechten op het Internet, 2009, 46

¹⁷¹ J. PATCHIN en S. HINDUJA, “Bullies Move beyond the Schoolyard: A Preliminary Look at Cyberbullying”, *Youth Violence and Juvenile Justice*, 2006, 162.

¹⁷² M.L. YBARRA, K.J. MITCHELL, J. WOLAK en D. FINKELHOR, , “Examining characteristics and associated distress related to Internet harassment: Findings from the second youth Internet safety survey”, *Pediatrics*, 2006, 1170.

¹⁷³ A. DE BOECK, “Over zelfwaardering, slachtofferschap van (cyber)pesten, en de beschermende invloed van vrienden” in L. BRADT, S. PLEYSIER, J.PUT, J. SIONGERS en B. SPRUYT, *Jongeren in cijfers en letters: bevindingen uit de JOP-monitor 3*, Leuven, Acco, 2014, 131.

¹⁷⁴ S. LIVINGSTONE, L. HADDON, A. GÖRZIG en K. ÓLAFSSON, *Risks and safety on the internet: The perspective of European children – EU Kids Online*. London, The London School of Economics and Political Science, 2011, 70.

6.2.2 Gevolgen van cyberpesten bij pesters

Net zoals bij de klassieke pesters, zullen cyberpesters meer kans maken om op latere leeftijd probleemgedrag te stellen (bv. delinquentie, alcohol- en middelenmisbruik).¹⁷⁵ Verder ondervinden cyberpesters op lange termijn ook problemen in de sociale omgang met hun leeftijdsgenoten, waardoor ze ook vier keer meer kans maken om suïcidale gedachten te ontwikkelen in vergelijking met niet-pesters.¹⁷⁶

HOOFDSTUK 7: Perceptie van pesten

Bij de perceptie van pesten onderscheiden we alweer klassiek pesten van cyberpesten. Met perceptie bedoelen we hier hoe men tegen pesten aankijkt, hoe men pesten ervaart en wat men vindt van daders, slachtoffers en omstaanders.

7.1 Perceptie van klassiek pesten

Het merendeel van de jongeren en leerkrachten staat negatief tegenover pestgedrag. Niettegenstaande is er een minderheid van jongeren die de pestkoppen adoreren i.p.v. verwerpen.¹⁷⁷ Wat blijkt is dat daders, slachtoffers en omstaanders elk een individuele perceptie hebben ten opzichte van pestgedrag.

7.1.1 Perceptie van slachtoffers over klassiek pesten

Slachtoffers percipiëren ‘indirect pestgedrag’ als ernstiger in vergelijking met ‘direct pestgedrag’ (bv. fysiek pesten). Bij die eerste slachtoffers worden meer depressieve en suïcidale gedachten vastgesteld.¹⁷⁸ Dit is eerder opmerkelijk omdat door ouders en leerkrachten fysiek pestgedrag als nadeliger en schadelijker wordt beoordeeld in vergelijking met verbaal en indirect pestgedrag. Dat kan te maken hebben met het feit dat leerkrachten vaak op de hoogte worden gesteld van fysiek pestgedrag, en veel minder zicht hebben op het indirecte pestgedrag.¹⁷⁹ Verder blijkt uit onderzoek dat wanneer slachtoffers meermaals gepest worden,

---

¹⁷⁵ J. PATCHIN en S. HINDUJA, “Bullies Move beyond the Schoolyard: A Preliminary Look at Cyberbullying”, *Youth Violence and Juvenile Justice*, 2006, 153.

¹⁷⁶ K. STASSEN BERGER, “Update on bullying at school: Science forgotten?”, *Developmental Review*, 2007, 106.

¹⁷⁷ M. BOULTON, E. BUCCI en D. HAWKER, “Swedish and English secondary school pupils' attitudes towards, and conceptions of, bullying: Concurrent links with bully/victim involvement”, *Scandinavian Journal of Psychology*, 1999, 283.

¹⁷⁸ M. VAN DER WAL, C. DE WIT en R. HIRASING, “Psychosocial health among young victims and offenders of direct and indirect bullying”, *Pediatrics*, 2003, 1315.

¹⁷⁹ S. BAUMAN en A. DEL RIO “Preservice Teachers' Responses to Bullying Scenarios: Comparing Physical, Verbal, and Relational Bullying”, *Journal of Educational Psychology*, 2006, 225-226.

ze de neiging hebben om de oorzaak van het pesten sneller bij zichzelf te leggen (*'blaming the victim'* - zie *infra*: 1.7.1.2 "*Perceptie van de pesters over klassiek pesten*", p.32).¹⁸⁰

7.1.2 *Perceptie van de pesters over klassiek pesten*

Als pester kan men uit verschillende hoeken kijken naar het pestgedrag. Elke invalshoek betreft een andere perceptie van pesten. Een eerste perceptie op pestgedrag is waarbij de pester zijn gedrag als **'billijk en moreel aanvaardbaar'** beschouwt. Hier kan men drie mechanismen onderscheiden. Ten eerste is er *'de morele justificatie'*. Dit wordt gedefinieerd als een morele plicht om te pesten omdat het slachtoffer dit verdient (bv. iemand steelt iets, en wordt daarna gepest).¹⁸¹ Het tweede mechanisme is *'het gunstig vergelijken'*. Hier vergelijkt de pester zijn gedrag met ander gedrag dat zwaarder wordt beschouwd. Op die manier wordt zijn eigen gedrag als minder erg aanzien en dus geminimaliseerd.¹⁸² Een voorbeeld daarvan is dat iemand die een ander persoon uitscheldt, beweert dat iemand slaan erger is.¹⁸³ Ten derde is er het *'eufemistisch labelen'*, waarbij de pester zijn pestgedrag op een meer verbloemde manier omschrijft om het minder erg te doen lijken (bv. "Dat was niet pesten, dat was plagen.").¹⁸⁴

Een tweede perceptie van de pester is **'het minimaliseren van zijn verantwoordelijkheid'**, waarbij de verantwoordelijkheid verplaatst of verspreid wordt. Ten eerste is er *'het verplaatsen van de verantwoordelijkheid'*. Hier legt de pester zijn verantwoordelijkheid volledig bij iemand anders, bijvoorbeeld omdat hij in opdracht van iemand anders pest. Als tweede is er het *'verspreiden van de verantwoordelijkheid'*. Dit betekent dat men de verantwoordelijkheid verdeelt onder meerdere jongeren, bijvoorbeeld door te zeggen dat het een groepsbeslissing was om te pesten.¹⁸⁵

Als derde perceptie is er het **'negeren, het vertekenen of het ontkennen van de gevolgen'**. Bij het *'negeren'* ziet de pester zijn gevolgen niet in en besteedt men er bewust geen aandacht aan. Het *'vertekenen'* wil zeggen dat de pester beweert dat de schade bij het slachtoffer niet

---

¹⁸⁰ J. JUVONEN en E.F. GROSS, "The rejected and the bullied: Lessons about social misfits from developmental psychology" in K.D. WILLIAMS, J.P. FORGAS en W. VON HIPPEL (Eds.), *The social outcast: Ostracism, Social exclusion, rejection, and bullying*, New York, Psychology Press Taylor & Francis Group 2005, 161.

¹⁸¹ A. BANDURA, "Moral disengagement in the perpetration of inhumanities", *Personality and Social Psychology Review : An Official Journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc*, 1999, 195.

¹⁸² A. BANDURA, "Moral disengagement in the perpetration of inhumanities", *Personality and Social Psychology Review : An Official Journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc*, 1999, 196.

¹⁸³ S.C.S. CARAVITA, J.J. SIJTSEMA, J.A. RAMBARAN en G. GINI, "Peer influences on moral disengagement in late childhood and early adolescence", *Journal of Youth and Adolescence*, 2014, 195.

¹⁸⁴ A. BANDURA, "Moral disengagement in the perpetration of inhumanities", *Personality and Social Psychology Review : An Official Journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc*, 1999, 195.

¹⁸⁵ A. BANDURA, "Moral disengagement in the perpetration of inhumanities", *Personality and Social Psychology Review : An Official Journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc*, 1999, 196-198.

groot is (bv. “Het is niet erg, want hij/zij weent niet”). ‘*Ontkennen*’ betekent dat men de gevolgen voor het slachtoffer niet toegeeft, zowel ten opzichte van zichzelf als ten opzichte van anderen (bv. “Hij had helemaal geen pijn na de slag in zijn gezicht”).¹⁸⁶

De vierde perceptie is ‘**de perceptie van de pester over het slachtoffer**’. Ten eerste is er ‘*blaming the victim*’. Hierbij verwijt de pester het slachtoffer dat het zijn eigen schuld is dat hij gepest wordt. Een voorbeeld hiervan is dat de pester de verantwoordelijkheid bij het slachtoffer legt omwille van zijn provocerend gedrag.¹⁸⁷ De pester kan het slachtoffer ook verwijten dat het zijn eigen schuld is omwille van het slechte karakter van die persoon. Dit sluit aan bij de ‘*belief in a just world-theorie*’, waar men ervan uitgaat dat er niets negatiefs voorvalt wanneer men zich voorbeeldig gedraagt.¹⁸⁸ Als tweede mechanisme is er het ‘*dehumaniseren*’. Waarmee wordt bedoeld dat de pester zich als superieur beschouwt tegenover het slachtoffer.¹⁸⁹ Vaak wordt het slachtoffer beschouwd als iemand die zich buiten de samenleving begeeft, waardoor hij het niet verdient om gelijk behandeld te worden.¹⁹⁰ Die zaken – samen met het ontbreken van empathie bij de pester – zorgen ervoor dat het makkelijker is om het slachtoffer te pesten.¹⁹¹

7.1.3 Perceptie van omstaanders over klassiek pesten

Omstaanders van pestgedrag kunnen pestgedrag op twee manieren percipiëren: afkeuren of accepteren. Pestgedrag wordt *afgekeurd* door omstaanders die zichzelf schuldig voelen over het gestelde gedrag, bijvoorbeeld omdat ze het slachtoffer niet helpen.¹⁹² Verder wijst onderzoek uit dat pesters worden afgewezen door diegene met hetzelfde geslacht als het slachtoffer. Wanneer jongens een mannelijk slachtoffer als doelwit nemen, worden ze afgekeurd door jongeren van het mannelijk geslacht, maar niet door het vrouwelijke. Hetzelfde geldt voor vrouwelijke slachtoffers en vrouwelijke pesters. Opmerkelijk is dat wanneer meisjes jongens pesten, niet enkel afgekeurd worden door jongens, maar ook door meisjes.¹⁹³

---

¹⁸⁶ A. BANDURA, “Moral disengagement in the perpetration of inhumanities”, *Personality and Social Psychology Review : An Official Journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc*, 1999, 199.

¹⁸⁷ A. BANDURA, “Moral disengagement in the perpetration of inhumanities”, *Personality and Social Psychology Review : An Official Journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc*, 1999, 203.

¹⁸⁸ G. GINI, “Italian Elementary and Middle School Students' Blaming the Victim of Bullying and Perception of School Moral Atmosphere”, *The Elementary School Journal*, 2008, 336.

¹⁸⁹ A. BANDURA, “Moral disengagement in the perpetration of inhumanities”, *Personality and Social Psychology Review : An Official Journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc*, 1999, 200.

¹⁹⁰ N. HASLAM, “Dehumanization: An integrative review”, *Personality And Social Psychology Review*, 2006, 255.

¹⁹¹ A. BANDURA, C. BARBARANELLI, G. CAPRARA, C. PASTORELLI en R. GEEN, “Mechanisms of Moral Disengagement in the Exercise of Moral Agency”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1996, 366.

¹⁹² M-L. OBERMANN, “Moral disengagement in self - reported and peer - nominated school bullying”, *Aggressive Behavior*, 2011, 133.

¹⁹³ R. VEENSTRA, G. HUIJSING, J.K. DIJKSTRA en S. LINDENBERG, Wie pest wie? Een netwerkbenadering van pesten, *Justitiële verkenning*, 2008, 81.

Terwijl pestgedrag door het merendeel afgekeurd of verworpen wordt, is er toch een minderheid die het gedrag accepteert.¹⁹⁴ Zo zullen omstaanders het pestgedrag *accepteren* wanneer het als moreel aanvaardbaar wordt beschouwd (bv. ‘Zijn verdiende loon.’), als het omschreven wordt als ‘iets minder erg’ (bv. “Het is ‘maar’ uitlachen.”) of als het wordt vergeleken met ernstiger gedrag (bv. “Hij heeft zelfs geen slag of stomp gehad.”). Bovendien grijpen omstaanders niet in bij het pestgedrag wanneer ze zich daar niet verantwoordelijk voor voelen. Een concreet voorbeeld daarvan is wanneer men het niet zijn plicht vindt om in te grijpen, maar wel die van een leerkracht. Daarnaast kan ook het ‘*bystander effect*’ plaatsvinden, waarbij de omstaanders denken dat iemand anders wel zal ingrijpen. De omstaanders kunnen ook de mening toegedaan zijn dat het slachtoffer zelf schuld treft of niet in deze gemeenschap thuishoort. Deze zaken zorgen ervoor dat het pestgedrag geaccepteerd wordt.¹⁹⁵ Uit ander onderzoek blijkt dat pestgedrag door medeleerlingen geaccepteerd wordt als de pesters populaire leerlingen zijn en wanneer pesten de norm is in de klas.¹⁹⁶ Ten slotte geeft de helft van de jongeren aan dat ze al eens gelachen hebben met pestgedrag.¹⁹⁷

7.2 Perceptie van cyberpesten

De individuele perceptie van slachtoffers, pesters en omstaanders ten opzichte van cyberpestgedrag is verschillend. Bepaalde handelingen worden door het slachtoffer als kwetsend beoordeeld, terwijl de pester dit net grappig vindt. De reden hiervoor is de afwezigheid van intonatie en oogcontact bij cyberpesten. Door het ontbreken van visuele feedback zijn daders zich niet altijd bewust van de gevolgen.¹⁹⁸ Omwille van die bevindingen is het aangewezen om de drie groepen apart te bespreken.

7.2.1 Perceptie van de slachtoffers over cyberpesten

Meer dan de helft van de slachtoffers van cyberpesten geven aan dat ze het zeer erg vinden om via gsm of internet gepest te worden. Daarbij ervaren meisjes de cyberpestvormen erger dan

---

¹⁹⁴ M. BOULTON, E. BUCCI en D. HAWKER, “Swedish and English secondary school pupils' attitudes towards, and conceptions of, bullying: Concurrent links with bully/victim involvement”, *Scandinavian Journal of Psychology*, 1999, 283.

¹⁹⁵ M-L. OBERMANN, “Moral disengagement in self - reported and peer - nominated school bullying”, *Aggressive Behavior*, 2011, 134.

¹⁹⁶ R. VEENSTRA, G. HUIJSING, J.K. DIJKSTRA en S. LINDENBERG, Wie pest wie? Een netwerkbenadering van pesten, *Justitiële verkenning*, 2008, 82.

¹⁹⁷ M. BOULTON, E. BUCCI en D. HAWKER, “Swedish and English secondary school pupils' attitudes towards, and conceptions of, bullying: Concurrent links with bully/victim involvement”, *Scandinavian Journal of Psychology*, 1999, 283.

¹⁹⁸ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 185.

jongens.¹⁹⁹ Vervolgens wijst Belgisch onderzoek uit dat slachtoffers alle vormen van cyberpestgedrag kwetsender beschouwen in vergelijking met daders. Zo blijkt dat ‘inbreken in iemands computer en persoonlijke informatie stelen’, ‘opzettelijk een virus doorsturen’, ‘geheimen verspreiden’ en ‘outing’ (beschamende informatie verspreiden) als meest kwetsend ervaren worden. In tegenstelling tot deze kwetsende pestvormen, vinden slachtoffers ‘masquerade’ (doen alsof je iemand anders bent om iemand te misleiden) dan weer eerder grappig dan kwetsend.²⁰⁰ Verder geeft een kleine groep van de slachtoffers aan zichzelf schuldig te voelen over het pestgedrag.²⁰¹ Ten slotte moet wel worden opgemerkt dat cyberpestgedrag door de slachtoffers als ‘erger’ wordt beschouwd als het een publiekelijke component bevat. Concreet wil dat zeggen dat een geheim openbaar maken erger wordt beschouwd dan wanneer de computer vastloopt door een virus.²⁰²

7.2.2 Perceptie van de pesters over cyberpesten

Ruim de helft van de daders van cyberpesten vindt het erg om iemand te pesten via gsm of internet. Deze perceptie hangt af van het aantal confrontaties als dader (of slachtoffer) met cyberpesten. Hoe meer confrontaties met het fenomeen, hoe minder erg men het pestgedrag percipieert.²⁰³ In Belgisch onderzoek wordt vastgesteld dat daders alle verschillende vormen van cyberpestgedrag grappiger vonden dan de slachtoffers. Zo vinden daders ‘masquerade’, ‘outing’ en ‘veel berichten tegelijk versturen om iemands gsm of computer vast te laten lopen’ de meest grappige pestvormen. Dit terwijl ‘iemands geheimen verspreiden’ door de dader toch eerder als kwetsend wordt aanzien.²⁰⁴ Een kanttekening bij deze bevindingen is dat wanneer deze ‘internethandelingen’ uitgevoerd worden door vrienden, het niet als ‘cyberpestgedrag’ ervaren wordt, maar eerder als een grap.²⁰⁵

---

¹⁹⁹ M. WALRAVE, S. LENAERTS en S. DE MOOR, “Cyberrisks; confrontaties en omgang met risico’s” in J. BAUWENS, C. PAUWELS, C. LOBET-MARIS, Y. POULLET en M. WALRAVE, *Cyberteens, cyberrisks, cybertools: Tieners en ICT, risico's en opportuniteiten*, Gent, Academia Press, 2009, 143.

²⁰⁰ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 111-112.

²⁰¹ S. LIVINGSTONE, L. HADDON, A. GÖRZIG en K. ÓLAFSSON, *Risks and safety on the internet: The perspective of European children – EU Kids Online*. London, The London School of Economics and Political Science, 2011, 70.

²⁰² W. D’HAESE, “Cyberpesten bij jongeren in drie Vlaams-Brabantse scholen”, *Welwijs*, 2010, 18.

²⁰³ M. WALRAVE, S. LENAERTS en S. DE MOOR, “Cyberrisks; confrontaties en omgang met risico’s” in J. BAUWENS, C. PAUWELS, C. LOBET-MARIS, Y. POULLET en M. WALRAVE, *Cyberteens, cyberrisks, cybertools: Tieners en ICT, risico's en opportuniteiten*, Gent, Academia Press, 2009, 143.

²⁰⁴ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 112.

²⁰⁵ W. D’HAESE, “Cyberpesten bij jongeren in drie Vlaams-Brabantse scholen”, *Welwijs*, 2010, 18.

7.2.3 Perceptie van omstaanders over cyberpesten

Meer dan 60% van de jongeren is de mening toegedaan dat cyberpesten een groot probleem is. Toch beschouwen ze cyberpesten niet ‘erger’ als klassiek pestgedrag. De jongeren merken verder op dat pesten via het internet en gsm makkelijker is in vergelijking met klassiek pesten, maar dat je bij deze pestvorm moeilijker gestraft kan worden. Bovendien achten de jongeren cyberpestgedrag laf en vinden ze dat cyberpesters dezelfde straf dienen te krijgen als klassieke pesters.²⁰⁶ De pestvorm die de omstaanders als meest ernstig beschouwen, is ‘masquerade’. Dat is eerder opmerkelijk, want deze vorm wordt door de daders en de slachtoffers als eerder grappig gepercipieerd. Naast masquerade aanzien omstaanders ook ‘flaming’ en het ‘verspreiden van roddels via internet en gsm’ als kwetsend.²⁰⁷

Ten slotte onderschatten de ouders enerzijds de cyberpestervaringen van hun kinderen en anderzijds het daderschap bij zulke cyberpestsituaties. Ouders denken dat ongeveer één op vier kinderen slachtoffer wordt van cyberpesten, terwijl dit eigenlijk één op drie is. Wanneer ouders daderschap van cyberpesten percipiëren bij hun kinderen, blijkt ook hier een onderschatting te zijn. Daarentegen percipieert men de verschillende cyberpestvormen wel zwaarder als de jongeren.²⁰⁸

---

²⁰⁶ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 114-115.

²⁰⁷ K. VAN CLEEMPUT en H. VANDENBOSCH, “Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen”, *Welwijs*, 2006, p.5.

²⁰⁸ M. WALRAVE, S. LENAERTS en S. DE MOOR, “Cyberrisks; confrontaties en omgang met risico’s” in J. BAUWENS, C. PAUWELS, C. LOBET-MARIS, Y. POULLET en M. WALRAVE, *Cyberteens, cyberrisks, cybertools: Tieners en ICT, risico’s en opportuniteiten*, Gent, Academia Press, 2009, 145.

DEEL 2: Pestgedrag bij allochtonen

Tot op heden blijkt heel weinig onderzoek gevoerd te zijn naar het verschil in slachtofferschap tussen autochtonen en allochtonen met betrekking tot klassiek pesten. De onderzoeken naar verschil in daderschap bij deze groepen zijn echter nog beperkter.²⁰⁹ De cyberpestenonderzoeken naar deze twee verschillende groepen zijn eveneens eerder zeldzaam te noemen.²¹⁰ Desalniettemin wordt hieronder toch een overzicht gegeven van de bestaande literatuur over het pestgedrag bij allochtonen. Dit deel, ‘pestgedrag bij allochtonen’, bevat een begripsomschrijving (hoofdstuk 1), de cijfergegevens omtrent pesten (hoofdstuk 2), de verschillende pestvormen (hoofdstuk 3), de prevalentie (hoofdstuk 4), de gevolgen (hoofdstuk 5) en de perceptie van pestgedrag bij allochtonen (hoofdstuk 6).

HOOFDSTUK 1: Begripsomschrijving ‘pestgedrag bij allochtonen’

Zoals hierboven reeds weergegeven wordt, omschrijft men ‘pestgedrag’ als het herhaaldelijk en doelbewust stellen van negatieve handelingen, waarbij een machtsongelijkheid ontstaat tussen dader en slachtoffer.²¹¹ Dit pestgedrag kan uitgevoerd of ondergaan worden door een persoon met een bepaalde karakteristiek (bv. jongens of meisjes, autochtonen of allochtonen ...). Wanneer bepaalde jongeren slachtoffer, dader of omstaander zijn van pestgedrag en daarbij de karakteristiek van ‘allochtoon’ bezitten, spreekt men over ‘*pestgedrag bij allochtonen*’. In een schoolcontext kunnen die etnische verschillen tussen jongeren zowel door de etnische minderheid (meestal de allochtonen) als de etnische meerderheid (meestal de autochtonen) gepercipieerd worden als een ‘onevenwicht in macht’ tussen beide groepen.²¹² Die verschillen komen dan ook tot uiting doordat de jongeren over de eigen groep spreekt als ‘wij’ en over de andere groep als ‘zij’. Op deze manier wordt dit gepercipieerde machtongelijkheid steeds bevestigd.²¹³ Die situatie kan bij pestgedrag als problematisch worden beschouwd. De reden hiervoor is omdat dit ‘machtsonevenwicht’ langs de ene kant steeds wordt gepercipieerd door de jongeren, maar langs de andere kant ook een fundamenteel criterium is in de omschrijving van ‘pestgedrag’.²¹⁴ Dat ‘anders zijn’ zorgt ervoor dat allochtone jongeren meer opgemerkt

---

²⁰⁹ A. MESSINGER, T. NIERI, P. VILLAR en M. LUENGO, “Acculturation Stress and Bullying Among Immigrant Youths in Spain”, *Journal of School Violence*, 2012, 308.

²¹⁰ J. HONG, A. PEGUERO, S. CHOI, D. LANESSKOG, D. ESPELAGE en N. LEE, “Social Ecology of Bullying and Peer Victimization of Latino and Asian Youth in the United States: A Review of the Literature”, *Journal of School Violence*, 2014, 316.

²¹¹ D. OLWEUS, *Bullying at school: What we know and what we can do*, Oxford, Blackwell, 1993, 9-10.

²¹² E. G. COHEN, R. LOTAN en L. CATANZARITE, “Treating status problems in the cooperative classroom” in S. SHARAN (Ed.), *Cooperative learning: Theory and research*, New York, Praeger Publishers, 1990, 203-229.

²¹³ S. GRAHAM en J. JUVONEN, “Ethnicity, Peer Harassment, and Adjustment in Middle School: An Exploratory Study”, *Journal of Early Adolescence*, 2002, 175-176.

²¹⁴ D. OLWEUS, *Bullying at school: What we know and what we can do*, Oxford, Blackwell, 1993, 9-10.

worden in de klas. Dit kan als een risicofactor worden beschouwd omdat pesters worden omschreven als personen die scherp zijn in het waarnemen van leerlingen die ‘anders zijn’. Door die ‘andere jongeren’ te pesten, bevestigen de pesters immers hun dominantie.²¹⁵

In de categorie ‘pestgedrag bij allochtonen’ kan een onderverdeling worden gemaakt. Zo kan men als allochtoon-zijnde enerzijds slachtoffer worden van pestgedrag omwille van een bepaalde karakteristiek (bv. men heeft flaporen, men is dik...), maar niet omwille van de karakteristiek ‘allochtoon’. Die vorm van pestgedrag is nagenoeg identiek aan klassiek pesten, men is als slachtoffer of als pester simpelweg van een andere etnische afkomst. Deze ‘verschillende afkomst’ heeft echter niets te maken met het pestgedrag op zich. Verder in het onderzoek wordt dit dan ook beschreven als ‘klassiek pestgedrag bij allochtonen’.²¹⁶ Anderzijds is er het ‘etnisch pestgedrag’, wat gedefinieerd wordt als pestgedrag dat plaatsvindt op basis van ‘een verschil in etnische afkomst of culturele achtergrond’.²¹⁷ Net zoals het klassiek pesten en cyberpesten, bevat het etnisch pesten ook een fysieke, sociale, verbale en non-verbale component die zowel op directe (bv. racistische opmerkingen) als indirecte wijze (bv. discriminerende roddels verspreiden) kunnen aangewend worden.²¹⁸ Alternatieve Engelstalige termen die worden gebruikt voor etnisch pestgedrag zijn: ‘ethnic bullying’, ‘immigrant bullying’ en ‘racist bullying’.²¹⁹

HOOFDSTUK 2: Cijfergegevens van ‘pestgedrag bij allochtonen’

Voorgaand onderzoek wijst uit dat er veel tegenstrijdigheden worden gevonden in verband met het *slachtofferschap* van allochtonen bij klassiek pestgedrag.²²⁰ Zo wijst Oostenrijks onderzoek uit dat allochtonen minder slachtoffer worden van klassiek pestgedrag.²²¹ In tegenstelling tot die bevinding wijst Spaans onderzoek uit dat zowel allochtonen als autochtonen een

---

²¹⁵ R. VEENSTRA, G. HUIJSING, J.K. DIJKSTRA en S. LINDENBERG, Wie pest wie? Een netwerkbenadering van pesten, *Justitiële verkenning*, 2008, 80.

²¹⁶ E. ELAMÉ, *Discriminatory bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 33

²¹⁷ K.S. MCKENNEY, D. PEPLER, W. CRAIG en J. CONNOLLY, “Peer victimization and psychosocial adjustment: The experiences of Canadian immigrant youth”, *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 2006, 242.

²¹⁸ E. ELAMÉ, *Discriminatory bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 33

²¹⁹ T. G. SCHERR en J. LARSON, “Bullying dynamics associated with race, ethnicity, and immigration status”, in S. R. JIMERSON, S. M. SWEARER en D. L. ESPELAGE (Eds), *Handbook of bullying in schools: An international perspective*, New York, Routledge, 2010, 225

²²⁰ A. MESSINGER, T. NIERI, P. VILLAR en M. LUENGO, “Acculturation Stress and Bullying Among Immigrant Youths in Spain”, *Journal of School Violence*, 2012, 308.

²²¹ D. STROHMEIER en C. SPIEL, “Immigrant Children in Austria”, *Journal of Applied School Psychology*, 2003, 111.

gelijkwaardig percentage bestrijken naargelang slachtofferschap van klassiek pesten.²²² Een ander Spaans onderzoek constateert echter dat meer allochtonen slachtoffer worden van klassiek pesten dan autochtonen.²²³ Die laatste bevinding wordt bevestigd in Nederlands onderzoek. Hier stelt men vast dat ongeveer 13,6% van de allochtonen in de basisschool aangeeft slachtoffer te zijn geworden van klassieke pesterijen, terwijl dit bij autochtonen maar 5,2% is. In de middelbare school is de discrepantie tussen allochtonen en autochtonen minder groot, respectievelijk 10,5% en 6,1%.²²⁴ Deze laatste bevindingen worden ook in een Scandinavisch onderzoek gestaafd. In Noorwegen geeft 27,8% van de allochtonen aan slachtoffer te zijn van pesterijen, terwijl dit bij autochtonen maar 8,6% het geval is. Verder is de kans in Noorwegen om als allochtoon slachtoffer te worden van klassiek pestgedrag tweemaal groter dan de kans van een autochtoon, in Zweden is deze kans zelfs vier keer groter.²²⁵

Net zoals bij het slachtofferschap van allochtonen, is er ook bij het *daderschap* van allochtonen bij klassiek pesten geen consensus over wie van beide groepen nu meer of minder pest. Enerzijds wijst Noors onderzoek uit dat allochtonen meer pestgedrag stellen in vergelijking met autochtonen.²²⁶ Anderzijds toont Nederlands onderzoek aan dat autochtonen in het secundair onderwijs meer als pester fungeren ten opzichte van allochtonen. Dat Nederlands onderzoek bevestigt de Noorse bevindingen als het jongeren uit de basisschool betreft, waar meer allochtonen dan autochtonen pester blijken te zijn.²²⁷

Wat het etnisch pesten betreft, geeft ongeveer 37% van de allochtonen aan in de laatste drie maanden *slachtoffer* te zijn geworden van pestgedrag met een autochtone dader. Een kleine

---

²²² C. DEL BARRIO MARTÍNEZ, E. MARTÍN ORTEGA, I. MONTERO GARCÍA-CELAY, H. GUTIÉRREZ RODRÍGUEZ, A. BARRIOS FERNÁNDEZ en M.J. DIOS, “Bullying and social exclusion in Spanish secondary schools: National trends from 1999 to 2006”, *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 2008, 672.

²²³ A. MESSINGER, T. NIERI, P. VILLAR en M. LUENGO, “Acculturation Stress and Bullying Among Immigrant Youths in Spain”, *Journal of School Violence*, 2012, 314.

²²⁴ S. VAN DORSSELAER, M. DE LOOZE, E. VERMEULEN-SMIT, S. DE ROOS, J. VERDURMEN, T. TER BOGT en W. VOLLEBERGH, *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*, Utrecht, Trimbos-instituut, 2010, 48.

²²⁵ Y. BJERELD, K. DANEBACKEN en M. PETZOLD, “Differences in prevalence of bullying victimization between native and immigrant children in the Nordic countries: A parent-reported serial cross-sectional study”, *Child: Care, Health and Development*, 2015, 595-597.

²²⁶ H. FANDREM, D. STROHMEIER en E. ROLAND, “Bullying and Victimization among Native and Immigrant Adolescents in Norway: The Role of Proactive and Reactive Aggressiveness”, *Journal of Early Adolescence*, 2009, 915.

²²⁷ S. VAN DORSSELAER, M. DE LOOZE, E. VERMEULEN-SMIT, S. DE ROOS, J. VERDURMEN, T. TER BOGT en W. VOLLEBERGH, *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*, Utrecht, Trimbos-instituut, 2010, 48.

10% hiervan wordt meer dan één keer per week slachtoffer.²²⁸ Verder geeft iets meer dan één op de vier allochtonen aan in de laatste drie maanden een autochtoon *gepest te hebben*. Daarnaast geeft ongeveer 5% van de allochtonen aan meer dan één keer per week een autochtoon te pesten.²²⁹

Ten slotte heeft volgens Europees onderzoek 58% van de *omstaanders* al eens pestgedrag waargenomen van een autochtoon naar een allochtoon toe. Verder blijkt ook 51% pestgedrag te hebben waargenomen van een allochtone pester naar een autochtoon slachtoffer toe.²³⁰

HOOFDSTUK 3: Vormen van ‘pestgedrag bij allochtonen’

Net zoals bij het klassiek pesten wordt hier een onderscheid gemaakt tussen ‘direct pesten’ en ‘indirect pesten’. De onderverdelingen van de ‘directe pestvormen’ blijven dezelfde (fysiek, materieel, verbaal, non-verbaal en sociaal pesten), terwijl indirect pesten geen onderverdeling heeft.²³¹ Onderzoek wijst uit dat zwarte immigranten meer slachtoffer worden van fysiek en verbaal pesten in vergelijking met andere groepen immigranten.²³² Wat het ‘verbaal pesten’ betreft, blijkt dat deze groep van immigranten meer uitgelachen wordt omwille van hun kledij en hun fysieke voorkomen.²³³ Verder blijkt dat zwarte immigranten niet enkel meer betrokken zijn bij pestgedrag als slachtoffer, maar ook als klassiek en cyberpester in vergelijking met andere immigranten.²³⁴ Aziatische immigranten daarentegen worden dan weer het minst slachtoffer van verbaal pestgedrag (minst uitgelachen) en indirect pestgedrag (minst slachtoffer van geruchten verspreiden) in vergelijking met andere immigranten.²³⁵ Overigens vindt men in Nederlands onderzoek dat Turkse, Marokkaanse en Surinaamse jongeren meer slachtoffer

---

²²⁸ E. ELAMÉ en E. STEFANI, “Suffered Interethnic Bullying”, in E. ELAMÉ, *Discriminatory bullying*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 127-128.

²²⁹ E. ELAMÉ, E. STEFANI en V. DARJO, “Committed Bullying”, in E. ELAMÉ, *Discriminatory bullying*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 145-146.

²³⁰ E. ELAMÉ, R. BASSANI, E. STEFANI en V. DARJO, “Opinions of immigrant and roma students on ethnic bullying”, in E. ELAMÉ, *Discriminatory bullying*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 116+118.

²³¹ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 17.

²³² J. WANG, R.J. IANNOTTI en W. JEREMY, “Patterns of adolescent bullying behaviors: Physical, verbal, exclusion, rumor, and cyber”, *Journal of School Psychology*, 2012, 528.

²³³ E. SHIRLEY en D. CORNELL, “The contribution of student perceptions of school climate to understanding the disproportionate punishment of African American students in a middle school”, *School Psychology International*, 2012, 123.

²³⁴ S. LOW en D. ESPELAGE, “Differentiating Cyber Bullying Perpetration From Non-Physical Bullying: Commonalities Across Race, Individual, and Family Predictors”, *Psychology of Violence*, 2013, 44.

²³⁵ S. ROBERS, J. KEMP en J. TRUMAN, *Indicators of school crime and safety: 2012*, Washington DC, National Center for Education Statistics, U.S. Department of Education, and Bureau of Justice Statistics, Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice, 2013, 46.

worden van verbaal (bv. racistische scheldwoorden) en sociaal pestgedrag (bv. sociale uitsluiting).²³⁶

Bij het etnisch pestgedrag maakt men het onderscheid tussen ‘intra-etnisch pestgedrag’ en ‘interetnisch pestgedrag’.²³⁷ *Intra-etnisch pestgedrag* kan drie verschillende vormen aannemen. Bij de eerste vorm (de meest gebruikelijke) ontstaat een peestsituatie tussen twee autochtonen uit verschillende ‘groepen’ (bv. verschil qua taal, gemeenschap, dialect...). Bijvoorbeeld wanneer een Vlaamse jongere een Waalse jongere pest. Een tweede vorm van intra-etnisch pestgedrag doet zich voor tussen immigranten van hetzelfde land. Bijvoorbeeld een jongere uit het Franssprekende gedeelte van Kameroen pest een jongere uit het Engelstalige gedeelte van Kameroen, in een Belgische school. Een derde intra-etnische pestvorm komt voor wanneer een autochtoon een andere jongere pest die eerst geïmmigreerd is naar een ander land, maar na enige tijd toch is teruggekeerd naar het land van oorsprong. Bijvoorbeeld wanneer een Vlaamse jongere een andere Vlaamse jongere pest die de laatste vijf jaar in Turkije heeft gewoond.²³⁸ Daarnaast is er nog het *interetnische pestgedrag*. De eerste vorm is de meest voorkomende vorm, waarbij een autochtoon pestgedrag stelt ten opzichte van een allochtoon omwille van zijn etnische achtergrond (bv. een immigrant op racistische wijze uitschelden). De tweede vorm is waarbij een allochtoon een andere allochtoon van een ander land pest. Een voorbeeld hiervan is dat een Rus een Marokkaan pest. De derde en laatste vorm is wanneer een allochtoon een autochtoon pest. Zo kan een Vlaamse jongere op school gepest worden door een Senegalees.²³⁹

Zowel in intra-etnisch pestgedrag als in interetnisch pestgedrag maakt men de onderverdeling tussen direct en indirect pestgedrag. Onder de categorie van direct etnisch pesten kan men –net zoals bij de pestvormen van het klassiek pesten – een onderverdeling maken tussen fysiek, materieel, verbaal, non-verbaal en sociaal etnisch pesten. Een concreet voorbeeld van *fysiek etnisch pesten* is het trekken aan de ‘typische pijpenkrullen’ van Joodse jongeren. Het *materieel etnisch pesten* is bijvoorbeeld het afnemen van een gebedsmat van een Marokkaanse jongere. Een voorbeeld van *verbaal etnisch pesten* is wanneer men racistische en discriminerende zaken naar jongeren van een andere etnische afkomst roept. Een concreet voorbeeld van *non-verbaal etnisch pesten* is wanneer men de ‘Hitlergroet’ uitvoert voor de ogen van Joodse jongeren. Als laatste is er het *sociaal etnisch pesten*, dat bijvoorbeeld kan resulteren in het weigeren van

---

²³⁶ M. VERKUYTEN en J. THIJS, “Racist victimization among children in The Netherlands: The effect of ethnic group and school”, *Ethnic and Racial Studies*, 2002, 318.

²³⁷ E. ELAMÉ, *Discriminatory bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 35.

²³⁸ E. ELAMÉ, *Discriminatory bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 39-40.

²³⁹ E. ELAMÉ, *Discriminatory bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 36+38.

allochtonen in de vriendengroep. Naast het direct etnisch pesten is er ook het indirect etnisch pesten, waarbij racistische roddels verspreid kunnen worden over een allochtoon.²⁴⁰ Bij dit etnisch pestgedrag is de meest voorkomende vorm het verbaal pestgedrag waarbij men de allochtoon beledigt of uitscheldt, fysiek pestgedrag komt dan weer minder voor.²⁴¹

HOOFDSTUK 4: Prevalentie van ‘pestgedrag bij allochtonen’

De prevalentie van pestgedrag bij allochtonen kan onderverdeeld worden in ‘allochtone pestgedrag’ en ‘etnisch pestgedrag’. Hieronder zullen de achtergrondvariabelen (leeftijd, geslacht, samenstelling van de school/klas...) besproken worden voor beide pestvormen.

4.1 Prevalentie van allochtone pestgedrag

Net zoals bij het klassiek pesten is er bij het slachtofferschap van ‘pestgedrag bij allochtonen’ geen eenduidigheid over welk *geslacht* het meest gepest wordt. Onderzoek in de VS wijst uit dat mannelijke allochtonen meer slachtoffer worden van pestgedrag dan vrouwelijke allochtonen.²⁴² Dit terwijl men in Nederlands onderzoek het tegengestelde constateert. Hier blijken vrouwelijke allochtonen meer slachtoffer te worden van pestgedrag. Het verschil in slachtofferschap bij mannelijke en vrouwelijke allochtonen is daarentegen wel aanzienlijk lager dan het verschil in slachtofferschap bij beide geslachten autochtonen. Wat ouderschap bij allochtonen betreft, wordt geen significant verschil gevonden tussen pestende meisjes en jongens.²⁴³

Het percentage allochtonen dat slachtoffer wordt van pestgedrag neemt af naarmate de *leeftijd* stijgt.²⁴⁴ Die afname vindt men ook terug bij klassiek pestgedrag.²⁴⁵ Dit terwijl men in ander onderzoek geen significant verband vaststelt tussen leeftijd, pestgedrag en etnische

---

²⁴⁰ E. ELAMÉ, *Discriminatory bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 33-36.

²⁴¹ E. ELAMÉ, *Discriminatory bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 14.

²⁴² L. SCHUMANN, W. CRAIG en A. ROSU, “Minority In The Majority: Community Ethnicity As A Context For Racial Bullying And Victimization”, *Journal of Community Psychology*, 2013, 964.

²⁴³ M. H. M. VERVOORT, R. H. J. SCHOLTE en G. OVERBEEK, “Bullying and Victimization among Adolescents: The Role of Ethnicity and Ethnic Composition of School Class”, *Journal of Youth and Adolescence*, 2010, 7+9.

²⁴⁴ L. SCHUMANN, W. CRAIG en A. ROSU, “Minority In The Majority: Community Ethnicity As A Context For Racial Bullying And Victimization”, *Journal of Community Psychology*, 2013, 964.

²⁴⁵ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 128.

achtergrond.²⁴⁶ Verder is er – net als bij het klassiek pestgedrag – naarmate men ouder wordt meer ouderschap van pestgedrag vast te stellen bij allochtonen.²⁴⁷

Uit Belgisch onderzoek blijkt dat naast geslacht en leeftijd, ook de *samenstelling van de school* een invloed heeft op slachtofferschap en ouderschap van pestgedrag. Zo rapporteren allochtone jongeren minder slachtofferschap van pestgedrag wanneer in de school een hoge concentratie allochtonen aanwezig is. In tegenstelling tot bij allochtonen, is er bij de autochtonen geen verschil in slachtofferschap naarmate de concentratie allochtonen hoger is.²⁴⁸ Dit terwijl Nederlands onderzoek beweert dat autochtonen meer slachtoffer worden van pestgedrag wanneer het aantal allochtonen in de school toeneemt.²⁴⁹ Oostenrijks onderzoek daarentegen constateert dat de concentratie van allochtonen niet enkel een invloed heeft op slachtofferschap, maar ook op ouderschap van pestgedrag. Allochtonen pesten minder wanneer de concentratie allochtonen in de school hoger is. Dit afnemende slachtoffer- en ouderschap van pestgedrag zou twee redenen hebben. De eerste reden is dat het ‘gepercipieerde machtsonevenwicht’ dat ontstaat in scholen met een oververtegenwoordiging van autochtonen afneemt wanneer het aantal allochtonen stijgt. De tweede reden is dat ‘het anders zijn’ niet zo sterk ervaren wordt in scholen waar het aantal allochtonen en autochtonen ongeveer gelijk is. Deze twee redenen vloeien verder uit het gegeven ‘anders zijn’ en ‘gepercipieerd machtsonevenwicht’, wat risicofactoren zijn van pestgedrag bij allochtonen (zie *supra*: 2.1 ‘*begripsomschrijving pestgedrag bij allochtonen*’, p.36-37).²⁵⁰ Mogelijkerwijze heeft de contact-hypothese hier ook verklaringkracht. Wanneer er meer diversiteit in de school aanwezig is, worden er immers meer vriendschappen tussen allochtonen en autochtonen gesloten. Bijgevolg dat de sociale afstand tussen beide ‘groepen’ verkleint.²⁵¹ In contrast met deze bevindingen wijst Nederlands

---

²⁴⁶ S.J. J. LIM en J. L. HOOT, “Bullying in an increasingly diverse school population: A socio-ecological model analysis”, *School Psychology International*, 2015, 275.

²⁴⁷ E. STEFANEK, D. STROHMEIER, R. VAN DER SCHOOT en C. SPIEL, “Bullying and Victimization in Ethnically Diverse Schools”, in M. MESSER, *Migrations*. Dordrecht, Springer, 2012, 85.

²⁴⁸ O. AGIRDAG, M. VAN HOUTTE en P. VAN AVERMAET, “Effecten van segregatie: cognitieve en non-cognitieve uitkomsten en mechanismen” in O. AGIRDAG, W. NOUWEN, P. MAHIEU, P. VAN AVERMAET, A. VANDENBROUCKE en M. VAN HOUTTE (Eds.), *Segregatie in het basisonderwijs: geen zwart-wit verhaal*, Antwerpen/Apeldoorn, Garant, 2012, 73.

²⁴⁹ M. VERKUYTEN en J. THIJS, “Racist victimization among children in The Netherlands: The effect of ethnic group and school”, *Ethnic and Racial Studies*, 2002, 326-327.

²⁵⁰ E. STEFANEK, D. STROHMEIER, R. VAN DER SCHOOT en C. SPIEL, “Bullying and Victimization in Ethnically Diverse Schools” in M. MESSER, *Migrations*. Dordrecht, Springer, 2012, 81.

²⁵¹ M. VAN CRAEN, K. VANCLUYSEN en J. ACKAERT, *Voorbij wij en zij?: De sociaal-culturele afstand tussen autochtonen en allochtonen tegen de meetlat*, Brugge, Vanden Broele, 2007, 91.

onderzoek uit dat hoe hoger het percentage allochtonen in de school, hoe meer allochtone jongeren overgaan tot pestgedrag.²⁵²

Verder blijkt uit Amerikaans onderzoek dat *eerste generatie allochtonen* meer slachtoffer worden van pestgedrag dan autochtonen en/of derde generatie allochtonen.²⁵³ Vooral de eerste generatie allochtonen in de VS die uit een niet-Engelstalig land immigreren (bv. China, Vietnam,...) – en dus niet de moedertaal spreken – worden meer slachtoffer als eerste generatie allochtonen die vanuit Engelstalige landen immigreren (Canada, Bahama's, Australië,...).²⁵⁴ Daaraan kan worden toegevoegd dat vluchtelingen niet vaker gepest worden dan andere immigranten. Onderzoek wijst namelijk uit dat vluchtelingen en immigranten sneller hulp zoeken om hun slachtofferschap aan te kaarten, terwijl autochtonen eerder passief reageren en geen hulp zoeken.²⁵⁵

4.2 Prevalentie van etnisch pestgedrag

Wat het *geslacht* bij etnisch pestgedrag betreft, blijkt dat allochtone jongens meer slachtoffer worden dan meisjes. Zo zal 39,5% van de allochtone jongens aangeven de laatste drie maanden minstens één keer per week slachtoffer te zijn geweest van etnisch pestgedrag, terwijl het percentage bij de meisjes 35,1% bedraagt.²⁵⁶ Het percentage autochtone jongens dat de afgelopen drie maanden minstens één keer per week slachtoffer werd van pestgedrag door allochtonen is ook hoger dan dat van autochtone meisjes (23,7% vs. 18,7%).²⁵⁷ Verder komt pestgedrag van allochtone jongens naar autochtone jongeren (29%) frequenter voor dan pestgedrag van allochtone meisjes naar autochtone jongeren (22%).²⁵⁸ Wanneer men de rollen

---

²⁵² M. H. M. VERVOORT, R. H. J. SCHOLTE en G. OVERBEEK, "Bullying and Victimization among Adolescents: The Role of Ethnicity and Ethnic Composition of School Class", *Journal of Youth and Adolescence*, 2010, 8.

²⁵³ *Eerste generatie allochtoon*: Persoon is geboren in het land van herkomst en met de ouders geïmmigreerd naar het nieuwe land. *Derde generatie allochtoon*: Persoon en zijn ouders zijn geboren in het land waar men woont, de grootouders zijn geboren in het land van herkomst en geïmmigreerd naar dit land.

²⁵⁴ K. POTTIE, G. DAHAL, K. GEORGIADES, K. PREMJI en G. HASSAN, "Do First Generation Immigrant Adolescents Face Higher Rates of Bullying, Violence and Suicidal Behaviours Than Do Third Generation and Native Born?", *Journal of Immigrant and Minority Health*, 2015, 1563.

²⁵⁵ S.J. J. LIM en J. L. HOOT, "Bullying in an increasingly diverse school population: A socio-ecological model analysis", *School Psychology International*, 2015, 274 + 277.

²⁵⁶ E. ELAMÉ en E. STEFANI, "Suffered interethnic bullying" in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 130.

²⁵⁷ E. ELAMÉ, "Being bullied" in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 229.

²⁵⁸ E. ELAMÉ, E. STEFANI en V. DARJO, "Committed bullying" in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 148.

omkeert (een autochtoon pest een allochtoon), dan zijn het ook de jongens die meer pestgedrag plegen (18% vs. 14%).²⁵⁹

Vervolgens verschilt het percentage ‘slachtofferschap van etnisch pesten’ niet significant qua *leeftijd*. Voor het slachtofferschap van allochtonen (die gepest worden door autochtonen) en autochtonen (die gepest worden door allochtonen) is er geen verschil merkbaar tussen het basisonderwijs en het secundair onderwijs.²⁶⁰ Ook bij het etnisch pestgedrag van allochtonen naar autochtonen toe is geen significant verschil qua leeftijd vastgesteld.²⁶¹ Dit terwijl er wel een significant verschil qua leeftijd is van etnisch pestgedrag van autochtonen naar allochtonen toe. Er wordt meer etnisch gepest in het secundair onderwijs (12-16 jaar) dan in het basisonderwijs (7-11 jaar) (17,4 % vs. 13%).²⁶²

Ook *de samenstelling van de klas* is een achtergrondvariabele die verschillen qua etnisch pestgedrag oplevert. Zo blijkt dat meer allochtonen slachtoffer worden van etnisch pestgedrag wanneer de klasgroep uit meer leerlingen bestaat. Wanneer men met vijf tot vijftien leerlingen in de klas zit, wordt ongeveer 28% slachtoffer. Daarentegen wordt ongeveer 43% gepest wanneer de klasgroep uit 26 tot 32 leerlingen bestaat. Verder wijst onderzoek uit dat hoe meer allochtonen deel uitmaken van de klasgroep, hoe meer allochtonen slachtoffer worden. Al blijkt wel dat als meer dan zestien allochtone leerlingen aanwezig zijn, het percentage weer daalt.²⁶³ Aansluitend daarop wordt geen significant verschil gevonden tussen de grootte van de klasgroep en slachtofferschap van etnisch pestgedrag naar autochtonen toe. Wel ziet men een toename van slachtofferschap van autochtonen wanneer het aantal allochtonen stijgt. Daarnaast blijft het percentage van het slachtofferschap stijgen, zelfs wanneer er meer dan zestien allochtone leerlingen in de klasgroep zijn.²⁶⁴ Dat zou mogelijk aansluiten bij de contacthypothese, de afname van het ‘gepercipieerde machtsonevenwicht’ en de afname van het gevoel van ‘anders zijn’(zie *supra*: 2.1 ‘begripsomschrijving ‘pestgedrag bij allochtonen’, p.36-37). Bij het daderschap wordt hetzelfde gevonden als bij het slachtofferschap. Hoe groter de klas,

---

²⁵⁹ E. ELAMÉ en E. STEFANI, “Committed bullying” in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 242.

²⁶⁰ E. ELAMÉ en E. STEFANI, “Suffered interethnic bullying” in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 130.; E. ELAMÉ, “Being bullied” in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 230.

²⁶¹ E. ELAMÉ, E. STEFANI en V. DARJO, “Committed bullying” in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 148.

²⁶² E. ELAMÉ en E. STEFANI, “Committed bullying” in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 242-243.

²⁶³ E. ELAMÉ en E. STEFANI, “Suffered interethnic bullying” in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 138-139.

²⁶⁴ E. ELAMÉ, “Being bullied” in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 235-236.

hoe meer allochtonen overgaan tot pestgedrag naar autochtonen toe. Daarbij wordt ook gevonden dat hoe meer allochtonen in de klasgroep aanwezig zijn, hoe meer er overgaan tot pestgedrag.²⁶⁵ Ten slotte gaan ook meer autochtonen over tot pestgedrag wanneer enerzijds de grootte van de klasgroep stijgt en anderzijds het aantal allochtonen in de klasgroep stijgt.²⁶⁶

Ook de *etnische afkomst* kan verschillende cijfers omtrent slachtofferschap en daderschap van etnisch pestgedrag met zich meebrengen. Onderzoek toont aan dat allochtonen uit Afrika het meest slachtoffer worden van etnisch pestgedrag (Noord-Afrika 60% en Sub-Sahara Afrika 67%), gevolgd door allochtonen uit het Midden-Oosten (53%), Azië (45%), West-Europa (39%) en Oost-Europa (30%).²⁶⁷ Verder zijn het naast het slachtofferschap ook de allochtonen uit Sub-Sahara Afrika die het meest aangeven pestgedrag te stellen (43%). Daarop volgen de immigranten uit het Midden-Oosten (29%), West-Europa (27%), Oost-Europa (26%), Azië (17%) en Noord-Afrika (8%).²⁶⁸

Overigens blijkt uit onderzoek dat allochtone jongeren, die thuis *de taal* niet spreken die ze op school spreken, meer slachtoffer en dader worden van etnisch pestgedrag. Ongeveer een kwart (26%) van de allochtonen die thuis dezelfde taal spreekt als op school wordt slachtoffer van etnisch pestgedrag, terwijl dat bij allochtonen die thuis een andere taal spreken ongeveer 50% is.²⁶⁹ Wat het daderschap van etnisch pestgedrag betreft, geeft 15% van de allochtonen die thuis dezelfde taal spreekt als op school aan dat hij pestgedrag pleegt, terwijl dat bij allochtonen die thuis een andere taal spreken 37% is.²⁷⁰

Bovendien toont onderzoek aan dat men minder slachtoffer wordt van etnisch pestgedrag als men als allochtoon zijnde één of meerdere *autochtone vrienden* heeft. Wanneer dat het geval is, geeft ongeveer 34% aan slachtoffer te zijn van etnisch pestgedrag, terwijl dat bij de allochtonen zonder autochtone vrienden 54% is.²⁷¹ Ook allochtonen zonder autochtone

---

²⁶⁵ E. ELAMÉ, E. STEFANI en V. DARJO, "Committed bullying" in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 156-157.

²⁶⁶ E. ELAMÉ en E. STEFANI, "Committed bullying" in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 247-248.

²⁶⁷ E. ELAMÉ en E. STEFANI, "Suffered interethnic bullying" in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 131-132.

²⁶⁸ E. ELAMÉ, E. STEFANI en V. DARJO, "Committed bullying" in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 149.

²⁶⁹ E. ELAMÉ en E. STEFANI, "Suffered interethnic bullying" in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 133-134.

²⁷⁰ E. ELAMÉ, E. STEFANI en V. DARJO, "Committed bullying" in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 152-153.

²⁷¹ E. ELAMÉ en E. STEFANI, "Suffered interethnic bullying" in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 142-143.

vrienden zijn meer dader van etnisch pesten dan allochtonen met autochtone vrienden (40,3% vs. 23,3%).²⁷²

HOOFDSTUK 5: Gevolgen van ‘pestgedrag bij allochtonen’

De gevolgen voor autochtonen en allochtonen zijn quasi hetzelfde. Omwille van deze reden wordt dit hoofdstuk dan ook niet uitgebreid behandeld. Toch toont onderzoek aan dat allochtonen kwetsbaarder zijn voor de gevolgen van pestgedrag, zowel op korte als op lange termijn. Op **korte termijn** zal pestgedrag bij deze allochtonen meer depressieve gedachten met zich meebrengen in vergelijking met pestgedrag bij autochtonen.²⁷³ Deze depressieve gedachten kunnen aanleiding geven tot sociale angst en een suïcidale denkwijze.²⁷⁴ Verder is de kans groter om als allochtoon peetslachtoffer achteraf afgewezen te worden door leeftijdsgenoten.²⁷⁵ Door dit pestgedrag houden allochtone slachtoffers er ook een negatievere zelfwaardering op na, in vergelijking met autochtone peetslachtoffers.²⁷⁶

Op **lange termijn** hebben deze allochtone slachtoffers meer kans om gedrags- en emotionele problemen te ontwikkelen.²⁷⁷ Ook wordt bij deze slachtoffers van allochtone afkomst meer langdurige depressie en crimineel gedrag op latere leeftijd vastgesteld, in vergelijking met autochtone slachtoffers.²⁷⁸ Verder hebben allochtone slachtoffers ook meer kans om een langdurige angststoornis te ontwikkelen.²⁷⁹

HOOFDSTUK 6: Perceptie van ‘pestgedrag bij allochtonen’

De perceptie die de meeste allochtone *slachtoffers* hebben bij pestgedrag zal grotendeels hetzelfde zijn als bij de autochtone slachtoffers. Dit wil zeggen dat ze angst voelen voor de pester en dus ook voor meer pestgedrag. De meeste allochtone slachtoffers reageren op dit pestgedrag met een passieve attitude (het pestgedrag laten gebeuren en niet reageren). Dit

---

²⁷² E. ELAMÉ, E. STEFANI en V. DARJO, “Committed bullying” in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 160.

²⁷³ C. YEH, “Age, Acculturation, Cultural Adjustment, and Mental Health Symptoms of Chinese, Korean, and Japanese Immigrant Youths”, *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 2003, 43.

²⁷⁴ I.W. BOROWSKY, L.A. TALIAFERRO en B.J. MCMORRIS, “Suicidal thinking and behavior among youth involved in verbal and social bullying: risk and protective factors”, *Journal of Adolescent Health*. 2013, s8.

²⁷⁵ S. GRAHAM, “Ethnicity, peer harassment, and adjustment in middle school: An exploratory study”, *The Journal of Early Adolescence*, 2002, 190.

²⁷⁶ A. PUMARIEGA, J. ROGERS en K. ROTHE, “Culturally Competent Systems of Care for Children’s Mental Health: Advances and Challenges”, *Community Mental Health Journal*, 2005, 541.

²⁷⁷ B. OPPEDAL, E. ROYSAMB en S. HEYERDAHL, “Ethnic Group, Acculturation, and Psychiatric Problems in Young Immigrants”, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 2005, 651.

²⁷⁸ W. PEDERSEN, “Adolescent Victims of Violence in a Welfare State”, *British Journal of Criminology*, 2001, 3.

²⁷⁹ C. YEH, “Age, Acculturation, Cultural Adjustment, and Mental Health Symptoms of Chinese, Korean, and Japanese Immigrant Youths”, *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 2003, 43.

omwille van angst om nog zwaarder en meer gepest te worden in de toekomst.²⁸⁰ Toch is de groep van ‘actie ondernemende’ allochtonen groter dan die van de autochtonen. Zij verdedigen zichzelf meer tegen de pester (bv. “Laat me gerust” (verbaal)) en zullen dit eerder melden aan personen die kunnen ingrijpen (bv. leerkrachten), wat ervoor zorgt dat zij veerkrachtiger zijn dan autochtonen.²⁸¹ Daar moet wel aan worden toegevoegd dat autochtonen ook ingaan op het pestgedrag (bv. de pester slaan of uitschelden) of het gedrag van de pester proberen te veranderen door verbaal kritiek te geven (bv. “Waarom doe je zoiets?”). Het slachtoffer beschrijft de pester in de meeste gevallen dan ook als een ‘lafaard’.²⁸²

Wat de *daders* betreft, bekijkt men soms zijn pestgedrag niet als ‘pesten’ als dat door een bepaald kenmerk wordt uitgelokt door het slachtoffer (bv. onbeleefd zijn tegen de pester zonder het te beseffen (door een cultuurverschil)). Zo kan het zijn dat de pester de mening is toegedaan dat men met zijn (pest)actie de situatie kan ‘oplossen’ (bv. de pester op de zenuwen werken (door een cultuurverschil)).²⁸³

Omstaanders vinden van zichzelf dat ze kunnen ingrijpen wanneer pestgedrag plaatsvindt (bv. de pester stoppen of een leerkracht erbij halen), maar de meesten doen dit toch niet uit angst. De omstaanders erkennen wel degelijk dat ze slachtoffers kunnen helpen door hen een ‘veilige plaats aan te bieden’, terwijl door sommige omstaanders enkel wordt ingegrepen of geholpen als het slachtoffer een vriend is. In andere gevallen (bv. slachtoffer is geen vriend) zal de omstaander zich minder verantwoordelijk voelen om in te grijpen en de peestsituatie eerder vanop een afstand bekijken. Verder denken omstaanders dat allochtonen meer slachtoffer worden van pestgedrag, al kan de pester ook een allochtoon zijn. Met die laatste situatie houden ze minder rekening.²⁸⁴

---

²⁸⁰ E. ELAMÉ en A. BOARETTO, “Discriminatory bullying: Additional elements” in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 316+322-323.

²⁸¹ S.J. J. LIM en J. L. HOOT, “Bullying in an increasingly diverse school population: A socio-ecological model analysis”, *School Psychology International*, 2015, 276.

²⁸² E. ELAMÉ en A. BOARETTO, “Discriminatory bullying: Additional elements” in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 322+329.

²⁸³ E. ELAMÉ en A. BOARETTO, “Discriminatory bullying: Additional elements” in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 320-322.

²⁸⁴ E. ELAMÉ en A. BOARETTO, “Discriminatory bullying: Additional elements” in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 328+330-331.

DEEL 3: Probleemstelling

Pesten is een grootschalig probleem waar wereldwijd ongeveer 200 miljoen jongeren slachtoffer van worden.²⁸⁵ Omwille van deze – en nog talloze andere redenen – blijkt pestgedrag op school al generaties lang een maatschappelijke bezorgdheid te zijn.²⁸⁶ Deze – terecht – bezorgdheid is er evenzeer in België. Uit cijfers blijkt namelijk dat 40% van de Belgische jongeren recent minstens éénmaal slachtoffer is geworden van pesterijen op school. Dit maakt van België de op zes na slechtste leerling van Europa, zowaar de slechtste wanneer Oost-Europa uit de lijst zou verwijderd worden.²⁸⁷ In tegenstelling tot het klassieke pestgedrag is ook de elektronische variant, het cyberpesten, een opkomende problematiek in België. Tot op heden doet de klassieke pestvorm zich alsnog meer voor in vergelijking met zijn elektronische variant.²⁸⁸ Echter, sinds 2001 is het aantal jongeren betrokken bij cyberpesten met de helft toegenomen.²⁸⁹ Vandaag geven quasi alle Vlaamse jongeren aan ofwel zelf online gepest te zijn, ofwel iemand te kennen die gecyberpest is.²⁹⁰ Het problematische aan deze situatie is echter dat België op vlak van pestgedrag bij jongeren vandaag slechtere cijfers voorlegt dan pakweg tien jaar geleden. Dit is enerzijds te wijten aan de zware inzet op deze problematiek van de omringende landen en anderzijds door het ontbreken van een structurele aanpak in ons eigen land.²⁹¹

Deze structurele aanpak in ons land kan enkel slagen wanneer we een duidelijk beeld hebben over welke risicogroepen nu daadwerkelijk in contact komen met pestsituaties. Hier spreekt men dan ook van zowel slachtoffers als daders van pestsituaties. Ondertussen is de kennis in de wetenschappelijke literatuur over het onderwerp ‘pesten’ toch reeds aanzienlijk aangedikt.

---

²⁸⁵ THE ALANNAH AND MADELINE FOUNDATION, NCAB factsheet, 2007, p.1. En: [http://ncab.org.au/Assets/Files/FactSheet_NCAB\[2\].pdf](http://ncab.org.au/Assets/Files/FactSheet_NCAB[2].pdf) [geraadpleegd op 12 november].

²⁸⁶ A.G. CARNEY en K.W. MERRELL. “Bullying in schools: Perspectives on understanding and preventing an international problem”, *School psychological International*, 2001, 364.

²⁸⁷ VLAAMS PARLEMENT, *Commissievergadering – Handelingen omtrent het UNICE-rapport. Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen, 2013*. Geraadpleegd op 21/10/2015. Brussel: https://pincette.vsko.be/Website/VSKO/VSKO_algemeen/Parlementaire_vragen/2013/04%2520April/2013-04-25%2520Pestgedrag%2520in%2520scholen.pdf.

²⁸⁸ K. WILLIAMS en N. GUERRA, “Prevalence and predictors of internet bullying”, *The Journal of Adolescent Health : Official Publication of the Society for Adolescent Medicine*, 2007, s18.

²⁸⁹ J. WOLAK, K. MITCHELL en D. FINKELHOR, *Online Victimization of Youth: Five Years Later*, New Hampshire, The Crimes Against Children Research Center 2006, 56.

²⁹⁰ M. WALRAVE, S. LENAERTS en S. DE MOOR, “Cyberriks; confrontaties en omgang met risico’s” in J. BAUWENS, C. PAUWELS, C. LOBET-MARIS, Y. POULLET en M. WALRAVE, *Cyberteens, cyberrisks, cybertools: Tieners en ICT, risico's en opportuniteiten*, Gent, Academia Press, 2009, 141.

²⁹¹ VLAAMS PARLEMENT, *Commissievergadering – Handelingen omtrent het UNICE-rapport. Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen, 2013*. Geraadpleegd op 21/10/2015. Brussel: https://pincette.vsko.be/Website/VSKO/VSKO_algemeen/Parlementaire_vragen/2013/04%2520April/2013-04-25%2520Pestgedrag%2520in%2520scholen.pdf.

Niettemin is er toch een noemenswaardige lacune omtrent ‘het pestgedrag bij allochtonen in België’. Over het klassieke pestgedrag bij deze specifieke groep is tot op heden weinig onderzoek verricht in ons land, zowel wat het slachtofferschap van pesten betreft als het daderschap.²⁹² Daarentegen zijn de cyberpestonderzoeken naar deze specifieke doelgroep – met uitzondering van enkele – bijna onbestaand.²⁹³ Toch blijkt uit bestaand buitenlands onderzoek dat allochtonen daadwerkelijk een risicogroep vormen op vlak van pesten. Enerzijds worden allochtonen in vergelijking met autochtonen meer gepest op school, anderzijds stellen allochtonen meer pestgedrag in vergelijking met autochtonen.²⁹⁴

Deze ‘risicogroep van allochtonen’ is in het nabije verleden echter al sterk vermeerderd. Het aantal migranten in de Europese landen is namelijk de laatste jaren enkel toegenomen, wat maakt dat de potentiële groep van allochtone pesters en gepesten gedurende de voorbije jaren steeds is gegroeid.²⁹⁵ Bovendien zou deze risicogroep ook in de nabije toekomst fors kunnen aangroeien met de huidige ‘vluchtelingencrisis’ in het achterhoofd. DE EUROPESE UNIE (EU) waarschuwt Europa immers om zich op te maken voor drie miljoen extra vluchtelingen in de komende twee jaar.²⁹⁶ Dit gegeven zou problematisch kunnen worden wanneer beleidsmakers, preventiediensten en academici de ogen sluiten voor deze mogelijke risicogroep op vlak van pestgedrag. Het lijkt dan ook nodig om welnu het slachtofferschap en het daderschap van pesten bij deze – steeds aangroeiende – groep van allochtonen specifiek te onderzoeken. Zeker wanneer net nu een multiculturele samenleving als norm wordt aanzien in vele Europese landen. Vandaag de dag wordt immers niet vreemd meer opgekeken wanneer jongeren in scholen samenkomen met leeftijdsgenoten van over de hele wereld.²⁹⁷

Zoals reeds vermeld, is de huidige pestsituatie in België al niet rooskleurig. Deze kan echter – wanneer we uitgaan van het ‘worst-case-scenario’ – evolueren naar een gitzwarte pestsituatie

---

²⁹² A. MESSINGER, T. NIERI, P. VILLAR en M. LUENGO, “Acculturation Stress and Bullying Among Immigrant Youths in Spain”, *Journal of School Violence*, 2012, 308.

²⁹³ J. HONG, A. PEGUERO, S. CHOI, D. LANESSKOG, D. ESPELAGE en N. LEE, “Social Ecology of Bullying and Peer Victimization of Latino and Asian Youth in the United States: A Review of the Literature”, *Journal of School Violence*, 2014, 316.

²⁹⁴ H. FANDREM, D. STROHMEIER en E. ROLAND, “Bullying and Victimization among Native and Immigrant Adolescents in Norway: The Role of Proactive and Reactive Aggressiveness”, *Journal of Early Adolescence*, 2009, 915. ; S. VAN DORSSELAER, M. DE LOOZE, E. VERMEULEN-SMIT, S. DE ROOS, J. VERDURMEN, T. TER BOGT en W. VOLLEBERGH, *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*, Utrecht, Trimbos-instituut, 2010, 48.

²⁹⁵ E. ELAMÉ, *Discriminatory bullying*, Venetië: Springer-Verlag 2013, 35.

²⁹⁶ DE STANDAARD, Meer dan 15 miljoen Afrikanen zijn op de vlucht, 11 november 2015.

²⁹⁷ E. STEFANEK, D. STROHMEIER, R. VAN DE SCHOOT en C. SPIEL, Bullying and Victimization in Ethnically Diverse Schools. in M. MESSER, R. SCHROEDER en R. WODAK, *Migrations: Interdisciplinary Perspectives*, Wenen, Springer, 2012, 79.

wanneer niet ingegrepen wordt bij de specifieke risicogroepen. Daarnaast zorgen de opgesomde bevindingen uit buitenlands onderzoek en de aangestipte lacune voor een enorme uitdaging inzake wetenschappelijk onderzoek naar dit thema in België. De wetenschappelijke noodzaak omtrent dit thema brengt echter met zich mee dat bij het schrijven van deze masterproef onderzocht dient te worden *“wat de verschillen zijn tussen allochtone en autochtone jongeren inzake slachtofferschap en ouderschap bij zowel klassiek pesten als cyberpesten”*.

Omwille van bovenstaande redenen is het enigszins interessant, maar ook essentieel, om de standpunten van beide groepen in het onderzoek op te nemen. Zo kunnen geheel op dezelfde wijze de verschillen tussen beide groepen worden nagegaan zonder met verschillende methodologieën – uit verschillende onderzoeken – te werken.²⁹⁸ Op deze manier wordt aan beide groepen de kans gegeven om hun ervaring neer te schrijven met het slachtofferschap van pesten, het ouderschap van pesten en de beleavingsimpact van een pestsituatie. Daarentegen is getracht een zo groot mogelijke steekproefgrootte te voorzien (N = 1808) om zo voldoende respondenten in beide groepen te bevragen, doch is rekening gehouden met de haalbaarheid van het onderzoek en met de begrensde termijn van een academiejaar.

Samenvattend wordt door middel van dit onderzoek getracht een antwoord te formuleren op de vraag: **“Wat zijn de verschillen tussen allochtone en autochtone jongeren inzake slachtofferschap en ouderschap bij zowel klassiek pesten als cyberpesten?”**. Hierin worden beide groepen van jongeren ondervraagd aan de hand van een schriftelijke of een online vragenlijst die afgenomen wordt in zowel Vlaamse als Brusselse secundaire scholen.

---

²⁹⁸ Wanneer dit onderzoek zijn bevindingen vergelijkt met ander onderzoek kan er altijd een andere definiëring of operationalisering gebruikt zijn voor bepaalde concepten. Verder kan ook de vraagstelling lichtjes variëren, waardoor dit een verschil teweegbrengt in de antwoorden op de vraag.

DEEL 4: Onderzoeksvragen en concepten

Het doel van dit onderzoek is een antwoord te vinden op de onderzoeksvragen die opgesomd staan in hoofdstuk één. In hoofdstuk twee daarentegen worden de gebruikte concepten verduidelijkt, beschreven en geoperationaliseerd. Tot slot worden in hoofdstuk drie een reeks hypothesen beschreven die getest zijn in het onderzoek.

HOOFDSTUK 1: Onderzoeksvragen

De hieronder opgesomde onderzoeksvragen zullen trachten een antwoord te bieden op de beschreven probleemstelling. Daarbij is de doelstelling om de bestaande lacunes die aanwezig zijn omtrent dit thema op te vullen. De allochtonen vormen dan ook een nieuwe doelgroep op wetenschappelijk vlak in België over dit thema.

De onderzoeksvragen met bijhorende deelonderzoeksvragen die gehanteerd worden in dit onderzoek zijn:

“Wat zijn de verschillen tussen allochtone en autochtone jongeren inzake slachtofferschap en daderschap bij zowel klassiek pesten als cyberpesten?”.

1. Wat zijn de verschillen tussen allochtone en autochtone jongeren inzake slachtoffer- en daderschap bij **klassiek pesten** in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
  - A. Wat is het verschil in **slachtofferschap** bij klassiek pesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
    - I. Wat is het verschil in *prevalentie* op vlak van slachtofferschap bij klassiek pesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
    - II. Wat is het verschil in *ondergane pestvormen* bij slachtoffers van klassiek pesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
    - III. Wat is het verschil in *beleving* van slachtofferschap bij klassiek pesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
    - IV. Wat is het verschil in *perceptie* bij slachtofferschap van klassiek pesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?

- B. Wat is het verschil in **daderschap** bij klassiek pesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
- I. Wat is het verschil in *prevalentie* op vlak van daderschap bij klassiek pesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
  - II. Wat is het verschil in *gehanteerde pestvormen* bij daders van klassiek pesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
  - III. Wat is het verschil in *beleving* van daderschap bij klassiek pesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
  - IV. Wat is het verschil in *perceptie* bij daderschap van klassiek pesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
2. Wat zijn de verschillen tussen allochtone en autochtone jongeren inzake slachtoffer- en daderschap bij **cyberpesten** in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
- A. Wat is het verschil in **slachtofferschap** bij cyberpesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
- I. Wat is het verschil in *prevalentie* op vlak van slachtofferschap bij cyberpesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
  - II. Wat is het verschil in *ondergane pestvormen* bij slachtoffers van cyberpesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
  - III. Wat is het verschil in *beleving* van slachtofferschap bij cyberpesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
  - IV. Wat is het verschil in *perceptie* bij slachtofferschap van cyberpesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
- B. Wat is het verschil in **daderschap** bij cyberpesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
- I. Wat is het verschil in *prevalentie* op vlak van daderschap bij cyberpesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
  - II. Wat is het verschil in *gehanteerde pestvormen* bij daders van cyberpesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?

- III. Wat is het verschil in *beleving* van ouderschap bij cyberpesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
  - IV. Wat is het verschil in *perceptie* bij ouderschap van cyberpesten tussen allochtone en autochtone jongeren in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
3. Wat zijn de verschillen tussen allochtone en autochtone **omstaanders** van pestgedrag in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
- A. Wat is het verschil in **prevalentie** tussen allochtone en autochtone omstaanders in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
  - B. Wat is het verschil in meest **voorkomende pestvormen** tussen allochtone en autochtone omstaanders in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
    - I. Wat is het verschil in *waargenomen klassieke pestvormen* tussen allochtone en autochtone omstaanders in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?
    - II. Wat is het verschil in *waargenomen cyberpestvormen* tussen allochtone en autochtone omstaanders in Vlaamse scholen (met inbegrip van Brussel)?

HOOFDSTUK 2: Concepten

In dit hoofdstuk volgt een verduidelijking van de concepten die gebruikt worden in de onderzoeksvragen. Toch kunnen de gehanteerde definities in dit onderzoek afwijken van definiëringen in ander onderzoek.

2.1 Autochtonen vs. allochtonen

Het verschil in dit onderzoek tussen een ‘allochtoon’ en een ‘autochtoon’ is dat een allochtoon zich onderscheidt door middel van zijn afkomst. Een *allochtoon* in dit onderzoek is een jongere die geboren is in een ander land dan België of één van zijn ouders is geboren in een ander land dan België. Deze werkwijze wordt eveneens gehanteerd door het CENTRAAL BUREAU VOOR STATISTIEK (CBS).²⁹⁹ Desalniettemin wordt een jongere waarvan minstens één grootouder in het buitenland geboren is ook aanzien als een allochtoon in dit onderzoek. Dit omwille van het gegeven dat deze jongeren in sommige gevallen uiterlijke kenmerken vertonen van niet-Belgische afkomst (bv. jongeren uit Afrika) of de Nederlandse taal niet voor de volle 100% machtig zijn (bv. andere taal of accent). Dit kan door pesters worden aanschouwd als ‘anders

---

²⁹⁹ Bij het CBS wordt de volgende definitie gebruikt voor een ‘allochtoon’: “Persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren. Waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen personen die zelf in het buitenland zijn geboren (de eerste generatie) en personen die in België zijn geboren (de tweede generatie).”

zijn', waardoor deze uiterlijke kenmerken een risicofactor met zich meebrengen om slachtoffer te worden van een peestsituatie.³⁰⁰

Een nadeel is dat het niet specificeren van de etniciteit bij een vraag over de houding ten aanzien van 'allochtonen' of 'migranten' meetproblemen oplevert. Elke persoon denkt bij een 'allochtoon' aan een andere etniciteit (Afrikanen, Aziaten, Amerikanen,...). Zo denkt 47% spontaan aan mensen uit moslimlanden (Turken of Marokkanen) als ze de term 'allochtoon' of 'vreemde' horen.³⁰¹ Dit kan zorgen voor een vertekend beeld. Daarom is in de specifieke vraagstelling over allochtonen steeds duidelijk 'van niet-Belgische afkomst' vermeld in plaats van 'allochtoon'.

2.2 Slachtofferschap vs. daderschap van pesten

Volgens de Zweeds-Noorse psycholoog OLWEUS dient pestgedrag te worden aanzien als een samenloop van drie elementen. Hij definieert pestgedrag als (1) het intentioneel en kwaadwillig stellen van agressieve of negatieve handelingen, (2) die herhaaldelijk en voor een lange tijd plaatsvinden en (3) waardoor een machtsongelijkheid tussen dader en slachtoffer ontstaat.³⁰² Een *dader van pesten* wordt in dit onderzoek dan ook beschreven als iemand die herhaaldelijk een ander persoon pest op een directe of indirecte manier.³⁰³ In dit onderzoek wordt met de vraag "Heb je dit schooljaar iemand gepest?" nagegaan of de respondent een dader is. Een *slachtoffer* daarentegen wordt in dit onderzoek omschreven als iemand die herhaaldelijk gepest wordt op directe of indirecte wijze door één of meerdere pesters.³⁰⁴ Door de vraag "Ben je dit schooljaar gepest geweest?" wordt nagegaan of de respondent een slachtoffer is. De antwoordcategorieën bij beide vragen bestaan uit 'ja' en 'nee'.³⁰⁵ In deze twee vragen wordt steeds het onderscheid gemaakt tussen klassiek pesten en cyberpesten.

Het eerste nadeel van deze vraagstelling is dat op deze manier geen beeld wordt geschetst van wie door wie wordt gepest.³⁰⁶ Een tweede nadeel is dat uit onderzoek blijkt dat wanneer

---

³⁰⁰ R. VEENSTRA, G. HUIJSING, J.K. DIJKSTRA en S. LINDENBERG, Wie pest wie? Een netwerkbenadering van pesten, *Justitiële verkenning*, 2008, 80.

³⁰¹ B. SPRUYT en M. ELCHARDUS, Are anti-Muslim feelings more widespread than anti-foreigner feelings? Evidence from two split-sample experiments. *Ethnicities*, 2012, 806.

³⁰² D. OLWEUS, *Bullying at school: What we know and what we can do*, Oxford: Blackwell 1993.

³⁰³ K. STASSEN BERGER, "Update on bullying at school: Science forgotten?", *Developmental Review*, 2007, 96.

³⁰⁴ K. STASSEN BERGER, "Update on bullying at school: Science forgotten?", *Developmental Review*, 2007, 96.

³⁰⁵ Deze 'ja/nee' antwoordcategorie is doelbewust gekozen. Terwijl ander onderzoek gebruikt maakt van de vraag 'Hoeveel keer ben je het afgelopen schooljaar slachtoffer geworden' met als antwoordcategorie 'Nooit', '1 keer', '2 keer' of '3 of meer keer', doen we dit niet. Door aan te geven met een beschrijving wat het onderzoek onder pesten verstaat denken we de respondenten voldoende te informeren over wat pesten is en wat niet. (zie BIJLAGE 4: vragenlijst van het onderzoek).

³⁰⁶ R. VEENSTRA, G. HUIJSING, J.K. DIJKSTRA en S. LINDENBERG, "Wie pest wie? Een netwerkbenadering van pesten", *Justitiële verkenningen* 2008, 79.

jongeren hun eigen definitie geven over ‘pesten’ ze nauwelijks de drie criteria van OLWEUS in hun definitie opnemen. Hieruit wordt afgeleid dat de rapportage van pestervaringen wel eens beïnvloed kan worden doordat jongeren een eigen invulling geven van de term ‘pesten’.³⁰⁷ Om mogelijke verwarring in de vragenlijst te voorkomen en de vertekening van de resultaten zo klein mogelijk te houden, is in de inleidende brief en aan het begin van deel 3, 4 en 5 steeds een omschrijving gegeven van wat in het onderzoek wordt verstaan onder de notie ‘pesten’.³⁰⁸

2.3 Belevingsimpact vs. perceptie van pesten

De belevingsimpact of de perceptie van pestgedrag houdt in hoe men het pesten gaat beleven of bekijken. De *beleving* wordt gemeten door verschillende stellingen voor te leggen over bepaalde vormen van pestgedrag (bv. Iemand beledigen is ...). Op deze stellingen krijgen de respondenten de kans om te kiezen uit vijf antwoordcategorieën, van ‘zeer grappig’ tot ‘zeer kwetsend’.³⁰⁹ Verder wordt ook gepeild naar de *perceptie* ten aanzien van pesten door enkele stellingen voor te leggen over wanneer een pestsituatie toegelaten is, wie verantwoordelijk is voor het pesten en welke pestsituatie het ergst is (individueel/in groep of klassiek pesten/cyberpesten).

HOOFDSTUK 3: Hypothesen

Vanuit de opgedane kennis die verwerkt is in het literatuuroverzicht (DEEL 1 en DEEL 2), worden een aantal hypothesen opgesteld.³¹⁰ Deze hypothesen zorgen voor een leidraad in het onderzoek en kunnen, na het analyseren van de data, verworpen of bevestigd worden. Daarentegen vormen deze geponeerde veronderstellingen geen rem op de exploratie van het thema naar nieuwigheden. De hypothesen (H) die uit de literatuur ontstaan zijn, luiden als volgt:

- H1: Een minderheid van de jongeren wordt op klassieke wijze slachtoffer van pestgedrag (zie *supra*: 1.2.1.1).
- H2: De meeste klassieke slachtoffers kennen hun pester van het schoolleven (zie *supra*: 1.2.1.1).
- H3: Meer dan de helft van de klassieke slachtoffers wordt geholpen nadat men gepest is (zie *supra*: 1.2.1.1).

---

³⁰⁷ J. KERSTENS en S. VEENSTRA, “Cyberpesten vanuit een criminologisch perspectief”, *Tijdschrift voor Criminologie*, 2013, 379.

³⁰⁸ In de vragenlijst wordt pesten op volgende manier beschreven: “BELANGRIJK: Onder PESTEN verstaat men het opzettelijk en op meerdere momenten (meer dan 1 keer) stellen van bepaald gedrag dat de andere persoon niet graag heeft. Houd deze 3 ‘voorwaarden’ in het achterhoofd wanneer je de vragenlijst invult.”

³⁰⁹ H. VANDEBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 110.

³¹⁰ Deze hypothesen hebben betrekking op jongeren tussen de 11 en 19 jaar.

- H4: Allochtonen worden meer slachtoffer van klassiek pestgedrag in vergelijking met autochtonen (zie *supra*: 2.2).
- H5: Allochtonen worden minder slachtoffer van pestgedrag dan autochtonen wanneer in de school een hoge concentratie allochtonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H6: Allochtonen worden meer slachtoffer van klassiek pestgedrag dan autochtonen wanneer in de school een lage concentratie allochtonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H7: Autochtonen worden niet meer of minder slachtoffer van klassiek pesten dan allochtonen wanneer in de school een hoge concentratie allochtonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H8: Allochtonen worden minder slachtoffer van klassiek pestgedrag dan autochtonen wanneer er veel allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H9: Allochtonen worden meer slachtoffer van klassiek pestgedrag dan autochtonen wanneer er weinig allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H10: Autochtonen worden niet meer of minder slachtoffer van klassiek pesten wanneer er veel allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H11: Wanneer de leeftijd van allochtonen toeneemt, neemt het slachtofferschap van klassiek pestgedrag af (zie *supra*: 2.4.1).
- H12: Wanneer de leeftijd van autochtonen toeneemt, neemt het slachtofferschap van klassiek pestgedrag af (zie *supra*: 1.5.1.2).
- H13: Allochtonen die thuis een andere taal spreken dan op school worden meer slachtoffer van klassiek pestgedrag in vergelijking met autochtonen die thuis een andere taal spreken (zie *supra*: 2.4.2).
- H14: De meest voorkomende klassieke pestvorm waarvan men slachtoffer wordt, is het ‘beledigen van anderen’ (zie *supra*: 1.2.1.1).
- H15: Allochtonen worden meer slachtoffer van verbaal pestgedrag in vergelijking met autochtonen (zie *supra*: 2.3).
- H16: Allochtonen worden meer slachtoffer van sociaal pestgedrag in vergelijking met autochtonen (zie *supra*: 2.3).
- H17: Er zijn minder daders dan slachtoffers bij het klassiek pestgedrag (zie *supra*: 1.2.1.2).
- H18: De meeste klassieke pesters kennen hun slachtoffer van het schoolleven (zie *supra*: 1.2.1.2).
- H19: Allochtonen zijn meer dader van klassiek pesten in vergelijking met autochtonen (zie *supra*: 2.2).
- H20: Allochtonen die thuis een andere taal spreken dan op school zijn meer dader van klassiek pesten in vergelijking met autochtonen die thuis een andere taal spreken (zie *supra*: 2.4.2).
- H21: Allochtonen stellen minder klassiek pestgedrag in vergelijking met autochtonen wanneer er veel allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H22: Allochtonen stellen meer klassiek pestgedrag in vergelijking met autochtonen wanneer er weinig allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H23: Allochtonen stellen minder klassiek pestgedrag in vergelijking met autochtonen wanneer in de school een hoge concentratie allochtonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H24: Allochtonen stellen meer klassiek pestgedrag in vergelijking met autochtonen wanneer in de school een lage concentratie allochtonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).

- H25: Er pesten niet meer allochtone jongens dan allochtone meisjes (zie *supra*: 2.4.1).
- H26: De meest voorkomende klassieke pestvorm waarvan men dader is, is het ‘beledigen van anderen’ (zie *supra*: 1.2.1.2).
- H27: De helft van de cyberslachtoffers kent hun pester persoonlijk (zie *supra*: 1.2.2.1).
- H28: Er zijn meer slachtoffers van klassiek pesten dan slachtoffers van cyberpesten (zie *supra*: 1.2.2).
- H29: Allochtonen worden minder slachtoffer van cyberpestgedrag dan autochtonen wanneer in de school een hoge concentratie allochtonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H30: Allochtonen worden meer slachtoffer van cyberpestgedrag dan autochtonen wanneer in de school een lage concentratie allochtonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H31: Autochtonen worden niet meer of minder slachtoffer van cyberpestgedrag dan allochtonen wanneer in de school een hoge concentratie allochtonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H32: Allochtonen worden minder slachtoffer van cyberpestgedrag dan autochtonen wanneer er veel allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H33: Allochtonen worden meer slachtoffer van cyberpestgedrag dan autochtonen wanneer er weinig allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H34: Autochtonen worden niet meer of minder slachtoffer van cyberpestgedrag wanneer er veel allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H35: De meest voorkomende cyberpestvorm waarvan men slachtoffer wordt, is ‘flaming’ (zie *supra*: 1.2.2.1).
- H36: ‘Masquerade’ is een van de meer populaire cyberpestvormen waarvan men slachtoffer wordt (zie *supra*: 1.2.2.1).
- H37: De helft van de cyberdaders kent zijn slachtoffer persoonlijk (zie *supra*: 1.2.2.2).
- H38: Er zijn meer daders van klassiek pesten dan daders van cyberpesten (zie *supra*: 1.2.2).
- H39: Allochtonen zijn minder dader van cyberpestgedrag dan autochtonen wanneer in de school een hoge concentratie allochtonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H40: Allochtonen stellen meer cyberpestgedrag dan autochtonen wanneer er weinig allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H41: Allochtonen stellen minder cyberpestgedrag dan autochtonen wanneer er veel allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H42: Allochtonen stellen meer klassiek pestgedrag dan autochtonen wanneer in de school een lage concentratie allochtonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H43: De meest voorkomende cyberpestvorm waarvan men dader wordt, is ‘masquerade’ (zie *supra*: 1.2.2.2).
- H44: Slachtoffers van klassiek pestgedrag beleven indirect pestgedrag erger in vergelijking met direct pestgedrag. (zie *supra*: 1.7.1.1).
- H45: Publiekelijk cyberpesten wordt door meer jongeren als erger aanzien in vergelijking met niet-publiekelijk cyberpesten (naar analogie van *supra*: 1.7.2.1).
- H46: Het merendeel van de jongeren vindt ‘masquerade’ eerder grappig dan kwetsend (zie *supra*: 1.7.2.1).
- H47: Meer slachtoffers percipiëren de klassieke pestvormen als kwetsend in vergelijking met niet-slachtoffers (naar analogie van *supra*: 1.7.2.1).

- H48: Meer daders percipiëren de klassieke pestvormen als grappiger in vergelijking met niet-daders (naar analogie van *supra*: 1.7.2.2).
- H49: Meer slachtoffers percipiëren de cyberpestvormen als kwetsend in vergelijking met niet-slachtoffers (naar analogie van *supra*: 1.7.2.1).
- H50: Meer daders percipiëren de cyberpestvormen als grappiger in vergelijking met niet-daders (naar analogie van *supra*: 1.7.2.2).
- H51: Jongeren percipiëren cyberpesten als erger dan klassiek pesten (zie *supra*: 1.6.2.1).
- H52: Gepest worden met veel omstaanders is erger dan gepest worden op een plaats waar je alleen bent met de pester (zie *supra*: 1.1.2 en 1.6.2.1).
- H53: Het merendeel van de jongeren denkt dat alloctonen meer slachtoffer worden van pestgedrag (zie *supra*: 2.6).
- H54: Een minderheid van de jongeren denkt dat alloctonen meer dader zijn van pestgedrag (zie *supra*: 2.6).
- H55: Pesters gebruiken het ‘morele justificatie-mechanisme’ om te kijken naar klassiek pestgedrag (zie *supra*: 1.7.1.2)
- H56: Pesters gebruiken het ‘gunstig vergelijken-mechanisme’ om te kijken naar klassiek pestgedrag (zie *supra*: 1.7.1.2)
- H57: Pesters gebruiken het mechanisme van ‘verspreiden van de verantwoordelijkheid’ om te kijken naar klassiek pestgedrag (zie *supra*: 1.7.1.2)
- H58: Pesters gebruiken het mechanisme van ‘verplaatsen van de verantwoordelijkheid’ om te kijken naar klassiek pestgedrag (zie *supra*: 1.7.1.2)
- H59: Pesters gebruiken meer het ‘blaming-the-victim-mechanisme’ om te kijken naar klassiek pestgedrag (zie *supra*: 1.7.1.2)
- H60: Cyberpesters gebruiken het ‘morele justificatie-mechanisme’ om te kijken naar cyberpestgedrag (naar analogie van *supra*: 1.7.1.2)
- H61: Cyberpesters gebruiken het ‘gunstig vergelijken-mechanisme’ om te kijken naar cyberpestgedrag (naar analogie van *supra*: 1.7.1.2)
- H62: Cyberpesters gebruiken het mechanisme van ‘verspreiden van de verantwoordelijkheid’ om te kijken naar cyberpestgedrag (naar analogie van *supra*: 1.7.1.2)
- H63: Cyberpesters gebruiken het mechanisme van ‘verplaatsen van de verantwoordelijkheid’ om te kijken naar cyberpestgedrag (naar analogie van *supra*: 1.7.1.2)
- H64: Cyberpesters gebruiken meer het ‘blaming-the-victim-mechanisme’ om te kijken naar cyberpestgedrag (naar analogie van *supra*: 1.7.1.2)
- H65: Omstaanders van klassiek pestgedrag zijn het meest getuige van ‘iemand uitsluiten’ (zie *supra*: 1.2.1.3).

DEEL 5: Methodologie

In het deel ‘methodologie’ wordt toegelicht op welke wijze het onderzoek tot stand is gebracht. De methodologische keuzes die genomen zijn, worden hier verhelderd. In het eerste hoofdstuk wordt de keuze voor de kwantitatieve onderzoekstraditie toegelicht. In het tweede hoofdstuk wordt besproken wie de onderzoekseenheden zijn en welke steekproef genomen is. Daarna zal in het derde hoofdstuk de dataverzamelmethode beargumenteerd worden. In het vierde hoofdstuk wordt toegelicht hoe de data-analyse en data-cleaning verlopen is. Tot slot zullen in hoofdstuk vijf de beperkingen van het onderzoek weergegeven worden.

HOOFDSTUK 1: De kwantitatieve onderzoekstraditie

Het doel van deze masterproef is het verschil blootleggen tussen autochtone en allochtone jongeren inzake slachtofferschap en ouderschap bij zowel klassiek pesten als cyberpesten. Daarbij wordt onderzoek verricht naar ‘de prevalentiecijfers’, ‘de voorkomende pestvormen’, ‘de beleving van pesten’ en ‘de perceptie van het pesten’. Aangezien hier beoogd wordt een kwantiteit in kaart te brengen, lijkt de kwantificerende methode de meest adequate manier om dit te onderzoeken.³¹¹ De tweede reden voor de keuze voor de kwantitatieve onderzoekstraditie is omdat zo op deductieve wijze kan gewerkt worden. In dit onderzoek worden hypothesen die ontstaan zijn uit de wetenschappelijke literatuur getest via de kwantificerende methode. Deze kennis en theorieën over pesten worden hier dan ook getoetst bij een nieuw onderzochte groep, ‘de allochtonen’. Dit staat echter niet in de weg dat deze deductieve werkwijze deels een explorerende en verdiepende component bevat.³¹² Daarnaast zijn er nog andere bijkomende redenen waarom kwantitatief onderzoek een meerwaarde biedt bij het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Aangezien dit onderzoek een relatief nieuw thema in België behandelt, is het aangewezen om de realiteit zo waardevrij en objectief mogelijk te analyseren en te beschrijven. Het lijkt dan ook aangewezen om te kiezen voor de kwantificerende onderzoekstraditie om de invloed van de onderzoeker zo minimaal mogelijk te houden. Niettegenstaande dat de kwantitatieve traditie normaliter als doel heeft om te verklaren, zal de essentie van dit onderzoek eerder beschrijvend zijn met explorerende en verdiepende componenten. Hierbij wordt hoofdzakelijk naar onderlinge verbanden en verschillen gezocht tussen de verschillende variabelen. Tot slot wordt gebruikt gemaakt van een gestructureerde

---

³¹¹ C. C. J. H. BIJLEVELD, *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 69.

³¹² C. C. J. H. BIJLEVELD, *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 70.

vragenlijst, wat een typisch kwantitatieve dataverzamelmethode is (zie *infra*: 5.3 ‘dataverzamelmethode’, p.62).³¹³

HOOFDSTUK 2: Onderzoekseenheden en steekproeftrekking

De populatie van dit onderzoek bestaat uit jongeren die school lopen in het Vlaamse of Brusselse secundair onderwijs. Verder werd bij selectie geen onderscheid gemaakt tussen de jongeren naargelang geslacht, opleidingsniveau of leeftijd. Daarnaast werd wel onderscheid gemaakt tussen de etnische achtergrond of afkomst van de leerlingen. Dit om het verschil na te gaan tussen beide groepen naargelang het slachtofferschap en daderschap van zowel klassiek als cyberpesten. Met een verhouding van 53,8% autochtonen en 46,2% allochtonen is de vooropgestelde doelstelling van een 50% - 50% proportie tussen beiden groepen te behalen dan ook enigszins gehaald.³¹⁴

Aangezien een lijst met de namen van alle schoollopende leerlingen in Vlaanderen en Brussel niet beschikbaar wordt gesteld omwille van privacy-redenen, is geen steekproefkader voorhanden. Een lijst van het aantal secundaire scholen is echter wel beschikbaar.³¹⁵ Net als een beschrijvend rapport over het aantal leerlingen in het Vlaamse en Brusselse secundair onderwijs (zie BIJLAGE 1).³¹⁶

Tijdens de steekproeftrekking is gebruik gemaakt van twee steekproefmethodes: de systematische steekproef en de purposive steekproef. Deze eerste steekproefmethode, de systematische steekproef, houdt in dat het een toevallige steekproeftrekking is, maar dat men de onderzoekseenheden selecteert via een bepaald systeem dat zich herhaalt.³¹⁷ In dit onderzoek is bij de *eerste contactname* uit een lijst van 977 scholen ad random een school geselecteerd. Daarna is telkens elke negende school aangeduid voor een contactopname.³¹⁸ De

---

³¹³ C. C. J. H. BIJLEVELD, *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 69+210-211.

³¹⁴ Zie *infra*: 6.1 ‘basisgegevens respondenten’, p.73 en TABEL 2 (p.74).

³¹⁵ VLAAMSE OVERHEID, *Vestigingsplaatsen gewoon secundair onderwijs*, 2015. Geraadpleegd op 20 november 2015. En: <http://data-onderwijs.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/lijs.aspx?hs=311> ; VLAAMSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE, *Evolutie Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel – VGC leerlingentelling*, 2015. Geraadpleegd op 15 maart 2016. En: www.vgc.be/sites/www.vgc.be/files/download/1415vgc-leerlingentelling_evolutiesecundaironderwijs.pdf .

³¹⁶ VLAAMSE OVERHEID, *Vlaams onderwijs in cijfers 2014-2015 – Secundair onderwijs*, 2015. Geraadpleegd op 15 maart 2016. En: www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/vlaams-onderwijs-in-cijfers-2014-2015 .

³¹⁷ C. C. J. H. BIJLEVELD, *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 155-156.

³¹⁸ Ter verduidelijking: de ad random gekozen ‘start-school’ was school nummer 14 op de lijst (*random start of random seed*), daarna werd school nummer 23 geselecteerd, daarna school 32, daarna school 41, enz. Het was dus telkens de negende school die geselecteerd werd. Deze scholen werden gecontacteerd via e-mail.

contactopname met de geselecteerde scholen verliep telkens via e-mail.³¹⁹ Daarna volgde een *tweede contactname* om enerzijds de reeds gecontacteerde, maar ‘niet geantwoorde scholen’ toch te overtuigen om mee te werken en alsnog ‘refusal conversion’ te bereiken, wat wil zeggen dat bij de weigeraars nogmaals gepoogd werd om mee te werken.³²⁰ Anderzijds werden ook nieuwe – nog niet gecontacteerde – scholen volgens hetzelfde selectieprincipe gecontacteerd.³²¹ Na deze tweede contactname (en na overleg met de geïnteresseerde scholen) bleek dat slechts één ‘multiculturele school’ had toegezegd. Daardoor werd bij de *derde contactname* gebruik gemaakt van de tweede steekproefmethode: de purposive- of doelgerichte steekproef, wat wil zeggen dat bepaalde scholen bewust gecontacteerd werden omdat ze ‘bekend’ stonden als multiculturele school of omdat ze in een stad gelegen waren die de naam krijgt van ‘multiculturele stad’.³²² Deze scholen werden dus omwille van een bepaald kenmerk (vanwege hun groot aantal allochtone leerlingen in de school) gecontacteerd.³²³

De contactname met de scholen verliep via een standaard e-mail die verzonden werd naar de directeurs/directrices van de geselecteerde scholen. Deze e-mail kan geraadpleegd worden in BIJLAGE 2. In deze standaard e-mail werd de geselecteerde school de optie geboden om deel te nemen aan het ‘pestonderzoek’ via een schriftelijke of online vragenlijst. Wat *de schriftelijke vragenlijst* betrof, werd hen de kans aangeboden om het aantal vragenlijsten naar keuze door de onderzoeker eigenhandig en persoonlijk te laten bezorgen (om kosten voor de school te besparen) of om de vragenlijst zelf af te printen in de school. Verder werd hen ook de gelegenheid aangereikt om de vragenlijsten door de leerkrachten of door de onderzoeker te laten afnemen. Deze flexibele keuzemogelijkheden werden aan de scholen aangeboden om sneller een positief antwoord te verkrijgen. Naast de mogelijkheid om deel te nemen aan de schriftelijke vragenlijst, werd ook een optionele deelname aan een online vragenlijst voorzien. Bij *de online vragenlijst* werd de kans aan de scholen gegeven om deze tijdens de lessen af te nemen of deze door de jongeren thuis te laten invullen. Bij deze eerste optie werd ook hier de mogelijkheid aangereikt om de vragenlijst af te nemen in de computerlokalen in het bijzijn van

---

³¹⁹ Bij contactname 1 werd naar 106 scholen een mail verstuurd, waarvan vijf scholen positief reageerden.

³²⁰ C. C. J. H. BIJLEVELD, *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 223-224.

³²¹ Het enige verschil met het selectieprincipe van contactname 1, was dat er hier een andere ‘random seed’ werd gekozen. Namelijk school nummer 7. Bij deze tweede contactname werden 201 scholen aangeschreven waarvan vier scholen positief reageerden.

³²² Enerzijds werd via een leerkracht die les geeft in Brussel de nodige informatie bekomen over welke scholen nog ‘multicultureel’ waren, anderzijds werden de steden Antwerpen, Brussel, Gent, Mechelen en Turnhout bewust gekozen als multiculturele steden.

³²³ C. C. J. H. BIJLEVELD, *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 160-161.

ofwel een leerkracht, ofwel de onderzoeker zelf. Wanneer gekozen werd om de online vragenlijst thuis te laten invullen, werd de leerlingen een brief bezorgd met een verwijzing naar een ‘schoolspecifieke website’ die de leerlingen thuis online konden openen (zie BIJLAGE 3). De reden voor deze laatste optie was om de scholen de kans te bieden om toch mee te werken aan het onderzoek, maar hiervoor geen kostbare lesuren tijdens de schooldag op te offeren. Daarnaast werd aan de deelnemende scholen ook de belofte gedaan – als ‘incentive’ – om een ‘schoolspecifieke-rapportage’ te verkrijgen.³²⁴ Dit omvat een korte samenvatting die gemaakt wordt tegen september 2016 met de bevindingen per school afgewogen ten aanzien van het gemiddelde. Deze schoolspecifieke rapportage wordt echter enkel naar de betreffende school verzonden, waardoor de anonieme deelname van de school gewaarborgd blijft.³²⁵ Tot slot werd aan de scholen ook het hele onderzoek aangeboden.

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de deelnemende scholen (TABEL 1). De echte namen van de scholen zullen immers niet vermeld worden omwille van privacy-redenen. Verder wordt aan de scholen een ‘code’ gegeven aan de hand van de etnische samenstelling van de school. Een ‘*witte school (WS)*’ is een school met voornamelijk autochtone leerlingen (0-35% allochtonen), een ‘*zwarte school (ZS)*’ is een school met voornamelijk allochtone leerlingen (71-100% allochtonen) en een ‘*grijze school (GS)*’ is een school met een mix van ongeveer evenveel allochtone als allochtone leerlingen (36-70% allochtonen).³²⁶

HOOFDSTUK 3: Dataverzamelmethode

Zoals reeds eerder vermeld, werd gebruik gemaakt van een gestructureerde vragenlijst die zowel schriftelijk als online werd afgenomen (BIJLAGE 4). In totaal reageerden dertien scholen positief op de vraag tot medewerking (zie TABEL 1).³²⁷ Uit deze dertien scholen opteerden zes scholen deel te nemen aan de hand van de schriftelijke bevraging: Antwerpen 1, Antwerpen 2, Brasschaat, Diest, Schaarbeek en Westerlo. Daarnaast kozen twee scholen ervoor om zowel te participeren aan de schriftelijke als de online bevraging: Brussel (1 en 2) en Hove (1 en 2). Overigens opteerden vijf scholen ervoor de online bevraging thuis te laten invullen: Mortsel,

---

³²⁴ J. KERSTENS en S. VEENSTRA, “Cyberpesten vanuit een criminologisch perspectief”, *Tijdschrift voor Criminologie*, 2013, 379.

³²⁵ Ter illustratie: Bevinding van school A, worden enkel naar school A verzonden en niet naar school B. School B krijgt op zijn beurt enkel de bevindingen die gevonden zijn in school B.

³²⁶ O. AGIRDAG, M. VAN HOUTTE en P. VAN AVERMAET, “Effecten van segregatie: cognitieve en non-cognitieve uitkomsten en mechanismen” in O. AGIRDAG, W. NOUWEN, P. MAHIEU, P. VAN AVERMAET, A. VANDENBROUCKE en M. VAN HOUTTE (eds.) *Segregatie in het basisonderwijs : geen zwart-wit verhaal*, Antwerpen-Apeldoorn, Garant, 2012, 70.

³²⁷ Wanneer de school positief reageerde op de vraag tot medewerking werd steeds de vragenlijst via e-mail verzonden naar de school om deze ‘goed te keuren’ of om ‘na te lezen’.

Oostende, Puurs, Sint-Niklaas en Tienen.³²⁸ Vervolgens besloten zes scholen van de dertien om de vragenlijsten bij hun leerlingen zelf af te nemen, terwijl in twee scholen werd geopteerd om dit door de onderzoeker te laten doen.³²⁹ Desondanks werden de blanco vragenlijsten wel telkens persoonlijk bezorgd aan de scholen die wensten om de vragenlijsten zelf af te nemen. Vanzelfsprekend werden ze, nadat ze ingevuld waren, opnieuw persoonlijk opgehaald.³³⁰

TABEL 1: Overzicht van deelnemende scholen

Nr°	School / Stad / Gemeente	Aantal vragen- lijsten	Totaal aantal leerlingen in de school	Afname: onderzoeker / leerkracht / thuis	Schriftelijk/ Online vragenlijst	Code
1.	Schaarbeek	177	710	Onderzoeker	Schriftelijk	95,4% (ZS)
2.	Hove 1	186	547	Leerkracht	Schriftelijk	23,4% (WS)
3.	Antwerpen 1	159	245	Onderzoeker	Schriftelijk	87,2% (ZS)
4.	Antwerpen 2	110	267	Leerkracht	Schriftelijk	97,2% (ZS)
5.	Brussel 1	63	566	Leerkracht	Schriftelijk	68,3% (GS)
6.	Westerlo	99	2082	Leerkracht	Schriftelijk	18,2% (WS)
7.	Brasschaat	15	649	Leerkracht	Schriftelijk	26,7% (WS)
8.	Diest	99	299	Leerkracht	Schriftelijk	46,9% (GS)
9.	Hove 2	70	547	Thuis	Online	20% (WS)
10.	Puurs	20	1153	Thuis	Online	10% (WS)
11.	Oostende	35	845	Thuis	Online	22,9% (WS)
12.	Mortsel	145	233	Thuis/leerkracht	Online	64,1% (GS)
13.	Tienen	134	718	Thuis	Online	17,2% (WS)
14.	Brussel 2	73	566	Thuis	Online	49,3% (GS)
15.	Sint-Niklaas	423	854	Thuis/leerkracht	Online	21,8% (WS)
*	TOTAAL	1808	10.281			

Wat de inhoud van de vragenlijst betreft, zal hieronder de samenstelling van de vragenlijst worden uiteengezet. Voor de meeste vragen zal een korte toelichting volgen om aan te tonen waarom deze specifieke vraag is opgenomen in de vragenlijst. Toch zal niet elke vraag in de diepte worden verhelderd.³³¹ De volledige vragenlijst kan daarom geraadpleegd worden in BIJLAGE 4. De vragenlijst start met een inleidende brief waar het doel van het onderzoek wordt uiteengezet. Daarnaast wordt vermeld dat de vragenlijst anoniem verwerkt wordt, een expliciete vraag om eerlijk te zijn en de tijdsduur van 15 tot 25 minuten. Naast deze zaken wordt ook aangegeven wat de notie ‘pesten’ in dit onderzoek daadwerkelijk bevat. *“Onder PESTEN verstaat men het opzettelijk en op meerdere momenten (meer dan 1 keer) stellen van bepaald gedrag dat de andere persoon niet graag heeft. Houd deze 3 ‘voorwaarden’ in het achterhoofd wanneer je de vragenlijst invult.”*³³²

³²⁸ Mortsel gaf de kans om deze online-vragenlijsten zowel in de ICT-les af te nemen ofwel thuis.

³²⁹ Met de verwijzing naar ‘onderzoeker’ in deze zin, wordt ikzelf - *schrijver van deze masterproef* - bedoeld.

³³⁰ Met uitzondering van de school in Hove. Zij hebben de vragenlijst zelf afgedrukt en afgenomen in de school.

³³¹ Aangezien het aantal vragen in de afgenomen vragenlijst zeer uitgebreid was, is niet elke vraag opgenomen in de analyse. De vragen die deel uitmaken van de analyse worden dan ook uitgebreider behandeld.

³³² Deze beschrijving wordt herhaald in deel 3, deel 4 en deel 5 van de vragenlijst. Dit om de respondenten steeds te herinneren aan wat wel en niet onder pesten verstaan wordt.

De structuur of opbouw van de vragenlijst is zoals wordt aanbevolen in de wetenschappelijke literatuur. Het eerste deel handelt over de sociaal demografische achtergrond en het mediagebruik van de respondent. Dit wordt echter aanzien als ‘op-zijn-gemak-stelvragen’. Daarna komen in de volgende delen de vragen omtrent de ‘life-events’, die meer indringender van aard zijn.³³³ Hier worden de vragen gegroepeerd naar onderwerp: slachtofferschap, ouderschap, omstaander en beleving van pesten.³³⁴

Zoals reeds eerder vermeld, handelt **het eerste deel** van de vragenlijst over de ‘basisgegevens’ van de respondent. Als eerste wordt het geslacht en de leeftijd van de respondent bevraagd. Vervolgens wordt aan de respondent gevraagd in welk middelbaar deze zit op het moment van de deelname, waarbij de antwoordcategorie loopt van 1ste tot 6de middelbaar. Toch was het nodig om in de school ‘Antwerpen 1’ een extra categorie ‘7de middelbaar’ manueel te laten bijvoegen door de respondenten zelf. Verder wordt ook gevraagd welke opleiding ze volgen en of de ouders eventueel gescheiden zijn. Daarnaast wordt ook gepeild naar het geboorteland van de respondent, zowel naar dat van de vader en moeder als naar dat van de grootouders. Aan de respondenten wordt telkens gevraagd om het specifieke beoogde land neer te schrijven naast de antwoordcategorie. Dit is louter ter controle op onmogelijk antwoorden (*zwangere opa’s*).³³⁵ Deze verschillende vragen zijn opgenomen om een onderscheid te kunnen maken tussen een allochtoon van de eerste, tweede of derde generatie.³³⁶ Overigens wordt ook gepeild naar de taal die de respondenten thuis spreken met hun ouders. Als laatste wordt een schatting gevraagd van het aantal leerlingen van buitenlandse afkomst zowel in de klasgroep, de school als in de hechte vriendenkring. Deze laatste vier vragen worden om een specifieke reden gesteld.³³⁷ Uit

---

³³³ C. C. J. H. BIJLEVELD, *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 227.

³³⁴ C. C. J. H. BIJLEVELD, *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 228.

³³⁵ C. C. J. H. BIJLEVELD, *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 225.

³³⁶ Een allochtoon van de eerste generatie wordt gedefinieerd als een respondent die in een buitenlands land geboren is en geïmmigreerd is naar het land waar men nu woont (België). Een allochtoon van de tweede generatie is daarentegen geboren in België, maar minstens één van de ouders is in het buitenland geboren. Een allochtoon van de derde generatie is net als zijn ouders geboren in België, maar minstens één van de grootouders is in het buitenland geboren en geïmmigreerd. (K. POTTIE, G. DAHAL, K. GEORGIADES, K. PREMJI en G. HASSAN, “Do First Generation Immigrant Adolescents Face Higher Rates of Bullying, Violence and Suicidal Behaviours Than Do Third Generation and Native Born?”, *Journal of Immigrant and Minority Health*, 2015, 1558.)

³³⁷ Net als het kiezen van deze vijf vragen, werden ook de antwoordcategorieën van elke vraag afzonderlijk omwille van een specifieke reden geselecteerd en samengesteld.

voorgaand onderzoek blijkt namelijk dat de diverse antwoorden op deze vragen aantoonbare verschillen met zich meebrachten.³³⁸

Het **tweede deel** van de vragenlijst meet het mediagebruik van de respondenten. De eerste vraag betreft hoeveel uur/uren men per dag gebruik maakt van het internet.³³⁹ De tweede vraag peilt naar de periode hoelang de respondent zonder GSM kan. De tijdsduur tussen de gekozen antwoordcategorieën neemt daarbij exponentieel toe. Deze vraag is bewust zelf geconstrueerd aan de hand van de literatuur omwille van de reden dat vandaag de dag de gsm veel populairder is geworden onder jongeren (en dus ook de afhankelijkheid ervan) als men dit vergelijkt met een decennia terug. De derde vraag peilt naar de kennis van het internet en computer – of de ‘technopower’ – van de respondenten. De zes mogelijke antwoordcategorieën op deze vraag variëren van ‘heel erg goed’ tot ‘heel erg slecht’. Waarbij deze antwoordcategorieën overeenkomen met deze uit een onderzoek van VANDENBOSCH ET AL.³⁴⁰ De vierde vraag is een tabel met vier stellingen die gebaseerd is op de reeds gekende wetenschappelijke bevindingen omtrent de relatie tussen pesten en de media.³⁴¹

Het **derde gedeelte** van de vragenlijst omvat vragen omtrent het slachtofferschap van pesten. De eerste vraag is een filtervraag waarbij gevraagd wordt of men het afgelopen schooljaar gepest is geweest (‘ja’ of ‘nee’). De periode waar het slachtofferschap mag plaatsvinden is bewust begrensd tot het afgelopen schooljaar. De meeste pestonderzoeken maken gebruik van de vraag ‘Ben je in de laatste drie maanden gepest geweest?’.³⁴² Om praktische redenen was dit niet aangewezen in dit onderzoek. Zo is het grootste deel van de vragenlijsten afgenomen in de maand februari. Wanneer men drie maanden terug in de tijd kijkt, bestaat ongeveer de helft van de periode uit ofwel kerstvakantie, ofwel examens in de secundaire scholen. Het leek dan ook interessanter om deze vraag doelbewust aan te passen. De respondenten die ‘ja’ antwoordden op deze vraag worden verder bevraagd over de manier waarop het pestgedrag verliep. Deze tien

---

³³⁸ E. ELAMÉ en E. STEFANI, “Suffered Interethnic Bullying” in E. ELAMÉ, *Discriminatory bullying*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 133-143.

³³⁹ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 74.

³⁴⁰ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 184. – Zo wordt de categorie ‘heel erg goed’ gelijkgesteld met ‘ik ben een expert’. Daarentegen wordt ‘goed’ als gelijke beschouwd van ‘ik ben gevorderd’. Vervolgens wordt ‘voldoende’ aanzien als ‘ik ben beginner’. De laatste drie antwoordcategorieën: ‘onvoldoende’, ‘slecht’ en ‘heel erg slecht’ wordt dan ook aanzien als ‘ik ken er niets van’.

³⁴¹ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 119.

³⁴² J. KERSTENS en S. VEENSTRA, “Cyberpesten vanuit een criminologisch perspectief”, *Tijdschrift voor Criminologie*, 2013, 382.

stellingen, te beantwoorden met ‘ja’ of ‘nee’, zijn deels gebaseerd op onderzoek van VANDENBOSCH ET AL.³⁴³ Echter, enerzijds zijn niet-relevante of op elkaar gelijkende antwoordcategorieën verwijderd en anderzijds zijn wel-relevante antwoordcategorieën toegevoegd. Verder worden ook deze personen die ‘ja’ geantwoord hebben, doorverwezen naar de volgende vragen omtrent de gelegenheid waarvan ze de pester kennen, de plaats waar het pestgedrag heeft plaatsgevonden en of men ooit geholpen is tijdens de peestsituatie. De respondenten die echter ‘nee’ antwoordden op de vraag of ze afgelopen jaar gepest werden, zijn vrijgesteld om bovenstaande vragen in te vullen. Ze worden doorverwezen naar een tabel van tien stellingen waar gepeild wordt of men bepaalde zaken heeft meegemaakt die niet onder het begrip ‘pesten’ vallen (bv. beledigd worden, uitgesloten worden, geschopt worden,...). Deze zaken worden niet gecategoriseerd als ‘pestgedrag’, maar als ‘incidentiele plagerijen’.³⁴⁴ De volgende filtervraag in dit derde deel toetst of de respondenten het afgelopen jaar slachtoffer zijn geworden van cyberpesten (‘ja’ en ‘nee’). De respondenten wiens antwoord ‘ja’ betreft, worden doorverwezen naar elf stellingen die nagaan op welke manier het cyberpesten zich heeft voorgedaan. Deze lijst van elf stellingen is gevormd aan de hand van het onderzoek van VANDENBOSCH ET AL.³⁴⁵ Ook hier zijn de op elkaar gelijkende en niet-relevante antwoordcategorieën achtergehouden en enkele categorieën met een toegevoegde waarde bijgevoegd. Eveneens wordt ook de vraag gesteld naar de gelegenheid waarvan de pester gekend is en of het slachtoffer door iemand geholpen wordt. Daarnaast worden de respondenten die ‘nee’ geantwoord hebben, doorverwezen naar dezelfde elf stellingen, maar hier wordt getoetst naar situaties die niet onder ‘pesten’ vallen omwille van het ontbreken van één van de basiscomponenten.

Het **vierde deel** handelt over het daderschap van pesten, waarbij – zoals bij het deel over het slachtofferschap van pesten – gebruik wordt gemaakt van twee filtervragen. De eerste filtervraag betreft de vraag of de respondent iemand afgelopen schooljaar gepest heeft (‘ja’ of ‘nee’). De respondenten die ‘ja’ antwoorden, worden doorverwezen naar de volgende vraag die tien stellingen inhoudt om aan te geven op welke manier het pestgedrag zich voor heeft gedaan. Daarna wordt hen gevraagd waarvan ze de gepeste kennen, waar het pestgedrag heeft plaatsgevonden en of iemand hen ooit heeft geholpen met het pestgedrag te plegen. Al deze

---

³⁴³ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 90.

³⁴⁴ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 90.

³⁴⁵ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 99.

vragen zijn gebaseerd op het onderzoek van VANDENBOSCH ET AL.³⁴⁶ Om onderscheid te maken tussen het ‘systematisch pestgedrag’ en ‘incidentiele plagerijen’ worden de respondenten die ‘nee’ geantwoord hadden, doorverwezen naar een vraag over tien verschillende situaties die niet onder het begrip ‘pesten’ vallen. Aan hen wordt gevraagd of ze deze zaken het afgelopen jaar zelf uitgevoerd hebben (‘ja’ of ‘nee’). Daarna volgt de tweede filtervraag die de respondenten vraagt of ze het afgelopen jaar iemand gepest hebben via internet, gsm of sociale media (‘ja’ en ‘nee’). De respondenten die ‘ja’ antwoorden, wordt gevraagd om aan te geven aan de hand van dertien stellingen op welke manier ze iemand gepest hebben. Verder wordt hen ook gevraagd waarvan ze de gepeste kennen en of iemand hen ooit geholpen heeft met het pestgedrag te plegen.³⁴⁷ Overigens worden de respondenten die ‘nee’ geantwoord hebben, doorverwezen naar een reeks van stellingen die peilen naar zaken die het afgelopen jaar uitgevoerd zijn door de respondent, maar die niet onder het begrip ‘pesten’ onder te brengen zijn.

Het **vijfde deel** omvat vragen voor de omstaanders/getuigen van pestgedrag. In dit deel wordt de respondent bevraagd over zijn getuigenis van een peestsituatie (‘ja’ of ‘nee’). Indien de respondent ‘ja’ antwoordt op deze vraag, wordt het aantal getuigenissen bevraagd. Nadien volgen twee reeksen respectievelijk van tien en dertien stellingen. Waarvan de eerste reeks over een getuigenis van klassiek pesten handelt en de tweede reeks over een getuigenis van cyberpesten. Deze twee reeksen zijn gebaseerd op het onderzoek van VANDENBOSCH ET AL.³⁴⁸ Overigens werd aan deze respondenten gevraagd waarvan ze enerzijds de gepeste kenden en anderzijds waarvan ze de pester kenden. Ook de plaats waar het pestgedrag heeft plaatsgevonden, wordt bevraagd. De respondenten die aangeven geen getuige te zijn van pestgedrag worden direct doorverwezen naar twee series van vragen, respectievelijk met tien en dertien stellingen. Deze stellingen handelen over situaties waarvan ze mogelijk getuige zijn geweest, maar tevens niet gecategoriseerd worden als ‘pesten’.

Het **zesde en laatste deel** handelt over de beleving of perceptie van pesten. Bij de eerste en de tweede vraag in dit deel wordt gebruik gemaakt van de reeds bevraagde stellingen over klassiek pesten en cyberpesten. Met deze stellingen wordt gepolst in welke mate de respondenten de

---

³⁴⁶ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 92-93.

³⁴⁷ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 205.

³⁴⁸ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 94+107.

opgegeven situaties kwetsend of al dan niet grappig ervaren. Toch wordt hier geen gebruik gemaakt van de antwoordcategorieën ‘ja’ en ‘nee’, maar van een Likertschaal (‘heel kwetsend’, ‘eerder kwetsend’, ‘geen mening’, ‘eerder grappig’ en ‘heel grappig’). Deze antwoordcategorieën zijn gebaseerd op enkele vragen uit het onderzoek van VANDENBOSCH ET AL.³⁴⁹ In dit voorgaande onderzoek wordt gebruik gemaakt van drie antwoordcategorieën (‘eerder grappig’, ‘eerder kwetsend’ en ‘raakt me niet’). Het is een bewuste keuze geweest om bij deze drie antwoordcategorieën twee tussencategorieën bij te voegen met als doel sociaalwenselijke antwoorden te vermijden. Bij de derde en vierde vraag in dit laatste deel wordt nagegaan welke pestvorm nu eigenlijk als meest ernstig wordt beschouwd (klassiek pesten/cyberpesten of individueel gepest worden/voor de ogen van een groep gepest worden). De vijfde vraag bestaat uit een reeks van zes stellingen waar getoetst wordt wanneer pesten toegelaten wordt en/of wie verantwoordelijk wordt gesteld. De antwoordmogelijkheden op deze zes stellingen bestaat uit een Likertschaal (‘helemaal akkoord’ tot ‘helemaal niet akkoord’). De laatste vraag van de vragenlijst bestaat uit een set van elf afzonderlijke stellingen die samengesteld zijn aan de hand van resultaten uit bestaand onderzoek. Onder meer de twee vragen of jongeren van niet-Belgische afkomst meer kans maken om gepest te worden dan wel om pester te zijn, lijken interessant in dit onderzoek.

Op het einde van de vragenlijst is aan de respondenten de kans geboden om opmerkingen neer te schrijven omtrent de vragenlijst/onderzoek. Slechts een kleine minderheid maakte gebruik van deze kans. Niettegenstaande bleek dat de meeste van deze jongeren een identieke bemerking neerschreef.³⁵⁰

HOOFDSTUK 4: Data-analyse en data-cleaning

Voor de data-analyse worden zowel de Chi-kwadraattoets als de Mann-Witney-test gebruikt in dit onderzoek. Deze statistische tests worden uitgevoerd aan de hand van het softwareprogramma SPSS. Ten eerste is het de Chi-kwadraattoets die gebruikt wordt om te onderzoeken of er een statistisch verschil bestaat tussen twee categoriale of nominale variabelen. Wanneer de tabel een 2x2 vorm heeft, wordt de ‘continuity correction’ toegepast. Aangezien de vragenlijst behoorlijk wat ‘ja-nee-vragen’ bevat, wordt deze ‘continuity correction’ veelvuldig gebruikt. Bij de andere tabellen (niet 2x2 tabellen) kijken we zoals

---

³⁴⁹ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 113-115.

³⁵⁰ Vooral de opmerking ‘*alle vragen leken op elkaar*’ of ‘*de vragenlijst was wel erg lang*’ kwamen meermaals terug. Ook wensten vele respondenten de onderzoeker ‘succes met het onderzoek’ of kwam er meermaals de opmerking dat ‘*het een goed initiatief was omdat pesten stom is*’.

gewoonlijk naar het ‘normale significantieniveau’ (Pearson Chi-kwadraat-waarde). Daarbij worden de associatiematen Cramér’s V en phi steeds weergegeven om de sterkte van het verschil weer te geven. Terwijl bij 2x2 tabellen – en dus bij de ‘continuity correction’ – voornamelijk phi de geschikte associatiemaat is, wordt de Cramér’s V in alle andere testen gebruikt. Zowel bij de Cramér’s V (*hierna V*) als bij phi bevindt de absolute waarde zich steeds tussen 0 (geen samenhang) en 1 (volledige samenhang). Ten tweede wordt de Mann-Witney-test gebruikt om het verschil na te gaan tussen twee onafhankelijke groepen (autochtonen en allochtonen) en een ordinale variabele. Toch is de Chi-kwadraattoets de meest gebruikte statistische methode in dit onderzoek omdat de meeste variabelen nominaal van aard zijn.³⁵¹ Bovendien moet worden opgemerkt dat enkele ordinale antwoordschalen voor de analyse zijn omgevormd naar nominale antwoordschalen via dummy-codering (‘akkoord/niet akkoord’ en ‘kwetsend/grappig’). Het betreft hier hoofdzakelijk de vragen uit het zesde deel van de vragenlijst.³⁵²

Bij de data-cleaning dienen we een onderscheid te maken tussen de schriftelijke vragenlijsten en de online vragenlijsten. Bij de *online vragenlijsten* wordt gewerkt met het online programma SURVIO om de vragenlijst af te nemen.³⁵³ Ten eerste wordt in deze online-vragenlijst gewerkt met een doorverwijssysteem, waardoor vragen die men niet hoeft te beantwoorden onmogelijk ingevuld worden. Ter illustratie krijgen respondenten die ‘ja’ antwoorden op de vraag ‘Ben je al eens gepest geweest?’ een reeks vragen over deze ondergane peestsituaties, terwijl respondenten deze vragen niet krijgen wanneer ze ‘nee’ antwoorden. Zo vermijden we het verkeerdelijk invullen van bepaalde vragen. Ten tweede wordt bij elke vraag in de websurvey aangegeven of de vraag al dan niet verplicht is. Het is daarbij dus onmogelijk om de vragenlijst af te ronden zonder alle (verplichte) vragen te hebben ingevuld. Dit heeft tot gevolg dat het aantal missende antwoorden gereduceerd is tot het minimum. Daarbij kan nog worden opgemerkt dat het gemiddelde ‘succespercentage’ bij de online vragenlijst 58,6% bedraagt.³⁵⁴ Dit wil zeggen dat deze jongeren de vragenlijst hebben geopend en succesvol hebben ingevuld. De overige 41,4% daarentegen heeft de vragenlijst wel geopend maar is niet gestart of heeft de

---

³⁵¹ A. DE VOCHT, *Basishandboek SPSS 15: Statistiek Met SPSS 15*. Utrecht, Bijleveld Press, 2008, 155-160.

³⁵² De antwoordschalen bij vraag 53 en 54 betreffende ‘heel kwetsend, eerder kwetsend, eerder grappig en heel grappig’ werd omgezet naar ‘kwetsend en grappig’. Ook bij de vragen 57 en 58 werden de antwoordschalen bij analyse omgezet naar ‘niet akkoord en akkoord’. De antwoordschalen in vraag 55 en 56 bleven ongewijzigd.

³⁵³ Voor elke school werd een aparte verwijzlink (hyperlink) gemaakt naar een aparte vragenlijst zodat het aantal antwoorden per school overzichtelijk kon worden bijgehouden. Toch kregen deze scholen steeds dezelfde vragenlijsten. Bv. School A kreeg de hyperlink: www.survio.com/schoolA terwijl school B de hyperlink www.survio.com/schoolB kreeg.

³⁵⁴ De range van de percentages bevond zich tussen 35,1% en 81,8%. Dit heeft mogelijk te maken met de incentive en de motivatie die de school aan de jongeren geeft om de vragenlijst in te vullen.

vragenlijst niet voltooid.³⁵⁵ Ten derde is het onmogelijk om de dataset van de respondenten rechtstreeks te exporteren naar het SPSS-programma. Hierdoor worden de gegevens via een omweg via een Excel-bestand ingegeven in het SPSS-programma. Door deze omweg te moeten volgen, kunnen mogelijk ‘kopieer-fouten’ gemaakt zijn. Desondanks is er alles aan gedaan om deze fouten te beperken tot het minimum.

Wat de data-cleaning bij de *schriftelijke vragenlijsten* betreft, worden ten eerste zowel lege antwoorden (geen antwoord gegeven) als dubbele antwoorden (zowel ja als nee aangekruist) gecategoriseerd als ‘missings’. Wel valt op dat naarmate de vragenlijst vordert het aantal ‘missings’ groter wordt (zie BIJLAGE 16).³⁵⁶ Dit heeft mogelijk te maken met de lengte van de vragenlijst waardoor het concentratievermogen van de respondenten afneemt naarmate de vragenlijst ten einde loopt. De vragen die op het einde van de vragenlijst opgenomen worden, hoeven dus met iets meer voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden. Ten tweede zijn de vragenlijsten waarvan meer dan vijf vragen niet ingevuld zijn, verwijderd uit de dataset (*listwise deletion*).³⁵⁷ Ten derde kan de dataset nog steeds fouten bevatten door enerzijds de respondent die een foutief antwoord geeft en anderzijds door het verkeerdelijk manueel ingeven van de vragenlijst in SPSS. Een oplossing om deze tweede soort fout te voorkomen bestaat erin hetzij door een andere onderzoeker de gegevens opnieuw te laten ingeven in SPSS, hetzij door frequentietabellen op te vragen voor elke vraag en de mogelijke outliers/verkeerde antwoorden te controleren. Deze eerste oplossing bleek niet mogelijk, terwijl de tweede oplossing wel is uitgevoerd.³⁵⁸ Ook hier is er alles aan gedaan om het aantal fouten te reduceren tot het minimum.

HOOFDSTUK 5: Beperkingen van het onderzoek

Ondanks het feit dat getracht wordt om fouten tijdens het onderzoek te herleiden naar het minimum, zijn er toch enkele beperkingen aan de methodologische keuzes verbonden. De eerste beperking van het onderzoek is dat er vele vragenlijsten zijn ingevuld zonder aanwezigheid van de onderzoeker.³⁵⁹ Dit heeft mogelijk tot gevolg dat respondenten met bepaalde vragen geen

---

³⁵⁵ Het is niet duidelijk waar de jongeren precies afgehaakt zijn omdat enkel volledig ingevulde vragenlijsten opgeslagen worden door het onlineprogramma.

³⁵⁶ Een voorbeeld hiervan is dat bij vraag 6 (begin) amper 3 ontbrekende of dubbele antwoorden voorkomen, terwijl dit bij vraag 36.4 (midden) er 22 zijn en bij vraag 55 (einde) loopt het aantal missings op tot 115. (zie BIJLAGE 16 voor lijst met ontbrekende antwoorden per vraag/thema)

³⁵⁷ Het verwijderde aantal vragenlijsten bedroeg exact 10 vragenlijsten.

³⁵⁸ Fouten die hier werden vastgesteld waren voornamelijk het ingeven van cijfer ‘11’ of ‘22’ in plaats van cijfers ‘1’(Ja) en ‘2’ (nee). Deze werden dan ook vervangen door het juiste cijfer.

³⁵⁹ Om mijzelf als onderzoeker zo flexibel mogelijk op te stellen heb ik de deelnemende school steeds de mogelijkheid geboden om de vragenlijsten zelf door de leerkrachten of tijdens een studiemoment te laten afnemen

verduidelijking hebben kunnen vragen of geremd zijn om verduidelijking te vragen aan leerkrachten omwille van het gevoelige onderwerp.³⁶⁰ Langs de andere kant is het in deze scholen ook onduidelijk op welke wijze deze vragenlijst is ingevuld. Een aantal vragenlijsten kan *bijvoorbeeld* ingevuld zijn door meerdere respondenten tegelijk met veel rumoer op de achtergrond terwijl andere vragenlijsten in alle stilte en individueel zijn ingevuld. Het spreekt voor zich dat de aandacht waarmee de twee vragenlijsten in de verschillende situaties zijn ingevuld geheel verschillend zijn van elkaar.³⁶¹ In dit onderzoek is steeds de mogelijkheid gegeven aan de scholen om de vragenlijst te laten afnemen door de onderzoeker, wanneer deze opteren liever zelf de vragenlijst af te nemen is het uiteraard moeilijk hier tegen in te gaan.

De tweede beperking van het onderzoek betreft enkele minpunten omtrent de afgenomen vragenlijst. Ten eerste was er de lengte van de vragenlijst.³⁶² Hoe langer de vragenlijst, hoe slechter de vragen op het einde van de vragenlijst beantwoord worden (zie BIJLAGE 16).³⁶³ Ten tweede is in de vragenlijst geen definiëring opgenomen van iemand van ‘niet-Belgische afkomst’. Dit zou meetproblemen en een vertekend beeld met zich mee kunnen brengen. Onderzoek toont aan dat wanneer er verwezen wordt naar ‘allochtonen’ of ‘migranten’, 47% van de respondenten spontaan denkt aan mensen uit moslimlanden (Turken of Marokkanen).³⁶⁴ Daardoor is de term ‘allochtoon’ bewust niet opgenomen in de vragenlijst. Daarnaast kan iemand van niet-Belgische afkomst ook uit Nederland of Frankrijk afkomstig kan zijn, waardoor deze definiëring toch beter leek.³⁶⁵ Ten derde blijkt uit onderzoek dat jongeren vaak hun eigen definitie geven aan wat ‘pesten’ voor hen is. Hierbij nemen ze nauwelijks de drie criteria van OLWEUS in hun definitie op.³⁶⁶ Om deze reden worden deze drie criteria telkens herhaald in enerzijds de inleidende brief en anderzijds aan het begin van deel 3, 4 en 5 zodat de

---

in de school zelf. Naast deze mogelijkheid heb ik mezelf ook steeds aangeboden om deze vragenlijsten persoonlijk te komen afnemen.

³⁶⁰ C. C. J. H. BIJLEVELD, *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 249.

³⁶¹ C. C. J. H. BIJLEVELD, *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 251.

³⁶² C. C. J. H. BIJLEVELD, *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 226-227.

³⁶³ Dit was vooral te merken in scholen waar de leerlingen thuis tweetalig waren. Deze hadden doorgaans meer dan de geschatte 25 minuten nodig om de vragenlijst in te vullen. Hier werd duidelijk dat bij het beantwoorden van de laatste blok met vragen meermaals achter elkaar voor éénzelfde antwoordkolom gekozen werd (meestal de antwoordcategorie ‘Geen mening’). Bij de andere scholen was er geen duidelijke antwoordtendens merkbaar.

³⁶⁴ B. SPRUYT en M. ELCHARDUS, Are anti-Muslim feelings more widespread than anti-foreigner feelings? Evidence from two split-sample experiments. *Ethnicities*, 2012, 806.

³⁶⁵ Dit simplistische ‘standaardvoorbeeld’ is echter wel meegedeeld aan de school via e-mail wanneer de instructies werden meegedeeld hoe de vragenlijst bij de jongeren moesten afgenomen worden. Er is daarin duidelijk vermeld dat ze dit moesten meedelen aan de jongeren. Of dit telkens gedaan is, is een andere vraag.

³⁶⁶ J. KERSTENS en S. VEENSTRA, “Cyberpesten vanuit een criminologisch perspectief”, *Tijdschrift voor Criminologie*, 2013, 379.

jongeren herinnerd worden aan wat in dit onderzoek onder pesten wordt begrepen. Ten vierde wordt in geen enkele vraag nagegaan wie nu precies door wie gepest wordt.³⁶⁷ Hierdoor is het onmogelijk om na te gaan of een autochtoon door een allochtoon gepest is geweest of door een autochtoon (of omgekeerd).

De derde beperking heeft betrekking op de online afname van de vragenlijst. Eerst en vooral is deze online afname niet geheel op identieke wijze afgenomen.³⁶⁸ Ten tweede vraagt een online vragenlijst meer inspanning om daadwerkelijk over te gaan tot een facultatieve vragenlijst. Hierdoor is het mogelijk dat een grote groep jongeren zich niet aangesproken voelt of niet gemotiveerd is geweest om de vragenlijst in te vullen. Langs de ene kant ontstaat het vermoeden dat pestende of gepeste jongeren eerder verkiezen om niet deel te nemen omwille van het gevoelige karakter van het onderzoek.³⁶⁹ Langs de andere kant willen ze eventueel net graag deelnemen omdat ze dan denken dat er aan hun probleem iets wordt gedaan (*slachtoffers*) of willen ze opscheppen dat ze pesten (*pesters*).

Als vierde beperking van het onderzoek wordt verwezen naar het gevoelige onderwerp. Door dit gegeven zouden respondenten zich mogelijk laten verleiden tot sociaal wenselijke antwoorden.³⁷⁰ Dit terwijl duidelijk in de inleidende brief gedrukt wordt op het anonieme karakter van de vragenlijst. Daarnaast wordt tevens in de inleidende brief meermaals verzocht om eerlijk te zijn. Toch sluiten deze twee zaken niet uit dat respondenten beschaamd zijn om eerlijk te antwoorden dat ze slachtoffer of dader zijn geweest van pestgedrag (*onderrapportage*). Evenwel kan ook dat respondenten willen opscheppen over hun daderschap of medelijden opwekken door aan te geven dat ze slachtoffer zijn geweest (*overrapportage*).³⁷¹ Academics merken dan ook op dat een schriftelijke vragenlijst niet altijd geschikt is om gevoelige onderwerpen te bevragen.³⁷² Omwille van praktische redenen is echter toch gekozen om gebruik te maken van een schriftelijke vragenlijst.

---

³⁶⁷ R. VEENSTRA, G. HUIJSING, J.K. DIJKSTRA en S. LINDENBERG, “Wie pest wie? Een netwerkbenadering van pesten”, *Justitiële verkenningen* 2008, 79.

³⁶⁸ In één enkele school werd de vragenlijst in een studiezaal met beschikbare computers afgenomen. In de meeste scholen werd echter een begeleidende brief meegegeven aan de jongeren met een specifieke verwijzing naar de online vragenlijst. Ook werden in twee scholen de verwijzende website op smartschool geplaatst. Deze drie verwijzende manieren naar de website kunnen mogelijk een vertekend beeld met zich meebrengen.

³⁶⁹ C. C. J. H. BIJLEVELD, *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 252.

³⁷⁰ C. C. J. H. BIJLEVELD, *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 252.

³⁷¹ C. C. J. H. BIJLEVELD, *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 252.

³⁷² C. C. J. H. BIJLEVELD, *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 251.

DEEL 6: Resultaten

In dit deel worden de resultaten van het onderzoek voorgesteld aan de hand van de onderzoeksvragen. Als eerste worden in hoofdstuk één de basisgegevens van de respondenten beschreven. Daarna zal in het tweede hoofdstuk de prevalentie van het pestgedrag worden geschetst. Vervolgens wordt in het derde hoofdstuk ‘de populariteit’ van de verschillende pestvormen weergegeven. Om daarna te eindigen met het vierde hoofdstuk dat over de beleving en perceptie van pestgedrag handelt. Bij quasi elk van deze hoofdstukken wordt het onderscheid gemaakt tussen autochtone en allochtone slachtoffers, pesters en omstaanders zowel wat klassiek als cyberpestgedrag betreft.

HOOFDSTUK 1: Basisgegevens respondenten

De data die we gebruiken in dit onderzoek werden afgenomen in dertien verschillende secundaire scholen in Vlaanderen en Brussel (zie TABEL 2), zowel via een schriftelijke vragenlijst (N = 908) als een online vragenlijst (N = 900). De steekproef in dit onderzoek omvat dan ook 1808 respondenten, meer bepaald 740 jongens en 1068 meisjes. Wat de leeftijd betreft, heeft de jongste respondent de leeftijd van 11 jaar (N = 4), terwijl de oudste respondent de leeftijd van 21 jaar (N = 3) heeft. De grootste groep respondenten (N = 1265) bevindt zich tussen de leeftijd van 12 en 15 jaar (70%). Logischerwijs is de groep respondenten die in het 1ste, 2de of 3de middelbaar school lopen dan ook het grootst (63,1%), met het 1ste middelbaar (N = 474) als grootste individuele groep (26,2%). Overigens volgt het merendeel van de respondenten een ASO-opleiding (67%), terwijl op ruime afstand BSO (18,3%) en TSO (10,2%) volgen. Verder is het aantal respondenten met gescheiden ouders kleiner (24,1%) dan het aantal respondenten waarvan de ouders niet gescheiden zijn (73,1%). Bij de overige respondenten (2,8%) is ofwel één van beide ouders gestorven of woont men in een pleeggezin. Een uitgebreidere beschrijving van de samenstelling van de steekproef is te vinden in TABEL 2.³⁷³

De verdeling autochtone respondenten (N = 966) en allochtone respondenten (N = 830) in de steekproef is vrijwel gelijk aan elkaar (zie TABEL 3). Het percentage autochtone jongeren in de steekproef bedraagt 53,8%, terwijl dat van de allochtone jongeren 46,2% bedraagt. Deze groep allochtone respondenten wordt nog onderverdeeld in een 1ste, 2de en 3de generatie allochtonen. De grootste categorie is de 2de generatie allochtonen (N = 507) met een percentage van 61,1%.

---

³⁷³ De verschillen tussen de basisgegevens van autochtonen en allochtonen betreffende de samenstelling van de steekproef zijn te vinden in BIJLAGE 14. Daarnaast is het aantal missing per vraag in BIJLAGE 16 weergegeven.

De percentages van de overige twee categorieën, 1ste en 3de generatie allochtonen bedragen respectievelijk 22,2% en 16,7%. Verder spreken de meeste respondenten in het gezin de Nederlandse taal (67,7%), gevolgd door de restcategorie ‘andere’ (13,2%) (bv. Turks, Albanees, Hebreeuws,...) en de Franse taal (10,3%) (zie BIJLAGE 5). Daarnaast telt het aantal leerlingen in de klas met een buitenlandse afkomst meestal tussen de ‘1 en de 3 leerlingen’ (41,6%), terwijl een vijfde van de respondenten (20,7%) geen leerlingen met buitenlandse afkomst in de klas heeft. Verder heeft 18,2% van de respondenten ‘10 of meer leerlingen van buitenlandse afkomst’ in de klas (N = 328). Wat dit percentage op vlak van school betreft – en niet op vlak van de klasgroep – geven de meeste respondenten aan dat het percentage leerlingen met een buitenlandse afkomst in meer dan de helft van de gevallen onder de 30% blijft (N = 991). Dit in tegenstelling tot het percentage respondenten (16,9%) die aangeven meer dan 80% leerlingen van buitenlandse afkomst op school te hebben (N = 302).³⁷⁴ Een uitgebreidere beschrijving van de samenstelling van de steekproef is te vinden in TABEL 3.

TABEL 2: Basisgegevens van de respondenten: geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en relationele status van de ouders

Afnamemodaliteit	Aantal (N)	Percentage (%)
<i>Schriftelijk</i>	908	50.2%
<i>Online</i>	900	49.8%
Geslacht		
<i>Jongens</i>	740	40.9%
<i>Meisjes</i>	1068	59.1%
Leeftijd		
	Gem. = 14.56	Mediaan = 14
	Min. = 11	Max. = 21
Graad		
<i>1ste middelbaar</i>	474	26.2%
<i>2de middelbaar</i>	265	14.7%
<i>3de middelbaar</i>	402	22.2%
<i>4de middelbaar</i>	271	15.0%
<i>5de middelbaar</i>	203	11.2%
<i>6de middelbaar</i>	140	7.7%
<i>7de middelbaar</i>	53	2.9%
Opleidingsniveau		
<i>ASO</i>	1211	67.0%
<i>KSO</i>	11	0.6%
<i>TSO</i>	184	10.2%
<i>BSO</i>	331	18.3%
<i>A-Stroom</i>	67	3.7%
<i>B-Stroom</i>	3	0.2%
Relationele status ouders		
<i>Niet gescheiden</i>	1320	73.1%
<i>Gescheiden</i>	435	24.1%
<i>Andere</i>	50	2.8%

³⁷⁴ Aan de jongeren werd gevraagd aan te geven hoeveel leerlingen van buitenlandse afkomst er in de klas of school aanwezig waren. De weergegeven cijfers weerspiegelen dan ook de perceptie van de jongeren zelf en zijn dus niet de officiële cijfers van de school. Omdat deze officiële cijfers niet bij elke school te verkrijgen waren, werd hier ook geen rekening mee gehouden. Kanttekening: soms komen de officiële cijfers en het beeld van de leerlingen niet overeen.

TABEL 3: Basisgegevens van de respondenten: etnische afkomst, taal, leerlingen van buitenlandse afkomst in klas en -school

Etnische afkomst	Aantal (N)	Percentage (%)
<i>Autochtoon</i>	966	53.8%
<i>Allochtoon</i>	830	46.2%
1 ^{ste} generatie	184	10.2%
2 ^{de} generatie	507	28.2%
3 ^{de} generatie	139	7.7%
Taal		
<i>Nederlands</i>	1219	67.7%
<i>Frans</i>	185	10.3%
<i>Engels</i>	69	3.8%
<i>Spaans</i>	17	0.9%
<i>Arabisch</i>	72	4.0%
<i>Andere</i>	238	13.2%
Leerlingen buitenlandse afkomst in klas		
<i>Geen</i>	372	20.7%
<i>1-3</i>	746	41.6%
<i>4-6</i>	209	11.6%
<i>7-9</i>	140	7.8%
<i>+10</i>	328	18.3%
Leerlingen buitenlandse afkomst in school		
<i>0-10%</i>	345	19.3%
<i>10-20%</i>	325	18.2%
<i>20-30%</i>	321	17.9%
<i>30-40%</i>	199	11.1%
<i>40-50%</i>	91	5.1%
<i>50-60%</i>	99	5.5%
<i>60-70%</i>	52	2.9%
<i>70-80%</i>	56	3.1%
<i>Meer dan 80%</i>	302	16.9%

HOOFDSTUK 2: Resultaten prevalentie pestgedrag

In dit hoofdstuk wordt de prevalentie van pestgedrag beschreven voor zowel klassiek als voor cyberpestgedrag. Daarnaast wordt telkens het onderscheid gemaakt tussen de prevalentie van pestgedrag bij slachtoffers, daders/pesters en getuigen/omstaanders.

2.1 Resultaten prevalentie klassiek pesten

In dit deel worden de resultaten betreffende de prevalentie van klassiek pesten besproken. In de eerste sectie wordt geen onderscheid gemaakt tussen verschillende groepen, deze is eerder beschrijvend van aard. Dit terwijl de tweede sectie de verschillen tussen allochtonen en autochtonen weergeeft. In de derde sectie worden de sociaal-demografische verschillen tussen de groepen uitgelicht.

2.1.1 Resultaten prevalentie klassiek pesten: beschrijvende cijfers

Een kleine minderheid, zo'n 10,8% van de respondenten (N=194), geeft aan dat ze het afgelopen schooljaar op klassieke wijze gepest werden. Bij het overgrote merendeel van deze 'klassieke pestslachtoffers' (87,6%) doet de peestsituatie zich voor op school. Dit terwijl 2,1%

in de sportclub wordt gepest, 5,2% op straat en 5,2% op een ‘andere’ plek dan de reeds vernoemde plaatsen. Verder kent het pestslachtoffer in bijna 90% van de gevallen zijn pester van op school. Slechts 5,7% kent zijn pester niet. Wat de hulp achteraf betreft, geven de meeste slachtoffers aan dat ze geholpen werden door hun vrienden (49%), door hun leerkracht (15,6%) of door hun ouders (14,6%). Daarentegen geeft 17,7% aan niet geholpen te zijn na de voorgedane peestsituatie. Bovenstaande gegevens zijn terug te vinden in TABEL 4 onder de kolom ‘algemeen’.

Het percentage *pesters* (N = 123) dat afgelopen schooljaar op *klassieke wijze* een jongere gepest heeft, bedraagt 6,8%. Het overgrote deel van deze pesters kent zijn slachtoffer van op school (91,8%). Verder wordt dit pestgedrag in de meeste gevallen in de school (83,3%) of op straat (10,8%) gesteld. Ongeveer 35% geeft aan dat ze dit pestgedrag alleen uitvoerden. Daarnaast geeft 36% aan dat ze geholpen werden om dit pestgedrag te plegen door hun vrienden of in 26% van de gevallen door kennissen. Bovenstaande gegevens zijn terug te vinden in TABEL 5 onder de kolom ‘algemeen’.

2.1.2 Resultaten prevalentie klassiek pesten: verschil tussen autochtonen en allochtonen

In TABEL 4 wordt het verschil weergegeven tussen *het slachtofferschap van klassiek pestgedrag* en etnische afkomst (autochtoon vs. allochtoon). Tussen deze beide groepen is een significant verschil merkbaar ($X^2 = 9,926$; $df = 1$; $p < 0,05$). Allochtonen (13,3%) worden meer slachtoffer van klassiek pesten in vergelijking met autochtonen (8,6%). Verder blijkt dat autochtonen in 92,6% van de gevallen hun pester van school kennen, terwijl dit bij allochtonen 86,5% is. Allochtonen kennen hun pester ook meer van straat (8,1%) in vergelijking met autochtonen (2,5%). Dit verschil is echter niet significant ($X^2 = 4,660$; $df = 4$; $p > 0,05$). Overigens is er weinig verschil in de plaats waar het klassiek pestgedrag zich voordoet. Zowel voor autochtonen (88,9%) als voor allochtonen (86,5%) doet het meeste pestgedrag zich voor op school. Ook dit verschil tussen beide groepen is niet significant ($X^2 = 0,760$; $df = 3$; $p > 0,05$). Bovendien worden autochtonen (54,4%) meer geholpen door hun vrienden na slachtoffer te zijn geworden van klassiek pesten in vergelijking met allochtonen (45,9%). Daarbovenop geeft 21,6% van de allochtonen aan dat niemand hen helpt na een peestsituatie terwijl dit bij autochtonen slechts 12,7% is. Het verschil tussen de twee groepen is niet significant ($X^2 = 8,585$; $df = 7$; $p > 0,05$).

TABEL 4: Verschil tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van slachtofferschap bij klassiek pestgedrag: slachtofferschap, waarvan kent men de pester, plaats pestgedrag en hulp na pestgedrag

Slachtoffer klassiek pesten ^a	Autochtoon	Allochtoon	Sig. niveau	Algemeen
<i>Ja</i>	83 (8.6%)	110 (13.3%)		194 (10.7%)
<i>Nee</i>	882 (91.4%)	714 (86.7%)	Sig. = .002*	1606 (89.2%)
Totaal	965 (100%)	824 (100%)	Phi = -.076	1800 (100%)
Waarvan ken je de pester				
<i>School</i>	75 (92.6%)	96 (86.5%)		173 (89.2%)
<i>Sportclub</i>	3 (3.7%)	2 (1.8%)		5 (2.6%)
<i>Jeugdbeweging</i>	0 (0%)	1 (0.9%)		1 (0.5%)
<i>Ik ken de pester niet</i>	2 (2.5%)	9 (8.1%)		11 (5.7%)
<i>Andere</i>	1 (1.2%)	3 (2.7%)	Sig. = .324	4 (2.1%)
Totaal	81 (100%)	111 (100%)	V = .156	194 (100%)
Plaats pestgedrag				
<i>School</i>	72 (88.9%)	96 (86.5%)		170 (87.6%)
<i>Sportclub</i>	2 (2.5%)	2 (1.8%)		4 (2.1%)
<i>Straat</i>	3 (3.7%)	7 (6.3%)		10 (5.2%)
<i>Andere</i>	4 (4.9%)	6 (5.4%)	Sig. = .859	10 (5.2%)
Totaal	81 (100%)	111 (100%)	V = .063	194 (100%)
Hulp achteraf				
<i>Nee</i>	10 (12.7%)	24 (21.6%)		34 (17.7%)
<i>Leerkracht</i>	12 (15.2%)	17 (15.3%)		31 (16.1%)
<i>Vrienden</i>	43 (54.4%)	0 (0%)		94 (49.0%)
<i>Ouders</i>	14 (17.7%)	51 (45.9%)		28 (14.6%)
<i>Onbekenden</i>	0 (0%)	14 (12.6%)		3 (1.5%)
<i>Andere</i>	0 (0%)	3 (2.7%)	Sig. = .284	2 (1.0%)
Totaal	81 (100%)	111 (100%)	V = .213	192 (100%)

^a Continuity correction toegepast

* $p < 0,05$

TABEL 5 geeft het verschil in *daderschap van klassiek pesten* tussen autochtonen en allochtonen weer. Uit deze tabel blijkt dat 11,3% van de allochtonen dader is van klassiek pestgedrag terwijl amper 3,1% van de autochtonen een dader van klassiek pestgedrag is. Het verschil tussen de groepen is significant ($X^2 = 45,556$; $df = 1$; $p < 0,05$). Verder kent elke autochtone pester (100%) zijn slachtoffer van op school, terwijl dit bij de allochtone pesters toch beduidend minder is (89,1%). Dit verschil is echter niet significant ($X^2 = 3,552$; $df = 4$; $p > 0,05$). Daarnaast blijkt dat autochtonen meer op school pesten (93,1% vs. 80,2%), terwijl allochtonen meer op straat pesten (13,2% vs. 3,4%). Dit geconstateerde verschil blijkt echter niet significant te zijn ($X^2 = 2,866$; $df = 3$; $p > 0,05$). Tot slot is een significant verschil vastgesteld tussen allochtone en autochtone pester voor de verkregen hulp bij hun pestgedrag. De hulp die allochtonen krijgen van hun vrienden bij het stellen van pestgedrag is significant hoger dan bij autochtonen (43% vs. 13,3%). Daarentegen is de hulp die autochtonen ontvangen van kennissen (60%) significant groter in vergelijking met allochtonen (15,1%). Tot slot blijkt ook dat allochtonen meer alleen pesten (37,6%) in vergelijking met autochtonen (26,7%) ($X^2 = 25,269$; $df = 4$; $p < 0,05$).

TABEL 5: Verschil tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van daderschap bij klassiek pestgedrag: daderschap, waarvan kent men zijn slachtoffer, plaats pestgedrag en hulp bij pestgedrag

Dader klassiek pesten ^a	Autochtoon	Allochtoon	Sig. niveau	Algemeen
<i>Ja</i>	30 (3.1%)	93 (11.3%)		123 (6.8%)
<i>Nee</i>	935 (96.9%)	727 (88.7%)	Sig. = .000*	1673 (93.2%)
Totaal	965 (100%)	820 (100%)	Phi = -.162	1796 (100%)
Waarvan ken je het slachtoffer (SO)				
<i>School</i>	30 (100%)	82 (89.1%)		112 (91.8%)
<i>Sportclub</i>	0 (0%)	1 (1.1%)		1 (0.8%)
<i>Jeugdbeweging</i>	0 (0%)	2 (2.2%)		2 (1.6%)
<i>Ik ken het SO niet</i>	0 (0%)	4 (4.3%)		4 (3.3%)
<i>Andere</i>	0 (0%)	3 (3.3%)	Sig. = .470	3 (2.5%)
Totaal	30 (100%)	92 (100%)	V = .171	122 (100%)
Plaats pestgedrag				
<i>School</i>	27 (93.1%)	73 (80.2%)		100 (83.3%)
<i>Sportclub</i>	0 (0%)	1 (1.1%)		1 (0.8%)
<i>Straat</i>	1 (3.4%)	12 (13.2%)		13 (10.8)
<i>Andere</i>	1 (3.4%)	5 (5.5%)	Sig. = .413	6 (5.0%)
Totaal	29 (100%)	91 (100%)	V = .155	120 (100%)
Hulp bij het pesten				
<i>Nee</i>	8 (26.7%)	35 (37.6%)		43 (35%)
<i>Vrienden</i>	4 (13.3%)	40 (43.0%)		44 (35.8%)
<i>Kennissen</i>	18 (60.0%)	14 (15.1%)		32 (26%)
<i>Onbekenden</i>	0 (0%)	1 (1.1%)		1 (0.8%)
<i>Andere</i>	0 (0%)	3 (3.2%)	Sig. = .000*	3 (2.4%)
Totaal	30 (100%)	93 (100%)	V = .453	123 (100%)

^a Continuity correction toegepast

* $p < 0,05$

2.1.3 Resultaten prevalentie klassiek pesten: sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen

TABEL 6 beschrijft de sociaal demografische verschillen in *slachtofferschap van klassiek pesten* tussen autochtonen en allochtonen. Zo blijkt een significant verschil te ontstaan tussen autochtonen en allochtonen van het mannelijke geslacht. Mannelijke allochtonen worden significant meer slachtoffer van klassiek pestgedrag (15%) in vergelijking met mannelijke autochtonen (8,6%) ($X^2 = 6,740$; $df = 1$; $p < 0,05$). Tussen de vrouwelijk allochtonen en autochtonen is echter geen significant verschil gevonden ($X^2 = 3,402$; $df = 1$; $p > 0,05$). Verder worden significant meer allochtonen in vergelijking met autochtonen gepest in het 4de middelbaar (18,3% vs. 8,3%) ($X^2 = 5,610$; $df = 1$; $p < 0,05$), 5de middelbaar (7,4% vs. 0,9%) ($X^2 = 5,619$; $df = 1$; $p < 0,05$) en 6de middelbaar (12,8% vs. 2,2%) ($X^2 = 6,530$; $df = 1$; $p < 0,05$). In de overige jaren is tussen beide groepen geen significant verschil vastgesteld. Overigens wat de opleiding betreft, rapporteren significant meer allochtonen uit een ASO-opleiding (13,1%) slachtoffer te worden van klassiek pestgedrag in vergelijking met autochtonen uit een ASO-opleiding (6,5%) ($X^2 = 14,181$; $df = 1$; $p < 0,05$). Ook naarmate de opleiding technischer is, worden zowel meer allochtonen als autochtonen slachtoffer van klassiek pestgedrag (ASO < TSO < BSO). De verschillen in de andere opleidingen (KSO, TSO BSO, A- en B-stroom) tussen

beide groepen zijn niet significant. Ook qua 'taal thuis in het gezin' zijn geen significante verschillen in slachtofferschap tussen beide groepen gevonden.

TABEL 6: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van slachtofferschap bij klassiek pestgedrag: geslacht, opleidingsgraad, opleidingsniveau en taal

	Afkomst	Slachtoffer klassiek pestgedrag		Significantieniveau	
		JA	NEE		
Geslacht ^a					
<i>Mannelijk</i>	Autochtoon	35 (8.6%)	373 (91.4%)	.009*	Phi = -.100
	Allochtoon	49 (15.0%)	278 (85.0%)		
<i>Vrouwelijk</i>	Autochtoon	48 (8.6%)	509 (91.4%)	.065 /	Phi = -.060
	Allochtoon	61 (12.3%)	436 (87.7%)		
Middelbaar					
<i>1ste middelbaar</i>	Autochtoon	26 (11.1%)	208 (89.9%)	.223	Phi = -.056
	Allochtoon	35 (14.9%)	200 (85.1%)		
<i>2de middelbaar</i>	Autochtoon	11 (7.7%)	131 (92.3%)	.292	Phi = -.065
	Allochtoon	14 (11.6%)	107 (88.4%)		
<i>3de middelbaar</i>	Autochtoon	26 (13.0%)	174 (87.0%)	.758	Phi = -.016
	Allochtoon	27 (14.1%)	165 (85.9%)		
<i>4de middelbaar</i>	Autochtoon	15 (8.5%)	162 (91.5%)	.018*	Phi = -.144
	Allochtoon	17 (18.3%)	76 (81.7%)		
<i>5de middelbaar</i>	Autochtoon	1 (0.9%)	107 (99.1%)	.018*	Phi = -.167
	Allochtoon	7 (7.4%)	87 (92.6%)		
<i>6de middelbaar</i>	Autochtoon	2 (2.2%)	91 (97.8%)	.011*	Phi = -.216
	Allochtoon	6 (12.8%)	41 (87.2%)		
<i>7de middelbaar</i>	Autochtoon	2 (18.2%)	9 (81.8%)	.420	Phi = .111
	Allochtoon	4 (9.5%)	38 (90.5%)		
Opleidingsniveau					
<i>ASO</i>	Autochtoon	47 (6.5%)	673 (93.5%)	.000*	Phi = -.112
	Allochtoon	63 (13.1%)	418 (86.9%)		
<i>KSO</i>	Autochtoon	2 (25.0%)	6 (75.0%)	.782	Phi = -.083
	Allochtoon	1 (33.3%)	2 (66.7%)		
<i>TSO</i>	Autochtoon	13 (9.8%)	119 (90.2%)	.703	Phi = -.028
	Allochtoon	6 (11.6%)	45 (88.2%)		
<i>BSO</i>	Autochtoon	16 (18.0%)	73 (82.0%)	.155	Phi = .079
	Allochtoon	28 (11.9%)	207 (88.1%)		
<i>A-Stroom</i>	Autochtoon	3 (23.1%)	10 (76.9%)	.854	Phi = .023
	Allochtoon	11 (20.8%)	42 (79.2%)		
<i>B-stroom</i>	Autochtoon	2 (100%)	0 (0%)	/	
	Allochtoon	1 (100%)	0 (0%)		
Taal					
<i>Nederlands</i>	Autochtoon	80 (8.7%)	840 (91.3%)	.051	Phi = -.056
	Allochtoon	37 (12.5%)	258 (87.5%)		
<i>Frans</i>	Autochtoon	3 (7.7%)	36 (92.3%)	.612	Phi = -.037
	Allochtoon	15 (10.4%)	129 (89.6%)		
<i>Engels</i>	Autochtoon	0 (0%)	4 (100%)	.243	Phi = -.144
	Allochtoon	16 (25.8%)	46 (74.2%)		
<i>Spaans</i>	Autochtoon	0 (0%)	0 (0%)	/	
	Allochtoon	2 (11.8%)	15 (88.2%)		
<i>Arabisch</i>	Autochtoon	0 (0%)	1 (100%)	.692	Phi = -.045
	Allochtoon	8 (11.9%)	59 (88.2%)		

^a Continuity correction toegepast

* p < 0,05

Bovendien melden significant meer allochtonen slachtoffer te worden van klassiek pestgedrag wanneer de klasgroep uit 'geen' (16,7% vs. 6%) ($X^2 = 9,821$; $df = 1$; $p < 0,05$) of uit '1 tot 3 andere leerlingen van buitenlandse afkomst' bestaat (19,5% vs. 8,6%) ($X^2 = 19,798$; $df = 1$; $p < 0,05$). Deze cijfers zijn terug te vinden in TABEL 7. Wanneer de klasgroep uit '7 tot 9 leerlingen van buitenlandse afkomst' bestaat, worden significant meer autochtonen slachtoffer van klassiek pestgedrag (26,5% vs. 12,1%) ($X^2 = 4,677$; $df = 1$; $p < 0,05$). Dezelfde vaststelling gebeurt wanneer het percentage leerlingen van buitenlandse afkomst in de school tussen de 0 en 10% bedraagt, ook dan worden significant meer allochtonen slachtoffer van klassiek pestgedrag (19,1% vs. 4%) ($X^2 = 21,299$; $df = 1$; $p < 0,05$). Wanneer dit percentage leerlingen van buitenlandse afkomst toeneemt, verdwijnt het significant verschil tussen beide groepen.

In TABEL 8 worden de sociaal demografische verschillen in *daderschap van klassiek pesten* tussen autochtonen en allochtonen weergegeven. Uit deze cijfers blijkt dat allochtonen van het mannelijke geslacht (17,2%) significant meer pestgedrag stellen in vergelijking met mannelijke autochtonen (4,7%) ($X^2 = 29,493$; $df = 1$; $p < 0,05$). Naast de mannelijke allochtonen, pesten vrouwelijke allochtonen (7,5%) ook significant meer dan vrouwelijke autochtonen (2%) ($X^2 = 17,080$; $df = 1$; $p < 0,05$). Verder pesten significant meer allochtonen in het 1ste middelbaar (11,5% vs. 3,4%) ($X^2 = 11,062$; $df = 1$; $p < 0,05$), 3de middelbaar (17,9% vs. 3,5%) ($X^2 = 21,614$; $df = 1$; $p < 0,05$) en 4de middelbaar (11,8% vs. 1,1%) ($X^2 = 14,225$; $df = 1$; $p < 0,05$) in vergelijking met autochtonen. In de overige jaren wordt geen significant verschil tussen beide groepen gevonden. Overigens blijkt dat er een significant verschil is tussen autochtonen en allochtonen die een ASO-opleiding volgen. Autochtone ASO-leerlingen (1,5%) gaan minder pestgedrag plegen in vergelijking met allochtone ASO-leerlingen (11,5%) ($X^2 = 54,548$; $df = 1$; $p < 0,05$). Bij de andere opleidingsvormen worden verder geen significante verschillen vastgesteld. Bovendien wordt ook vastgesteld dat allochtonen die thuis de Nederlandse taal spreken, significant meer pestgedrag stellen (5,8%) dan autochtonen die thuis Nederlands spreken (3,2%) ($X^2 = 4,164$; $df = 1$; $p < 0,05$). Hetzelfde wordt vastgesteld bij allochtonen die thuis Frans spreken, ook zij gaan significant meer de rol van pester op zich nemen (14,7%) dan autochtonen die thuis Frans spreken (2,6%) ($X^2 = 4,237$; $df = 1$; $p < 0,05$).

TABEL 7: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van slachtofferschap bij klassiek pestgedrag: aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in zowel de klasgroep als op school

	Afkomst	Slachtoffer klassiek pestgedrag		Significantieniveau	
		JA	NEE		
Aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in de klasgroep					
<i>Geen leerlingen</i> ³⁷⁵	Autochtoon	17 (6.0%)	265 (94.0%)	.002*	Phi= -.162
	Allochtoon	15 (16.7%)	75 (83.3%)		
1-3 leerlingen	Autochtoon	40 (8.3%)	443 (91.7%)	.000*	Phi= -.164
	Allochtoon	50 (19.5%)	206 (80.5%)		
4-6 leerlingen	Autochtoon	9 (7.7%)	108 (92.3%)	.774	Phi= -.020
	Allochtoon	8 (8.8%)	83 (91.2%)		
7-9 leerlingen	Autochtoon	13 (26.5%)	36 (73.5%)	.031*	Phi= .183
	Allochtoon	11 (12.1%)	80 (87.9%)		
+ 10 leerlingen	Autochtoon	4 (12.5%)	28 (87.5%)	.514	Phi= .036
	Allochtoon	26 (9.0%)	264 (91.0%)		
Aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in de school					
0 - 10%	Autochtoon	9 (4.0%)	218 (96.0%)	.000*	Phi= -.250
	Allochtoon	22 (19.1%)	93 (80.9%)		
10 – 20%	Autochtoon	22 (9.2%)	311 (90.9%)	.328	Phi= -.054
	Allochtoon	11 (12.9%)	217 (90.8%)		
20 – 30%	Autochtoon	12 (5.4%)	211 (94.6%)	.058	Phi= -.106
	Allochtoon	11 (11.3%)	86 (88.7%)		
30 – 40%	Autochtoon	16 (13.4%)	103 (86.6%)	.557	Phi= -.042
	Allochtoon	13 (16.5%)	66 (83.5%)		
40 – 50%	Autochtoon	6 (12.8%)	41 (87.2%)	.360	Phi= .096
	Allochtoon	3 (7.0%)	40 (93.0%)		
50 – 60%	Autochtoon	9 (20.9%)	34 (79.1%)	.874	Phi= .016
	Allochtoon	11 (19.6%)	45 (80.4%)		
60 – 70%	Autochtoon	1 (5.6%)	17 (94.4%)	.657	Phi= .062
	Allochtoon	1 (3.0%)	32 (97.0%)		
70 - 80%	Autochtoon	2 (12.5%)	14 (87.5%)	.808	Phi= .033
	Allochtoon	4 (10.3%)	35 (89.7%)		
Meer dan 80%	Autochtoon	5 (17.9%)	23 (82.1%)	.295	Phi= .061
	Allochtoon	30 (11.2%)	239 (88.8%)		

* p < 0,05

Verder blijkt dat significant meer allochtonen pestgedrag stellen (12,2%) in vergelijking met autochtonen (1,4%) wanneer men als enige leerling van buitenlandse afkomst in de klasgroep zit ($X^2 = 20,579$; $df = 1$; $p < 0,05$). Deze cijfers zijn terug te vinden in TABEL 9. Hetzelfde wordt gevonden wanneer er ‘1 tot 3 leerlingen van buitenlandse afkomst in de klasgroep’ aanwezig zijn, ook dan pesten meer allochtonen (11,8%) in vergelijking met autochtonen (2,7%) ($X^2 = 25,117$; $df = 1$; $p < 0,05$). Dezelfde lijn trekt zich door wanneer ‘0-10% leerlingen van buitenlandse afkomst aanwezig zijn in de school’, ook dan pesten allochtonen significant meer in vergelijking met autochtonen (8,7% vs. 2,2%) ($X^2 = 7,674$; $df = 1$; $p < 0,05$). Ook bij een

³⁷⁵ Wanneer er (normaliter) geen leerlingen van buitenlandse afkomst in de klas zitten, zijn er in deze categorie toch 90 allochtone leerlingen terug te vinden. Deze 90 allochtonen geven aan zelf allochtoon te zijn, maar zeggen daarna wel dat in hun klas niemand anders van ‘buitenlandse afkomst’ zit. Dit is enigszins onmogelijk omdat geen 90 klassen bevraagd zijn met exact één allochtoon. Mogelijkerwijs hebben deze leerlingen ofwel een verkeerde schatting gemaakt van het aantal ‘buitenlandse leerlingen’ ofwel niet begrepen wat we in dit onderzoek bedoelden met ‘buitenlandse afkomst’. Deze opmerking heeft ook betrekking op de tabellen 9, 13, 15 en 18

percentage van '10-20% leerlingen van buitenlandse afkomst' pesten de allochtonen significant meer (10,7% vs. 0,8%) ($X^2 = 18,434$; $df = 1$; $p < 0,05$).

TABEL 8: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van daderschap bij klassiek pestgedrag: geslacht, opleidingsgraad, opleidingsniveau en taal

	Afkomst	Dader klassiek pestgedrag		Significantieniveau	
		JA	NEE		
Geslacht^a					
<i>Mannelijk</i>	Autochtoon	19 (4.7%)	388 (95.3%)	.000*	Phi = -.205
	Allochtoon	56 (17.2%)	270 (82.8%)		
<i>Vrouwelijk</i>	Autochtoon	11 (2.0%)	547 (98.0%)	.000*	Phi = -.132
	Allochtoon	37 (7.5%)	457 (92.5%)		
Middelbaar					
<i>1ste middelbaar</i>	Autochtoon	8 (3.4%)	225 (96.6%)	.001*	Phi = -.154
	Allochtoon	27 (11.5%)	207 (88.5%)		
<i>2de middelbaar</i>	Autochtoon	5 (3.5%)	137 (96.5%)	.154	Phi = -.088
	Allochtoon	9 (7.5%)	111 (92.5%)		
<i>3de middelbaar</i>	Autochtoon	7 (3.5%)	194 (96.5%)	.000*	Phi = -.235
	Allochtoon	34 (17.9%)	156 (82.1%)		
<i>4de middelbaar</i>	Autochtoon	2 (1.1%)	175 (98.9%)	.000*	Phi = -.237
	Allochtoon	11 (11.8%)	82 (88.2%)		
<i>5de middelbaar</i>	Autochtoon	5 (4.6%)	103 (95.4%)	.596	Phi = -.037
	Allochtoon	6 (6.3%)	89 (93.7%)		
<i>6de middelbaar</i>	Autochtoon	2 (2.2%)	91 (97.8%)	.079	Phi = -.148
	Allochtoon	4 (8.5%)	43 (91.5%)		
<i>7de middelbaar</i>	Autochtoon	1 (9.1%)	10 (90.9%)	.595	Phi = .074
	Allochtoon	2 (4.9%)	39 (95.1%)		
Opleidingsniveau					
<i>ASO</i>	Autochtoon	11 (1.5%)	708 (98.5%)	.000*	Phi = -.213
	Allochtoon	55 (11.5%)	425 (88.5%)		
<i>KSO</i>	Autochtoon	0 (0%)	8 (100%)	.011*	Phi = -.770
	Allochtoon	2 (66.7%)	1 (33.3%)		
<i>TSO</i>	Autochtoon	9 (6.8%)	124 (93.2%)	.772	Phi = -.021
	Allochtoon	4 (8.0%)	46 (92.0%)		
<i>BSO</i>	Autochtoon	7 (7.9%)	82 (92.1%)	.514	Phi = -.036
	Allochtoon	24 (10.3%)	210 (89.7%)		
<i>A-Stroom</i>	Autochtoon	3 (23.1%)	10 (76.9%)	.508	Phi = .082
	Allochtoon	8 (15.4%)	44 (84.6%)		
<i>B-stroom</i>	Autochtoon	0 (0%)	2 (100%)	/	
	Allochtoon	0 (0%)	1 (100%)		
Taal					
<i>Nederlands</i>	Autochtoon	29 (3.2%)	890 (96.8%)	.041*	Phi = .059
	Allochtoon	17 (5.8%)	278 (94.2%)		
<i>Frans</i>	Autochtoon	1 (2.6%)	38 (97.4%)	.040*	Phi = .153
	Allochtoon	21 (14.7%)	122 (85.3%)		
<i>Engels</i>	Autochtoon	0 (0%)	4 (100%)	.477	Phi = .087
	Allochtoon	7 (11.3%)	55 (88.7%)		
<i>Spaans</i>	Autochtoon	0 (0%)	0 (0%)	/	
	Allochtoon	0 (0%)	17 (100%)		
<i>Arabisch</i>	Autochtoon	0 (0%)	2 (100%)	.658	Phi = .053
	Allochtoon	6 (9.0%)	61 (91.0%)		

^a Continuity correction toegepast

* $p < 0,05$

TABEL 9: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van daderschap bij klassiek pestgedrag: aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in zowel de klasgroep als op school

	Afkomst	Dader klassiek pestgedrag		Significantieniveau	
		JA	NEE		
Aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in de klasgroep					
<i>Geen leerlingen</i>	Autochtoon	4 (1.4%)	278 (98.6%)	.000*	Phi = -.235
	Allochtoon	11 (12.2%)	79 (87.8%)		
<i>1-3 leerlingen</i>	Autochtoon	13 (2.7%)	469 (97.3%)	.000*	Phi = -.185
	Allochtoon	30 (11.8%)	224 (88.2%)		
<i>4-6 leerlingen</i>	Autochtoon	4 (3.4%)	113 (96.6%)	.961	Phi = .003
	Allochtoon	3 (3.3%)	88 (96.7%)		
<i>7-9 leerlingen</i>	Autochtoon	8 (16.3%)	41 (83.7%)	.368	Phi = .076
	Allochtoon	10 (11.0%)	81 (89%)		
<i>+ 10 leerlingen</i>	Autochtoon	1 (3.0%)	32 (97%)	.090	Phi = -.094
	Allochtoon	38 (13.2%)	250 (86.8%)		
Aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in de school					
<i>0 - 10%</i>	Autochtoon	5 (2.2%)	222 (97.8%)	.006*	Phi = -.150
	Allochtoon	10 (8.7%)	105 (91.3%)		
<i>10 – 20%</i>	Autochtoon	2 (0.8%)	327 (95.6%)	.000*	Phi = -.239
	Allochtoon	9 (10.7%)	237 (99.2%)		
<i>20 – 30%</i>	Autochtoon	7 (3.1%)	216 (96.9%)	.657	Phi = -.025
	Allochtoon	4 (4.1%)	93 (95.9%)		
<i>30 – 40%</i>	Autochtoon	2 (1.7%)	117 (98.3%)	.003*	Phi = -.208
	Allochtoon	9 (11.4%)	70 (88.6%)		
<i>40 – 50%</i>	Autochtoon	4 (8.5%)	43 (91.5%)	.389	Phi = -.091
	Allochtoon	6 (14.3%)	36 (85.7%)		
<i>50 – 60%</i>	Autochtoon	7 (16.3%)	36 (83.7%)	.784	Phi = .028
	Allochtoon	8 (14.3%)	48 (85.7%)		
<i>60 – 70%</i>	Autochtoon	1 (5.6%)	17 (94.4%)	.942	Phi = -.010
	Allochtoon	2 (6.1%)	31 (93.9%)		
<i>70% - 80%</i>	Autochtoon	0 (0%)	16 (100%)	.254	Phi = -.154
	Allochtoon	3 (7.7%)	36 (92.3%)		
<i>Meer dan 80%</i>	Autochtoon	2 (7.2%)	16 (100%)	.241	Phi = -.068
	Allochtoon	41 (15.4%)	252 (85.6%)		

* p < 0,05

2.2 Resultaten prevalentie cyberpesten

In dit deel worden de resultaten betreffende de prevalentie van cyberpesten besproken. De eerste sectie beschrijft eerst de algemene frequenties en percentages zonder een differentiatie te maken tussen de verschillende groepen. De tweede sectie omvat wel de verschillen tussen de autochtone en allochtone respondenten aangaande de prevalentie van cyberpesten. Terwijl in de derde sectie de sociaal-demografische verschillen tussen beide groepen beschreven worden.

2.2.1 Resultaten prevalentie cyberpesten: beschrijvende cijfers

Het percentage *cyberpestsloffers* (N = 101) dat aangeeft het afgelopen schooljaar gepest te zijn geweest via het internet, sociale media of gsm bedraagt 5,6%. Het merendeel van deze slachtoffers kende zijn pester van school (81,8%). De andere slachtoffers kenden hun pester via de jeugdbeweging (3%), via de sportclub (2%) ofwel niet (12,1%). Op de vraag of ze hulp gekregen hebben achteraf en van wie, gaven de meeste cyberpestsloffers aan dat ze hulp

kregen van hun vrienden (50%), hun leerkracht (12,2%) of hun ouders (11,2%). Ongeveer één cyberpeestslachtoffer op vier (24,5%) gaf aan niet geholpen te zijn na het cyberpestgedrag. Bovenstaande gegevens zijn terug te vinden in TABEL 10 onder de kolom ‘algemeen’.

Het percentage *cyberpeesters* (N = 45) dat aangeeft afgelopen jaar iemand gepest te hebben via internet, sociale media of gsm bedraagt amper 2,5%. De meeste cyberpeesters kennen hun slachtoffer van op school (84,4%). Slechts 9% kent zijn slachtoffer niet persoonlijk. Verder geven de meeste cyberpeesters aan hulp te hebben gehad van hun vrienden (37,8%) of van kennissen (31,1%) bij het stellen van cyberpestgedrag. Daarnaast verklaart ook 28,9% geen hulp te hebben gehad bij het cyberpestgedrag. Bovenstaande gegevens zijn terug te vinden in TABEL 11 onder de kolom ‘algemeen’.

2.2.2 Resultaten prevalentie cyberpesten: verschil tussen autochtonen en allochtonen

TABEL 10 geeft het verschil in *slachtofferschap van cyberpesten* tussen autochtonen en allochtonen weer. Het percentage allochtonen (6,7%) dat het afgelopen jaar slachtoffer werd van cyberpestgedrag is in lichte meerderheid in vergelijking met het percentage autochtonen (4,7%). Het verschil tussen de groepen is niet significant ($X^2 = 3,082$; $df = 1$; $p > 0,05$). Vervolgens kent het merendeel van beide groepen zijn peestslachtoffer van school. Toch is het percentage allochtonen (73,6%) dat zijn slachtoffer van school kent kleiner dan dat van de autochtonen (91,1%). Bovendien kennen allochtonen hun slachtoffer in bijna één op de vijf gevallen niet, terwijl dit bij de autochtonen in één op de twintig gevallen is (18,9% vs. 4,4%). Dit waargenomen verschil tussen de groepen is niet significant ($X^2 = 8,789$; $df = 4$; $p > 0,05$). Overigens wat de hulp na een peestsituatie betreft, geven autochtonen meer aan geholpen te zijn door zowel leerkrachten (15,6% vs. 7,7%) als hun ouders (15,6% vs. 7,7%). Allochtonen daarentegen rapporteren meer ‘geen hulp’ te ontvangen (32,7%) na een peestsituatie in vergelijking met autochtonen (15,6%). Ook dit verschil is niet significant ($X^2 = 7,849$; $df = 4$; $p > 0,05$).

TABEL 11 stelt het verschil in *daderschap van cyberpesten* tussen autochtonen en allochtonen voor. Zo blijkt dat allochtonen (4%) significant meer cyberpestgedrag stellen in vergelijking met autochtonen (1,2%) ($X^2 = 12,810$; $df = 1$; $p < 0,05$). Daarnaast resulteert uit de analyse dat elke autochtone cyberpeester (100%) zijn slachtoffer kent van op school, terwijl dit bij de allochtone cyberpeesters minder is (78,8%). Naast hen te kennen van op school, kennen de allochtone cyberpeesters hun slachtoffer ook van op de sportclub (6,1%) of gewoonweg niet

(12,1%). Deze verschillen zijn echter niet significant ($X^2 = 3,014$; $df = 3$; $p > 0,05$). Bovendien blijkt dat autochtone cyberpesters meer ‘alleen pesten’ in vergelijking met allochtonen (50% vs. 21,2%), terwijl allochtonen meer samen met hun vrienden aan cyberpesten doen (45,5% vs. 16,7%). Dit verschil is niet significant ($X^2 = 4,845$; $df = 3$; $p > 0,05$).

TABEL 10: Verschil tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van slachtofferschap bij cyberpestgedrag: slachtofferschap, waarvan kent men de pester en hulp na pestgedrag

Slachtoffer cyberpesten ^a	Autochtoon	Allochtoon	Sig.niveau	Algemeen
<i>Ja</i>	45 (4.7%)	55 (6.7%)		101 (5.6%)
<i>Nee</i>	920 (95.3%)	767 (93.3%)	Sig. = .079	1697 (94.4%)
Totaal	965 (100%)	822 (100%)	Phi = -.044	1798 (100%)
Waarvan ken je de pester				
<i>School</i>	41 (91.1%)	39 (73.6%)		81 (81.8%)
<i>Sportclub</i>	1 (2.2%)	0 (0%)		1 (1%)
<i>Jeugdbeweging</i>	0 (0%)	3 (5.7%)		3 (3%)
<i>Ik ken de pester niet</i>	2 (4.4%)	10 (18.9%)		12 (12.1%)
<i>Andere</i>	1 (2.2%)	1 (1.9%)	Sig. = .067	2 (2%)
Totaal	45 (100%)	53 (100%)	V= .299	99 (100%)
Hulp achteraf				
<i>Nee</i>	7 (15.6%)	17 (32.7%)		24 (24.5%)
<i>Leerkracht</i>	7 (15.6%)	4 (7.7%)		12 (12.2%)
<i>Vrienden</i>	22 (48.9%)	27 (51.9%)		49 (50%)
<i>Ouders</i>	7 (15.6%)	4 (7.7%)		11 (11.2%)
<i>Onbekenden</i>	0 (0%)	0 (0%)		0 (0%)
<i>Andere</i>	2 (4.4%)	0 (0%)	Sig. = .097	2 (2%)
Totaal	45 (100%)	52 (100%)	V= .284	98 (100%)

^a Continuity correction toegepast

* $p < 0,05$

TABEL 11: Verschil tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van daderschap bij cyberpestgedrag: daderschap, waarvan kent men zijn slachtoffer en hulp bij pestgedrag

Dader cyberpesten ^a	Autochtoon	Allochtoon	Sig. niveau	Algemeen
<i>Ja</i>	12 (1.2%)	33 (4.0%)		45 (2.5%)
<i>Nee</i>	953 (98.8%)	788 (96.0%)	Sig. = .000*	1752 (97.5)
Totaal	965 (100%)	821 (100%)	Phi = -.088	1797 (100%)
Waarvan ken je het slachtoffer (SO)				
<i>School</i>	12 (100%)	26 (78.8%)		38 (84.4%)
<i>Sportclub</i>	0 (0%)	2 (6.1%)		2 (4.4%)
<i>Jeugdbeweging</i>	0 (0%)	1 (3%)		1 (2.2%)
<i>Ik ken het SO niet</i>	0 (0%)	4 (12.1%)		4 (8.9%)
<i>Andere</i>	0 (0%)	0 (0%)	Sig. = .389	0 (0%)
Totaal	12 (100%)	33 (100%)	V= .259	45 (100%)
Hulp bij het cyberpesten				
<i>Nee</i>	6 (50.0%)	7 (21.2%)		13 (28.9%)
<i>Vrienden</i>	2 (16.7%)	15 (45.5%)		17 (37.8%)
<i>Kennissen</i>	4 (33.3%)	10 (30.3%)		14 (31.1%)
<i>Onbekenden</i>	0 (0.0%)	1 (3.0%)		1 (2.2%)
<i>Andere</i>	0 (0%)	0 (0%)	Sig. = .184	0 (0%)
Totaal	12 (100%)	33 (100%)	V= .328	45 (100%)

^a Continuity correction toegepast

* $p < 0,05$

2.2.3 Resultaten prevalentie cyberpesten: sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen

In TABEL 12 worden de sociaal demografische verschillen in *slachtofferschap van cyberpesten* tussen autochtonen en allochtonen weergegeven. Zo blijkt het slachtofferschap van cyberpesten niet significant te verschillen tussen allochtonen en autochtonen van zowel het mannelijke ($X^2 = 0,976$; $df = 1$; $p > 0,05$) als het vrouwelijke geslacht ($X^2 = 2,239$; $df = 1$; $p > 0,05$). Toch zien we dat allochtonen zowel bij het mannelijke geslacht (4,6% vs. 3,2%) als bij het vrouwelijke (8,1% vs. 5,7%) meer slachtoffer worden van cyberpestgedrag. Verder rapporteren significant meer allochtonen slachtoffer te worden in het 4de middelbaar (10,8% vs. 4%) ($X^2 = 4,775$; $df = 1$; $p < 0,05$) en 5de middelbaar (6,3% vs. 0,9%) ($X^2 = 4,410$; $df = 1$; $p < 0,05$) in vergelijking met autochtonen. In de overige jaren worden geen significante verschillen vastgesteld en vervolgens blijft het gemiddelde slachtofferschap van cyberpesten over de verschillende jaren ongeveer gelijk. Overigens is een significant verschil merkbaar tussen allochtone en autochtone ASO-leerlingen. De groep allochtonen in een ASO-opleiding (6%) wordt significant vaker gepest via het internet dan autochtonen (2,8%) ($X^2 = 7,804$; $df = 1$; $p < 0,05$). In andere opleidingsniveaus worden enerzijds geen significante verschillen tussen beide groepen gevonden, maar anderzijds stellen we wel een toename in slachtofferschap van cyberpesten vast naarmate de opleiding technischer wordt (ASO < TSO < BSO). Daarnaast wordt qua taal die de respondenten thuis spreken geen significant verschil tussen allochtonen en autochtonen in slachtofferschap gevonden.

Ook worden significant meer allochtonen slachtoffer van cyberpesten (8,6%) in vergelijking met autochtonen (4,4%) wanneer het aantal leerlingen in de klasgroep van buitenlandse afkomst zich tussen één en drie leerlingen bevindt ($X^2 = 5,470$; $df = 1$; $p < 0,05$). Bij andere proporties van leerlingen met een buitenlandse afkomst worden geen significante verschillen gevonden. Deze percentages zijn terug te vinden in TABEL 13. Toch stijgt het aantal autochtone slachtoffers van cyberpesten stelselmatig wanneer het aantal ‘leerlingen van buitenlandse afkomst’ toeneemt, bij de allochtone respondenten is noch een toe- of afname op te merken. Bovendien wanneer het percentage leerlingen van buitenlandse afkomst in de school zich onder de 50% bevindt, worden meer allochtonen dan autochtonen slachtoffer. Dit terwijl meer autochtonen in vergelijking met allochtonen slachtoffer worden wanneer dit percentage boven de 50% uitstijgt. Deze verschillen in slachtofferschap zijn echter niet allemaal significant. Er worden enkel significant meer allochtonen slachtoffer wanneer het percentage ‘buitenlanders’ in de school tussen de 10% en de 20% bedraagt (8,2% vs. 2,9%) ($X^2 = 4,270$; $df = 1$; $p < 0,05$).

TABEL 12: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van slachtofferschap bij cyberpestgedrag: geslacht, opleidingsgraad, opleidingsniveau en taal

	Afkomst	Slachtoffer cyberpestgedrag		Significantieniveau	
		JA	NEE		
Geslacht^a					
<i>Mannelijk</i>	Autochtoon	13 (3.2%)	394 (96.8%)	.427	Phi = -.036
	Allochtoon	15 (4.6%)	311 (95.4%)		
<i>Vrouwelijk</i>	Autochtoon	32 (5.7%)	526 (94.3%)	.169	Phi = -.046
	Allochtoon	32 (8.1%)	456 (91.9%)		
Middelbaar					
<i>1ste middelbaar</i>	Autochtoon	9 (3.9%)	224 (96.1%)	.153	Phi = -.066
	Allochtoon	16 (6.8%)	218 (93.2%)		
<i>2de middelbaar</i>	Autochtoon	11 (7.7%)	131 (92.3%)	.723	Phi = .022
	Allochtoon	8 (6.6%)	113 (93.4%)		
<i>3de middelbaar</i>	Autochtoon	12 (6.0%)	189 (94.0%)	.929	Phi = .004
	Allochtoon	11 (5.8%)	180 (94.2%)		
<i>4de middelbaar</i>	Autochtoon	7 (4.0%)	170 (96.0%)	.029*	Phi = -.133
	Allochtoon	10 (10.8%)	83 (89.2%)		
<i>5de middelbaar</i>	Autochtoon	1 (0.9%)	107 (99.1%)	.036*	Phi = -.147
	Allochtoon	6 (6.3%)	89 (93.7%)		
<i>6de middelbaar</i>	Autochtoon	3 (3.2%)	90 (96.8%)	.713	Phi = .031
	Allochtoon	1 (2.1%)	46 (97.9%)		
<i>7de middelbaar</i>	Autochtoon	2 (18.2%)	9 (81.8%)	.278	Phi = .151
	Allochtoon	3 (7.3%)	38 (92.7%)		
Opleidingsniveau					
<i>ASO</i>	Autochtoon	20 (2.8%)	699 (97.2%)	.005*	Phi = -.081
	Allochtoon	29 (6.0%)	451 (94.0%)		
<i>KSO</i>	Autochtoon	0 (0%)	8 (100%)	/	
	Allochtoon	0 (0%)	3 (100%)		
<i>TSO</i>	Autochtoon	11 (8.3%)	122 (91.7%)	.303	Phi = .076
	Allochtoon	2 (3.9%)	49 (96.1%)		
<i>BSO</i>	Autochtoon	12 (13.5%)	77 (86.5%)	.109	Phi = .089
	Allochtoon	18 (7.7%)	216 (92.3%)		
<i>A-Stroom</i>	Autochtoon	1 (7.7%)	12 (92.3%)	.703	Phi = -.047
	Allochtoon	6 (11.3%)	47 (88.7%)		
<i>B-stroom</i>	Autochtoon	1 (50.0%)	1 (50.0%)	.386	Phi = .500
	Allochtoon	0 (0%)	1 (100%)		
Taal					
<i>Nederlands</i>	Autochtoon	44 (4.8%)	875 (95.2%)	.661	Phi = .013
	Allochtoon	16 (5.4%)	279 (94.6%)		
<i>Frans</i>	Autochtoon	0 (0%)	39 (100%)	.089	Phi = .126
	Allochtoon	10 (7.0%)	133 (93.0%)		
<i>Engels</i>	Autochtoon	1 (25.0%)	3 (75.0%)	.335	Phi = .119
	Allochtoon	6 (9.7%)	56 (90.3%)		
<i>Spaans</i>	Autochtoon	0 (0%)	0 (0%)	/	
	Allochtoon	1 (5.9%)	16 (94.1%)		
<i>Arabisch</i>	Autochtoon	0 (0%)	2 (100%)	.630	Phi = .058
	Allochtoon	7 (10.4%)	60 (89.6%)		

^a Continuity correction toegepast

* p < 0,05

TABEL 13: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van slachtofferschap bij cyberpestgedrag: aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in zowel de klasgroep als op school

	Afkomst	Slachtoffer cyberpestgedrag		Significantieniveau	
		JA	NEE		
Aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in de klasgroep					
<i>Geen leerlingen</i>	Autochtoon	8 (2.8%)	274 (97.2%)	.754	Phi = .016
	Allochtoon	2 (2.2%)	88 (97.8%)		
<i>1-3 leerlingen</i>	Autochtoon	21 (4.4%)	461 (95.6%)	.019*	Phi = -.086
	Allochtoon	22 (8.8%)	234 (91.4%)		
<i>4-6 leerlingen</i>	Autochtoon	9 (7.7%)	108 (92.3%)	.761	Phi = .021
	Allochtoon	6 (6.6%)	85 (93.4%)		
<i>7-9 leerlingen</i>	Autochtoon	5 (10.2%)	44 (89.8%)	.302	Phi = .087
	Allochtoon	5 (5.5%)	86 (94.5%)		
<i>+ 10 leerlingen</i>	Autochtoon	2 (6.1%)	31 (93.9%)	.849	Phi = -.011
	Allochtoon	20 (6.9%)	268 (93.1%)		
Aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in de school					
<i>0 - 10%</i>	Autochtoon	2 (0.9%)	225 (99.1%)	.991	Phi = .001
	Allochtoon	1 (0.9%)	114 (99.1%)		
<i>10 – 20%</i>	Autochtoon	7 (2.9%)	232 (97.1%)	.039*	Phi = -.115
	Allochtoon	7 (8.2%)	78 (91.8%)		
<i>20 – 30%</i>	Autochtoon	10 (4.5%)	213 (95.5%)	.794	Phi = -.015
	Allochtoon	5 (5.2%)	92 (94.8%)		
<i>30 – 40%</i>	Autochtoon	9 (7.6%)	110 (92.4%)	.359	Phi = -.065
	Allochtoon	9 (11.4%)	70 (88.6%)		
<i>40 – 50%</i>	Autochtoon	3 (6.4%)	44 (93.6%)	.351	Phi = .098
	Allochtoon	1 (2.3%)	42 (97.7%)		
<i>50 – 60%</i>	Autochtoon	9 (20.9%)	34 (79.1%)	.160	Phi = .141
	Allochtoon	6 (10.7%)	50 (89.3%)		
<i>60 – 70%</i>	Autochtoon	1 (5.6%)	17 (94.4%)	.171	Phi = .191
	Allochtoon	0 (0%)	33 (100%)		
<i>70% - 80%</i>	Autochtoon	1 (6.3%)	15 (93.8%)	.507	Phi = .089
	Allochtoon	1 (2.6%)	38 (97.4%)		
<i>Meer dan 80%</i>	Autochtoon	3 (10.7%)	25 (89.3%)	.763	Phi = .018
	Allochtoon	24 (9%)	268 (90.8%)		

* p < 0,05

TABEL 14 beschrijft de sociaal demografische verschillen in *daderschap van cyberpesten* tussen autochtonen en allochtonen. Uit deze cijfers blijkt dat zowel mannelijke allochtonen (4,6% vs. 1,2%) ($X^2 = 6,577$; $df = 1$; $p < 0,05$) als vrouwelijke allochtonen (3,6% vs. 1,3%) ($X^2 = 5,410$; $df = 1$; $p < 0,05$) meer cyberpesten in vergelijking met autochtonen van hun eigen geslacht. Verder wordt enkel in het 1ste middelbaar vastgesteld dat allochtonen (4,7%) significant meer cyberpestgedrag stellen in vergelijking met autochtonen (0,9%) ($X^2 = 6,450$; $df = 1$; $p < 0,05$). In de overige jaren – behalve in het 7de middelbaar – cyberpesten allochtonen telkens meer dan autochtonen, maar deze verschillen zijn niet significant. Wat het opleidingsniveau betreft, cyberpesten significant meer allochtone ASO-leerlingen (2,9%) in vergelijking met autochtone ASO leerlingen (0,8%) ($X^2 = 7,608$; $df = 1$; $p < 0,05$). In de andere opleidingsniveaus wordt enerzijds geen significante verschillen tussen beide groepen gevonden, maar anderzijds wel een toename in daderschap van cyberpesten naarmate de opleiding technischer wordt (ASO < TSO

< BSO). Overigens worden qua taal die men thuis spreekt geen significante verschillen tussen autochtonen en allochtonen gerapporteerd in daderschap van cyberpesten.

Daarnaast zijn ook significant meer allochtonen (3,5%) cyberpester in vergelijking met autochtonen (1%) wanneer het aantal leerlingen in de klasgroep van buitenlandse afkomst zich tussen één en drie leerlingen bevindt ($X^2 = 5,598$; $df = 1$; $p < 0,05$). Bij andere proporties van leerlingen met een buitenlandse afkomst worden geen significante verschillen gevonden. Verder blijkt dat wanneer het aantal buitenlanders op de school zich tussen 10% en 20% bevindt, allochtonen beduidend meer cyberpester zijn in vergelijking met autochtonen (3,5% vs. 0%). Dit verschil tussen beide groepen is significant ($X^2 = 8,514$; $df = 1$; $p < 0,05$). In TABEL 15 worden deze cijfers uiteengezet.

2.3 Resultaten prevalentie omstaanders van pestgedrag

In dit deel worden de resultaten betreffende de prevalentie van omstaanders van pestgedrag besproken (geen onderscheid tussen klassiek en cyberpesten).³⁷⁶ De eerste sectie schetst de prevalentie van de omstaanders van pestgedrag eerder beschrijvend, terwijl in de tweede sectie een differentiatie gemaakt wordt tussen autochtonen en allochtonen. In de derde en laatste sectie worden de verschillen tussen beide groepen nagegaan, gekeken vanuit de verschillende sociaal-demografische achtergronden.

2.3.1 Resultaten prevalentie omstaanders van pestgedrag: beschrijvende cijfers

Het merendeel van de jongeren (57,3%) beweert het afgelopen schooljaar nooit getuige te zijn geweest van pestgedrag. Daarentegen verklaart 42,4% dat ze het afgelopen schooljaar wel getuige waren van pestgedrag.³⁷⁷ De *omstaanders* kenden het slachtoffer meestal van school (83,5%), via de sportclub (3,4%) of gewoonweg niet (9,2%). In vergelijking met de slachtoffers, kenden de omstaanders de pesters meestal van op school (79,3%), van op de sportclub (2,2%) of gewoonweg niet (15,1%). Verder waren de omstaanders het meest getuige van een peestsituatie op school (80,8%) of op straat (13%). Bovenstaande gegevens zijn terug te vinden in TABEL 16 onder de kolom 'algemeen'.

---

³⁷⁶ Er is hier bewust gekozen om de omstaanders te vragen hoeveel keer ze het afgelopen schooljaar getuige waren van een 'peestsituatie'. Hier is bewust geen onderscheid gemaakt tussen klassiek en cyberpeestsituaties omdat dit de vragenlijst veel te uitgebreid zou maken.

³⁷⁷ Deze omstaanders (N = 769) waren gemiddeld 4,5 keer getuige van pestgedrag. De mediaan bedroeg 3 keer.

TABEL 14: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van daderschap bij cyberpestgedrag: geslacht, opleidingsgraad, opleidingsniveau en taal

	Afkomst	Dader cyberpesten		Significantieniveau	
		JA	NEE		
Geslacht^a					
<i>Mannelijk</i>	Autochtoon	5 (1.2%)	402 (98.8%)	.005*	Phi = -.103
	Allochtoon	15 (4.6%)	310 (95.4%)		
<i>Vrouwelijk</i>	Autochtoon	7 (1.3%)	551 (98.7%)	.011*	Phi = -.078
	Allochtoon	18 (3.6%)	478 (96.4%)		
Middelbaar					
<i>1ste middelbaar</i>	Autochtoon	2 (0.9%)	231 (99.1%)	.011*	Phi = -.118
	Allochtoon	11 (4.7%)	221 (95.3%)		
<i>2de middelbaar</i>	Autochtoon	2 (1.4%)	140 (98.6%)	.872	Phi = -.010
	Allochtoon	2 (1.7%)	119 (98.3%)		
<i>3de middelbaar</i>	Autochtoon	5 (2.5%)	196 (97.5%)	.159	Phi = -.071
	Allochtoon	10 (5.2%)	182 (94.8%)		
<i>4de middelbaar</i>	Autochtoon	1 (0.6%)	176 (99.4%)	.011*	Phi = -.155
	Allochtoon	5 (5.4%)	176 (99.4%)		
<i>5de middelbaar</i>	Autochtoon	0 (0%)	108 (100%)	.063	Phi = -.131
	Allochtoon	3 (3.2%)	92 (96.8%)		
<i>6de middelbaar</i>	Autochtoon	1 (1.1%)	92 (98.9%)	.620	Phi = -.042
	Allochtoon	1 (2.1%)	46 (97.9%)		
<i>7de middelbaar</i>	Autochtoon	1 (9.1%)	10 (90.9%)	.308	Phi = .141
	Allochtoon	1 (2.4%)	40 (97.6%)		
Opleidingsniveau					
<i>ASO</i>	Autochtoon	6 (0.8%)	713 (99.2%)	.006*	Phi = -.080
	Allochtoon	14 (2.9%)	466 (97.1%)		
<i>KSO</i>	Autochtoon	0 (0%)	8 (100%)	/	
	Allochtoon	0 (0%)	3 (100%)		
<i>TSO</i>	Autochtoon	2 (1.5%)	131 (98.5%)	.314	Phi = -.074
	Allochtoon	2 (3.9%)	49 (96.1%)		
<i>BSO</i>	Autochtoon	3 (3.4%)	86 (96.6%)	.507	Phi = -.037
	Allochtoon	12 (5.1%)	233 (94.9%)		
<i>A-Stroom</i>	Autochtoon	0 (0%)	13 (100%)	.240	Phi = -.147
	Allochtoon	5 (9.8%)	46 (90.2%)		
<i>B-stroom</i>	Autochtoon	1 (50.0%)	1 (50.0%)	.386	Phi = .500
	Allochtoon	0 (0%)	1 (100%)		
Taal					
<i>Nederlands</i>	Autochtoon	12 (1.3%)	907 (98.7%)	.199	Phi = -.037
	Allochtoon	7 (2.4%)	288 (97.6%)		
<i>Frans</i>	Autochtoon	0 (0%)	39 (100%)	.109	Phi = -.118
	Allochtoon	9 (6.3%)	135 (93.8%)		
<i>Engels</i>	Autochtoon	0 (0%)	4 (100%)	.652	Phi = -.055
	Allochtoon	3 (4.8%)	59 (95.2%)		
<i>Spaans</i>	Autochtoon	0 (0%)	0 (0%)	/	
	Allochtoon	0 (0%)	16 (100%)		
<i>Arabisch</i>	Autochtoon	0 (0%)	2 (100%)	.760	Phi = -.037
	Allochtoon	3 (4.5%)	64 (95.5%)		

^a Continuity correction toegepast

* p < 0,05

TABEL 15: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende de prevalentie van daderschap bij cyberpestgedrag: aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in zowel de klasgroep als op school

	Afkomst	Dader cyberpesten		Significantieniveau	
		JA	NEE		
Aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in de klasgroep					
<i>Geen leerlingen</i>	Autochtoon	3 (1.1%)	279 (98.9%)	.399	Phi = -.044
	Allochtoon	2 (2.2%)	87 (97.8%)		
<i>1-3 leerlingen</i>	Autochtoon	5 (1.0%)	477 (99.0%)	.018*	Phi = -.087
	Allochtoon	9 (3.5%)	245 (96.5%)		
<i>4-6 leerlingen</i>	Autochtoon	2 (1.7%)	115 (98.3%)	.799	Phi = -.018
	Allochtoon	2 (2.2%)	89 (97.8%)		
<i>7-9 leerlingen</i>	Autochtoon	2 (4.1%)	47 (95.9%)	.930	Phi = -.007
	Allochtoon	4 (4.4%)	87 (95.6%)		
<i>+ 10 leerlingen</i>	Autochtoon	0 (0%)	33 (100%)	.166	Phi = -.077
	Allochtoon	16 (5.5%)	274 (94.5%)		
Aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in de school					
<i>0 - 10%</i>	Autochtoon	1 (0.4%)	226 (99.6%)	.224	Phi = -.066
	Allochtoon	2 (1.7%)	113 (98.3%)		
<i>10 – 20%</i>	Autochtoon	0 (0%)	239 (100%)	.004*	Phi = -.162
	Allochtoon	3 (3.5%)	82 (96.5%)		
<i>20 – 30%</i>	Autochtoon	6 (2.7%)	217 (97.3%)	.770	Phi = .016
	Allochtoon	2 (2.1%)	92 (97.9%)		
<i>30 – 40%</i>	Autochtoon	2 (1.7%)	117 (98.3%)	.677	Phi = -.030
	Allochtoon	2 (2.5%)	77 (97.5%)		
<i>40 – 50%</i>	Autochtoon	0 (0%)	47 (100%)	.293	Phi = -.111
	Allochtoon	1 (2.3%)	42 (97.7%)		
<i>50 – 60%</i>	Autochtoon	1 (2.3%)	42 (97.7%)	.278	Phi = -.109
	Allochtoon	4 (7.1%)	52 (92.9%)		
<i>60 – 70%</i>	Autochtoon	1 (5.6%)	17 (94.4%)	.942	Phi = -.010
	Allochtoon	2 (6.1%)	31 (93.9%)		
<i>70% - 80%</i>	Autochtoon	0 (0%)	16 (100%)	.254	Phi = -.154
	Allochtoon	3 (7.7%)	36 (92.3%)		
<i>Meer dan 80%</i>	Autochtoon	1 (3.6%)	27 (96.4%)	.764	Phi = -.017
	Allochtoon	13 (4.8%)	256 (95.2%)		

* p < 0,05

2.3.2 Resultaten prevalentie omstanders van pestgedrag: verschil tussen autochtonen en allochtonen

Het aantal allochtonen (49,3%) die het afgelopen jaar *getuige* waren van een peestsituatie is significant meer dan het aantal autochtonen die hiervan *getuige* waren (36,6%) (zie TABEL 16) ($X^2 = 29,223$; $df = 1$; $p < 0,05$). Verder is weinig verschil op te merken tussen autochtonen en allochtonen aangaande waarvan ze het slachtoffer van de peestsituatie kennen. Het verschil tussen beide groepen is groter, maar ook niet significant, wanneer gepeild wordt ‘waarvan ze de pester kennen’. Zo geven meer allochtonen aan (83,2%) dat ze de dader kennen van op school, terwijl dit bij de groep autochtone getuigen beduidend minder is (75%) ($X^2 = 8,890$; $df = 4$; $p > 0,05$). Bovendien rapporteren allochtonen dat ze zowel meer *getuige* zijn van pestgedrag op school (81,3% vs. 80,3%) als op straat (14,5% vs. 11,3%), terwijl autochtonen zowel meer *getuige* zijn van pestgedrag in de sportclub (2,5% vs. 1%) als in de jeugdbeweging (2,5% vs. 0,5%). Dit verschil is significant ($X^2 = 9,715$; $df = 4$; $p < 0,05$).

TABEL 16: Verschil tussen autochtonen en allochtonen betreffende het getuige zijn van pestgedrag: getuige, waarvan kent men het slachtoffer/pester en plaats van pestgedrag

Getuige pestgedrag ^a	Autochtoon	Allochtoon	Sig. niveau	Algemeen
<i>Ja</i>	356 (36.6%)	405 (49.3%)		761 (42.1%)
<i>Nee</i>	612 (63.4%)	416 (50.7%)	Sig. = .000*	1028 (57.3%)
Totaal	968 (100%)	821 (100%)	Phi = -.044	1789 (100%)
Waarvan ken je het slachtoffer (SO)				
<i>School</i>	292 (82.0%)	344 (84.9%)		638 (83.5%)
<i>Sportclub</i>	14 (3.9%)	12 (3.0%)		26 (3.4%)
<i>Jeugdbeweging</i>	8 (2.2%)	6 (1.5%)		14 (1.8%)
<i>Ik ken het SO niet</i>	31 (8.7%)	38 (9.4%)		70 (9.2%)
<i>Andere</i>	11 (3.1%)	5 (1.2%)	Sig. = .341	16 (2.1%)
Totaal	356 (100%)	405 (100%)	V = .077	764 (100%)
Waarvan ken je de pester				
<i>School</i>	267 (75.0%)	336 (83.2%)		605 (79.3%)
<i>Sportclub</i>	10 (2.8%)	7 (1.7%)		17 (2.2%)
<i>Jeugdbeweging</i>	7 (2.0%)	5 (1.2%)		12 (1.6%)
<i>Ik ken de pester niet</i>	66 (18.5%)	48 (11.9%)		115 (15.1%)
<i>Andere</i>	6 (1.7%)	8 (2.0%)	Sig. = .064	14 (1.8%)
Totaal	356 (100%)	404 (100%)	V = .108	763 (100%)
Plaats van het pestgedrag				
<i>School</i>	285 (80.3%)	326 (81.3%)		613 (80.8%)
<i>Sportclub</i>	9 (2.5%)	4 (1.0%)		13 (1.7%)
<i>Jeugdbeweging</i>	9 (2.5%)	2 (0.5%)		11 (1.4%)
<i>Straat</i>	40 (11.3%)	58 (14.5%)		99 (13%)
<i>Andere</i>	12 (3.4%)	11 (2.7%)	Sig. = .046*	23 (3.0%)
Totaal	355 (100%)	401 (100%)	V = .113	759 (100%)

^a Continuity correction toegepast

* p < 0,05

2.3.3 Resultaten prevalentie omstanders pestgedrag: sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen

TABEL 17 omvat de sociaal demografische verschillen tussen autochtone en allochtone *getuigen* van pestgedrag. Zo blijkt dat significant meer mannelijke allochtonen (51,2%) getuige zijn van pestgedrag in vergelijking met mannelijke autochtonen (39,2%) ($X^2 = 10,080$; $df = 1$; $p < 0,05$). Hetzelfde verschil wordt gevonden bij de vrouwelijke allochtonen (48,1%), die ook significant meer getuige zijn van pestgedrag in vergelijking met vrouwelijke autochtonen (34,8%) ($X^2 = 19,278$; $df = 1$; $p < 0,05$). Daarnaast worden allochtonen zowel in het 1ste, 2de, 3de, 4de en 6de middelbaar meer getuige van pestgedrag. Zowel in het 1ste middelbaar (51,5% vs. 36,3%) ($X^2 = 10,893$; $df = 1$; $p < 0,05$) als in het 3de middelbaar (56,8% vs. 35,3%) ($X^2 = 18,197$; $df = 1$; $p < 0,05$) is dit verschil tussen beide groepen significant. Wat het opleidingsniveau betreft, zijn significant meer allochtone ASO-leerlingen getuige van pestgedrag (47,4%) in vergelijking met autochtone ASO-leerlingen (31,9%) ($X^2 = 29,094$; $df = 1$; $p < 0,05$). In tegenstelling tot deze bevinding wordt in een BSO-opleiding het omgekeerde gevonden. Hier zijn autochtonen (60,7%) significant meer getuige van pestgedrag dan allochtonen (48,3%) ($X^2 = 3,960$; $df = 1$; $p < 0,05$). Daarnaast blijkt dat allochtonen die thuis Nederlands spreken (44,6%), significant meer getuige zijn van pestgedrag dan autochtonen die thuis Nederlands spreken (36,6%) ($X^2 =$

5,995; df = 1; p < 0,05). Dezelfde vaststelling gebeurt bij allochtonen die thuis Frans spreken (57,3%), ook zij gaan meer getuige zijn van pestgedrag in vergelijking met autochtonen die thuis Frans spreken (30,8%) ($X^2 = 8,665$; df = 1; p < 0,05).

TABEL 17: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende het getuige zijn van pestgedrag: geslacht, opleidingsgraad, opleidingsniveau en taal

	Afkomst	Getuige van pestgedrag		Significantieniveau	
		JA	NEE		
Geslacht^a					
<i>Mannelijk</i>	Autochtoon	160 (39.2%)	248 (60.8%)	.001*	Phi = -.120
	Allochtoon	166 (51.2%)	158 (48.8%)		
<i>Vrouwelijk</i>	Autochtoon	194 (34.8%)	364 (65.2%)	.000*	Phi = -.135
	Allochtoon	239 (48.1%)	258 (51.9%)		
Middelbaar					
<i>1ste middelbaar</i>	Autochtoon	85 (36.3%)	149 (63.7%)	.001*	Phi = -.153
	Allochtoon	119 (51.5%)	112 (48.5%)		
<i>2de middelbaar</i>	Autochtoon	56 (39.4%)	86 (60.6%)	.166	Phi = -.085
	Allochtoon	58 (47.9%)	63 (52.1%)		
<i>3de middelbaar</i>	Autochtoon	71 (35.3%)	130 (64.7%)	.000*	Phi = -.215
	Allochtoon	109 (56.8%)	83 (43.2%)		
<i>4de middelbaar</i>	Autochtoon	67 (37.9%)	110 (62.1%)	.095	Phi = -.102
	Allochtoon	45 (48.4%)	48 (51.6%)		
<i>5de middelbaar</i>	Autochtoon	45 (41.4%)	63 (58.3%)	.929	Phi = .006
	Allochtoon	39 (41.1%)	56 (58.9%)		
<i>6de middelbaar</i>	Autochtoon	24 (25.8%)	69 (74.2%)	.077	Phi = -.150
	Allochtoon	19 (40.4%)	28 (59.6%)		
<i>7de middelbaar</i>	Autochtoon	6 (54.5%)	5 (45.5%)	.324	Phi = .135
	Allochtoon	16 (38.1%)	26 (61.9%)		
Opleidingsniveau					
<i>ASO</i>	Autochtoon	230 (31.9%)	490 (68.1%)	.000*	Phi = -.156
	Allochtoon	227 (47.4%)	252 (52.6%)		
<i>KSO</i>	Autochtoon	3 (37.5%)	5 (62.5%)	.064	Phi = -.559
	Allochtoon	3 (100%)	0 (0%)		
<i>TSO</i>	Autochtoon	57 (42.9%)	76 (57.1%)	.088	Phi = -.126
	Allochtoon	29 (56.9%)	22 (43.1%)		
<i>BSO</i>	Autochtoon	54 (60.7%)	35 (39.3%)	.047*	Phi = .110
	Allochtoon	114 (48.3%)	122 (51.7%)		
<i>A-Stroom</i>	Autochtoon	9 (69.2%)	4 (30.8%)	.664	Phi = .054
	Allochtoon	32 (62.7%)	19 (37.3%)		
<i>B-stroom</i>	Autochtoon	1 (50.0%)	1 (50.0%)	.386	Phi = .500
	Allochtoon	0 (0%)	1 (100%)		
Taal					
<i>Nederlands</i>	Autochtoon	337 (36.6%)	583 (63.4%)	.014*	Phi = -.070
	Allochtoon	132 (44.6%)	164 (55.4%)		
<i>Frans</i>	Autochtoon	12 (30.8%)	27 (69.2%)	.003*	Phi = -.218
	Allochtoon	82 (57.3%)	61 (42.7%)		
<i>Engels</i>	Autochtoon	3 (75%)	1 (25%)	.431	Phi = .097
	Allochtoon	34 (54.8%)	28 (45.2%)		
<i>Spaans</i>	Autochtoon	0 (0%)	0 (0%)	/	
	Allochtoon	7 (43.8%)	9 (56.3%)		
<i>Arabisch</i>	Autochtoon	1 (50.0%)	1 (50.0%)	.917	Phi = .013
	Allochtoon	31 (46.3%)	36 (53.7%)		

^a Continuity correction toegepast

* p < 0,05

Daarnaast wordt geconstateerd dat meer allochtonen dan autochtonen *getuige* zijn van pestgedrag wanneer ‘geen’ (40,4% vs. 33%), ‘1 tot 3’ (50,8% vs. 34%), ‘4 tot 6’ (47,3% vs. 44,4%) of ‘meer dan 10’ leerlingen van buitenlandse afkomst deel uitmaken van de klasgroep (Zie TABEL 18). Enkel het verschil tussen allochtonen en autochtonen wanneer deze in een klasgroep zitten met ‘1 tot 3 leerlingen van buitenlandse afkomst’ is significant ($X^2 = 19,693$; $df = 1$; $p < 0,05$). Bovendien wanneer het percentage leerlingen met een buitenlandse afkomst in de school tussen de ‘0% – 10%’ (43% vs. 31,3%) ($X^2 = 4,559$; $df = 1$; $p < 0,05$), ‘10% – 20%’ (40% vs. 29,3%) ($X^2 = 3,301$; $df = 1$; $p < 0,05$) en ‘20% – 30%’ (46,3% vs. 32,3%) ($X^2 = 5,658$; $df = 1$; $p < 0,05$) bedraagt, zijn significant meer allochtonen dan autochtonen *getuige* van pestgedrag. Overigens worden autochtonen (66,7% vs. 33,3%) significant vaker *getuige* van pestgedrag wanneer de school 60% tot 70% leerlingen van buitenlandse afkomst telt ($X^2 = 5,227$; $df = 1$; $p < 0,05$).

TABEL 18: Sociaal demografische verschillen tussen autochtonen en allochtonen betreffende het *getuige* zijn van pestgedrag: aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in zowel de klasgroep als op school

	Afkkomst	Getuige van pestgedrag		Significantieniveau	
		JA	NEE		
Aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in de klasgroep					
<i>Geen leerlingen</i>	Autochtoon	93 (33.0%)	189 (67.0%)	.197	Phi = -.067
	Allochtoon	36 (40.4%)	53 (59.6%)		
<i>1-3 leerlingen</i>	Autochtoon	164 (34%)	319 (66%)	.000*	Phi = -.163
	Allochtoon	129 (50.8%)	125 (49.2%)		
<i>4-6 leerlingen</i>	Autochtoon	52 (44.4%)	65 (55.6%)	.687	Phi = -.028
	Allochtoon	43 (47.3%)	48 (52.7%)		
<i>7-9 leerlingen</i>	Autochtoon	31 (63.3%)	18 (36.7%)	.743	Phi = .028
	Allochtoon	55 (60.4%)	36 (39.6%)		
<i>+ 10 leerlingen</i>	Autochtoon	13 (39.4%)	20 (60.6%)	.352	Phi = -.052
	Allochtoon	139 (47.9%)	151 (52.9%)		
Aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in de school					
<i>0 - 10%</i>	Autochtoon	71 (31.3%)	156 (68.7%)	.033*	Phi = -.116
	Allochtoon	49 (43.0%)	65 (57.0%)		
<i>10 – 20%</i>	Autochtoon	70 (29.3%)	169 (70.7%)	.069	Phi = -.101
	Allochtoon	34 (40.0%)	51 (60.0%)		
<i>20 – 30%</i>	Autochtoon	72 (32.3%)	151 (67.7%)	.017*	Phi = -.133
	Allochtoon	44 (46.3%)	51 (53.7%)		
<i>30 – 40%</i>	Autochtoon	45 (37.5%)	75 (62.5%)	.191	Phi = -.093
	Allochtoon	37 (46.8%)	42 (53.2%)		
<i>40 – 50%</i>	Autochtoon	31 (66.0%)	16 (34.0%)	.079	Phi = .184
	Allochtoon	21 (47.7%)	23 (52.3%)		
<i>50 – 60%</i>	Autochtoon	30 (69.8%)	13 (30.2%)	.562	Phi = -.058
	Allochtoon	42 (75.0%)	14 (25.0%)		
<i>60 – 70%</i>	Autochtoon	12 (66.7%)	6 (33.3%)	.022*	Phi = .320
	Allochtoon	11 (33.3%)	22 (66.7%)		
<i>70% - 80%</i>	Autochtoon	11 (68.8%)	5 (31.3%)	.455	Phi = .102
	Allochtoon	22 (57.9%)	16 (42.1%)		
<i>Meer dan 80%</i>	Autochtoon	11 (39.3%)	17 (60.7%)	.199	Phi = -.126
	Allochtoon	140 (52.0%)	129 (48.0%)		

* $p < 0,05$

HOOFDSTUK 3: Resultaten soorten pestvormen

In dit hoofdstuk wordt gekeken hoeveel keer en in welke proporties de verschillende soorten pestvormen voorkomen onder de respondenten, zowel voor de klassieke als voor de cyberpestvormen. Met deze respondenten hebben we zowel de slachtoffers, dader/pesters als getuigen/omstaanders voor ogen.

3.1 Resultaten soorten pestvormen klassiek pesten

Dit deel beschrijft de resultaten aangaande de verschillende soorten van het klassiek pesten. De eerste sectie is eerder beschrijvend, terwijl de tweede sectie de verschillen tussen allochtonen en autochtonen weergeeft. Verder worden in sectie drie de sociaal-demografische verschillen in de analyse opgenomen.

3.1.1 Resultaten soorten pestvormen klassiek pesten: beschrijvende cijfers

De *slachtoffers van klassiek pestgedrag* geven aan dat de meest voorkomende pestvorm het ‘beledigen van iemand’ is (79,1%). Daarnaast verklaren de slachtoffers ook dat in 54,5% van de pestgevallen ‘een vals gerucht of roddel’ verspreid werd, in 53,9% van de gevallen ‘iemand genegeerd of uitgesloten’ werd en in 50% van de gevallen iemand op ‘non-verbale wijze’ werd gepest. De minst voorkomende pestvorm is ‘iemand bespuwen’ (8,9%), gevolgd door iemand ‘slaan of schoppen’ (20,7%). Bovenstaande gegevens zijn terug te vinden in TABEL 19 onder de kolom ‘algemeen’.

De *klassieke pesters* verklaren dat ze het meest hun slachtoffer pesten door hen te ‘beledigen’ (63,9%). Daarop volgen iemand pesten op ‘non-verbale wijze’ (56,2%), ‘iemand negeren of uitsluiten’ (52,1%) en ‘iemand schoppen of slaan’ (41,5%). De minst voorkomende pestvorm is iemand ‘bespuwen’ (9%), gevolgd door ‘over iemand een roddel of vals gerucht verspreiden’ (16,4%). Bovenstaande gegevens zijn terug te vinden in TABEL 20 onder de kolom ‘algemeen’.

3.1.2 Resultaten soorten pestvormen klassiek pesten: verschil tussen autochtonen en allochtonen

TABEL 19 geeft het verschil in pestvormen weer tussen autochtone en allochtone *slachtoffers*. Uit deze tabel blijkt dat autochtone slachtoffers (63,2%) significant meer genegeerd of uitgesloten worden in vergelijking met allochtone slachtoffers (47%) ($X^2 = 4,638$; $df = 1$; $p < 0,05$). Verder blijken ook enkele niet significante verschillen tussen beide groepen te bestaan. Zo worden autochtonen onder andere meer slachtoffer van beledigingen (82,8% vs. 76,8%), non-verbaal pestgedrag (57% vs. 44,7%) en geruchten of roddels (61,2% vs. 49,6%). Dit terwijl

allochtonen meer vernederingen voor een grote groep (45,1% vs. 38,8%) rapporteren ($X^2 = 0,553$; $df = 1$; $p > 0,05$). De overige verschillen zijn te vinden in TABEL 19.

TABEL 19: Verschil in soorten pestvormen van klassiek pesten tussen autochtone- en allochtone slachtoffers

Pestvorm	Autochtoon	Allochtoon	Sig. ^a	Phi	Algemeen
Schoppen of slaan	18 (20.7%)	24 (21.1%)	1.00	-.004	42 (20.7%)
Spuwen	9 (10.3%)	9 (7.9%)	.724	.043	18 (8.9%)
Materiaal afnemen of beschadigen	30 (34.5%)	33 (28.9%)	.493	.402	64 (31.5%)
Bedreigen	29 (33.3%)	28 (24.8%)	.242	.094	58 (28.7%)
Beledigen	72 (82.8%)	86 (76.8%)	.392	.073	159 (79.1%)
Non-verbaal pesten	49 (57.0%)	51 (44.7%)	.116	.121	101 (50.0%)
Negeren of uitsluiten	55 (63.2%)	54 (47.0%)	.031*	.162	110 (53.9%)
Geheim onthullen	31 (36.0%)	41 (36.6%)	1.00	-.006	74 (37.0%)
Gerucht/roddel verspreiden	52 (61.2%)	56 (49.6%)	.139	.116	109 (54.5%)
Vernederingen voor grote groep	33 (38.8%)	51 (45.1%)	.457	-.063	86 (43.0%)

^a Continuity correction toegepast

* $p < 0,05$

TABEL 20 geeft het verschil in pestvormen weer tussen autochtone en allochtone *dadere*s. Uit de analyse blijkt dat er geen significante verschillen gevonden worden tussen allochtone en autochtone *dadere*s van klassiek pesten. Toch rapporteren autochtonen meer dan allochtonen gebruik te maken van zowel beledigingen (76,7% vs. 59,8%) als bedreigingen (36,7% vs. 28,3%), maar ook beschadigen ze het materiaal van anderen meer (33,3% vs. 22,8%). Ondanks de grote verschillen zijn deze niet significant. Ten slotte zijn in TABEL 20 ook de niet besproken verschillen terug te vinden.

TABEL 20: Verschil in soorten pestvormen van klassiek pesten tussen autochtone- en allochtone pesters

Pestvorm	Autochtoon	Allochtoon	Sig. ^a	Phi	Algemeen
Schoppen of slaan	12 (40.0%)	39 (41.9%)	1.00	-.017	51 (41.5%)
Spuwen	2 (6.7%)	9 (9.8%)	.880	-.047	11 (9.0%)
Materiaal afnemen of beschadigen	10 (33.3%)	21 (22.8%)	.365	.104	31 (25.4%)
Bedreigen	11 (36.7%)	26 (28.3%)	.521	.079	37 (30.3%)
Beledigen	23 (76.7%)	55 (59.8%)	.146	.151	78 (63.9%)
Non-verbaal pesten	17 (56.7%)	51 (56.0%)	1.00	.005	68 (56.2%)
Negeren of uitsluiten	17 (56.7%)	46 (50.5%)	.711	.053	63 (52.1%)
Geheim onthullen	7 (23.3%)	19 (21.1%)	1.00	.023	26 (21.7%)
Gerucht/roddel verspreiden	5 (16.7%)	15 (16.3%)	1.00	.004	20 (16.4%)
Vernederingen voor grote groep	11 (36.7%)	36 (39.1%)	.980	-.022	47 (38.5%)

^a Continuity correction toegepast

3.2 Resultaten soorten pestvormen cyberpesten

Dit deel rapporteert de resultaten aangaande de verschillende soorten van het cyberpesten. De eerste sectie geeft eerder een algemeen beeld en is dus beschrijvend, terwijl de tweede sectie de verschillen tussen allochtonen en autochtonen beschrijft. In sectie drie daarentegen worden de sociaal-demografische verschillen in de analyse opgenomen.

3.2.1 Resultaten soorten pestvormen cyberpesten: beschrijvende cijfers

De *cyberpests*slachtoffers beweren het meest slachtoffer te worden van online vernederingen of beledigingen (77,7%). Daarnaast worden ook veel cyberslachtoffers online bedreigd (60,2%), wordt een online gerucht over hen verspreid (38,8%) of wordt vertrouwelijke informatie van hen openbaar gemaakt (36,9%). Het minst worden ze slachtoffer van een schadelijk virus (13,6%) of van een haatwebsite (16,5%). Bovenstaande gegevens zijn terug te vinden in TABEL 21 onder de kolom 'algemeen'.

De *daders van cyberpestgedrag* geven aan dat ze het meest iemand online vernederen of beledigen (60%). Verder wordt in 40% van de cyberpestsituaties iemand online bedreigd, terwijl in 28,9% van de gevallen 'ongewenst foto's en beelden verzonden worden naar het slachtoffer' of 'de pester zich voordoet als iemand onbekend tegenover het slachtoffer'. Een schadelijk virus verzenden (13,3%), net als seksueel geladen boodschappen verzenden (15%) komt dan weer het minst voor bij de cyberpesters. Bovenstaande gegevens zijn terug te vinden in TABEL 22 onder de kolom 'algemeen'.

3.2.2 Resultaten soorten pestvormen cyberpesten: verschil tussen autochtonen en allochtonen

TABEL 21 geeft het verschil in cyberpestvormen weer tussen autochtone en allochtone *slachtoffers*. Uit deze cijfers blijkt dat allochtonen (25%) meer aangeven het onderwerp uit te maken van een haatwebsite, in vergelijking met autochtonen (6,5%). Dit verschil tussen beide groepen is significant ($X^2 = 4,950$; $df = 1$; $p < 0,05$). Verder vermelden allochtonen eveneens meer slachtoffer te worden van zowel het online verspreiden van vertrouwelijke informatie over hen (42,9% vs. 28,3%) als van schadelijke internetvirussen (19,6% vs. 6,5%). Deze verschillen zijn niet significant. Daarnaast blijken autochtonen dan weer meer slachtoffer te worden van zowel bedreigingen (67,4% vs. 53,6%), vernederingen (82,6% vs. 73,2%) en het verspreiden van online geruchten/roddels (43,5% vs. 33,9%). De overige verschillen zijn te vinden in TABEL 21. Deze verschillen dienen met grote voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden omdat de

frequenties bij sommige pestvormen minder dan de arbitraire grens van 30 respondenten bevat.³⁷⁸

TABEL 21: Verschil in soorten cyberpestvormen tussen autochtone en allochtone slachtoffers

Pestvorm	Autochtoon	Allochtoon	Sig. ^a	Phi	Algemeen
Schadelijk virus	3 (6.5%)	11 (19.6%)	.104	-.190	14 (13.6%)
Account hacken	11 (23.9%)	18 (32.1%)	.486	-.091	29 (28.2%)
Online bedreigingen	31 (67.4%)	30 (53.6%)	.225	.140	62 (60.2%)
Online vernederingen of beledigingen	38 (82.6%)	41 (73.2%)	.373	.112	80 (77.7%)
Ongewenst seksueel geladen boodschappen	15 (32.6%)	16 (33.3%)	1.00	-.008	32 (33.7%)
Ongewenst foto's of beelden	13 (28.3%)	20 (35.7%)	.557	-.079	34 (33.0%)
Uitsluiten uit onlinegroep	13 (28.3%)	18 (32.1%)	.835	-.042	32 (31.1%)
Vertrouwelijke info online openbaar maken	13 (28.3%)	24 (42.9%)	.187	-.151	38 (36.9%)
Online voorgedaan als mij	11 (23.9%)	16 (28.6%)	.760	-.053	27 (26.2%)
Haatwebsite	3 (6.5%)	14 (25.0%)	.026*	-.247	17 (16.5%)
Online gerucht/roddel verspreiden	20 (43.5%)	19 (33.9%)	.434	.098	40 (38.8%)

^a Continuity correction toegepast

* p < 0,05

Allochtone *cyberpesters* (48,5%) geven aan 'meer bedreigingen te uiten' naar hun slachtoffer dan autochtonen (16,7%) ($X^2 = 2,505$; $df = 1$; $p > 0,05$). Verder blijkt dat allochtone pesters zich ook meer voordoen als onbekenden naar hun slachtoffer toe (33,3% vs. 16,7%) ($X^2 = 0,517$; $df = 1$; $p > 0,05$). Daarnaast rapporteren allochtone pesters bovendien meer gebruik te maken van een vals account om hun slachtoffer te pesten (33,3% vs. 8,3%) ($X^2 = 1,679$; $df = 1$; $p < 0,05$). Bovengenoemde verschillen zijn echter niet significant. In TABEL 22 worden de overige verschillen tussen beide groepen weergegeven. Bij de interpretatie van de gegevens in deze tabel dient grote voorzichtigheid aan de dag gelegd te worden omdat de frequenties in de tabellen steeds onder de arbitraire grens van 30 respondenten blijven.³⁷⁹

3.3 Resultaten soorten pestvormen omstaanders van pestgedrag

Dit deel beschrijft de soorten pestvormen waarvan omstaanders getuige worden. De eerste sectie handelt over de gehele steekproef en is eerder beschrijvend, terwijl de tweede sectie de verschillen tussen autochtonen en allochtonen weergeeft.

³⁷⁸ D. MORTELMANS en B. DEHERTOGH, *Uni- En Bivariate Analyse*, Leuven, Acco, 2007, 245.

³⁷⁹ D. MORTELMANS en B. DEHERTOGH, *Uni- En Bivariate Analyse*, Leuven, Acco, 2007, 245.

TABEL 22: Verschil in soorten cyberpestvormen tussen autochtone en allochtone pesters

Pestvorm	Autochtoon	Allochtoon	Sig. ^a	Phi	Algemeen
Schadelijk virus	1 (8.3%)	5 (15.2%)	.921	-.089	6 (13.3%)
Account hacken	2 (16.7%)	10 (30.3%)	.594	-.136	12 (26.7%)
Online bedreigingen	2 (16.7%)	16 (48.5%)	.114	-.287	18 (40.0%)
Online vernederingen of beledigingen	8 (66.7%)	19 (57.6%)	.836	.082	27 (60.0%)
Ongewenst seksueel geladen boodschappen	1 (8.3%)	5 (17.9%)	.772	-.122	6 (15.0%)
Ongewenst foto's of beelden	3 (25.0%)	10 (30.3%)	1.00	-.052	13 (28.9%)
Uitsluiten uit onlinegroep	2 (16.7%)	10 (30.3%)	.594	-.136	12 (26.7%)
Vertrouwelijke info online openbaar maken	1 (8.3%)	8 (24.2%)	.448	-.176	9 (20.0%)
Online voorgedaan als een bekend persoon	2 (16.7%)	9 (27.3%)	.734	-.109	11 (24.4%)
Online voorgedaan als een onbekend persoon	2 (16.7%)	11 (33.3%)	.472	-.163	13 (28.9%)
Vals account	1 (8.3%)	11 (33.3%)	.195	-.250	12 (26.7%)
Haatwebsite	1 (8.3%)	7 (21.2%)	.577	-.149	8 (17.8%)
Online gerucht/roddel verspreiden	2 (16.7%)	8 (24.2%)	.893	-.081	10 (22.2%)

^a Continuity correction toegepast

3.3.1 Resultaten soorten pestvormen omstaanders: beschrijvende cijfers

Het overgrote deel van de *omstaanders van klassiek pestgedrag* – zo'n 82,3% – verklaart al eens getuige te zijn geweest van iemand die beledigd wordt. Daarnaast is men als omstaander in 70% van de gevallen getuige geweest van iemand die genegeerd of uitgesloten is. Verder zag men in meer dan de helft van de getuigenissen iemand op non-verbale manier gepest worden. Als omstaander is men het minst getuige van iemand die bespuwd wordt (27%) of wanneer iemands geheim opzettelijk wordt onthuld (39,2%). Bovenstaande gegevens zijn terug te vinden in TABEL 23 onder de kolom 'algemeen'.

Meer dan één op de drie *omstaanders van cyberpestgedrag* is afgelopen jaar getuige geweest van een peestsituatie waar iemand uit een online groep uitgesloten wordt (36,7%). Overigens heeft men als omstaander ook in 35,4% van de gevallen iemand online zien vernederd of beledigd worden. Verder ziet men als omstaander van cyberpestgedrag het minst een schadelijk virus verstuurd worden (15,5%) of dat een haatwebsite opgericht wordt (18,5%). Bovenstaande gegevens zijn terug te vinden in TABEL 24 onder de kolom 'algemeen'.

3.3.2 Resultaten soorten pestvormen omstaanders: verschil tussen autochtonen en allochtonen

TABEL 23 geeft het verschil weer in getuigenissen van *klassiek pestgedrag* tussen autochtone en allochtone *omstaanders*. Uit deze cijfers blijkt dat allochtonen significant meer getuige zijn van pestgedrag waar het slachtoffer geslagen en geschopt wordt (55,1% vs. 43%) ($X^2 = 10,744$; $df = 1$; $p < 0,05$). Verder rapporteren allochtonen ook significant meer getuigenissen over slachtoffers die bespuwd worden (31,4%) in vergelijking met autochtonen (22,1%) ($X^2 = 7,908$; $df = 1$; $p < 0,05$). Daarnaast zijn allochtonen ook significant meer getuige van pestgedrag waarbij opzettelijk een geheim onthuld wordt (44,9% vs. 32,2%) ($X^2 = 12,266$; $df = 1$; $p < 0,05$). Bovendien is bijna één op twee allochtonen getuige geweest van een bedreiging (47,3%), terwijl dit bij de autochtonen beduidend minder is met één op drie (33,5%). Dit is een significant verschil tussen beide groepen ($X^2 = 14,429$; $df = 1$; $p < 0,05$). Ten slotte geven ook significant meer allochtonen aan dat ze omstaander waren bij het verspreiden van een vals gerucht/roddel (54,4% vs. 46,4%) ($X^2 = 4,618$; $df = 1$; $p < 0,05$). De overige verschillen zijn te vinden in TABEL 23.

TABEL 23: Verschil in soorten pestvormen van klassiek pesten tussen autochtone en allochtone getuige van pestgedrag

Pestvorm omstaanders	Autochtoon	Allochtoon	Sig. ^a	Phi	Algemeen
Schoppen of slaan	154 (43.0%)	225 (55.1%)	.001*	-.121	382 (49.7%)
Spuwen	79 (22.1%)	128 (31.4%)	.005*	-.105	208 (27.0%)
Materiaal afnemen of beschadigen	175 (48.9%)	203 (49.8%)	.866	-.009	381 (49.5%)
Bedreigen	120 (33.5%)	193 (47.3%)	.000*	-.140	315 (41.0%)
Beledigen	297 (83.0%)	333 (81.6%)	.696	-.018	633 (82.3%)
Non-verbaal pesten	235 (65.6%)	251 (61.5%)	.268	.043	489 (63.6%)
Negeren of uitsluiten	263 (73.5%)	274 (67.2%)	.068	.069	540 (70.2%)
Geheim onthullen	115 (32.2%)	183 (44.9%)	.000*	-.129	301 (39.2%)
Gerucht/roddel verspreiden	166 (46.4%)	222 (54.4%)	.032*	-.080	390 (50.7%)
Vernederen voor grote groep	192 (53.6%)	228 (55.9%)	.581	-.023	422 (54.9%)

^a Continuity correction toegepast

* $p < 0,05$

Vervolgens geven allochtonen ook meer aan *getuige* te zijn van bepaalde *cyberpestvormen*, onder andere haatwebsites (22,1% vs. 14,3%) (Zie TABEL 24). Dit verschil tussen autochtonen en allochtonen is significant ($X^2 = 7,136$; $df = 1$; $p < 0,05$). Naast haatwebsites rapporteren allochtonen ook significant meer getuige te zijn van pestvormen waar een vals account gehanteerd is (30% vs. 22,2%) ($X^2 = 5,536$; $df = 1$; $p < 0,05$). Een pestvorm waar zo'n vals account voor wordt aangewend, is zich voordoen als een onbekende ten aanzien van het

pestslachtoffer. Wederom zijn allochtonen significant meer getuige van deze pestvorm (23,3% vs. 15,4%) ($X^2 = 6,997$; $df = 1$; $p < 0,05$). Ook wat betreft ‘het opzettelijk online delen van vertrouwelijke informatie’ zijn allochtonen (26,5%) significant meer getuige van in vergelijking met autochtonen (19,4%) ($X^2 = 5,060$; $df = 1$; $p < 0,05$).

TABEL 24: Verschil in soorten cyberpestvormen tussen autochtone en allochtone getuige van pestgedrag

Pestvorm omstaanders	Autochtoon	Allochtoon	Sig. ^a	Phi	Algemeen
Schadelijk virus	51 (14.3%)	67 (16.5%)	.475	-.029	119 (15.5%)
Account hacken	98 (27.5%)	136 (33.4%)	.093	-.064	236 (30.8%)
Online bedreigingen	94 (26.4%)	117 (28.7%)	.522	-.026	212 (27.7%)
Online vernederingen of beledigingen	135 (38.0%)	134 (32.9%)	.163	.053	271 (35.4%)
Ongewenst seksueel geladen boodschappen	68 (19.3%)	88 (25.7%)	.053	.077	156 (22.3%)
Ongewenst foto's of beelden	108 (30.3%)	129 (31.7%)	.744	-.015	238 (31.1%)
Uitsluiten uit onlinegroep	137 (38.5%)	143 (35.2%)	.392	.034	281 (36.7%)
Vertrouwelijke info online openbaar maken	69 (19.4%)	108 (26.5%)	.024*	-.085	179 (23.4%)
Online voorgedaan als een bekend persoon	67 (18.8%)	88 (21.6%)	.385	-.035	155 (20.2%)
Online voorgedaan als een onbekend persoon	55 (15.4%)	95 (23.3%)	.008*	-.099	150 (19.6%)
Vals account	79 (22.2%)	122 (30.0%)	.019*	-.088	202 (26.4%)
Haatwebsite	51 (14.3%)	90 (22.1%)	.008*	-.100	142 (18.5%)
Online gerucht/roddel verspreiden	87 (24.4%)	105 (25.8%)	.728	-.016	193 (25.2%)

^a Continuity correction toegepast

* $p < 0,05$

HOOFDSTUK 4: Resultaten beleving en perceptie van pestgedrag

In dit hoofdstuk worden de resultaten aangaande de beleving en perceptie van pestgedrag beschreven. In het eerste deel zal gerapporteerd worden hoe klassieke en cyberpestvormen als kwetsend of grappig ervaren worden. Daarnaast in het tweede deel zal gekeken worden hoe de respondenten hun perceptie is over bepaalde stellingen aangaande pestgedrag.

4.1 Resultaten beleving van pestgedrag

In dit deel zullen de resultaten aangaande de beleving van pestgedrag omschreven worden. De eerste sectie maakt geen onderscheid tussen verschillende groepen en beschrijft het algemene/gemiddelde beeld over hoe de respondenten pestgedrag beleven. In de tweede sectie wordt wel de differentiatie tussen autochtonen en allochtonen gemaakt. Daar wordt gekeken hoe beide groepen pestgedrag, al dan niet verschillend beleven. In de derde sectie maken we

het onderscheid tussen allochtonen en autochtonen bij zowel slachtoffers en niet-slachtoffers als daders en niet-daders.

4.1.1 Resultaten beleving van pestgedrag: beschrijvende cijfers

Het overgrote deel van de respondenten verklaart de meeste *klassieke pestvormen* als kwetsend te ervaren. De pestvorm die de meesten respondenten (N = 1629) als kwetsend ervaren is iemand bedreigen (97,4%), gevolgd door opzettelijk een geheim onthullen (N = 1630 en 96,9%) en iemand schoppen of slaan (N = 1568 en 96,5%). De pestvorm die door de meeste respondenten (N = 370) het grappigste beleefd wordt, is het pesten op non-verbale wijze (24,4%), gevolgd door materiaal beschadigen of afnemen van iemand (N = 135 en 8,4%). Bovenstaande gegevens zijn terug te vinden in TABEL 25 onder de kolom ‘algemeen’.

Ook bij de *cyberpestvormen* is het overgrote deel van de respondenten overtuigd van de kwetsende component in het pestgedrag. Vertrouwelijke informatie van iemand openbaar maken is de pestvorm die bij de meeste respondenten (N = 1609) als kwetsend wordt aanzien (98%), amper 2% vindt dit grappig. Verder geven veel respondenten aan dat online geruchten of roddels verspreiden (N = 1583 en 97,5%), net zoals een haatwebsite oprichten (N= 1563 en 97,1%), kwetsend aanvoelt. Daarentegen vinden de meeste respondenten (N = 240) ‘iemand pesten met een vals account’ (17,8%) de grappigste pestvorm uit de lijst. Bovenstaande gegevens zijn terug te vinden in TABEL 26 onder de kolom ‘algemeen’.

Overigens blijkt dat het merendeel van de respondenten (N = 1144) klassiek en cyberpesten even erg te beschouwen (67,6%). Dit terwijl ongeveer één op de vier respondenten (N = 418 en 24,7%) klassiek pestgedrag erger vindt in vergelijking met cyberpestgedrag. Slechts 7,7% is de mening toegedaan dat cyberpesten erger is (N = 131). Daarnaast rapporteert iets meer dan de helft van de respondenten (N = 898 en 53,5%) dat pestgedrag met ‘veel omstaanders’ even erg is als pestgedrag waar men ‘alleen is met de pester’. Ongeveer 10% geeft aan pesten erger te vinden wanneer men alleen is met de pester (N = 176), terwijl 36,1% het erger zou vinden wanneer veel omstaanders toekijken naar het pestgedrag (N = 606). Bovenstaande gegevens zijn terug te vinden in TABEL 27 onder de kolom ‘algemeen’.

4.1.2 Resultaten beleving van pestgedrag: verschil tussen autochtonen en allochtonen

TABEL 25 geeft het verschil weer in beleving van *klassiek pestgedrag* tussen autochtone en allochtone jongeren. Uit deze cijfers blijkt dat er een significant verschil is tussen beide groepen wat betreft het negeren en uitsluiten van slachtoffers. Bij de groep autochtonen geeft 97,1% aan

deze pestvorm kwetsend te vinden, terwijl dit bij de groep allochtonen 94,2% is ($X^2 = 7,843$; $df = 1$; $p < 0,05$). De overige – niet significante verschillen – tussen beide groepen betreffende de klassieke pestvormen zijn terug te vinden in TABEL 25.

TABEL 25: Verschil tussen autochtonen en allochtonen wat betreft het ‘kwetsend ervaren’ van de verschillende pestvormen van klassiek pesten

Pestvorm	Autochtoon	Allochtoon	Sig. ^a	Phi	Algemeen
Schoppen of slaan	860 (96.8%)	698 (96.0%)	.441	.023	1568 (96.5%)
Spuwen	862 (95.7%)	697 (94.1%)	.171	.037	1569 (95.0%)
Materiaal afnemen of beschadigen	805 (91.9%)	655 (91.2%)	.698	.012	1469 (91.6%)
Bedreigen	905 (97.8%)	715 (96.8%)	.223	.034	1629 (97.4%)
Beledigen	841 (92.9%)	680 (91.8%)	.429	.022	1529 (92.3%)
Non-verbaal pesten	638 (76.9%)	504 (74.2%)	.259	.031	1149 (75.6%)
Negeren of uitsluiten	883 (97.1%)	687 (94.2%)	.005*	.072	1580 (95.9%)
Geheim onthullen	898 (97.6%)	721 (95.9%)	.062	.049	1630 (96.9%)
Gerucht/roddel verspreiden	882 (95.8%)	709 (95.9%)	.957	-.004	1602 (95.9%)
Vernederen voor grote groep	892 (96.6%)	704 (95.5%)	.295	.029	1605 (96.1%)

^a Continuity correction toegepast

* $p < 0,05$

TABEL 26 geeft het verschil weer in beleving van *cyberpestgedrag* tussen autochtone en allochtone jongeren. Bijna elke pestvorm – buiten het versturen van seksueel geladen boodschappen – wordt door meer autochtone respondenten als kwetsend beschouwd. Verder blijkt dat ‘een account hacken’ door significant meer autochtone respondenten (94,7%) als kwetsend wordt beschouwd in vergelijking met allochtonen (90,9%) ($X^2 = 7,734$; $df = 1$; $p < 0,05$). Hetzelfde geldt voor online bedreigingen uiten naar iemand. Ook hier is het een significant grotere groep autochtonen die dit als kwetsend ervaart (96,8% vs. 94,5%) ($X^2 = 4,443$; $df = 1$; $p < 0,05$). Bovendien worden dezelfde significante verschillen gevonden voor het uitsluiten van iemand uit een onlinegroep (95,3% vs. 92,1%) ($X^2 = 6,507$; $df = 1$; $p < 0,05$) en voor het opzettelijk betrouwbare informatie verspreiden (98,9% vs. 96,7%) ($X^2 = 7,575$; $df = 1$; $p < 0,05$).

TABEL 27 beschrijft welke pestvormen autochtone en allochtone jongeren het ergst ervaren. Zo blijkt dat een grotere groep allochtonen in vergelijking met autochtonen (27,5% vs. 22,4%), het erger vindt om op school gepest te worden dan op het internet. Dit terwijl een grotere groep autochtonen (71,2% vs. 63,2%) in vergelijking met allochtonen beide pestvormen even erg beschouwen. Deze verschillen tussen beide groepen zijn significant bevonden ($U = 322333,5$; $p < 0,05$). Verder verklaren ook meer allochtonen dan autochtonen het pestgedrag erger te vinden wanneer veel mensen toekijken in plaats van wanneer men alleen is met de pester (40,9% vs. 32,1%). Dit terwijl alweer een grotere groep autochtonen in vergelijking met

allochtonen beide pestvormen even erg ervaart (57,4% vs. 48,8%). Deze verschillen zijn significant ($U = 310768$; $p < 0,05$).

TABEL 26: Verschil tussen autochtonen en allochtonen wat betreft het ‘kwetsend ervaren’ van de verschillende cyberpestvormen

Pestvorm	Autochtoon	Allochtoon	Sig. ^a	Phi	Algemeen
Schadelijk virus	695 (92.4%)	569 (89.9%)	.117	.045	1270 (91.3%)
Account hacken	803 (94.7%)	643 (90.9%)	.005*	.073	1455 (93.0%)
Online bedreigingen	867 (96.8%)	690 (94.5%)	.035*	.055	1567 (95.8%)
Online vernederingen of beledigingen	874 (96.5%)	692 (95.2%)	.241	.032	1576 (95.9%)
Ongewenst seksueel geladen boodschappen	691 (88.5%)	543 (88.9%)	.885	-.006	1240 (88.7%)
Ongewenst foto's of beelden	744 (90.4%)	649 (90.8%)	.874	-.006	1402 (90.6%)
Uitsluiten uit onlinegroep	831 (95.3%)	650 (92.1%)	.011*	.067	1489 (93.9%)
Vertrouwelijke info online openbaar maken	894 (98.9%)	705 (96.8%)	.006*	.073	1609 (98.0%)
Online voorgedaan als een bekend persoon	693 (86.6%)	567 (85.5%)	.594	.016	1266 (86.1%)
Online voorgedaan als een onbekend persoon	686 (88.5%)	562 (85.0%)	.060	.052	1254 (87.0%)
Vals account	607 (83.3%)	496 (80.8%)	.266	.032	1110 (82.2%)
Haatwebsite	874 (97.9%)	681 (96.2%)	.064	.050	1563 (97.1%)
Online gerucht/roddel verspreiden	880 (98.1%)	694 (96.7%)	.093	.046	1583 (97.5%)

^a Continuity correction toegepast

* $p < 0,05$

TABEL 27: Verschil tussen autochtonen en allochtonen wat betreft het ergst ervaren van bepaalde pestvormen: pesten op school vs. cyberpesten *en* pesten met veel omstaanders vs. pesten zonder veel omstaanders

Pestsituatie 1: pesten op school vs. pesten via internet					
Beleving pestvorm	Autochtoon	Allochtoon	Sig. ^a	V	Algemeen
<i>Gepest worden op school is het ergst</i>	210 (22.4%)	205 (27.5%)			418 (24.7%)
<i>Beide pestsituaties zijn even erg</i>	667 (71.2%)	471 (63.2%)			1144 (67.6%)
<i>Gepest worden via het internet is het ergst</i>	60 (6.4%)	69 (9.3%)			131 (7.7%)
Totaal	937 (100%)	745 (100%)	.001*	.087	1693 (100%)
Pestsituatie 2: pesten met veel toeschouwers vs. pesten met weinig toeschouwers					
Beleving pestvorm	Autochtoon	Allochtoon	Sig. ^a	V	Algemeen
<i>Gepest worden met veel toeschouwers is het ergste</i>	300 (32.1%)	301 (40.9%)			606 (36.1%)
<i>Beide pestsituaties zijn even erg</i>	536 (57.4%)	359 (48.8%)			898 (53.5%)
<i>Gepest worden wanneer je alleen bent met de pester is het ergste</i>	98 (10.5%)	76 (10.3%)			176 (10.5%)
Totaal	934 (100%)	736 (100%)	.000*	.093	1680 (100%)

^a Mann-Witney test toegepast

* $p < 0,05$

4.1.3 Resultaten beleving van pestgedrag: verschil tussen autochtonen en allochtonen slachtoffers en daders van pestgedrag

Na het uitvoeren van de statistische test blijkt er geen significant verschil te bestaan tussen *slachtoffers en niet-slachtoffers van klassiek pestgedrag* wat beleving van de verschillende klassieke pestvormen betreft. Bij geen enkele pestvorm wordt een significant verschil tussen beide groepen vastgesteld. Wanneer we verder een differentiatie maken tussen autochtonen en allochtonen wordt wel een significant verschil vastgesteld tussen allochtone en autochtone niet-slachtoffers. Bij de allochtone niet-slachtoffers geeft 5,9% aan de pestvorm ‘negeren en uitsluiten’ als grappig te beschouwen terwijl dit bij de autochtone niet-slachtoffers amper 2,8% is (zie BIJLAGE 6).

Wat het verschil tussen *klassieke pesters en niet-pesters* betreft, blijkt elke pestvorm door significant meer klassieke pesters als grappig te worden aanzien in vergelijking met niet-pesters.³⁸⁰ Het grootste verschil qua beleving tussen pesters en niet-pesters wordt vastgesteld bij ‘non-verbaal pestgedrag’. Bijna één op de vier (22,2%) niet-pesters vindt non-verbaal pesten grappig, terwijl bij de klassieke pesters meer dan de helft dit als grappig beschouwt (53,4%) ($X^2 = 50,591$; $df = 1$; $p < 0,05$). Ook bij de pestvorm ‘materiaal afnemen of beschadigen’ wordt een groot significant verschil opgemerkt. Terwijl 7,2% van de niet-pesters deze pestvorm als grappig aanschouwd, is dit bij de klassiek pesters 27,2% ($X^2 = 50,026$; $df = 1$; $p < 0,05$). Tot slot geeft meer dan 20% van de klassieke pesters aan het ‘bespuwen van iemand’ als grappig op te vatten, terwijl 5% van de niet-pesters dit grappig vindt ($X^2 = 56,766$; $df = 1$; $p < 0,05$). Wanneer verder de differentiatie gemaakt wordt tussen autochtone en allochtone pesters en niet-pesters worden geen significante verschillen qua beleving meer vastgesteld (zie BIJLAGE 7).

Verder wordt gevonden dat significant meer *cyberpestslachtoffers* de cyberpestvorm ‘vertrouwelijk info openbaar maken’ grappig vinden (5,3%) in vergelijking met *niet-cyberpestslachtoffers* (1,8%) ($X^2 = 3,895$; $df = 1$; $p < 0,05$). Bij deze pestvorm stellen we ook een significant verschil tussen autochtone en allochtone niet-slachtoffers vast. Minder autochtonen (1,2%) vinden de pestvorm ‘vertrouwelijk info openbaar maken’ grappig in vergelijking met allochtonen (2,7%) ($X^2 = 4,772$; $df = 1$; $p < 0,05$). Bij de andere pestvormen worden tussen cyberslachtoffers en niet-slachtoffers geen significante verschillen gevonden.

---

³⁸⁰ Bij het verschil tussen klassieke pesters en niet-pesters werd bij elke pestvorm een significantieniveau van .000 gevonden. Uitzondering was de pestvorm ‘het verspreiden van een vals gerucht of roddel’, hier werd een significantieniveau van .003 vastgesteld.

Daarnaast stellen we wel een significant verschil vast tussen allochtone en autochtone cyberslachtoffers en niet-slachtoffers qua beleving van de pestvorm ‘persoonlijk account hacken’. Minder autochtone niet-slachtoffers (5,4%) vinden deze pestvorm grappig in vergelijking met autochtone niet-slachtoffers (8,8 %) ($X^2 = 6,392$; $df = 1$; $p < 0,05$). Ook beschouwen significant minder autochtone niet-cyberslachtoffers (4,7%) in vergelijking met allochtone niet-cyberslachtoffers (7,5%) de pestvorm ‘iemand uitsluiten uit een online groep’ als grappig ($X^2 = 5,075$; $df = 1$; $p < 0,05$). Bij de overige pestvormen is geen significant verschil tussen allochtone en autochtone cyberslachtoffers vastgesteld (zie BIJLAGE 8).

Wat het verschil tussen *cyberpesters* en *niet-pesters* betreft, blijkt elke cyberpestvorm door significant meer cyberpesters als grappig te worden aanzien in vergelijking met niet-pesters. Het grootste verschil tussen cyberpesters en niet-pesters wordt gevonden bij ‘seksueel geladen boodschappen verzenden’. Meer dan 35% van de cyberpesters beschouwt dit als grappig, terwijl dit bij de niet-pesters 10,7% is ($X^2 = 19,984$; $df = 1$; $p < 0,05$). Daarnaast geven meer cyberpesters ‘een vals account aanmaken’ grappig te vinden (41%) in vergelijking met niet-pesters (17,1%) ($X^2 = 14,799$; $df = 1$; $p < 0,05$). Wat het verschil tussen cyberpesters en niet-pesters betreft, worden enkel verschillen gevonden tussen autochtonen en allochtonen in de groep van niet-pesters. Zo geven meer allochtone niet-pesters (8,3%) aan de pestvorm ‘een persoonlijke account hacken’ als grappig te beleven in vergelijking met autochtone niet-pesters (5,1%) ($X^2 = 6,078$; $df = 1$; $p < 0,05$). Ook bij de pestvorm ‘iemand uitsluiten uit een online-groep’ wordt geconstateerd dat meer allochtone niet-pesters deze pestvorm als grappig aanzien (7,1% vs. 4,6%) ($X^2 = 4,281$; $df = 1$; $p < 0,05$) (zie BIJLAGE 9).

4.2 Resultaten perceptie van pestgedrag

In dit deel zal gekeken worden hoe de respondenten bepaalde zaken over pestgedrag percipiëren. Terwijl de eerste sectie eerder een beschrijvend beeld geeft over de gehele steekproef, wordt in de tweede sectie het verschil gemaakt aangaande de perceptie van pestgedrag tussen autochtonen en allochtonen

4.2.1 Resultaten perceptie van pestgedrag: beschrijvende cijfers

De minderheid van de respondenten verklaart dat pesten toegelaten is wanneer: ‘Het slachtoffer het verdient (N = 189 en 11,6%)’, ‘De gevolgen niet zwaar zijn (N = 89 en 5,4%)’, ‘Het pesten uitgelokt wordt (N = 226 en 15%)’ of ‘Het slachtoffer zelf een slecht karakter heeft (N = 119 en 7,6%)’. Hieruit blijkt dat de overgrote meerderheid de mening toegedaan is dat pesten in geen geval geduld kan worden. Wat de verantwoordelijkheid betreft, verklaart 9,8% dat de

pester niet aansprakelijk is voor het pestgedrag wanneer men opdracht/bevel krijgt om een persoon te pesten (N = 148). Daarnaast geeft iets minder dan de helft van de respondenten (N = 691) aan de verantwoordelijkheid van het pestgedrag bij de omstaanders te leggen wanneer deze niet helpen of ingrijpen (45,6%). Bovendien geven meer dan vier respondenten op vijf aan dat ze het normaal vinden een slachtoffer te helpen (N = 1267 en 82,6%). Toch geeft 21% aan het slachtoffer niet te helpen wanneer het geen hechte vriend is (N = 294). Bovenstaande gegevens zijn terug te vinden in TABEL 28 onder de kolom 'algemeen'.

Bovendien hebben de meeste respondenten de perceptie dat 'online pesten makkelijker is (N = 1116 en 78,3%)' en dat 'pesters een gebrek aan empathie hebben (N = 1116 en 73,8%)'. Daarnaast heeft ongeveer één op de vier respondenten het gevoel dat 'het slachtoffer zich soms aanstelt (N = 320 en 24,7%)'. Wanneer gepeild wordt naar de kans dat jongeren van niet-Belgische afkomst meer slachtoffer worden, denkt 40,2% dat deze jongeren meer kans maken om gepest te worden (N = 534). Dit terwijl slechts 27,7% vermoedt dat deze jongeren meer pestgedrag gaan stellen (N = 376). Bovenstaande gegevens zijn terug te vinden in TABEL 29 onder de kolom 'algemeen'.

4.2.2 Resultaten perceptie van pestgedrag: verschil tussen autochtonen en allochtonen

TABEL 28 beschrijft enkele stellingen waar gepeild wordt wanneer pestgedrag toegelaten is en wie verantwoordelijkheid draagt. Zo blijkt dat significant meer allochtonen in vergelijking met autochtonen aangeven dat pestgedrag toegelaten is wanneer de slachtoffers het verdienen (16,7% vs. 7,7%) ($X^2 = 30,169$; $df = 1$; $p < 0,05$). Daarnaast beweren allochtonen ook significant meer dan autochtonen dat pesten toegelaten is als het slachtoffer een slecht karakter heeft (10% vs. 5,8%) ($X^2 = 8,906$; $df = 1$; $p < 0,05$). Overigens leggen significant meer autochtonen de schuld en verantwoordelijkheid van het pestgedrag bij omstaanders die niet ingrijpen (49,3% vs. 40,8%) ($X^2 = 10,327$; $df = 1$; $p < 0,05$). Het is dan ook zo dat significant meer autochtonen het normaal vinden dat men een gepeste helpt (85,7% vs. 78,9%) ($X^2 = 11,677$; $df = 1$; $p < 0,05$). In tegenstelling tot deze bevindingen verklaren significant meer autochtonen dat ze de gepeste niet helpen wanneer deze geen hechte vriend van hen is (23,4% vs. 18,1%) ($X^2 = 5,462$; $df = 1$; $p < 0,05$).

TABEL 28: Verschil tussen autochtonen en allochtonen wat betreft het toelaten van pestgedrag onder bepaalde omstandigheden, de verantwoordelijk van pesten en het hulp bieden bij pestsituaties

Perceptie pestvormen	Autochtoon	Allochtoon	Sig. ^a	Phi	Algemeen
Pesten is toegelaten als het SO het verdiend heeft			.000*	.139	
<i>Niet akkoord</i>	834 (92.3%)	593 (83.3%)			1437 (88.4%)
<i>Akkoord</i>	70 (7.7%)	119 (16.7%)			189 (11.6%)
Pesten is toegelaten als de gevolgen niet zo zwaar zijn			.164	.037	
<i>Niet akkoord</i>	873 (95.3%)	674 (93.6%)			1556 (94.6%)
<i>Akkoord</i>	43 (4.7%)	46 (6.4%)			89 (5.4%)
Pester heeft geen verantwoordelijkheid als pestgedrag opgedragen wordt			.108	.044	
<i>Niet akkoord</i>	789 (91.3%)	573 (88.7%)			1369 (90.2%)
<i>Akkoord</i>	75 (8.7%)	73 (11.3%)			148 (9.8%)
Personen die niet ingrijpen treffen ook schuld aan het pestgedrag			.001*	-.084	
<i>Niet akkoord</i>	429 (50.7%)	391 (59.2%)			823 (54.4%)
<i>Akkoord</i>	417 (49.3%)	270 (40.8%)			691 (45.6%)
Pesten is toegelaten als het uitgelokt wordt			.721	.011	
<i>Niet akkoord</i>	731 (85.3%)	545 (84.5%)			1281 (85.0%)
<i>Akkoord</i>	126 (14.7%)	100 (15.5%)			226 (15.0%)
Pesten is toegelaten als het SO een slecht karakter heeft			.003*	.078	
<i>Niet akkoord</i>	827 (94.2%)	613 (90.0%)			1449 (92.4%)
<i>Akkoord</i>	51 (5.8%)	68 (10.0%)			119 (7.6%)
Het is normaal dat je iemand helpt die gepest wordt			.001*	-.089	
<i>Niet akkoord</i>	122 (14.3%)	142 (21.1%)			267 (17.4%)
<i>Akkoord</i>	731 (85.7%)	531 (78.9%)			1267 (82.6%)
Ik help de gepeste niet als dit geen hechte vriend van mij is			.019*	-.064	
<i>Niet akkoord</i>	598 (76.6%)	501 (81.9%)			1106 (79.0%)
<i>Akkoord</i>	183 (23.4%)	111 (18.1%)			294 (21.0%)

^a Continuity correction toegepast

* $p < 0,05$

TABEL 29 geeft enkele stellingen weer waar gepeild wordt naar de perceptie die autochtonen en allochtonen hebben over bepaalde pestgerelateerde zaken. Zo blijkt dat 84,3% van de autochtonen rapporteert dat online pesten makkelijker is dan pesten op school terwijl dit bij allochtonen beduidend minder is (70,7%). Dit verschil tussen beide groepen is significant ($X^2 = 37,644$; $df = 1$; $p < 0,05$). Verder vinden significant meer autochtonen in vergelijking met allochtonen dat pesters zich weinig kunnen inleven in de situatie en gevoelens van het slachtoffer (78,8% vs. 68%) ($X^2 = 21,061$; $df = 1$; $p < 0,05$). Daarnaast vindt ongeveer één op de drie allochtonen dat het pestslachtoffer zich soms aanstelt, terwijl dit bij de autochtonen slechts één op vijf jongeren is (31,4% vs. 20%). Dit verschil is significant ($X^2 = 21,160$; $df = 1$; $p < 0,05$). Tot slot is er geen verschil tussen de denkwijze van autochtonen en allochtonen of

jongeren van een niet-Belgische afkomst meer pester of slachtoffer zouden worden. De verschillen tussen beiden zijn beduidend klein en ook niet significant.

TABEL 29: Verschil tussen autochtonen en allochtonen wat betreft de perceptie pesten, pestvormen, slachtoffers en daders

Perceptie pestvormen	Autochtoon	Allochtoon	Sig. ^a	Phi	Algemeen
Online pesten is makkelijker dan pesten op school			.000*	-.165	
<i>Niet akkoord</i>	126 (15.7%)	180 (29.3%)			310 (21.7%)
<i>Akkoord</i>	679 (84.3%)	434 (70.7%)			1116 (78.3%)
Een gepeste stelt zich soms aan			.000*	.130	
<i>Niet akkoord</i>	611 (80.0%)	360 (68.6%)			975 (75.3%)
<i>Akkoord</i>	153 (20.0%)	165 (31.4%)			320 (24.7%)
Pesters kunnen zich niet goed inleven in gevoelens van het SO			.000*	-.120	
<i>Niet akkoord</i>	182 (21.4%)	210 (32.0%)			396 (26.2%)
<i>Akkoord</i>	668 (78.6%)	446 (68.0%)			1116 (73.8%)
Jongeren van niet-Belgische afkomst hebben meer kans om pester te zijn			.403	-.024	
<i>Niet akkoord</i>	529 (71.3%)	449 (73.5%)			983 (72.3%)
<i>Akkoord</i>	213 (28.7%)	162 (26.5%)			376 (27.7%)
Jongeren van niet-Belgische afkomst hebben meer kans om SO te worden			.885	-.006	
<i>Niet akkoord</i>	427 (59.4%)	359 (59.9%)			793 (59.8%)
<i>Akkoord</i>	292 (40.6%)	240 (40.1%)			534 (40.2%)

^a Continuity correction toegepast

* $p < 0,05$

4.2.3 Resultaten perceptie van pestgedrag: verschil tussen autochtonen en allochtonen slachtoffers en daders van pestgedrag

Na het uitvoeren van de statistische tests blijken significant meer *slachtoffers van klassiek pesten in vergelijking met niet-slachtoffers* akkoord te zijn met de stellingen ‘pesten is toegelaten wanneer het slachtoffer het heeft verdiend’ (16,8% vs. 11%) ($X^2 = 4,930$; $df = 1$; $p < 0,05$) en ‘pesten is toegelaten als het slachtoffer een slecht karakter heeft’ (13,6% vs. 6,9%) ($X^2 = 9,747$; $df = 1$; $p < 0,05$). Daarnaast vinden we dat significant meer niet-slachtoffers aangeven het normaal te vinden om een gepeste te helpen in vergelijking met slachtoffers (83,6% vs. 73,9%) ($X^2 = 9,373$; $df = 1$; $p < 0,05$). Wanneer we verder de differentiatie maken tussen autochtone en allochtone slachtoffers van klassiek pesten vinden we ook enkele significante verschillen. Zo blijkt dat bijna één of vier allochtone slachtoffers vindt dat pesten toegelaten is wanneer het slachtoffer dit heeft verdiend, terwijl dit bij autochtone slachtoffers amper één op de tien respondenten is (23,2% vs. 9,1%). Bovendien geven significant meer autochtone niet-slachtoffers in vergelijking met allochtone niet-slachtoffers aan akkoord te zijn met de stellingen ‘omstaanders treffen ook schuld wanneer ze niet ingrijpen’ (49,4% vs. 40,5%) ($X^2 = 10,454$; $df = 1$; $p < 0,05$) en ‘het is normaal om de gepeste te helpen’ (87,3% vs. 78,9%)

($X^2 = 14,497$; $df = 1$; $p < 0,05$). Overigens geven significant meer allochtone niet-slachtoffers aan akkoord te zijn met de stellingen dat pesten toegelaten is wanneer ‘het slachtoffer het heeft verdiend’ (15,8% vs. 7,6%) ($X^2 = 23,695$; $df = 1$; $p < 0,05$) en ‘het slachtoffer een slecht karakter heeft’ (8,7% vs. 5,6%) ($X^2 = 4,989$; $df = 1$; $p < 0,05$) (zie BIJLAGE 10).

Wat het verschil tussen *klassieke pesters en niet-pesters* betreft, constateren we dat significant meer klassieke daders pesten toelaatbaar vinden wanneer ‘het slachtoffer het heeft verdiend’ (38,8 vs. 9,7%) ($X^2 = 79,667$; $df = 1$; $p < 0,05$), ‘de gevolgen niet zwaar zijn’ (18,3% vs. 3,6%) ($X^2 = 35,646$; $df = 1$; $p < 0,05$), ‘het pesten uitgelokt is’ (39,6% vs. 13,4%) ($X^2 = 45,660$; $df = 1$; $p < 0,05$) en ‘het slachtoffer een slecht karakter heeft’ (29% vs. 6,2%) ($X^2 = 65,384$; $df = 1$; $p < 0,05$). Wanneer we verder een onderscheid maken tussen autochtone en allochtone pesters en niet-pesters worden enkel significante verschillen geconstateerd bij de groep van de niet-pesters. Zo geven significant meer allochtone niet-pesters aan dat pesten toegelaten is wanneer ‘het slachtoffer het heeft verdiend’ (13,8% vs. 6,9%) ($X^2 = 19,418$; $df = 1$; $p < 0,05$) en ‘het slachtoffer een slecht karakter heeft’ (7,7% vs. 5,2%) ($X^2 = 4,077$; $df = 1$; $p < 0,05$). Daarnaast verklaren meer autochtone dan allochtone niet-slachtoffers dat ze het ‘normaal vinden om de gepeste te helpen’ (86,1% vs. 80,3%) ($X^2 = 8,648$; $df = 1$; $p < 0,05$), maar dat ze toch ‘niet helpen wanneer het geen hechte vriend is’ (22,7% vs. 15,4%) ($X^2 = 10,614$; $df = 1$; $p < 0,05$) (zie BIJLAGE 11).

Verder worden geen significante verschillen vastgesteld tussen *cyberpests-lachtoffers en niet-slachtoffers* betreffende de geponeerde stellingen over de perceptie van pesten. Wanneer daarna het onderscheid wordt gemaakt tussen autochtone en allochtone cyberpests-lachtoffers en niet-slachtoffers worden enkel significante verschillen vastgesteld bij de groep van niet-slachtoffers. Tevens zijn deze vastgestelde significante verschillen dezelfde als in het resultatengedeelte 6.4.2.2 ‘*perceptie van pestgedrag: verschil tussen autochtonen en allochtonen*’ (p.107-109). De reden hiervoor is hoogstwaarschijnlijk dat de groep ‘cyberpests-lachtoffers’ ($N = 89$) beduidend klein is waardoor de groep ‘niet-slachtoffers’ overeenkomt met de gehele groep respondenten ($N = 1808$) (zie BIJLAGE 12).

Na het uitvoeren van de statistische test vinden significant meer *cyberpesters in vergelijking met niet-pesters* pesten toelaatbaar wanneer ‘het slachtoffer het heeft verdiend’ (23,7% vs. 11,3%) ($X^2 = 4,413$; $df = 1$; $p < 0,05$), ‘het slachtoffer het heeft uitgelokt’ (34,3% vs. 14,6%) ($X^2 = 8,922$; $df = 1$; $p < 0,05$) en ‘het slachtoffer een slecht karakter heeft’ (28,6% vs. 7,1%) ($X^2 = 19,454$; $df = 1$; $p < 0,05$). Daarnaast zijn significant meer niet-pesters in vergelijking met

cyberpesters akkoord met de stellingen dat ‘personen die niet ingrijpen ook schuld treffen’ (46,1% vs. 24,3%) ($X^2 = 6,030$; $df = 1$; $p < 0,05$) en ‘het is normaal dat men een gepeste helpt’ (83,1% vs. 58,8%) ($X^2 = 11,793$; $df = 1$; $p < 0,05$). Wanneer we verder het onderscheid maken tussen autochtone en allochtone cyberpesters en niet-pesters worden enkel significante verschillen vastgesteld tussen autochtonen en allochtonen bij de groep van niet-pesters. Tevens zijn deze vastgestelde significante verschillen dezelfde als in het resultatengedeelte 6.4.2.2 ‘*perceptie van pestgedrag: verschil tussen autochtonen en allochtonen*’ (p.107-109). De reden hiervoor is hoogstwaarschijnlijk dat de groep ‘cyberpesters’ ($N = 38$) beduidend klein is waardoor de groep ‘niet-pester’ bijna identiek dezelfde is als de gehele groep respondenten ($N = 1808$) (zie BIJLAGE 13).

DEEL 7: Discussie

In het discussiegedeelte interpreteren we de resultaten uit het empirisch onderzoek. Deze interpretatie gebeurt enerzijds door een terugkoppeling naar de literatuur en anderzijds door het toetsen van de vooropgestelde hypothesen (zie *supra*: 4.3 ‘*hypothesen*’, p.55). Een volledig overzicht van de verworpen en bevestigde hypothesen is terug te vinden in BIJLAGE 17. We focussen ons in dit deel eerder op het blootleggen van de verschillen tussen allochtonen en autochtonen dan op de overeenkomsten tussen beide groepen. Op deze manier zijn we in staat een antwoord te formuleren op de reeds geponeerde onderzoeksvragen (zie *supra*: 4.1 ‘*onderzoeksvragen*’, p.51-53).

HOOFDSTUK 1: Discussie slachtofferschap klassiek pesten

1.1 Discussie prevalentie slachtofferschap klassiek pesten

Wat de prevalentie van klassiek slachtofferschap betreft, constateren we in dit onderzoek dat 10,8% afgelopen schooljaar slachtoffer is geworden van klassiek pestgedrag (*bevestiging H1*). Deze bevinding stemt overeen met het reeds uitgevoerde onderzoek van VANDENBOSCH ET AL, waar ook één op tien jongeren slachtoffer werd van klassiek pestgedrag. In datzelfde onderzoek kende het slachtoffer in acht op de tien gevallen zijn pester van het schoolleven en werd men in 62% van de peestsituaties door ‘iemand’ geholpen.³⁸¹ In dit onderzoek kent bijna 89,2% zijn pester van op school (*bevestiging H2*). Logischerwijze speelt de peestsituatie zich dan ook voornamelijk af op school (87,6%). Daarnaast geeft ook meer dan 80% aan dat hij of zij geholpen is geweest na zijn slachtofferschap (*bevestiging H3*). Dit is ten opzichte van 2006 toch een toename met 20%. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat de forse inzet van de organisatie ‘Kies Kleur tegen Pesten’, die met zijn ‘Week tegen Pesten’ fors inzet op het bespreekbaar maken van het thema ‘pesten’, zijn vruchten afwerpt. Toch dienen we op te merken dat een andere vraagstelling gebruikt is in dit onderzoek (zie *supra*: 4.2.2 ‘*Slachtofferschap vs. daderschap van pesten*’, p.54-55).

Verder wat het verschil tussen autochtone en allochtone slachtoffers van klassiek pesten betreft, ervaren allochtonen meer slachtofferschap in vergelijking met autochtonen (*bevestiging H4*). We vinden in dit onderzoek quasi dezelfde verhouding als in het Nederlandse onderzoek van

---

³⁸¹ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 89-91.

VAN DORSSELAER ET AL.³⁸² In het Nederlandse onderzoek betrof de verhouding tussen allochtonen en autochtonen 10,5% vs. 6,1% (verschil van 4,4%) terwijl in ons onderzoek een verhouding van 13,3% vs. 8,6% (verschil van 4,7%) wordt vastgesteld. Een eventuele verklaring voor dit verschil tussen beide groepen is dat allochtonen bij slachtofferschap sneller hulp zoeken dan autochtonen. Door in deze vragenlijst aan te geven dat ze gepest worden, denken ze dan ook in de toekomst hulp te ontvangen. Daarentegen reageren autochtonen eerder passief en zoeken minder snel hulp.³⁸³ Langs de andere kant worden allochtonen mogelijkwijze gepercipieerd door pesters als ‘anders’ door hun klederdracht, taal of huidskleur.³⁸⁴ Hierdoor ontstaat een ‘wij’ versus ‘zij’ gedachte bij beide groepen, waarbij de minderheid (‘zij’) allicht makkelijker gepest wordt door de meerderheid (‘wij’).³⁸⁵ Uit deze ‘wij’ versus ‘zij’-gedachte zou logischerwijze moeten resulteren dat wanneer het aantal allochtonen in de klasgroep toeneemt, de rol van ‘wij’ versus ‘zij’ zou wisselen tussen beide groepen. Hierdoor zouden allochtonen in de meerderheid vertoeven en dus dient het percentage autochtone slachtoffers hoger te liggen dan dat van allochtonen. In voorgaand Belgisch onderzoek van AGIRDAG ET AL. werd reeds vastgesteld dat wanneer het aantal allochtonen steeg, het aantal allochtone pestslachtoffers daalde. Daarnaast vond men geen verschil in slachtofferschap bij autochtonen in een heterogene of homogene klasgroep.³⁸⁶ In ons onderzoek stelden we enerzijds vast dat wanneer men met weinig allochtonen in de klas (0 tot 3 leerlingen) of school (0 tot 10%) zit, meer allochtonen in vergelijking met autochtonen, slachtoffer worden van pesten (*bevestiging H6 en H9*).³⁸⁷ Dit is een bevestiging van het reeds uitgevoerd onderzoek. Anderzijds stelden we vast dat wanneer men samen in de klas zit met 7 tot 9 allochtonen, de groep van de autochtonen significant meer slachtoffers telt dan die van de

---

³⁸² S. VAN DORSSELAER, M. DE LOOZE, E. VERMEULEN-SMIT, S. DE ROOS, J. VERDURMEN, T. TER BOGT en W. VOLLEBERGH, *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*, Utrecht, Trimbos-instituut, 2010, 48.

³⁸³ S. J. J. LIM en J. L. HOOT, “Bullying in an increasingly diverse school population: A socio-ecological model analysis”, *School Psychology International*, 2015, 276.

³⁸⁴ R. VEENSTRA, G. HUIJSING, J.K. DIJKSTRA en S. LINDENBERG, Wie pest wie? Een netwerkbenadering van pesten, *Justitiële verkenning*, 2008, 80.

³⁸⁵ S. GRAHAM en J. JUVONEN, “Ethnicity, Peer Harassment, and Adjustment in Middle School: An Exploratory Study”, *Journal of Early Adolescence*, 2002, 175-176.

³⁸⁶ O. AGIRDAG, M. VAN HOUTTE en P. VAN AVERMAET, “Effecten van segregatie: cognitieve en non-cognitieve uitkomsten en mechanismen” in O. AGIRDAG, W. NOUWEN, P. MAHIEU, P. VAN AVERMAET, A. VANDENBROUCKE en M. VAN HOUTTE (Eds.), *Segregatie in het basisonderwijs: geen zwart-wit verhaal*, Antwerpen/Apeldoorn, Garant, 2012, 73.

³⁸⁷ Toch is hier een nuancering noodzakelijk omdat 90 allochtonen aangeven van een klasgroep deel uit te maken met ‘geen (andere) allochtoon’ in. Aangezien dit cijfers enkel correct kan zijn wanneer 90 verschillende klasgroepen ondervraagd zijn met telkens slechts één allochtoon in, vermoeden we dat allochtonen een onderschatting hebben gemaakt in de raming van ‘het aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in hun klas’. Hierdoor ontstaat mogelijk een vertekend beeld.

allochtonen (26,5% vs. 12,1%) (*bevestiging H8 en verwerping H10*).³⁸⁸ Een verklaring hiervoor kan enerzijds zijn dat in dit onderzoek de verhouding van autochtone en allochtone respondenten – die nagenoeg gelijk aan elkaar is – geen representatieve weergave is van de schoolpopulatie in Vlaanderen. Daarnaast hebben we in dit onderzoek ook een andere definitie gehanteerd betreffende het begrip ‘allochtoon’ (zie *supra*: 4.2.1: ‘*Autochtonen vs. allochtonen*’, pp.53-54). Deze twee zaken zouden een vertekend beeld teweeg kunnen brengen. Het is verder ook belangrijk op te merken dat wanneer de klasgroep een gelijke verhouding tussen allochtone en autochtone leerlingen betreft, geen significante verschillen worden vastgesteld. Dit is mogelijk te verklaren door enerzijds een verminderde perceptie van het ‘anders zijn’ en anderzijds door de verkleining van de sociale afstand tussen ‘wij’ en ‘zij’.

Overigens vinden we dat meer mannelijke allochtone jongeren in vergelijking met autochtonen slachtoffer worden van pestgedrag. Een reden hiervoor is dat mannelijke autochtonen wellicht minder snel toegeven dat ze gepest worden, terwijl mannelijke allochtonen meer veerkrachtig zijn en duidelijk aangeven – zoals hier in een vragenlijst – dat ze peestsituatie niet graag hebben.³⁸⁹ Ook stellen we vast dat het percentage autochtone slachtoffers stelselmatig afneemt naarmate men ouder wordt, terwijl dit percentage bij allochtonen stagneert (*verwerping H11 en bevestiging H12*). Dit is eerder opmerkelijk want voorgaand onderzoek stelt vast dat zowel bij autochtonen als bij allochtonen naarmate men ouder wordt, het percentage slachtoffers daalt.³⁹⁰ Verder wordt in dit onderzoek geen significant verschil vastgesteld tussen autochtonen en allochtonen die thuis een andere taal spreken (*verwerping H13*). Voorgaand onderzoek vond immers dat allochtonen die thuis een andere taal spreken meer kans maken om slachtoffer te worden.³⁹¹ De reden hiervoor is misschien dat in dit onderzoek heel veel verschillende talen werden aangegeven, waardoor het moeilijk was om een significant verschil te vinden (zie BIJLAGE 5).

---

³⁸⁸ Wanneer de concentratie van buitenlandse leerlingen in de school daarentegen hoog is, wordt geen verschil tussen slachtofferschap tussen beide groepen vastgesteld (verwerping H5 en bevestiging H7)

³⁸⁹ A. DE BOECK, “Over zelfwaardering, slachtofferschap van (cyber)pesten, en de beschermende invloed van vrienden” in L. BRADT, S. PLEYSIER, J.PUT, J. SIONGERS en B. SPRUYT, *Jongeren in cijfers en letters: bevindingen uit de JOP-monitor 3*, Leuven, Acco, 2014, 123-124.

³⁹⁰ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 128.

³⁹¹ E. ELAMÉ, E. STEFANI en V. DARJO, “Committed bullying” in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 152-153.

1.2 Discussie pestvormen bij slachtoffers van klassiek pesten

Uit Belgisch onderzoek in 2006 van VANDENBOSCH ET AL. bleek ‘iemand beledigen’ de populairste pestvorm te zijn, gevolgd door ‘een gerucht of roddel verspreiden’ en ‘opzettelijk iemand uitsluiten of negeren’.³⁹² In ons onderzoek verkrijgen we identiek dezelfde top-3 (*bevestiging H14*). Wel blijken onze vastgestelde percentages bij de pestvormen steeds een verdubbeling van die in voorgaand Belgisch onderzoek. Dit heeft te maken met de operationalisering van het concept ‘pesten’ dat in beide onderzoeken anders bleek te zijn.

Wanneer we een onderscheid maken wat de pestvormen betreft tussen autochtonen en allochtonen, stellen we vast dat enkel bij de pestvorm ‘opzettelijk iemand uitsluiten of negeren’ een significant verschil op te merken valt. Bij deze pestvorm gaan meer autochtonen (63,2%) slachtoffer worden in vergelijking met allochtonen (47%) (*verwerping H16*). Dit is eerder opmerkelijk omdat voorgaand onderzoek stelt dat Turkse en Marokkaanse jongeren meer slachtoffer worden van ‘sociaal en verbaal pesten’.³⁹³ Het opmerkelijke hieraan is dat precies die twee groepen jongeren (Turkse en Marokkaanse jongeren) de grootste allochtone groep van de dataset zijn.³⁹⁴ Daarbij volgt nog dat voor de verbale en andere pestvormen geen significant verschil opgemerkt wordt in ons onderzoek (*verwerping H15*). Ten slotte is het ook noemenswaardig dat autochtonen in zeven van de tien opgegeven pestvormen meer slachtofferschap rapporteren, terwijl over het algemeen gezien allochtonen meer slachtoffer worden van klassiek pesten. Dit kan mogelijk verklaard worden doordat bij deze set vragen over pestvormen meerdere antwoorden werden toegestaan en autochtonen meer gebruik hebben gemaakt van dit voorrecht.

Ondanks het vastgestelde significante verschil tussen beide groepen bij de pestvorm ‘uitsluiten en negeren’, wordt toch gesteld dat autochtonen en allochtonen in het merendeel van de pestsituaties niet verschillen qua slachtofferschap van pestvormen. Het antwoord op ONDERZOEKSVRAAG 1.A.II luidt: ‘Wat de klassieke pestvormen betreft, worden autochtonen quasi op dezelfde manier slachtoffer als allochtonen’.

---

³⁹² H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 89-91.

³⁹³ M. VERKUYTEN en J. THIJS, “Racist victimization among children in The Netherlands: The effect of ethnic group and school”, *Ethnic and Racial Studies*, 2002, 318.

³⁹⁴ Van de allochtone jongeren is 2,6% in Marokko geboren en 3,1% in Turkije. De vader van de allochtone jongeren komt in 27,1% van de gevallen uit Marokko en in 11,4% uit Turkije. De moeder van de allochtone jongeren komt in 25,9% van de gevallen uit Marokko en in 11,6% uit Turkije. De grootouders van de allochtone jongeren komen in 23,5% van de gevallen uit Marokko en in 10,7% uit Turkije.

HOOFDSTUK 2: Discussie ouderschap klassiek pesten

2.1 Discussie prevalentie ouderschap klassiek pesten

Wat de prevalentie van klassiek ouderschap betreft, stellen we vast dat in dit onderzoek afgelopen schooljaar 6,8% dader was van klassiek pestgedrag, waarbij men zijn slachtoffer meestal van school kent (91,8%) (*bevestiging H17 en H18*). Deze bevinding stemt enigszins overeen, maar ligt toch iets lager dan het resultaat uit het onderzoek van VANDENBOSCH ET AL., waar 9% van de jongeren dader werd van klassiek pestgedrag.³⁹⁵

Wanneer we naar de verschillen kijken tussen autochtonen en allochtonen, blijken meer allochtonen als pester te fungeren in vergelijking met autochtonen (*bevestiging H19*). Dit ligt in lijn met de bevindingen uit voorgaand Noors onderzoek.³⁹⁶ De reden hiervoor zou kunnen zijn dat allochtonen door de meerderheid worden aanzien als ‘anders’ waardoor ze het gevoel hebben van een machtsonevenwicht tussen ‘wij de minderheid’ versus ‘zij de meerderheid’. Door te pesten trachten ze wellicht macht, dominantie en aanzien te verwerven ten opzichte van de meerderheidsgroep.³⁹⁷ Deze theorie wordt enkel bevestigd wanneer we vaststellen dat enerzijds allochtonen die thuis Frans spreken meer pesten in vergelijking met autochtonen die thuis Frans spreken (*bevestiging H20*). Anderzijds pesten allochtonen ook beduidend meer in vergelijking met autochtonen wanneer weinig andere allochtonen in de klasgroep (0 tot 3 leerlingen) of de school (0-20%) aanwezig zijn (*bevestiging H22 en H24*).³⁹⁸ In Nederlands onderzoek van VERVOORT ET AL. vond men trouwens het omgekeerde, waarbij allochtonen meer pesten wanneer er meer allochtonen in de school aanwezig waren.³⁹⁹ Toch dragen deze twee zaken (verschillende taal en homogene school) alleen maar bij tot vergroting van sociale

---

³⁹⁵ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 91-93+96.

³⁹⁶ H. FANDREM, D. STROHMEIER en E. ROLAND, “Bullying and Victimization among Native and Immigrant Adolescents in Norway: The Role of Proactive and Reactive Aggressiveness”, *Journal of Early Adolescence*, 2009, 915.

³⁹⁷ S. GRAHAM en J. JUVONEN, “Ethnicity, Peer Harassment, and Adjustment in Middle School: An Exploratory Study”, *Journal of Early Adolescence*, 2002, 175-176.

³⁹⁸ Wanneer het veel allochtonen in de klasgroep (7 tot 10 leerlingen) of in de school (60-100%) aanwezig zijn worden geen verschillen tussen allochtonen en autochtonen vastgesteld qua ouderschap van klassiek pesten (verwerping H21 en H23). Toch is hier een nuancering noodzakelijk omdat 90 allochtonen aangeven van een klasgroep deel uit te maken met ‘geen (andere) allochtoon’ in. Aangezien dit cijfers enkel correct kan zijn wanneer 90 verschillende klasgroepen ondervraagd zijn met telkens slechts één allochtoon in, vermoeden we dat allochtonen een onderschatting hebben gemaakt in de raming van ‘het aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in hun klas’. Hierdoor ontstaat mogelijk een vertekend beeld.

³⁹⁹ M. H. M. VERVOORT, R. H. J. SCHOLTE en G. OVERBEEK, “Bullying and Victimization among Adolescents: The Role of Ethnicity and Ethnic Composition of School Class”, *Journal of Youth and Adolescence*, 2010, 7.

afstand tussen beide groepen (het ‘anders zijn’), waardoor allochtonen pestgedrag aanwenden om deze kloof te verkleinen, lees: *aanzien en dominantie verwerven*.⁴⁰⁰

Verder blijkt uit onderzoek van VERVOORT ET AL. geen verschil te bestaan tussen pestgedrag van mannelijke en vrouwelijke allochtonen.⁴⁰¹ Deze bevinding wordt echter weerlegd door aan te tonen dat mannelijke allochtonen (17,2%) wel degelijk meer pesten in vergelijking met vrouwelijke allochtonen (7,5%) (*verwerping H25*). Daarnaast stellen we ook vast dat zowel binnen het mannelijke als het vrouwelijke geslacht meer allochtonen de rol van dader op zich nemen. Uitgaande van de ‘wij vs. zij’-theorie is dit vanzelfsprekend omdat men bewust bij beide geslachten het pestgedrag gebruikt om de gepercipieerde kloof te verkleinen. Omwille van deze reden is men – mogelijkkerwijs – dan ook eerder trots op het gestelde pestgedrag.

Omdat de wetenschappelijke literatuur toch enkele lacunes vertoont, bekijken we in dit onderzoek of de pester al dan niet hulp krijgt bij zijn pestgedrag. Hierbij stellen we een significant verschil vast tussen pestgedrag bij autochtonen en allochtonen. Allochtone pesters geven meer aan ‘alleen te pesten’. Wanneer ze toch in groep pesten, doen ze dit voornamelijk met vrienden, terwijl autochtonen meer steun van kennissen krijgen bij het plegen van pestgedrag. Het is toch opmerkelijk dat tussen beide groepen een andere pestcultuur bestaat. Een verklaring voor deze verschillende pestcultuur hebben we echter niet.

2.2 Discussie pestvormen daderschap klassiek pesten

Uit voorgaand onderzoek van VANDENBOSCH ET AL. bleek ‘iemand beledigen’ de populairste pestvorm te zijn, gevolgd door ‘iemand uitsluiten of negeren’ en ‘iemand opzettelijk pijn doen’.⁴⁰² In ons onderzoek vinden we inderdaad dat de meest gehanteerde pestvorm ‘iemand beledigen’ is (*bevestiging H26*). Deze pestvorm wordt gevolgd door ‘non-verbaal’ pesten. Dit is een andere nummer twee dan in het voorgaand onderzoek. De reden hiervoor is echter dat deze pestvorm niet is getoetst in het onderzoek van VANDENBOSCH ET AL. De derde meest gehanteerde pestvorm bij daders is immers ‘iemand uitsluiten of negeren’. Wat de proporties van deze pestvormen betreft, liggen de cijfers in ons onderzoek hoger omwille van een andere operationalisering van het concept ‘pesten’.

---

⁴⁰⁰ R. VEENSTRA, G. HUIJSING, J.K. DIJKSTRA en S. LINDENBERG, Wie pest wie? Een netwerkbenadering van pesten, *Justitiële verkenning*, 2008, 80.

⁴⁰¹ M. H. M. VERVOORT, R. H. J. SCHOLTE en G. OVERBEEK, “Bullying and Victimization among Adolescents: The Role of Ethnicity and Ethnic Composition of School Class”, *Journal of Youth and Adolescence*, 2010, 9.

⁴⁰² H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 91-93+96.

Wanneer we het onderscheid maken tussen autochtonen en allochtonen stellen we vast dat de drie meest voorkomende pestvormen bij autochtone ouders identiek dezelfde zijn als bij allochtone ouders. Bovendien merken we tussen beide groepen geen significante verschillen op. Toch rapporteren bij zeven op de tien pestvormen meer autochtonen gebruik te maken van de pestmethode. Dit is opvallend omdat toch significant meer allochtonen de rol van klassiek pester opnemen in tegenstelling tot autochtonen. Ditzelfde effect is reeds in deel 7.1.2 vastgesteld. Vermoedelijk heeft het geven van meerdere antwoorden bij deze vraag een effect, waarbij meer autochtonen gebruik hebben gemaakt van deze optie.

Wanneer we dienen te antwoorden op ONDERZOEKSVRAAG 1.B.II concluderen we dat allochtone pesters quasi dezelfde pestvormen aanwenden om iemand te pesten in vergelijking met autochtone pesters. Een significant verschil tussen beide groepen qua pestvormen wordt dan ook niet vastgesteld.

HOOFDSTUK 3: Discussie slachtofferschap cyberpesten

3.1 Discussie prevalentie slachtofferschap cyberpesten

Wat de prevalentie van klassiek slachtofferschap betreft, stellen we vast dat in dit onderzoek afgelopen schooljaar 5,6% slachtoffer werd van cyberpestgedrag. Deze bevinding ligt toch in zekere mate hoger dan het reeds uitgevoerde onderzoek van VANDENBOSCH ET AL, waar 3,3% van de jongeren slachtoffer werd van cyberpestgedrag. Datzelfde onderzoek van VANDENBOSCH ET AL constateert daarnaast ook dat amper de helft van de cyberpestsachtoffers zijn dader persoonlijk kent.⁴⁰³ Dit terwijl meer dan acht op de tien respondenten in ons onderzoek zijn dader persoonlijk kent (*bevestiging H27*).

Zoals reeds aangegeven bevestigen deze weergegeven cijfers de hypothese dat de klassieke pestvorm nog steeds populairder is dan zijn elektronische variant (*bevestiging H28*).⁴⁰⁴ Dit is langs de ene kant toch merkwaardig omdat de cybervariant meer mogelijkheden biedt om meer slachtoffers te treffen. Ten eerste door het anonieme karakter ervan. Ten tweede door het tijdstip. Het pesten kan zich nu ook voltrekken na de schooluren, men is nu niet langer een 'nine to five'-slachtoffer maar '24/24'- slachtoffer. En ten derde is door het ontbreken van de sociale

---

⁴⁰³ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 97+100-111.

⁴⁰⁴ K. WILLIAMS, en N. GUERRA, "Prevalence and predictors of internet bullying", *The Journal of Adolescent Health : Official Publication of the Society for Adolescent Medicine*, 2007, s18.

controle de online variant ook gemakkelijker uit te voeren.⁴⁰⁵ In tegenstelling tot deze argumenten, zijn de ontsnappingsmogelijkheden bij cyberpesten toch enigszins talrijker dan bij het klassiek pesten. Bij klassiek pesten kan men niet zomaar de pester ‘blokkeren’ of de zendermogelijkheden (gsm of computer) afsluiten.⁴⁰⁶

Ondanks de reeds vastgestelde significante verschillen bij zowel het klassieke slachtoffer- en daderschap tussen allochtonen en autochtonen, wordt geen verschil tussen beide groepen gevonden betreffende slachtofferschap bij cyberpesten. Geen van beide groepen wordt meer slachtoffer dan de andere. Wel worden tussen beide groepen significante verschillen vastgesteld in enerzijds het vierde en vijfde middelbaar en anderzijds in een ASO-opleiding. Wat opvalt is dat in beide gevallen steeds meer allochtonen aangeven slachtoffer te worden van cyberpestgedrag. Dit specifieke verschil in het vierde en vijfde middelbaar zou mogelijkverwijs verklaard kunnen worden doordat de piek van internetgebruik bij autochtonen normaliter op vijftien jaar ligt. Deze piek bij allochtonen zou iets later kunnen liggen waardoor ze in het vierde en vijfde middelbaar meer internet gebruiken en dus ook meer risico lopen op slachtofferschap.⁴⁰⁷ Bovendien constateren we – net zoals bij het klassiek pesten – dat wanneer het aantal buitenlanders in de klas (1 tot 3 leerlingen) of in de school (10 % – 20%) gering is, dat dan meer allochtonen slachtoffer worden van cyberpestgedrag in vergelijking met autochtonen (*bevestiging H30 en H33*).⁴⁰⁸ Dit verschil tussen beide groepen vindt zijn grondslag in de ‘wij versus zij’-theorie (zie *supra* 7.1.1 (p.112) en 7.2.1 (p.116)). Desondanks worden bij het klassiek pesten meer autochtonen slachtoffer naarmate het aantal allochtonen in de klasgroep hoog is. Deze omkering van de slachtofferrol zien we niet terugkeren bij de slachtoffers van cyberpesten. Hier verschillen autochtonen niet van allochtonen qua cyberpestgedrag wanneer een mix van verschillende etnische achtergronden in de klasgroep en school aanwezig is (*bevestiging H31, H34 en verwerping H29, H32*). Deze bevindingen zijn naar analogie van de resultaten uit het onderzoek van STEFANEK ET AL.⁴⁰⁹

---

⁴⁰⁵ R. SLONJE en P.K. SMITH, “Cyberbullying: Another main type of bullying”, *Scandinavian Journal of Psychology*, 2008, 148.

⁴⁰⁶ K. BROWN, M. JACKSON en W. CASSIDY, “Cyber-Bullying: Developing Policy to Direct Responses that are Equitable and Effective in Addressing This Special Form of Bullying”, *Canadian Journal of Educational Administration and Policy*, 2006, 13.

⁴⁰⁷ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 122.

⁴⁰⁸ Toch is hier een nuancering noodzakelijk omdat 90 allochtonen aangeven van een klasgroep deel uit te maken met ‘geen (andere) allochtoon’ in. Aangezien dit cijfers enkel correct kan zijn wanneer 90 verschillende klasgroepen ondervraagd zijn met telkens slechts één allochtoon in, vermoeden we dat allochtonen een onderschatting hebben gemaakt in de raming van ‘het aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in hun klas’. Hierdoor ontstaat mogelijk een vertekend beeld.

⁴⁰⁹ E. STEFANEK, D. STROHMEIER, R. VAN DER SCHOOT en C. SPIEL, “Bullying and Victimization in Ethnically Diverse Schools” in M. MESSER, *Migrations*. Dordrecht, Springer, 2012, 81.

3.2 Discussie pestvormen slachtofferschap cyberpesten

Uit voorgaand onderzoek van VANDENBOSCH ET AL. bleek de pestvorm waar men het vaakst slachtoffer van werd ‘flaming’ te zijn, gevolgd door ‘masquarade’ en vervolgens ‘denigration of put-down’.⁴¹⁰ Ook in dit onderzoek zijn ‘iemand beledigen’ en ‘iemand bedreigen’ de meest voorkomende cyberpestvormen waarvan men slachtoffer wordt (*bevestiging H35*).⁴¹¹ Deze twee vormen, die samen onder de noemer van ‘flaming’ onder te brengen zijn, worden in ons onderzoek apart bevestigd. In tegenstelling tot de bevindingen uit het onderzoek van VANDENBOSCH ET AL. worden respondenten in ons onderzoek niet vaak slachtoffer van ‘masquarade’ (*verwerping H36*). Deze pestvorm bevindt zich zelfs bij de categorie van minst voorkomende pestvormen (o.a. schadelijk virus, haatwebsite en account hacken). De reden waarom zo weinig respondenten van deze pestvormen slachtoffer worden, is mogelijkkerwijs doordat voor deze pestvormen enerzijds toch een bepaalde kennis van het internet of computer vereist is en anderzijds het ook de nodige tijd en inspanning van de pester vraagt (bv. haatwebsite creëren).

Indien we het onderscheid maken tussen allochtone en autochtone cyberslachtoffers vinden we een significant verschil betreffende het oprichten van een haatwebsite. Meer allochtonen worden het onderwerp van een haatwebsite in vergelijking met autochtonen. Dit is mogelijk te verklaren doordat deze ‘hate groups’ ook betrekking kunnen hebben op een bepaalde groep (denk aan haatwebsites over moslims of verzetsgroepen op facebook tegen de komst van immigranten). De allochtone respondenten zullen dit dan ook eerder percipiëren als een haatwebsite.⁴¹² Bij de andere pestvormen worden geen significante verschillen tussen beide groepen gevonden. Overigens geven ook bij acht van de elf cyberpestvormen meer allochtonen aan slachtoffer te worden van deze pestvormen in vergelijking met autochtonen. Dit is opmerkelijk omdat tussen autochtonen en allochtonen geen verschil in slachtofferschap van cyberpesten wordt vastgesteld (zie *supra*: 7.3.1, p.118).

Een antwoord op ONDERZOEKSVRAAG 2.A.II luidt dat allochtonen op vrijwel dezelfde wijze slachtoffer worden als autochtonen. Ze worden immers maar van één pestvorm significant meer slachtoffer in vergelijking met autochtonen en laat nu net ‘het onderwerp uitmaken van een haatwebsite’ één van de minst voorkomende cyberpestvormen uit de lijst zijn.

---

⁴¹⁰ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 97+100-111.

⁴¹¹ Flaming bestaat uit iemand beledigen en iemand bedreigen. In ons onderzoek is dit apart bevestigd.

⁴¹² M. DUFFY, “Web of hate: A fantasy theme analysis of the rhetorical vision of hate groups online”, *The Journal of Communication Inquiry*, 2003, 292.

HOOFDSTUK 4: Discussie ouderschap cyberpesten

4.1 Discussie prevalentie ouderschap cyberpesten

Uit dit onderzoek vernemen we dat het afgelopen schooljaar 2,5% dader was van cyberpestgedrag en het merendeel (84,4%) zijn slachtoffer kende (*bevestiging H37 en H38*). Dit in tegenstelling tot de bevindingen uit het onderzoek van VANDENBOSCH ET AL. Daar gaf het dubbel van de respondenten aan dader te zijn van cyberpestgedrag (5%), waarbij amper de helft zijn slachtoffer kende.⁴¹³ Net zoals bij slachtofferschap, blijft ook bij ouderschap het klassiek pesten nog steeds de geliefkoosde pestvorm. We hadden het hierboven al eerder over de aantrekkelijkheid en de voordelen voor de pester om via het web te pesten (anonimiteit, tijdstip en het ontbreken van de sociale controle), toch zorgen deze zaken er tot op heden niet voor dat men het klassiek pesten inruilt voor de online variant.

Wat het verschil bij cyberpestgedrag tussen allochtonen en autochtonen betreft, zijn zowel bij het mannelijke geslacht als bij het vrouwelijke meer allochtone cyberpesters. Ook in een ASO-opleiding zijn er significant meer cyberpestende allochtonen. Daarnaast is een significant verschil tussen beide groepen vastgesteld in het vierde middelbaar. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat de piek van cyberpestgedrag, en tevens ook van het internetgebruik van jongeren, die we bij autochtonen vaststellen op 15-jarige leeftijd, zich later voordoet bij allochtonen. Hierdoor krijgen we specifiek in het vierde middelbaar meer allochtonen die als cyberpester fungeren.⁴¹⁴ Bovendien zijn, net als bij het ouderschap van klassiek pesten, meer allochtonen dan autochtonen dader van cyberpesten wanneer het aantal buitenlanders in de klas (tussen 1 en 3) of in de school (10% – 20%) laag is (*bevestiging H40 en H42*).⁴¹⁵ Naarmate het aantal allochtonen in de klasgroep of in de school stijgt, verdwijnt het verschil in cyberpestgedrag tussen beide groepen (*verwerping H39 en H41*). Dit is enerzijds een bevestiging van de resultaten in het onderzoek van STEFANEK ET AL, maar anderzijds kan hier identiek dezelfde reden als bij het ouderschap van klassiek pesten aangestipt worden.⁴¹⁶ Hier

---

⁴¹³ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 104+106+111.

⁴¹⁴ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 122.

⁴¹⁵ Toch is hier een nuancering noodzakelijk omdat 89 allochtonen aangeven van een klasgroep deel uit te maken met 'geen (andere) allochtoon' in. Aangezien dit cijfers enkel correct kan zijn wanneer 89 verschillende klasgroepen ondervraagd zijn met telkens slechts één allochtoon in, vermoeden we dat allochtonen een onderschatting hebben gemaakt in de raming van 'het aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in hun klas'. Hierdoor ontstaat mogelijk een vertekend beeld.

⁴¹⁶ **BEVESTIGING:** E. STEFANEK, D. STROHMEIER, R. VAN DER SCHOOT en C. SPIEL, "Bullying and Victimization in Ethnically Diverse Schools", in M. MESSER, *Migrations*. Dordrecht, Springer, 2012, 81.

pesten de allochtonen meer omdat ze een ‘wij versus zij’-gevoel ondervinden. Door te pesten proberen ze dominantie en aanzien te verwerven om zo de afstand tussen beide groepen te verkleinen.⁴¹⁷

4.2 Discussie pestvormen daderschap cyberpesten

Uit voorgaand onderzoek van VANDENBOSCH ET AL. bleek ‘masquarade’ de meest gebruikte cyberpestvorm bij pesters te zijn, gevolgd door ‘flaming’ en ‘bannen of muten’.⁴¹⁸ In ons uitgevoerd onderzoek blijkt ‘flaming’ de meest gehanteerde pestvorm bij pesters te zijn, gevolgd door ‘masquarade’, dat hier minder populair is dan in het onderzoek van VANDENBOSCH ET AL (*verwerping H43*). Hetzelfde wordt gevonden voor ‘bannen of muten’, dat blijkbaar ook minder gebruikt wordt door pesters dan verwacht.

Bij twaalf van de dertien cyberpestvormen geven procentueel meer allochtone pesters aan deze pestvorm uit te voeren in vergelijking met autochtone pesters. Enkel bij de pestvorm ‘online vernederingen en beledigingen’ is het percentage autochtonen groter dan dat van allochtonen. Deze bevindingen liggen immers in lijn met de reeds gevonden verschillen tussen beide groepen qua daderschap van cyberpesten in hoofdstuk 7.4.1. Ondanks dat de vastgestelde verschillen tussen allochtonen en autochtonen soms grote ordes aannemen (zie *supra*: TABEL 22: vals account (- 25%) en online bedreigingen (-31,8%)), worden er geen significante verschillen tussen beide groepen geconstateerd. Dit is mogelijk te wijten aan de kleine groep van autochtone cyberpesters (N=12 / 0,7% van gehele dataset). Hierdoor zou een vertekend beeld in de percentages kunnen ontstaan waardoor dit ervoor zorgt dat grote verschillen niet als significant aangeduid worden.

Bij een antwoord op ONDERZOEKSVRAAG 2.B.II wordt dan ook met de nodige voorzichtigheid geconcludeerd dat allochtone cyberpesters quasi dezelfde cyberpestvormen aanwenden om iemand te pesten in vergelijking met autochtone cyberpesters omdat geen significante verschillen vastgesteld worden. Toch moet dit antwoord genuanceerd worden door het gebrek aan een omvangrijke groep autochtone cyberpesters. Hierdoor zou overigens een vertekend beeld kunnen ontstaan.

---

⁴¹⁷ R. VEENSTRA, G. HUIJSING, J.K. DIJKSTRA en S. LINDENBERG, *Wie pest wie? Een netwerkbenadering van pesten, Justitiële verkenning*, 2008, 80.

⁴¹⁸ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 104+106+111.

HOOFDSTUK 5: Discussie beleving van pesten

5.1 Discussie beleving van klassiek pesten

Het overgrote merendeel van zowel de allochtonen als de autochtonen vindt elke pestvorm kwetsend. Terwijl in de wetenschappelijke literatuur wordt aangegeven dat meer jongeren indirect pestgedrag als kwetsend beschouwen, vinden we deze trend niet terug in ons eigen onderzoek.⁴¹⁹ Daarnaast wordt enkel een significant verschil vastgesteld tussen allochtonen en autochtonen bij de pestvorm ‘negeren en uitsluiten’. Hier geven meer autochtonen aan deze pestvorm als kwetsend te ervaren in vergelijking met allochtonen. Toch bedraagt het verschil amper 3,1%. Bij de andere pestvormen vinden we geen verschil tussen beide groepen.

5.1.1 Discussie beleving van slachtoffers betreffende klassiek pesten

Wanneer een onderscheid gemaakt wordt tussen slachtoffers van klassiek pesten en niet-slachtoffers blijkt de beleving van de slachtoffers bij geen enkele pestvorm significant te verschillen van die van de niet-slachtoffers (*verwerping H44 en H47*). Daarnaast blijft het hierboven vastgestelde verschil (zie *supra*: 7.5.1, p.123) tussen allochtonen en autochtonen betreffende het ‘negeren en uitsluiten’ enkel bestaan bij de groep van niet-slachtoffers. Dat wil zeggen dat bij de slachtoffers van klassiek pestgedrag geen verschil is bij de beleving van dit pestgedrag tussen allochtonen en autochtonen. Dit gegeven impliceert bijgevolg ook een antwoord op ONDERZOEKSVRAAG 1.A.III. Allochtone slachtoffers ervaren klassiek pesten aldus op identieke wijze als autochtone slachtoffers.

5.1.2 Discussie beleving van daders betreffende klassiek pesten

Wat niet wordt vastgesteld bij de slachtoffers van klassiek pesten, wordt wel gevonden bij de daders. Daar geven beduidend meer daders van klassiek pesten aan de opgesomde pestvormen grappig te vinden in vergelijking met niet-pesters (*bevestiging H48*). Dit verschil wordt voor elke pestvorm gevonden. Wanneer we deze twee groepen verder onderverdelen in allochtonen en autochtonen, worden er immers geen significante verschillen vastgesteld tussen beide groepen. Zelfs het vastgestelde verschil (zie *supra*: 7.5.1, p.123) bij de pestvorm ‘negeren en opsluiten’, wanneer geen onderscheid gemaakt werd tussen daders en niet-daders, blijkt verdwenen te zijn. Het antwoord op ONDERZOEKSVRAAG 1.B.III luidt bijgevolg dan ook dat allochtone daders pestgedrag niet anders beleven dan autochtone daders.

---

⁴¹⁹ M. VAN DER WAL, C. DE WIT en R. HIRASING, “Psychosocial health among young victims and offenders of direct and indirect bullying”, *Pediatrics*, 2003, 1315.

5.2 Discussie beleving van cyberpesten

Net zoals bij het klassiek pesten ervaart het overgrote merendeel van de respondenten elke cyberpestvorm als kwetsend. Uit onderzoek blijkt dat cyberpestvormen met een publieke of openbare component als erger beleefd worden.⁴²⁰ Deze bevinding wordt bevestigd in dit onderzoek (*bevestiging H45*). Bij de cyberpestvormen ‘outing’ (98%), ‘denigration of put-down’ (97,5%) en ‘haatwebsites’ (97,1%) geven immers de meeste jongeren aan dat deze kwetsend zijn. Wanneer we het onderscheid maken tussen allochtonen en autochtonen geven ook significant meer autochtonen aan de pestvormen ‘account hacken’, ‘flaming’, ‘bannen of muten’ en ‘outing’ als kwetsend te beschouwen in vergelijking met allochtonen. Daarnaast stelt ander onderzoek dat ‘masquarade’ eerder grappig dan kwetsend wordt ervaren door de jongeren.⁴²¹ In ons onderzoek blijkt dit zeker niet het geval, meer dan 85% vindt dit tenslotte kwetsend (*verwerping H46*).

5.2.1 Discussie beleving van slachtoffers betreffende cyberpesten

Wanneer een onderscheid gemaakt wordt tussen slachtoffers van cyberpesten en niet-slachtoffers blijken enkel significant meer slachtoffers de pestvorm ‘outing’ als kwetsend te ervaren (*verwerping H49*). Indien we deze twee groepen verder onderverdelen in autochtonen en allochtonen constateren we enkel significante verschillen bij de groep van niet-slachtoffers. Het percentage allochtone niet-slachtoffers dat de pestvormen ‘account hacken’, ‘bannen of muten’ en ‘outing’ grappig vindt, ligt hoger dan dat van allochtone niet-slachtoffers. Deze bevindingen impliceren dat tussen allochtone en autochtone cyberpests-lachtoffers geen significante verschillen worden gevonden betreffende de beleving van cyberpesten. Hierbij is dit ook een duidelijk antwoord op ONDERZOEKSVRAAG 2.A.III.

5.2.2 Discussie beleving van daders betreffende cyberpesten

Overeenkomstig de bevindingen bij de daders van klassiek pesten, constateren we hier ook dat bij elke opgesomde pestvorm significant meer cyberpesters aangeven dit grappig te vinden in vergelijking met niet-pesters (*bevestiging H50*). Dit bevestigt het reeds uitgevoerde onderzoek van VANDENBOSCH ET AL.⁴²² Wanneer daarna een differentiatie tussen allochtone en allochtone cyberpesters en niet-pesters gemaakt wordt, constateren we dezelfde verschillen in beleving als bij de cyberpests-lachtoffers. Ook hier worden enkel significante verschillen

---

⁴²⁰ W. D’HAESE, “Cyberpesten bij jongeren in drie Vlaams-Brabantse scholen”, *Welwijs*, 2010, 18.

⁴²¹ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 111-112.

⁴²² H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 112.

gevonden bij de groep van niet-pesters. Hierdoor kunnen we ONDERZOEKSVRAAG 2.B.III beantwoorden door te stellen dat allochtone en autochtone cyberpesters niet verschillen qua beleving van cyberpesten. Hun beleving is dus nagenoeg gelijklopend.

HOOFDSTUK 6: Discussie perceptie van pesten

Uit de wetenschappelijke literatuur verwachten we dat cyberpesten als erger wordt aanzien in vergelijking met klassiek pesten. Enerzijds doordat de gevolgen van cyberpesten door sommige onderzoekers als ernstiger worden beschouwd.⁴²³ Anderzijds door de specifieke componenten van het cyberpesten: het anonieme karakter, het tijdstip, de verminderde sociale controle en de publieke vernedering.⁴²⁴ Toch stellen we vast dat het merendeel van de respondenten beide pestvormen even ingrijpend beoordelen. Wanneer ze toch dienen te kiezen tussen één van beide pestvormen, kiezen ze voor het klassiek pesten als ‘ergste pestvorm’ (*verwerping H51*). Daarnaast verklaren de respondenten het even erg te vinden om ‘met’ of ‘zonder publiek’ gepest te worden. Wanneer ze toch een keuze tussen beide vormen dienen te maken, blijken ze het erger te vinden om met veel toeschouwers gepest te worden (*bevestiging H52*). Dit is opmerkelijk omdat bij cyberpesten toch meer ‘omstaanders’ aanwezig zijn, waardoor de publieke vernedering groter is.⁴²⁵ Mogelijkerwijze percipiëren ze ‘surfende jongeren’ niet als omstaanders. Het is denkbaar dat enkel de jongeren die het pestgedrag in ‘real-life’ zien voltrekken, aanzien worden als ‘echte omstaanders’. Bovendien is bij beide pestsituaties een verschil tussen allochtone en autochtone jongeren op te merken. Meer allochtonen geven aan zowel het klassiek pesten als het cyberpesten erger te vinden, terwijl autochtonen meer deze twee pestvormen als even erg beschouwen.

Verder is de groep van allochtonen die pesten toelaatbaar vindt wanneer het slachtoffer het enerzijds heeft verdiend of anderzijds een slecht karakter heeft significant groter. Hieruit wordt afgeleid dat het ‘morele justificatie-mechanisme’ en het ‘blaming the victim-mechanisme’ meer voorkomen bij allochtonen dan bij autochtonen. Bijgevolg zouden ook meer allochtonen overtuigd zijn van de ‘belief in a just world-theorie’. Daarnaast vinden significant meer autochtonen het normaal dat men iemand helpt die gepest wordt, waarbij ze ook meer dan allochtonen de mening zijn toegedaan dat wie niet helpt ook schuldig is aan het pesten. Dit is

---

⁴²³ M. WALRAVE, M. DEMOULIN, W. HEIRMAN en A. VAN DER PERRE., *Cyberpesten: Pesten in bits & bytes*. Brussel, Observatorium van de Rechten op het Internet, 2009, 46

⁴²⁴ R. SLONJE en P.K. SMITH, “Cyberbullying: Another main type of bullying”, *Scandinavian Journal of Psychology*, 2008, 148.

⁴²⁵ R.S. TOKUNAGA. "Following You Home from School: A Critical Review and Synthesis of Research on Cyberbullying Victimization." *Computers in Human Behaviour*, 2010, 279.

enigszins opmerkelijk omdat toch een grotere groep autochtonen niet helpt wanneer het slachtoffer geen ‘hechte vriend’ van hem of haar is. Hierdoor gaan autochtonen meer de ‘verantwoordelijkheid van de peestsituatie verspreiden’. Hieruit kunnen we besluiten dat allochtonen eerder de schuld van zich af proberen te schuiven, terwijl autochtonen hun schuld enigszins erkennen, maar toch proberen te verspreiden over zo veel mogelijk omstaanders. Dit besluit dienen we enigszins te nuanceren omdat bij de mechanismen het ‘verplaatsen van de verantwoordelijkheid’ en het ‘gunstig vergelijken’ geen verschillen tussen beide groepen worden vastgesteld. Terwijl al deze zaken wel werden vastgesteld in het onderzoek van BANDURA.⁴²⁶

Overigens blijkt uit een onderzoek van ELAMÉ en BOARETTO dat het merendeel van de jongeren de perceptie heeft dat allochtonen meer slachtoffer worden van pestgedrag. De perceptie ten aanzien van allochtone pesters werd hier niet nagegaan.⁴²⁷ In ons onderzoek zijn we deze zaken wel nagegaan. Zo blijkt ongeveer 40% het gevoel te hebben dat allochtonen meer kans maken om slachtoffer te worden van pestgedrag (*verwerping H53*). Dit is toch een verrassend laag percentage met de bevindingen die we reeds vaststelden in hoofdstuk 7.1.1, waarbij significant meer allochtonen slachtoffer worden van pestgedrag. Hetzelfde geldt voor de perceptie ten aanzien van allochtone pesters. Hier denkt bijna 30% dat allochtonen meer kans hebben om pester te zijn (*verwerping H54*). Dit is tevens ook een relatief laag cijfer, gezien de bevindingen uit hoofdstuk 7.2.1 waarbij significant meer allochtonen pestgedrag plegen. Ten slotte zijn de percepties tussen autochtonen en allochtonen ten opzichte van deze zaken niet verschillend.

6.1 Discussie perceptie van klassiek pesten

6.1.1 Discussie perceptie van slachtoffers betreffende klassiek pesten

Wanneer we het onderscheid maken tussen slachtoffers en niet-slachtoffers van klassiek pesten, blijkt dat meer slachtoffers het mechanisme van ‘morele justificatie’ en ‘blaming the victim’ toepassen ten opzichte van niet-slachtoffers. Zij vinden dus dat pesten toegelaten is wanneer het slachtoffer het heeft verdiend of een slecht karakter heeft. Dit is toch opmerkelijk omdat zij zelf pestgedrag ondervinden. Mogelijk zijn deze slachtoffers de mening toegedaan dat zijzelf het pestgedrag niet verdienen, terwijl anderen met een slecht karakter het eerder verdienen. Daarnaast wordt een significant verschil tussen autochtone en allochtone slachtoffers en niet-

---

⁴²⁶ A. BANDURA, “Moral disengagement in the perpetration of inhumanities”, *Personality and Social Psychology Review: An Official Journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc.*, 1999, 195-203.

⁴²⁷ E. ELAMÉ en A. BOARETTO, “Discriminatory bullying: Additional elements” in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 328+330-331.

slachtoffers vastgesteld bij de stelling over de ‘morele justificatie’. Hier blijken zowel bij de slachtoffers als bij de niet-slachtoffers meer allochtonen het eens te zijn met het toelaatbare gehalte van pesten wanneer het slachtoffer het heeft verdiend. De overige verschillen tussen beide groepen worden enkel bij de groep van de niet-slachtoffers geconstateerd en zijn trouwens dezelfde als in hoofdstuk 7.6. Het antwoord op ONDERZOEKSVRAAG 1.A.IV betreft dus dat enkel een significant verschil gevonden wordt tussen allochtone en autochtone slachtoffers bij het mechanisme van ‘morele justificatie’, waarbij allochtone slachtoffers dit meer toepassen dan autochtonen. Over de andere mechanismen verschillen autochtone en allochtone slachtoffers niet van denkbeeld.

6.1.2 Discussie perceptie van daders betreffende klassiek pesten

Pesters hanteren significant meer dan niet-pesters de mechanismen van ‘morele justificatie’, ‘gunstig vergelijken’, ‘verplaatsen van de verantwoordelijkheid’ en ‘blaming the victim’ (*bevestiging H55, H56, H58, H59 en verwerping H57*). Daarnaast zijn ze ook minder bereid om een pestslachtoffer te helpen. Deze bevinding bevestigt de resultaten uit het onderzoek van BANDURA.⁴²⁸ Daarnaast worden geen verschillen vastgesteld tussen autochtone en allochtone pesters. Enkel bij de categorie van niet-pesters vertonen deze twee groepen significante verschillen (dezelfde als in hoofdstuk 7.6). Dit impliceert ook een antwoord op ONDERZOEKSVRAAG 1.B.IV. Allochtone daders percipiëren pesten op dezelfde wijze als autochtone pesters dit doen.

6.2 Discussie perceptie van cyberpesten

6.2.1 Discussie perceptie van slachtoffers betreffende cyberpesten

Cyberslachtoffers percipiëren ‘pesten’ op dezelfde wijze als niet-slachtoffers. Tussen deze twee groepen wordt geen significant verschil gevonden. Wanneer verder het onderscheid gemaakt wordt tussen autochtone en allochtone cyberslachtoffers en niet-slachtoffers, worden enkel bij de groep van niet-slachtoffers verschillen vastgesteld tussen de twee etnische groepen. Deze zijn dezelfde als de vastgestelde verschillen in hoofdstuk 7.6. De reden hiervoor is hoogstwaarschijnlijk dat de groep ‘cyberpests-lachtoffer’ (N = 89) beduidend klein is waardoor de groep ‘niet-slachtoffers’ overeenkomt met de gehele groep respondenten (N = 1808). We concluderen dan ook dat tussen allochtone en autochtone cyberslachtoffers geen verschillen zijn betreffende de perceptie van pesten (ONDERZOEKSVRAAG 2.A.IV).

---

⁴²⁸ A. BANDURA, “Moral disengagement in the perpetration of inhumanities”, *Personality and Social Psychology Review : An Official Journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc*, 1999, 195.

6.2.2 Discussie perceptie van daders betreffende cyberpesten

De reeds gevonden verschillen tussen pesters en niet-pesters uit het onderzoek van BANDURA, worden ook hier bevestigd voor cyberpesten.⁴²⁹ Cyberpesters gebruiken meer de mechanismen ‘morele justificatie’, ‘verspreiden en verplaatsen van de verantwoordelijkheid’ en ‘blaming the victim’ (bevestiging H60, H62, H63, H64 en verwerping H61). Daarnaast zijn ze ook minder geneigd om een slachtoffer te helpen wanneer deze gepest wordt. Wanneer we verder het onderscheid maken tussen autochtone en allochtone cyberpesters en niet-pesters, worden net als bij de klassieke pesters enkel verschillen tussen de twee etnische groepen vastgesteld bij de categorie van niet-slachtoffers. Deze zijn dezelfde als de vastgestelde verschillen in hoofdstuk 7.6. De vermoedelijke reden hiervoor is dat de groep ‘cyberpesters’ (N = 38) aanzienlijk klein is waardoor de groep ‘niet-pesters’ bijna identiek dezelfde is als de gehele groep respondenten (N = 1808). Om te antwoorden op ONDERZOEKSVRAAG 2.B.IV stellen we dat allochtone pesters enigszins een gelijklopende perceptie hebben ten aanzien van pestgedrag in vergelijking met autochtone pesters.

HOOFDSTUK 7: Discussie omstanders van pestgedrag

7.1 Discussie prevalentie van omstanders

Uit voorgaand onderzoek van VANDENBOSCH ET AL. blijkt dat 66% de laatste drie maanden getuige was van een klassieke pestsituatie, terwijl in ander onderzoek van KERSTENS en VEENSTRA het percentage ‘getuige van cyberpesten’ amper 28% is.⁴³⁰ In ons onderzoek is geen onderscheid gemaakt tussen klassiek of cyberpesten, maar de prevalentie van getuige bevindt zich dicht tegen die van het klassiek pesten met 57,3%.

Wanneer we een differentiatie maken tussen allochtone en autochtone omstanders, blijkt dat er een significant verschil op te merken valt waarbij meer allochtonen getuige zijn van pestsituaties dan autochtonen. Zowel mannelijke als vrouwelijke allochtonen worden meer getuige van pestgedrag in vergelijking met hun autochtone gelijke van hetzelfde geslacht. Deze verschillen zouden mogelijk verklaard kunnen worden doordat allochtonen voornamelijk optrekken met andere allochtonen.⁴³¹ Bijgevolg blijkt uit ons onderzoek dat allochtone jongeren

---

⁴²⁹ A. BANDURA, “Moral disengagement in the perpetration of inhumanities”, *Personality and Social Psychology Review : An Official Journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc*, 1999, 203.

⁴³⁰ J. KERSTENS en S. VEENSTRA, “Cyberpesten vanuit een criminologisch perspectief”, *Tijdschrift voor Criminologie*, 2013, 384 ; H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 94+96.

⁴³¹ Zie BIJLAGE 15: Deze bevinding werd niet beschreven in de resultaten, maar wel bevestigd in de vragenlijst. Uit deze gegevens blijkt dat er een significant verschil wordt vastgesteld tussen autochtonen en allochtonen

meer pesten en gepest worden. Dat maakt dat allochtonen mogelijkwijs meer peestsituaties aanschouwen van hun allochtone vrienden dan autochtonen. Hierdoor zou het significante verschil tussen beide groepen in een ASO-opleiding eveneens kunnen verklaard worden. Uit voorgaande bevindingen (zie *supra*) blijkt dat zowel bij klassiek pesten als bij cyberpesten meer allochtonen in ASO-opleidingen pestgedrag plegen en ondervinden, wat maakt dat hun vrienden meer getuige worden van pestgedrag. Wanneer we zowel de hypothese volgen dat men voornamelijk optrekt met vrienden van eigen afkomst als de hypothese dat de piek van pestgedrag van allochtonen op latere leeftijd ligt (hoofdstuk 7.3.1), kunnen we het verschil tussen allochtone en autochtone getuigen in het 3de middelbaar mogelijk verklaren. Wanneer een afname van pestgedrag bij autochtonen wordt vastgesteld na 14-jarige leeftijd, kan deze mogelijk bij allochtonen één of twee jaar later liggen. Hierdoor ontstaat in het 3de middelbaar een significant verschil waarbij allochtonen meer getuige worden van peestsituaties.⁴³² Verder vinden we echter geen verklaring voor de verschillen die worden vastgesteld in de BSO-opleiding waar meer autochtonen getuige worden en in het 1ste middelbaar waar meer allochtonen getuige worden.

Overigens worden ook meer allochtonen getuige van pestgedrag wanneer het aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in de klas laag is (1 tot 3 leerlingen). Wanneer dit aantal toeneemt, verdwijnen de verschillen. Hetzelfde wordt vastgesteld wanneer het aantal leerlingen van buitenlandse afkomst op de school laag is (0-10% en 20-30%). Bij dit lage percentage worden meer allochtonen dan autochtonen getuige van peestsituaties. Dit wordt mogelijk verklaard door de hierboven geponeerde hypothese waarbij allochtonen meer optrekken met andere allochtonen en deze meer pesten en gepest worden wanneer het aantal buitenlandse leerlingen in de klas of school laag is. Doordat hun vrienden meer pesten en gepest worden, zijn ze bijgevolg meer getuige. Wanneer dit percentage buitenlandse leerlingen toeneemt, worden immers meer autochtonen getuige van peestsituaties. Dit zou door dezelfde hypothese kunnen verklaard worden.

---

aangaande het aantal hechte vrienden van buitenlandse afkomst. Hieruit blijkt dat allochtonen meer allochtone vrienden hebben en autochtonen meer optrekken met autochtone vrienden.

⁴³² A. PELLEGRINI en J. LONG, "A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary school through secondary school", *British Journal Of Developmental Psychology*, 2002, 260+276.

7.2 Discussie soorten pestvormen omstaanders

7.2.1 Discussie soorten klassieke pestvormen omstaanders

De meest voorkomende klassieke pestvorm waar men als omstaander getuige van is, blijkt ‘iemand beledigen’ te zijn, gevolgd door ‘iemand negeren of uitsluiten’. Dit strookt niet met eerdere bevindingen uit de wetenschappelijke literatuur (*verwerping H65*).⁴³³ Bovendien geven bij zeven van de tien klassieke pestvormen meer allochtonen aan getuige te zijn van pestsituaties in vergelijking met autochtonen. Van deze zeven pestvormen blijken vijf ervan een significant verschil tussen beide groepen te bevatten. Het betreft hier de fysieke pestvormen (schoppen, slaan en spuwen), de indirecte pestvormen (geheim onthullen en gerucht verspreiden) en ‘iemand bedreigen’. Dat allochtonen aangeven hier meer getuige van te zijn, is enigszins opmerkelijk omdat noch allochtonen, noch autochtonen significant meer slachtoffer of dader zijn van deze pestvormen (zie *supra*). Waarom allochtonen nu precies meer getuige zijn van deze pestvormen, kunnen we dan ook niet verklaren.

Wanneer we dienen te antwoorden op ONDERZOEKSVRAAG 3.B.I concluderen we dat allochtone omstaanders toch meer getuige zijn van bepaalde pestvormen, zowel bij fysieke en indirecte pestvormen als bij iemand bedreigen. Hierdoor besluiten we dat er daadwerkelijk verschillen zijn tussen beide groepen betreffende het getuige zijn van klassieke pestvormen.

7.2.2 Discussie soorten cyberpestvormen omstaanders

Bij elf van de dertien cyberpestvormen geven meer allochtonen aan getuige te zijn van deze pestvormen in vergelijking met autochtonen. Van deze elf pestvormen zijn er slechts bij vier pestvormen significante verschillen te vinden. Het significant verschil bij de pestvorm ‘haatwebsite’ was te verwachten, hierboven in hoofdstuk 7.4.2 werd reeds geconstateerd dat allochtonen meer dan autochtonen slachtoffer worden van dergelijke ‘haatwebsites’. Aangezien uitgegaan wordt van de hypothese waar allochtonen voornamelijk met allochtonen optrekken, lijkt dit dan ook een plausibele verklaring voor de grotere groep allochtone omstaanders. Bij de andere gevonden significante verschillen (‘outing’, ‘identity fluidity’ en ‘vals account’) hebben we hiervoor geen verklaring omdat zowel bij de slachtoffers als bij de daders geen significant verschil wordt gevonden voor deze pestvormen in hoofdstuk 7.4.2. Een antwoord op de ONDERZOEKSVRAAG 3.B.II luidt dan ook dat allochtone omstaanders wel degelijk verschillen van autochtone omstaanders. Specifiek op het vlak van ‘outing’, ‘identity fluidity’, ‘vals

---

⁴³³ H. VANDENBOSCH, K. VAN CLEEMPUT, D. MORTELMANS en M. WALRAVE, *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, 2006, 94+96.

account' en 'hate groups', worden meer allochtonen getuige van deze pestvormen dan autochtonen.

DEEL 8: Conclusie en aanbevelingen

In dit onderzoek dienen we een antwoord te formuleren op de vraag: “*Wat zijn de verschillen tussen allochtone en autochtone jongeren inzake slachtofferschap en daderschap bij zowel klassiek pesten als cyberpesten?*”.⁴³⁴ Als eerste worden de verschillen tussen autochtonen en allochtonen bij het **klassieke pestgedrag** samengevat. Wat de *prevalentie* betreft, worden allochtonen zowel meer slachtoffer als dader van klassiek pestgedrag in vergelijking met autochtonen. De mogelijke verklaring hiervoor is dat allochtonen gepercipieerd worden als ‘anders’ waardoor mogelijk een kloof tussen ‘wij’ en ‘zij’ ontstaat. Allochtone daders willen deze ingebeelde kloof dan ook overbruggen door met hun pestgedrag ‘aanzien en dominantie’ te verwerven. De grotere hoeveelheid slachtoffers bij de allochtonen daarentegen is dan weer te verklaren doordat ze enerzijds mogelijk wordt gepest door ‘dominantie zoekende’ allochtonen en anderzijds doordat ze door hun eigenschappen van ‘anders zijn’ meer als ‘makkelijk doelwit’ aanzien worden. Dit onderzoek bevestigt deze theorie door vast te stellen dat in een klas of school met een gering aantal allochtone leerlingen de kloof tussen ‘wij’ versus ‘zij’ (*lees*: ‘meerderheid versus minderheid’) groot blijkt te zijn en er hierdoor meer allochtonen pesten en gepest worden. Wanneer het aantal allochtone leerlingen in de klas stijgt, worden dan weer meer autochtonen slachtoffer van klassiek pestgedrag, terwijl we de ‘omkering van de slachtoffer/pestrol’ niet vaststellen bij klassieke pesters. Naast deze zaken worden ook meer allochtonen binnen het mannelijke geslacht slachtoffers van klassiek pestgedrag. De eerder beschamende houding van mannelijke autochtonen en de daar tegenoverstaande veerkrachtige houding van mannelijke allochtonen hebben hier allicht iets mee te maken. Daarentegen zijn bij de daders van klassiek pestgedrag niet alleen mannelijke allochtonen meer pester, maar ook vrouwelijke allochtonen zijn in de meerderheid in vergelijking met de autochtonen. Uitgaande van de ‘wij versus zij’-theorie is dit een vanzelfsprekend verschil omdat de allochtonen in beide geslachten doelbewust de gepercipieerde kloof tussen hun en autochtonen willen verkleinen door aan te geven in de vragenlijst dat ze pesten. Ze denken dan ook dat hun pestgedrag aanzien en dominantie veroorzaakt. Overigens wordt ook geconstateerd dat allochtonen in een ASO-opleiding zowel meer slachtoffer als dader worden van klassiek pestgedrag. Daarnaast is het aantal allochtone slachtoffers ook telkens groter dan dat van de autochtonen in het 4de, 5de en 6de middelbaar. Terwijl het aantal allochtone pesters dan weer groter is in het 1ste, 3de en 4^{de}

---

⁴³⁴ Wanneer in dit deel gesproken wordt over een ‘verschil tussen allochtonen en autochtonen’ bedoelen we significante verschillen.

middelbaar. Om na te gaan waarom net hier meer allochtonen hetzij dader, hetzij slachtoffer worden, is bijkomend onderzoek sterk aan te raden.

Wat de *klassieke pestvormen* betreffen, worden allochtone slachtoffers bij negen van de tien pestvormen op identieke wijze gepest als autochtonen. Enkel bij de pestvorm 'iemand negeren en uitsluiten' geven meer autochtonen aan slachtoffer te worden. Dit is eerder vreemd omdat toch beduidend meer allochtonen slachtoffer worden van klassiek pestgedrag in vergelijking met autochtonen. Daarnaast worden bij de daders van klassiek pestgedrag geen verschillen tussen beide groepen geconstateerd, waardoor gesteld wordt dat beide groepen dezelfde pestvormen aanwenden om hun slachtoffer te pesten. We concluderen dan ook dat autochtonen en allochtonen enerzijds quasi van dezelfde pestvormen slachtoffer worden en anderzijds met dezelfde pestvormen hun slachtoffer pesten.

Bij de *beleving van klassiek pestgedrag* wordt vastgesteld dat bij negen van de tien pestvormen evenveel allochtonen en autochtonen de pestvorm als kwetsend beschouwen. Uitsluitend bij de pestvorm 'iemand negeren en uitsluiten' geven meer autochtonen aan dit kwetsend te beleven in vergelijking met allochtonen. Wanneer we meer specifiek kijken naar verschillen tussen beide groepen in de categorie van de slachtoffers, worden immers geen verschillen tussen autochtonen en allochtonen gevonden. Louter het vastgestelde verschil bij de pestvorm 'iemand negeren en uitsluiten' blijft bestaan, maar dan wel bij de categorie van 'niet-slachtoffer'. Ook bij de categorie 'daders van klassiek pestgedrag' wordt geen verschil tussen allochtonen en autochtonen vastgesteld, zelfs niet bij de categorie van 'niet-daders'. Overigens valt wel op dat bij elke pestvorm meer daders in vergelijking met niet-daders de klassieke pestvorm als grappig beleven. We besluiten dan ook dat de klassieke pestvormen bij allochtone slachtoffers op overeenkomstige wijze worden beleefd als bij de autochtone slachtoffers. Daarbovenop wordt hetzelfde bewezen voor de allochtone daders, die klassieke pestvormen op dezelfde manier beleven als autochtone daders.

Aangaande de *perceptie van pesten* constateren we bij klassiek pesten dat meer slachtoffers het 'morele justificatie'-mechanisme toepassen en het mechanisme van 'blaming the victim' hanteren in vergelijking met niet-slachtoffers. Dit wil zeggen dat ze pesten toelaatbaar vinden wanneer het slachtoffer het ofwel heeft verdiend ofwel een slecht karakter heeft. Wanneer dan specifiek bij de categorie van slachtoffers gekeken wordt naar verschillen tussen allochtonen en autochtonen, geven meer allochtonen aan akkoord te zijn met het toelaatbare gehalte van pesten wanneer het slachtoffer het heeft verdiend (morele justificatie). Dit is mogelijk omdat

allochtonen hun slachtofferschap van klassiek pesten aanzien als ‘niet verdiend’. Men kan bijvoorbeeld de mening toegedaan zijn dat anderen ‘het slachtofferschap’ meer verdienen dan de gepeste persoon. Bij de categorie van niet-slachtoffers daarentegen constateren we bovendien dat meer allochtonen de mechanismen ‘morele justificatie’ en ‘blaming the victim’ hanteren, terwijl meer autochtonen ‘hun verantwoordelijkheid verspreiden’ onder de niet-ingrijpende omstanders. Daarnaast gaan ook meer autochtone niet-slachtoffers akkoord met de stelling dat een gepest persoon geholpen dient te worden. Wat de daders van klassiek pestgedrag betreft, bekijken ze pestgedrag meer dan niet-daders vanuit de mechanismen van ‘morele justificatie’, ‘gunstig vergelijken’, ‘verplaatsen van de verantwoordelijkheid’ en ‘blaming the victim’. Bij de categorie van daders wordt immers geen verschil tussen allochtonen en autochtonen vastgesteld. In tegenstelling tot de categorie van niet-daders, waarbij we wel enkele verschillen tussen allochtonen en autochtonen vinden. Zo hanteren allochtonen in deze groep meer de mechanismen ‘morele justificatie’ en ‘blaming the victim’, terwijl autochtonen meer ‘hun verantwoordelijkheid verspreiden’ onder de omstanders. We concluderen dat bij de slachtoffers enkel een verschil wordt waargenomen tussen allochtonen en autochtonen bij het mechanisme van de ‘morele justificatie’. Bij de daders stelden we geen enkel verschil vast tussen beide groepen. Daarnaast constateren we toch enkele verschillen tussen allochtonen en autochtonen bij de groep van niet-slachtoffers en niet-daders. Hierdoor besluiten we dat de perceptie van allochtonen en autochtonen toch verschillend zijn van elkaar.

Ook bij het **cyberpestgedrag** worden de verschillen tussen autochtonen en allochtonen samengevat. Betreffende de *prevalentie* van cyberslachtofferschap worden allochtonen niet meer of minder gepest dan autochtonen. We stellen echter wel een verschil tussen beide groepen vast wanneer het aantal allochtonen in de klas of school schaars is. Wanneer dit het geval is, worden meer allochtonen slachtoffer van cyberpestgedrag. Ook hier heeft de ‘wij versus zij’-theorie een mogelijke verklaringskracht. Verder worden specifiek in het vierde en vijfde middelbaar meer allochtonen slachtoffer van cyberpestgedrag. Dit is mogelijk te verklaren doordat het hoogtepunt van het cyberpestgedrag en het internetgebruik van autochtonen een hoogtepunt bereikt op de leeftijd van vijftien jaar. Het is echter denkbaar dat deze piek bij allochtonen later valt. Hierdoor bestaat specifiek in het vierde en vijfde middelbaar een groot verschil omdat het cyberpestgedrag van autochtonen daalt terwijl dat van allochtonen nog steeds stijgt. Ondanks dat bij de cyberslachtoffers geen verschil tussen beide groepen wordt vastgesteld, vinden we daarentegen wel dat allochtonen meer cyberpesten dan autochtonen. Ook bij cyberpestgedrag nemen allochtonen meer de rol van cyberpester op zich indien het

aantal buitenlanders in de klas of school laag is. Net zoals hierboven reeds weergegeven, biedt de ‘wij versus zij’-theorie een mogelijke verklaring voor deze vastgestelde verschillen. Naast deze zaken doen ook meer allochtonen aan cyberpesten binnen het mannelijke en het vrouwelijk geslacht. Vermoedelijk heeft de eerder trotse peststatus bij allochtonen hier iets mee te maken. Ze gebruiken pesten namelijk om de gepercipieerde kloof tussen ‘minderheid en meerderheid’ te reduceren. Door middel van dit cyberpestgedrag denken ze dominantie en aanzien te verwerven. Bovendien wordt – net zoals bij de slachtoffers van cyberpestgedrag – waargenomen dat meer allochtonen overgaan tot cyberpesten, specifiek in het vierde middelbaar. De theorie waarbij het hoogtepunt van cyberpestgedrag en internetgebruik bij allochtonen op een latere leeftijd ligt, geeft dan ook wat duiding bij dit vastgestelde verschil. Overigens worden allochtonen zowel meer slachtoffer als meer dader in een ASO-opleiding. Om na te gaan waarom net hier meer allochtonen hetzij slachtoffers, hetzij daders worden, is aanvullend onderzoek aanbevolen.

Aangaande de *cyberpestvormen* worden allochtonen enkel bij één pestvorm meer slachtoffer. Het betreft hier de pestvorm ‘haatwebsites’. Dit verschil wordt verduidelijkt doordat allochtonen meer in aanraking komen met ‘verzetgroepen op facebook tegen de komst van allochtonen’ waardoor ze zich snel gevisieerd voelen en deze websites aanzien kunnen worden als ‘haatwebsite’. Bij de andere tien cyberpestvormen wordt immers geen verschil tussen beide groepen waargenomen. Daarentegen vinden we bij de daders geen verschillen qua gehanteerde cyberpestvormen tussen allochtonen en autochtonen. Hoewel het kleine aantal autochtone cyberpesters hier mogelijkwijs voor een vertekend beeld heeft gezorgd, besluiten we toch dat autochtonen en allochtonen quasi op dezelfde wijze slachtoffer van cyberpestgedrag worden en op identieke wijze hun slachtoffer cyberpesten.

Bij de *beleving van cyberpestvormen* stellen we zowel bij slachtoffers als daders geen enkel verschil vast tussen allochtonen en autochtonen. De verschillen die men toch constateert, bevinden zich in de categorie van niet-slachtoffers en niet-pesters. Daar vinden we dat meer allochtonen zowel in de groep van niet-slachtoffers als in de groep van niet-daders de pestvormen ‘bannen of muten’, ‘outing’ en ‘een account hacken’ als grappig beleven. Niettegenstaande deze groep van ‘niet-slachtoffers’ en ‘niet-daders’ vrijwel dezelfde groep betreft door het schaarse aantal ‘cyberpesters en - slachtoffers’, concluderen we toch dat zowel allochtone slachtoffers als daders cyberpesten op gelijkkluidende wijze ervaren als autochtone slachtoffers en daders.

Betreffende *de perceptie van pesten* worden bij slachtoffers of daders van cyberpesten geen verschillen tussen allochtonen en autochtonen gevonden. Daarentegen constateren we wel verschillen bij de groepen ‘niet-slachtoffers’ en ‘niet-daders’. Allochtone niet-slachtoffers en niet-daders hanteren meer dan autochtonen het mechanisme van ‘morele justificatie’ en ‘blaming the victim’. Dit terwijl bij deze twee groepen meer autochtonen hun ‘verantwoordelijkheid verspreiden’ over de omstaanders wanneer deze niet ingrijpen en ‘het slachtoffer sneller helpen’. Een kanttekening bij deze bevindingen is dat de groep niet-slachtoffers en niet-daders quasi uit dezelfde respondenten bestaat omwille van het geringe aantal cyberpesters en -slachtoffers. We concluderen dat allochtone slachtoffers en daders niet verschillen van autochtone slachtoffers en daders. Omdat we nochtans enkele verschillen tussen autochtonen en allochtonen vaststellen bij de groep van ‘niet-slachtoffers’ en ‘niet-daders’ besluiten we dat de perceptie van pesten bij allochtonen en autochtonen toch anders is.

Naast de vastgestelde verschillen bij slachtoffers en bij daders worden ook verschillen tussen autochtonen en allochtonen vastgesteld bij **omstaanders**. Betreffende *de prevalentie* worden meer allochtonen getuige van pestgedrag in vergelijking met autochtonen. Dit wordt vastgesteld bij het mannelijke en vrouwelijke geslacht, het 1ste en het 3de middelbaar, in een ASO-opleiding en wanneer het aantal buitenlanders in de klas of school laag is. Bij al deze specifieke groepen worden meer allochtonen getuige van pestgedrag in vergelijking met autochtonen. Deze oververtegenwoordiging van allochtone getuige in deze groepen vindt zijn verklaringskracht mogelijksterwijs in de aangegane vriendschapsrelaties. Uit dit onderzoek blijkt namelijk dat allochtonen voornamelijk vriendschapsrelaties aangaan met allochtonen en autochtonen met andere autochtonen. Daarnaast vinden we in dit onderzoek dat bij alle bovengenoemde groepen (ASO, 1ste en 3de middelbaar, mannelijk geslacht...) allochtonen ofwel meer slachtoffer ofwel meer dader van klassiek of cyberpestgedrag worden. Hierdoor lijkt het een plausibele hypothese dat allochtonen meer getuige zijn van pestgedrag of slachtofferschap van hun allochtone vrienden, omdat ze immers zien dat hun vrienden enerzijds meer gepest worden en anderzijds meer pestgedrag gebruiken. Op deze manier ontstaat onder de allochtone jongeren immers ‘een pestcultuur’. Ten slotte constateren we dat in een BSO-opleiding meer autochtonen getuige worden dan allochtonen. Een duiding voor dit vastgestelde verschil hebben we tot op heden niet. Om deze reden dient dan ook een diepgaander onderzoek naar deze zaken te worden uitgevoerd.

Aangaande *de pestvormen* waar omstaanders getuige van worden, zijn toch verschillen tussen autochtonen en allochtonen te constateren. Zo worden meer allochtonen getuige van fysiek

pestgedrag (schoppen, slaan en spuwen), indirect pestgedrag (geheim onthullen en gerucht verspreiden) en ‘iemand bedreigen’. Voor deze verschillen is moeilijk een verklaring te bedenken omdat noch allochtonen, noch autochtonen meer slachtoffer of dader zijn van deze pestvormen. Daarnaast blijken allochtonen ook meer getuige te worden van de cyberpestvormen ‘outing’, ‘identity fluidity’, ‘vals account’ en ‘haatwebsites’. Enkel bij ‘haatwebsites’ vinden we een aannemelijke verklaring. Aangezien meer allochtonen slachtoffer worden van haatwebsites lijkt het door de ‘vriendschapshypothese’ dat ook meer allochtonen hiervan getuige worden. Een verklaring voor een oververtegenwoordiging van allochtonen als getuige bij de andere cyberpestvormen is er echter niet en daarom is verklarend onderzoek noodzakelijk (mogelijkerwijze kwalitatief onderzoek).

Zodoende worden de volgende zaken aanbevolen:

- **(1) Doelgerichte sensibiliseringscampagne:** laat dit onderzoek een bron zijn voor anti-pestorganisaties om hun doelgerichte preventie vorm te geven. Reden: uit dit onderzoek blijkt namelijk dat allochtone jongeren enerzijds meer gepest worden en anderzijds meer pesten. Met de huidige ‘vluchtelingen crisis’ in het achterhoofd dienen anti-pestorganisaties aan dit gegeven toch extra aandacht te spenderen. Door enerzijds het thema bespreekbaar te maken en anderzijds een doelgerichte sensibilisering op te starten worden de jongeren immers bewust van de negatieve kanten van pesten.
- **(2) Doelgerichte informatiecampagne:** laat dit onderzoek een bron zijn om de kennis van onderwijzend personeel uit te breiden. Reden: uit voorgaand onderzoek blijkt namelijk dat leerkrachten vaak een ander beeld hebben dan jongeren over de beleving, de prevalentie en de perceptie van pesten. Vaak zijn de denkbeelden van leerkrachten over pestsituaties niet correct waardoor ze de jongeren helpen vanuit een verkeerd interpretatiekader. Laat dit onderzoek dan ook bijdragen om het ‘correcter denkbeeld’ onder de leerkrachten te verspreiden, zodat ze vanuit het juiste denkbeeld een pestsituatie kunnen aanpakken.
- **(3) Mentaliteitswijziging:** uit dit onderzoek resulteert dat de verschillen in klassiek en cyberpesten tussen autochtonen en allochtonen ontstaan doordat een ‘machtonevenwicht’ wordt gepercipieerd. Laat dit onderzoek dan ook een opstap zijn naar een mentaliteitswijziging bij zowel jongeren als volwassenen om deze allochtonen niet steeds te bekijken als ‘anders’ omwille van hun uiterlijk, taal, klederdracht of culturele gebruiken. Nu duidelijk is wat de gevolgen zijn van dit ‘wij’ vs. ‘zij’-gevoel, dient hier in de toekomst door verschillende actoren (media, beleid, onderwijs,...) extra aandacht aan gespendeerd te worden.

- **(4) *Uitbreiding kwantitatief onderzoek met kwalitatief onderzoek:*** aangezien naar de verschillen in pestgedrag tussen allochtonen en autochtonen nog reeds weinig onderzoek is verricht, lijkt het aan te raden hier extra op in te zetten in de nabije toekomst. De reeds vastgestelde verschillen in dit onderzoek zouden dan ook een opstap moeten bieden naar meer, uitgebreid en diepgaander onderzoek. In het bijzonder naar ‘waarom nu precies allochtonen als risicogroep uit dit onderzoek komen’. Het is dan ook belangrijk om in de toekomst eerder te focussen op de ‘waarom-vraag’, dan op de ‘hoeveel-vraag’. Om complementair te werk te gaan, dient naast dit kwantitatieve onderzoek ook het kwalitatieve onderzoek uitgebouwd te worden. Wederom met als doel de doelgerichte preventie in de toekomst zijn meest effectieve vorm te laten aannemen.
- **(5) *Onderzoek bij de groep van niet-slachtoffers en niet-daders:*** niettegenstaande dit onderzoek weinig verschillen tussen allochtonen en autochtonen vond qua gehanteerde pestvormen en de beleving ervan bij slachtoffers en daders, bleken toch bij de niet-slachtoffers en niet-daders duidelijke verschillen te bestaan tussen beide groepen. De – reeds kleine – groep die pestgedrag adoreert is namelijk groter bij allochtonen dan bij autochtonen. Om deze reden dienen de categorieën van niet-slachtoffers en niet-daders dan ook grondig geanalyseerd te worden, zodat hiervan een duidelijk en uitgebreid beeld ontstaat.
- **(6) *Onderzoek bij omstaanders:*** omwille van het groot aantal getuigen van pestgedrag, lijkt het toekomstig pest-perspectief niet rooskleurig te zijn, in het bijzonder voor de allochtonen. Ook naar deze zaken dient zich een nauwgezet en omvangrijk onderzoek aan. Het zou immers kunnen dat – in lijn van de sociale leertheorie van BANDURA – deze omstaanders dit pestgedrag nabootsen en imiteren. Op deze manier breidt de pestcultuur onder de jongeren dan ook stelselmatig uit. Om dit een halt toe te roepen, is het volledig en gedetailleerd in kaart brengen van deze groep dan ook sterk aanbevolen.
- **(7) *Belgisch onderzoek naar etnisch pestgedrag:*** aangezien de grens tussen ‘pestgedrag bij allochtonen’ en ‘etnisch pestgedrag’ soms een dunne lijn vormt, dient ook dit etnisch pestgedrag grondig onderzocht te worden in België. In dit onderzoek zijn we namelijk niet nagegaan wat nu precies de drijfveren zijn van de jongeren om over te gaan tot pestgedrag. Hierdoor is het mogelijk dat allochtonen en autochtonen soms om etnische redenen slachtoffer worden van pestgedrag. Daarom dat in België verder en uitvoeriger onderzoek aan te raden is.

Hoe dan ook vandaag de dag de beleidsmakers, academici, preventiediensten en scholen nog een zware opdracht rest in de aanpak en preventie van pestgedrag, is bij het merendeel van deze mensen toch reeds de juiste mentaliteit aanwezig. Ten eerste is dit af te leiden doordat ‘pesten’ vandaag de dag als strafbaar misdrijf wordt aanzien, ten tweede doordat er enorm veel wetenschappelijk onderzoek wordt gewijd aan het thema ‘pesten’ en ten derde doordat preventiediensten en scholen elk jaar de handen in elkaar slaan om de ‘Week tegen Pesten’ op poten te zetten.

Ter afsluiting nog een inspirerende quote om de dag van vandaag naar pestgedrag te kijken.

“What if the kid you bullied at school, grew up, and turned out to be the only surgeon who could save your life?”

(LYNETTE MATHER - AMERIKAANS SCHRIJFSTER).

Bibliografie

- AGIRDAG, O., VAN HOUTTE, M. en VAN AVERMAET, P., “Effecten van segregatie: cognitieve en non-cognitieve uitkomsten en mechanismen” in O. AGIRDAG, W. NOUWEN, P. MAHIEU, P. VAN AVERMAET, A. VANDENBROUCKE en M. VAN HOUTTE (Eds.), *Segregatie in het basisonderwijs: geen zwart-wit verhaal*, Antwerpen/Apeldoorn, Garant, 2012, 68–96.
- ARSENEAULT, L., BOWES, L. en SHAKOOR, L., “Bullying victimization in youths and mental health problems: ‘Much ado about nothing’?”, *Psychological Medicine*, 2010, 717-729.
- ASENDORPF, J.B., “Beyond social withdrawal: Shyness, unsociability and peer avoidance”, *Human development*, 1990, 250-259.
- ATLAS, R. en PEPLER, D., “Observations of Bullying in the Classroom”, *The Journal of Educational Research*, 1998, 86-99.
- BANDURA, A., BARBARANELLI, C., CAPRARA, G., PASTORELLI, C. en R., GEEN, “Mechanisms of Moral Disengagement in the Exercise of Moral Agency”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1996, 364-374.
- BANDURA, A., “Moral disengagement in the perpetration of inhumanities”, *Personality and Social Psychology Review: An Official Journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc*, 1999, 193-209.
- BAUMAN, S. en DEL RIO, A., “Preservice Teachers' Responses to Bullying Scenarios: Comparing Physical, Verbal, and Relational Bullying”, *Journal of Educational Psychology*, 2006, 219-231.
- BIJLEVELD, C. C. J. H., *Methoden en Technieken van Onderzoek in de Criminologie*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2009, 357p.
- BJERELD, Y., DANEBACKEN, K. en PETZOLD, M., “Differences in prevalence of bullying victimization between native and immigrant children in the Nordic countries: A parent-reported serial cross-sectional study”, *Child: Care, Health and Development*, 2015, 593-599.
- BOKHORST, J., GOOSSENS, F.A., BOKHORST, C. L, DEKKER, P. A. en DE RUYTER, P.A., “ Sociaal teruggetrokken gedrag in de onderbouw: het longitudinale verband met sociometrische status en betrokkenheid bij pesten in de middenbouw”, *Pedagogiek*, 2002, 25-40.
- BOROWSKY, I.W., TALIAFERRO, L.A. en MCMORRIS, B.J., “Suicidal thinking and behavior among youth involved in verbal and social bullying: risk and protective factors”, *Journal of Adolescent Health*, 2013, S4–12.
- BOULTON, M., BUCCI, E. en HAWKER, D., “ Swedish and English secondary school pupils' attitudes towards, and conceptions of, bullying: Concurrent links with bully/victim involvement”, *Scandinavian Journal of Psychology*, 1999, 277-284.
- BROWN, K., JACKSON, M. en CASSIDY, W., “Cyber-Bullying: Developing Policy to Direct Responses that are Equitable and Effective in Addressing This Special Form of Bullying”, *Canadian Journal of Educational Administration and Policy*, 2006, 1-36.

- CARAVITA, S.C.S., SIJTSEMA, J.J., RAMBARAN, J.A. en GINI, G., “Peer influences on moral disengagement in late childhood and early adolescence”, *Journal of Youth and Adolescence*, 2014, 193-207.
- CARNEY, A.G. en MERRELL, K.W., “Bullying in schools: Perspectives on understanding and preventing an international problem”, *School psychological International* 2001, 364-382.
- COHEN, E.G., LOTAN, R. en CATANZARITE, L., “Treating status problems in the cooperative classroom” in S. SHARAN (Ed.), *Cooperative learning: Theory and research*, New York, Praeger Publishers, 1990, 203–229.
- DE BOECK, A., “Over zelfwaardering, slachtofferschap van (cyber)pesten, en de beschermende invloed van vrienden” in L. BRADT, S. PLEYSIER, J. PUT, J. SIONGERS en B. SPRUYT, *Jongeren in cijfers en letters: bevindingen uit de JOP-monitor 3*, Leuven: Acco, 2014, 111-135.
- DEBOUTTE, G., *Pesten en geweld op school: Handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid*. Brussel, Vlaams ministerie van onderwijs en vorming, 2008, 232p.
- DEBOUTTE, G., “Zie je me zitten?! Argumenten voor een verbindend antwoord op pestgedrag bij leerlingen” in J. DEKLERCK, (red.), *Een veelkleurig verhaal. Preventie en aanpak van probleemgedrag in het onderwijs*. Leuven/Den Haag, Uitgeverij Acco, 2012, 71-97.
- D’HAESE, W., “Cyberpesten bij jongeren in drie Vlaams-Brabantse scholen”, *Welwijs*, 2010, 16-18
- DEL BARRIO MARTÍNEZ, C., MARTÍN ORTEGA, E., MONTERO GARCÍA-CELAY, I., GUTIÉRREZ RODRÍGUEZ, H., BARRIOS FERNÁNDEZ, A. en DIOS, M.J., “Bullying and social exclusion in Spanish secondary schools: National trends from 999 to 006”, *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 2008, 657-677.
- DE STANDAARD, *Meer dan 15 miljoen Afrikanen zijn op de vlucht*, 11 november 2015.
- DE VOCHT, A., *Basishandboek SPSS 15: Statistiek Met SPSS 15.*, Utrecht, Bijleveld Press, 2008, 256p.
- DUFFY, M., “Web of hate: A fantasy theme analysis of the rhetorical vision of hate groups online”, *The Journal of Communication Inquiry*, 2003, 291-312.
- ELAMÉ, E., *Discriminant Bullying : A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 403p.
- ELAMÉ, E., “Being bullied” in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 227-240.
- ELAMÉ, E., BASSANI, R., STEFANI, E. en DARJO, V., “Opinions of immigrant and roma students on ethnic bullying”, in E. ELAMÉ, *Discriminatory bullying*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 107-125.
- ELAMÉ, E. en BOARETTO, A. “Discriminatory bullying: Additional elements” in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 313-332.
- ELAMÉ, E. en STEFANI, E., “Committed bullying” in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 241-252.

- ELAMÉ, E. en STEFANI, E., “Suffered interethnic bullying” in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 127-143.
- ELAMÉ, E., STEFANI, E. en DARJO, V., “Committed bullying” in E. ELAMÉ, *Discriminatory Bullying: A New Intercultural Challenge*, Venetië, Springer-Verlag, 2013, 145-161.
- ELBERTS, M. en VAN DE WEERD, A., “De gevolgen van pesten worden helaas schromelijk onderschat. De gevolgen van gepest zijn, heeft maar al te vaak een levenslange impact”, 2013, En: http://aandachtvoorpesten.nl/informatie/de_gevolgen_van_pesten/index.html. [geraadpleegd op 1 december 2015].
- FANDREM, H., STROHMEIER, D. en ROLAND, E., “Bullying and Victimization among Native and Immigrant Adolescents in Norway: The Role of Proactive and Reactive Aggressiveness”, *Journal of Early Adolescence*, 2009, 898-923.
- GINI, G., “Italian Elementary and Middle School Students' Blaming the Victim of Bullying and Perception of School Moral Atmosphere”, *The Elementary School Journal*, 2008, 335-354.
- GRAHAM, S. en JUVONEN, J., “Ethnicity, Peer Harassment, and Adjustment in Middle School: An Exploratory Study”, *Journal of Early Adolescence*, 2002, 173-199.
- GRAHAM, S., “Ethnicity, peer harassment, and adjustment in middle school: An exploratory study”, *The Journal of Early Adolescence*, 2002, 173-199.
- GREENE, M.B., “Bullying and harassment in schools” in R.S. MOSER en C.E. FRANZ (red.), *Shocking violence: Youth perpetrators and victims – A multidisciplinary perspective*, Springfield-Illinois: Charles C. Thomas, 2000, 72-101.
- HANISH, L. en GUERRA, N., “Aggressive Victims, Passive Victims, and Bullies: Developmental Continuity or Developmental Change?”, *Merrill-Palmer Quarterly*, 2004, 17-38.
- HASLAM, N., “Dehumanization: An integrative review”, *Personality And Social Psychology Review*, 2006, 252-264.
- HINDUJA, S. en PATCHIN, J.W., “Cyberbullying: an exploratory analysis of factors related to offending and victimization”, *Deviant Behaviour*, 2008, 129-156.
- HONG, J., PEGUERO, A., CHOI, S., LANESSKOG, D., ESPELAGE, D. en LEE, N., “Social Ecology of Bullying and Peer Victimization of Latino and Asian Youth in the United States: A Review of the Literature”, *Journal of School Violence*, 2014, 315-338.
- JORDAN, T., *Cyberpower. The Culture and Politics of Cyberspace and the Internet*, London/New York, Routledge, 1999, 254p.
- JUVONEN, J. en GROSS, E.F., “The rejected and the bullied: Lessons about social misfits from developmental psychology” in K.D. WILLIAMS, J.P. FORGAS, en W. VON HIPPEL (Eds.), *The social outcast: Ostracism, Social exclusion, rejection, and bullying*, New York, Psychology Press Taylor & Francis Group, 2005, 155 – 170.
- KALTIALA-HEINO, R., RIMPELA, M., RANTANEN, P. en RIMPELA, A., “Bullying at School--An Indicator of Adolescents at Risk for Mental Disorders”, *Journal of Adolescence*, 2000, 661-674.

- KEPPENS, G. en SIONGERS, J., “De ene school is de andere niet: over concentratie en segregatie in het Vlaamse scholenlandschap” in L. BRADT, S. PLEYSIER, J.PUT, J. SIONGERS en B. SPRUYT, *Jongeren in cijfers en letters: bevindingen uit de JOP-monitor 3*, Leuven: Acco 2014, 136-159.
- KERSTENS, J. en VEENSTRA, S., “Cyberpesten vanuit een criminologisch perspectief”, *Tijdschrift voor Criminologie*, 2013, 375-393.
- KIES KLEUR TEGEN PESTEN, *Missie*, Brussel, 2016. En: <http://www.kieskleurtegenpesten.be/het-netwerk/missie> [Geraadpleegd op 16/05/2016].
- KIES KLEUR TEGEN PESTEN, *Pesten*, Brussel, 2015. En: www.kieskleurtegenpesten.be/pesten/kinderen#pesten. [Geraadpleegd op 11/11/2015].
- KIES KLEUR TEGEN PESTEN, *Plagen*, Brussel, 2015. En: www.kieskleurtegenpesten.be/pesten/kinderen#plagen. [Geraadpleegd op 11/11/2015].
- KOWALSKI, R.M., LIMBER, S.P. en AGATSTON, P.W., *Cyber Bullying: Bullying in the Digital Age*. Blackwell Publishing Ltd, 2008, 240p.
- KRISTENSEN, S. en SMITH, P., “The use of coping strategies by Danish children classed as bullies, victims, bully/victims, and not involved, in response to different (hypothetical) types of bullying”, *Scandinavian Journal of Psychology*, 2003, 479-488.
- LI, Q., “Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimization”, *Australasian Journal Of Educational Technology*, 2007, 435-454.
- LIM, S.J.J. en HOOT, J.L., “Bullying in an increasingly diverse school population: A socio-ecological model analysis”, *School Psychology International*, 2015, 268-282.
- LIVINGSTONE, S., HADDON, L., GÖRZIG, A., ÓLAFSSON, K. en EU KIDS ONLINE, “*Risks and safety on the internet: The perspective of European children*”, London, The London School of Economics and Political Science, 2010, 170p.
- LOW, S. en ESPELAGE, D., “Differentiating Cyber Bullying Perpetration From Non-Physical Bullying: Commonalities Across Race, Individual, and Family Predictors”, *Psychology of Violence*, 2013, 39-52.
- MA, X., “Who are the victims?” in E. SANDERS en G.D., PHYE (eds.), *Bullying, Implications for the Classrooms*, San Diego, 2004, 261p.
- MACKLEM, G., *Bullying and teasing : Social power in children's groups*, New York, Kluwer Academic/Plenum, 2003, 205p.
- MCKENNEY, K. S., PEPLER, D., CRAIG, W. en CONNOLLY, J., “Peer victimization and psychosocial adjustment: The experiences of Canadian immigrant youth”, *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 2006, 239–264.
- MESSINGER, A., NIERI, T., VILLAR, P. en LUENGO, M., “Acculturation Stress and Bullying Among Immigrant Youths in Spain”, *Journal of School Violence*, 2012, 306-322.
- MORTELMANS, D. en DEHERTOGH, B., *Uni- en Bivariate Analyse*, Leuven, Acco, 2007, 286p.

- NANSEL, T., OVERPECK, M., HAYNIE, D., RUAN, W. en SCHEIDT, P., “Relationships between bullying and violence among US youth”, *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 2003, 348-353.
- OBERMANN, M.L., “Moral disengagement in self - reported and peer - nominated school bullying.(Report)”, *Aggressive Behavior*, 2011, 133-144.
- OLWEUS, D., *Treiteren op school: Omgaan met pestkoppen en zondebokken in de klas*. Amersfoort, Academische Uitgeverij, 1992, 96p.
- OLWEUS, D., *Bullying at school: What we know and what we can do*, Oxford, Blackwell, 1993, 140p.
- O'MOORE, M. en KIRKHAM., C., “Self-esteem and its relationship to bullying behaviour”, *Aggressive Behavior*, 2001, 269-283.
- OPPEDAL, B., ROYSAMB, E. en HEYERDAHL, S., “Ethnic Group, Acculturation, and Psychiatric Problems in Young Immigrants”, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 2005, 646-660.
- O'SULLIVAN, P. en FLANAGIN, A., “ Reconceptualizing 'flaming' and other problematic messages”, *New Media and Society*, 2003, 69-94.
- PATCHIN, J. en HINDUJA, S., “Bullies Move beyond the Schoolyard: A Preliminary Look at Cyberbullying”, *Youth Violence and Juvenile Justice*, 2006, 148-169.
- PEDERSEN, W., “Adolescent Victims of Violence in a Welfare State”, *British Journal of Criminology*, 2001, 1-21.
- PEETERS, M., CILLESSEN, A.H.N. en SCHOLTE, R.H.J., “Clueless or powerful? Identifying subtypes of bullies in adolescence”, *Journal of Youth and Adolescence*, 2010, 1041-1052.
- PELLEGRINI, A. en LONG, J., “A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary school through secondary school”, *British Journal Of Developmental Psychology*, 2002, 259-280.
- POTTIE, K., DAHAL, G., GEORGIADES, K., PREMJI, K. en HASSAN, G., “Do First Generation Immigrant Adolescents Face Higher Rates of Bullying, Violence and Suicidal Behaviours Than Do Third Generation and Native Born?”, *Journal of Immigrant and Minority Health*, 2015, 1557-1566.
- PUMARIEGA, A., ROGERS, J. en ROTHE, K., “Culturally Competent Systems of Care for Children's Mental Health: Advances and Challenges”, *Community Mental Health Journal*, 2005, 539-555.
- RIGBY, K., *Bullying in Schools : And what to do about it?*, London, Kingsley, 1996, 286p.
- RIGBY, K., “Effects of Peer Victimization in Schools and Perceived Social Support on Adolescent Well-Being”, *Journal of Adolescence*, 2000, 57-68.
- ROBERS, S., KEMP, J. en TRUMAN, J., *Indicators of school crime and safety: 2012*, Washington DC, National Center for Education Statistics, U.S. Department of Education, and Bureau of Justice Statistics, Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice, 2013, 191p.

SALMIVALLI, C., KAUKIAINEN, A. en LAGERSPETZ, K., “Aggression and Sociometric Status among Peers: Do Gender and Type of Aggression Matter?”, *Scandinavian Journal of Psychology*, 2000, 17-24.

SALMIVALLI, C., LAGERSPETZ, K., BJORKQVIST, K., OSTEMAN, K. en KAUKIAINEN, A., “Bullying as a Group Process: Participant Roles and Their Relations to Social Status Within the Group”. *Aggressive behaviour*, 1996, 1-15.

SALMIVALLI, C., “Participant role approach to school bullying: implications for interventions”, *Journal of Adolescence*, 1999, 453-459.

SCHERR, T. G. en LARSON, J., “Bullying dynamics associated with race, ethnicity, and immigration status” in S. R. JIMERSON, S. M. SWEARER en D. L. ESPELAGE (Eds), *Handbook of bullying in schools: An international perspective*, New York, Routledge, 2010, 223–234

SCHOLTE, R., ENGELS, R., HASELAGER, G. en DE KEMP, R., “Stabiliteit in pesten en gepest worden: associaties met sociaal functioneren op de basisschool en middelbare school”, *Pedagogiek*, 2004, 171-186.

SCHUMANN, L., CRAIG, W. en ROSU, A., “Minority In The Majority: Community Ethnicity As A Context For Racial Bullying And Victimization”, *Journal of Community Psychology*, 2013, 959-972.

SHIRLEY, E. en CORNELL, D., “The contribution of student perceptions of school climate to understanding the disproportionate punishment of African American students in a middle school”, *School Psychology International*, 2012, 115-134.

SLONJE, R. en SMITH, P.K., “Cyberbullying: Another main type of bullying”, *Scandinavian Journal of Psychology*, New York, 2008, 147-154.

SMOKOWSKI, P. R. en KOPASZ, K. H., “Bullying in school: An overview of types, effects, family characteristics, and intervention strategies”, *Children and Schools*, 2005, 101-109.

SPITZBERG B.H. en HOOBLER G., “Cyberstalking and technologies of interpersonal terrorism”, *New Media & Society*, 2006, 71-92.

SPRUYT, B. en ELCHARDUS, M., “Are anti-Muslim feelings more widespread than anti-foreigner feelings? Evidence from two split-sample experiments.” *Ethnicities*, 2012, 800-820.

STASSEN BERGER, K., “Update on bullying at school: Science forgotten?”, *Developmental Review*, 2007, 90-126.

STEFANEK, E., STROHMEIER, D., VAN DER SCHOOT, R. en SPIEL, C., “Bullying and Victimization in Ethnically Diverse Schools” in M. MESSER, *Migrations*. Dordrecht, Springer, 2012, 79-88.

STROHMEIER, D. en SPIEL, C., “Immigrant Children in Austria”, *Journal of Applied School Psychology*, 2003, 99-116.

SULER, J., “The online disinhibition effect”, *Cyberpsychology & Behavior : The Impact of the Internet, Multimedia and Virtual Reality on Behavior and Society*, 2004, 321-326.

THE ALANNAH AND MADELINE FOUNDATION, NCAB factsheet, 2007, p.1. En: [http://ncab.org.au/Assets/Files/FactSheet_NCAB\[2\].pdf](http://ncab.org.au/Assets/Files/FactSheet_NCAB[2].pdf)

- TOKUNAGA, R.S., "Following You Home from School: A Critical Review and Synthesis of Research on Cyberbullying Victimization." *Computers in Human Behaviour*, 2010, 277-287.
- VAN CLEEMPUT, K. en VANDENBOSCH, H., "Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen", *Welwijs*, 2006, 3-6.
- VAN CRAEN, M., VANCLUYSEN, K. en ACKAERT, J., *Voorbij wij en zij?: De sociaal-culturele afstand tussen autochtonen en allochtonen tegen de meetlat*, Brugge, Vanden Broele, 2007, 311p.
- VANDEBOSCH, H., VAN CLEEMPUT, K., MORTELMANS, D. en WALRAVE, M., *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen, studie in opdracht van het viWTA*, Brussel, viWTA, 2006, 211p.
- VAN DEN BROECK, H., *Opvoeden in de klas: wegwijzer voor leerkrachten*, Tielt, Lannoo, 2006, 192p.
- VAN DEN EIJDEN, R.J.J.M., VERMULST, A., VAN ROOIJ, T. en MEERKERK, G-J., *Monitor Internet en jongeren: Pesten op Internet en het psychosociale welbevinden van jongeren*, Rotterdam, IVO Factsheet, 2006, 8p.
- VAN DER WAL, M. F., DE WIT, C.A.M. en HIRASING R. A., "Psychosocial health among young victims and offenders of direct and indirect bullying", *Pediatrics*, 2003, 1312-1317.
- VAN DORSSELAER, S., DE LOOZE, M., VERMEULEN-SMIT, E., DE ROOS, S., VERDURMEN, J., TER BOGT, T. en VOLLEBERGH, W., *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*, Utrecht, Trimbos-instituut, 2010, 229p
- VEENSTRA, S., "Cyberpesten" in J. KERSTENS en W.PH. STOL (red.). *Jeugd en Cybersafety. Online slachtoffer- en ouderschap onder Nederlandse jongeren*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers, 2012, 73-103.
- VEENSTRA, R., HUIJSING, G., DIJKSTRA J.K. en LINDENBERG, S., "Wie pest wie? Een netwerkbenadering van pesten", *Justitiële verkenning*, 2008, 78-92.
- VEENSTRA, R., HUIJSING, G, VAN DER VOORT, R. en DE WINTER, A., *Pesten.*, 2009, p.3 En: <http://www.gmw.rug.nl/~veenstra/CV/VeenstraKluwer09.pdf> [geraadpleegd op 23/11/15]
- VERKUYTEN, M. en THIJS, J., "Racist victimization among children in The Netherlands: The effect of ethnic group and school", *Ethnic and Racial Studies*, 2002, 310-331.
- VERMEULEN, A. en VANDENBOSCH, H., "Vlaamse krantenverslaggeving over cyberpesten", *Tijdschrift Voor Communicatiewetenschap*, 2014, 286-304.
- VERVOORT, M. H. M., SCHOLTE, R. H. J. en OVERBEEK, G., "Bullying and Victimization among Adolescents: The Role of Ethnicity and Ethnic Composition of School Class", *Journal of Youth and Adolescence*, 2010, 1-11.
- VLAAMS PARLEMENT, *Commissievergadering – Handelingen omtrent het UNICE-rapport. Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen.*, Geraadpleegd op 21/10/2015. Brussel, 2013. En:https://pincette.vsko.be/Website/VSKO/VSKO_algemeen/Parlementaire_vragen/2013/04%2520April/2013-04-25%2520Pestgedrag%2520in%2520scholen.pdf .

VLAAMSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE, *Evolutie Nederlandstalig secundair onderwijs in Brussel – VGC leerlingentelling*, 2015. Geraadpleegd op 15 maart 2016. En: [www.vgc.be/sites/www.vgc.be/files/download/1415vgc-leerlingentelling_evolutiesecundair onderwijs.pdf](http://www.vgc.be/sites/www.vgc.be/files/download/1415vgc-leerlingentelling_evolutiesecundair Onderwijs.pdf) .

VLAAMSE OVERHEID, *Vlaams onderwijs in cijfers 2014-2015 – Secundair onderwijs*, 2015. Geraadpleegd op 15 maart 2016. En: www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/vlaams-onderwijs-in-cijfers-2014-2015 .

VLAAMSE OVERHEID, *Vestigingsplaatsen gewoon secundair onderwijs*, 2015. Geraadpleegd op 20 november 2015. En: <http://dataonderwijs.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/lijst.aspx?hs=311> .

WALRAVE, M., LENAERTS, S. en DE MOOR, S., “Cyberriks; confrontaties en omgang met risico’s” in J. BAUWENS, C. PAUWELS, C. LOBET-MARIS, Y. POULLET en M. WALRAVE, *Cyberteens, cyberriks, cybertools: Tieners en ICT, risico's en opportuniteiten*, Gent, Academia Press, 2009, 123-190.

WALRAVE, M., DEMOULIN, M., HEIRMAN, W. en VAN DER PERRE, A., *Cyberpesten: Pesten in bits & bytes*. Brussel, Observatorium van de Rechten op het Internet, 2009, 261p.

WANG, J., IANNOTTI, R. J. en LUK, J.W., “Patterns of adolescent bullying behaviors: Physical, verbal, exclusion, rumor, and cyber”, *Journal of School Psychology*, 2012, 521-534.

WEGGE, D., VANDEBOSCH, H. en EGGERMONT, S., “Offline netwerken, online pesten”, *Tijdschrift Voor Communicatiewetenschap*, 2013, 4-18.

WHITNEY, I. en SMITH, P.K., “A survey of the nature and extent of bullying in junior/middle and secondary schools”, *Educational Research*, Sheffield, University of Sheffield, 1993, 3-25.

WILLIAMS, K. en GUERRA, N., “Prevalence and predictors of internet bullying”, *The Journal of Adolescent Health : Official Publication of the Society for Adolescent Medicine*, 2007, s14-s21.

WOLAK, J., MITCHELL, K. en FINKELHOR, D., “*Online Victimization of Youth: Five Years Later*”, New Hampshire, The Crimes Against Children Research Center, 2006, 79p.

YBARRA, M. L. en MITCHELL, J. K., “Youth Engaging in Online Harassment: Associations with Caregiver-Child Relationships, Internet Use, and Personal Characteristics”, *Journal of Adolescence*, 2004, 319-336.

YBARRA, M. en MITCHELL, K., “Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics”, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 2004, 1308-1316.

YBARRA, M.L., MITCHELL, K.J., WOLAK, J. en FINKELHOR, D., “Examining characteristics and associated distress related to Internet harassment: Findings from the second youth Internet safety survey”, *Pediatrics*, 2006, 1169-1177.

YEH, C., “Age, Acculturation, Cultural Adjustment, and Mental Health Symptoms of Chinese, Korean, and Japanese Immigrant Youths”, *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 2003, 34-48.

Bijlage

Bijlage 1: Aantal leerlingen per geslacht in het Vlaamse en Brusselse secundair onderwijs volgens graad

	Jongen	Meisje	Totaal
VLAANDEREN			
Eerste graad	66.624	64.579	131.203
Tweede graad	69.006	66.739	135.745
Derde graad	74.093	72.108	146.201
TOTAAL	209.723	203.426	413.149
BRUSSEL^b	/	/	13.092

Bron: www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/vlaams-onderwijs-in-cijfers-2014-2015 ^b Cijfers Brussel: www.vgc.be/sites/www.vgc.be/files/download/1415vgc-leerlingentelling_evolutiesecundaironderwijs.pdf

Bijlage 2: Brief / e-mail betreffende de vraag tot medewerking

Geachte directeur of directrice,

Mijn naam is Jop Van der Auwera, laatstejaarsstudent Criminologische wetenschappen aan de KU Leuven. In het kader van mijn masterjaar, maak ik een masterproef onder leiding van professor Stefaan Pleysier. Het onderwerp van de masterproef is ‘klassiek pesten en cyberpesten’. De laatste jaren is er in de media verscheidene keren ophef ontstaan over jongeren die gepest worden. Juist daarom lijkt het noodzakelijk om deze maatschappelijke problematiek in de diepte te onderzoeken. Dit is een thema dat velen aanbelangt, maar in het bijzonder de (secundaire) scholen. Daarom zou ik u graag willen uitnodigen om deel te nemen aan het onderzoek.

Voor dit onderzoek zoek ik zo veel mogelijk scholen/leerlingen die willen meewerken. Het onderzoek zal worden uitgevoerd aan de hand van een **schriftelijke vragenlijst** die ongeveer 20 à 30 minuten in beslag zal nemen. De reden hiervoor is dat er zo veel leerlingen kunnen bevraagd worden. Ikzelf kan de vragenlijsten persoonlijk komen brengen of deze via mail doorsturen (*aan u de keuze, wat het meest praktische is*). Ikzelf zal deze vragenlijsten komen afnemen in de klassen, tenzij de school opteert voor de leerkrachten dit te laten doen, om zo tijd te winnen (*keuze aan de school*).

Verder wordt ook de mogelijkheid geboden om de **vragenlijst online**, via een beveiligde website, in te vullen. Deze website kan eventueel meegegeven worden met de leerlingen naar huis via ‘een papierenstrookje’. Hier kunnen ze dan thuis in alle rust de vragenlijst invullen. Wat ook kan is de online-vragenlijsten in computerlokalen in uw school individueel laten afnemen. De keuze tussen deze opties wordt dan ook door u, als school genomen (*wat voor de school praktisch het makkelijkst haalbaar is*). Het onderzoek zal betrekking hebben op zowel jongens als meisjes, ongeacht hun opleiding (ASO, KSO, TSO of BSO) op secundaire scholen (leeftijd tussen 12 en 18 jaar). Hier wordt niet alleen gekeken naar de pesters, maar ook naar de slachtoffers en omstanders van het pestgedrag. Ook de meest voorkomende pestvormen worden onder de loep genomen, de achtergrondkenmerken van de pesters en slachtoffers, de houding t.o.v. pesten, enz. Tot slot wordt er benadrukt dat deze vragenlijsten anoniem zullen worden ingevuld. Ook zal de jongeren ten allen tijden de kans geboden worden om niet deel te nemen als ze dat wensen. Vrijwilligheid wordt binnen dit onderzoek sterk benadrukt.

BELANGRIJK: Indien u dat als school wenst kan u een ‘**schoolspecifieke-rapportage**’ verkrijgen. Dit houdt in dat per school een korte samenvatting wordt gemaakt tegen september 2016 met de bevinding per school. Deze schoolspecifieke rapportage wordt uiteraard enkel naar de betreffende school verzonden (*voorbeeld: bevinding van school A, worden enkel naar school A verzonden*). In deze samenvatting staat dan hoeveel procent van de leerlingen ook al eens gepest heeft, hoeveel leerlingen ooit slachtoffer zijn geworden, welke vormen van pestgedrag het meest voorkomen, hoe de leerlingen hun houding is t.o.v. pestgedrag, enz. Verder kan u, indien u dat wenst ook het rapport van het volledige onderzoek krijgen wanneer dit afgerond is.

Samengevat:

- Hoe? Via een schriftelijke vragenlijst of via een online-vragenlijst
= *Wat het makkelijkst is voor u als school*
  - o (1) Schriftelijke vragenlijst
    - Door mij in schriftelijke versie naar de school gebracht
      - Vragenlijst afgenomen door mij in de klassen
      - Vragenlijst afgenomen door de leerkrachten in de klassen
    - OF: Via mail verstuurd, en op school zelf afgedrukt
  - o (2) Online-vragenlijst
    - Afgenomen in computerlokalen in de eigen school
    - OF: via een website de leerlingen deze vragenlijst thuis laten invullen
- Aantal leerlingen: Zo veel mogelijk leerlingen
- Selectiecriteria:
  - o Leeftijd: tussen 12 en 18 jaar (1ste tot 6de middelbaar)
  - o Geslacht: zowel jongens als meisjes
  - o Studierichting: zowel BSO, KSO, TSO als ASO
  - o Vrijwillige deelname
- Wanneer: De vragenlijsten zullen worden afgenomen in februari, maart of april
  - o Datum zal achteraf in overleg worden besproken = wat voor u als school het gemakkelijkste is
- Belangrijk: Indien gewenst, kan men als school, een ‘schoolspecifieke-rapportage’ krijgen over de resultaten in de eigen school tegen september 2016.

Indien u interesse hebt om mee te werken aan het onderzoek, of indien u meer informatie wenst, aarzel dan niet, mij steeds te contacteren via onderstaande gegevens.

Hartelijk bedankt voor uw aandacht.

Vriendelijke groeten en hopelijk tot snel,

Jop Van der Auwera
Master in de Criminologische wetenschappen
Limberg 41, 2230 Herselt
0498/30.75.53
jop.vanderauwera@student.kuleuven.be

ONDERZOEK NAAR PESTEN

Beste deelnemer,

Ik, Jop Van der Auwera, ben een student criminologische wetenschappen aan de KU Leuven. In het kader van een masteropleiding en daarbij horende masterproef, doe ik een onderzoek naar **PESTEN**. Dit onderzoek heeft zowel de goedkeuring van de KU Leuven als van jouw school.

Jij en je klas/school zijn geselecteerd om mee te werken aan dit onderzoek. **Door deze vragenlijst in te vullen help je niet alleen mij of de KU Leuven, maar ook jezelf.** Door deze vragenlijst in te vullen wordt er aan de school bepaalde informatie gegeven 'hoe vaak het pesten nu eigenlijk voorkomt'. Met deze informatie kan de school dan ook de *nodige maatregelen* nemen wanneer dit nodig zou zijn. Het verminderen van pestgedrag in je klasgroep/school kan enkel positieve gevolgen hebben omtrent de sfeer in de klas of op school. *En zeg nu zelf, wanneer de klassfeer goed is, gaat iedereen liever naar school!*

Omwille van deze redenen zou ik graag hebben dat je de vragenlijst invult. Deze kan je **online** raadplegen door naar **de onderstaande website (*)** te surfen via het internet. Deze vragenlijst kan je rustige thuis op je eigen computer/laptop invullen.

Het invullen van de vragenlijst zal ongeveer **10 tot 20 minuten van je tijd vragen**. Het is zeer belangrijk dat u probeert zo *volledig* en *eerlijk* mogelijk te antwoorden. Neem daarom rustig de tijd om na te denken. Eerlijkheid wordt op prijs gesteld. Verder is deze vragenlijst strikt vertrouwelijk. Deze wordt **anoniem** verwerkt zodat er onmogelijk kan worden nagegaan 'wie nu juist wat' heeft geantwoord. Nergens in het onderzoek zal jouw naam, jouw gegevens of jouw school vermeld worden. Niemand (noch de onderzoeker, noch de leerkracht of school) gaat nagaan welke persoon welk antwoord heeft gegeven. Op deze manier is het mogelijk voor jou om eerlijk te antwoorden.

* WEBSITE:

www.survio.com/survey/d/'school-x-x-x'

Elke weblink was specifiek aangepast aan de deelnemende school. Op de plaats van 'school-x-x-x' stond dan ook de naam van de school. Zo konden de scholen duidelijk uit elkaar gehouden worden in de analyse.

Je zou er mij en de KU Leuven uiteraard een heel groot plezier mee doen om deze vragenlijst in te vullen!

Alvast bedankt voor uw medewerking!

VRAGENLIJST OVER PESTEN

Beste deelnemer,

Ik, Jop Van der Auwera, ben een student criminologische wetenschappen aan de KU Leuven. In het kader van een masteropleiding en daarbij horende masterproef, doe ik een onderzoek naar **PESTEN**. Dit onderzoek heeft zowel de goedkeuring van de KU Leuven als van jouw school.

Jij en je klas/school zijn geselecteerd om mee te werken aan het onderzoek. **Door deze vragenlijst in te vullen help je niet alleen mij of de KU Leuven, maar ook jezelf.** Deze vragenlijst biedt de scholen een kans om een beeld te krijgen van het pestgedrag. Wanneer dit nodig is, kan de school dan ook de nodige maatregelen treffen. Dit heeft uiteraard positieve gevolgen voor jou. Hierdoor kan de sfeer in de klas optimaal worden. En zeg nu zelf, iedereen gaat toch liever naar school wanneer de klassfeer geweldig is. *Wees daarom eerlijk!*

Het onderzoek zal gevoerd worden aan de hand van een vragenlijst. Deze vragenlijst bestaat uit zes delen. Het eerste deel handelt over je basisgegevens. Het tweede deel betreft je gebruik van de media. Het derde deel gaat over het slachtofferschap van pesten, het vierde deel daarentegen over het ouderschap. Het vijfde deel behandelt je persoonlijke ervaring als 'getuige' van pestgedrag. In het zesde en laatste deel worden een aantal stellingen voorgelegd over de beleving van pestgedrag.

Het invullen van de vragenlijst zal ongeveer **15 tot 25 minuten van je tijd vragen**. Het is zeer belangrijk dat je probeert zo *volledig* en *eerlijk* mogelijk te antwoorden. Neem daarom rustig de tijd om na te denken. De vragenlijst bevat twee soorten vragen: stellingen en gewone vragen, waar telkens maar één antwoord gegeven kan worden. Wanneer je niet direct één antwoord kan kiezen, kies dan het antwoord wat het meest bij jouw persoonlijke antwoord aansluit.

Verder is deze vragenlijst strikt vertrouwelijk. Deze wordt **anoniem** verwerkt zodat er onmogelijk kan worden nagegaan wat u hebt geantwoord. Nergens in het onderzoek zal jouw naam of jouw school vermeld worden. Je anonimiteit wordt als prioritair beschouwd. Niemand (noch de onderzoeker, noch de leerkracht of school) gaat nagaan welke persoon welk antwoord heeft gegeven. Op deze manier is het mogelijk voor jou om eerlijk te antwoorden. *Wees daarom eerlijk!*

BELANGRIJK: Onder **PESTEN** verstaat men het opzettelijk en op meerdere momenten (meer dan 1 keer) stellen van bepaald gedrag dat de andere persoon niet graag heeft. Houd deze 3 'voorwaarden' in het achterhoofd wanneer je de vragenlijst invult.

Alvast bedankt voor je medewerking en je eerlijkheid!

VRAGENLIJST OVER PESTEN

DEEL 1: BASISGEGEVENS

1. Wat is je geslacht?

- Mannelijk Vrouwelijk

2. Wat is je leeftijd?

..... jaar

3. In welk jaar zit je?

- 1ste middelbaar 4de middelbaar
 2de middelbaar 5de middelbaar
 3de middelbaar 6de middelbaar

4. Welke opleiding volg je?

- ASO TSO A-stroom
 KSO BSO B-stroom

5. Hoeveel broers of zussen heb je?

..... broer(s) en ..... zus(sen)

6. Mijn ouders zijn ...

- Niet gescheiden
 Gescheiden
 Andere: .....

7. Waar ben je geboren?

- In België
 In een ander Europees land dan België, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
 In Afrika, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
 In Azië, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
 In Zuid-Amerika, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
 In Noord-Amerika, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
 In Oceanië, namelijk in: ..... (vul hier een land in)

8. Is je vader in het buitenland geboren?

- Nee, in België
 Ja, in een ander Europees land dan België, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
 Ja, in Afrika, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
 Ja, in Azië, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
 Ja, in Zuid-Amerika, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
 Ja, in Noord-Amerika, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
 Ja, in Oceanië, namelijk in: ..... (vul hier een land in)

9. Is je moeder in het buitenland geboren?

- Nee, in België
- Ja, in een ander Europees land dan België, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
- Ja, in Afrika, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
- Ja, in Azië, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
- Ja, in Zuid-Amerika, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
- Ja, in Noord-Amerika, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
- Ja, in Oceanië, namelijk in: ..... (vul hier een land in)

10. Is één van je grootouders in het buitenland geboren? (Meerdere antwoorden mogelijk)

- Nee, al mijn grootouders zijn in België geboren
- Ja, in een ander Europees land dan België, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
- Ja, in Afrika, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
- Ja, in Azië, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
- Ja, in Zuid-Amerika, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
- Ja, in Noord-Amerika, namelijk in: ..... (vul hier een land in)
- Ja, in Oceanië, namelijk in: ..... (vul hier een land in)

11. Welke taal spreek je meestal thuis in je gezin?

- Nederlands
- Frans
- Engels
- Spaans
- Arabisch
- Andere: .....

12. Uit hoeveel leerlingen bestaat je klasgroep?

- 1 – 5 leerlingen
- 6 – 10 leerlingen
- 11 – 15 leerlingen
- 16 – 20 leerlingen
- 21 – 25 leerlingen
- 26 – 30 leerlingen
- Meer dan 30 leerlingen

13. Uit hoeveel leerlingen van buitenlandse afkomst (niet Belgische afkomst) bestaat je klasgroep?

- 0 leerlingen van buitenlandse afkomst
- 1 – 3 leerlingen van buitenlandse afkomst
- 4 – 6 leerlingen van buitenlandse afkomst
- 7 – 9 leerlingen van buitenlandse afkomst
- 10 – 12 leerlingen van buitenlandse afkomst
- 13 – 15 leerlingen van buitenlandse afkomst
- 16 – 18 leerlingen van buitenlandse afkomst
- 19 – 21 leerlingen van buitenlandse afkomst
- 22 – 24 leerlingen van buitenlandse afkomst
- Meer dan 24 leerlingen van buitenlandse afkomst

14. Het aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in onze school schat ik op ...

☐ 0 – 10 %	☐ 30 – 40%	☐ 60 – 70%
☐ 10 – 20%	☐ 40 – 50%	☐ 70 – 80%
☐ 20 – 30%	☐ 50 – 60%	☐ Meer dan 80 %

15. Hoeveel hechte vrienden heb je van niet-Belgische afkomst?

☐ Geen	☐ 3 tot 4
☐ 1 tot 2	☐ 5 of meer

DEEL 2: MEDIAGEBRUIK

16. Hoeveel uren per dag zit je op het internet (smartphone, laptop, iPad,...)?

- ..... uur/uren

17. Geef aan wat voor jou van toepassing is.

- Ik kan max. 1 uur zonder mijn GSM
- Ik kan max. 3 uur zonder mijn GSM
- Ik kan max. 6 uur zonder mijn GSM
- Ik kan max. 1 dag zonder mijn GSM
- Ik kan max. 1 week zonder mijn GSM
- Ik heb mijn GSM helemaal niet nodig.

18. Jouw kennis over het internet en de computer is ...

- Heel erg goed
- Goed
- Voldoende
- Onvoldoende
- Slecht
- Heel erg slecht

19. Geef aan wat in jouw situatie van toepassing is.

	JA	NEE
Mijn internetgebruik wordt <u>gecontroleerd</u> door mijn ouders		
Ik speel soms <u>gewelddadige spelletjes</u> op de computer, Playstation,...		
Ik <u>praat</u> soms met <u>vreemden</u> op het internet		
Ik <u>durf meer via internet</u> dan in het gewone leven		

DEEL 3: PESTEN – SLACHTOFFERSCHAP

BELANGRIJK: Onder **PESTEN** verstaat men het opzettelijk en op meerdere momenten (meer dan 1 keer) stellen van bepaald gedrag dat de andere persoon niet graag heeft. Houd deze 3 'voorwaarden' in het achterhoofd wanneer je de vragenlijst invult.

20. Ben je dit schooljaar gepest geweest?

- Ja (ga verder met vraag 21)
- Nee (ga verder met vraag 25)

21. Op welke manier ben je gepest geweest? Geef in volgende tabel aan hoe.

	JA	NEE
Ik ben <u>geschopt</u> of <u>geslagen</u>		
Ik ben <u>bespuwd</u>		
Er is persoonlijk materiaal van mij <u>afgenomen</u> of <u>beschadigd</u>		
Ik ben <u>bedreigd</u>		
Ik ben <u>beledigd</u>		
Ik ben op ' <u>non-verbale wijze</u> ' <i>gepest (bv. Middelvinger opsteken)</i>		
Ik ben <u>genegeerd</u> of <u>opzettelijk uitgesloten</u>		
Er is opzettelijk een <u>geheim van mij onthuld</u>		
Er is een <u>vals gerucht</u> of <u>roddel over mij verspreid</u>		
Ik ben <u>vernederd</u> voor de ogen van <u>een groep mensen</u>		

22. Denk aan de laatste keer dat je gepest werd, waarvan ken je de pester?

- School
- Ik ken de pester niet
- Sportclub
- Andere: .....
- Jeugdbeweging

23. Waar vindt het pestgedrag meestal plaats?

- Op school
- Op straat
- Op de sportclub
- Andere: .....
- Op de jeugdbeweging

24. Heeft iemand je ooit geholpen nadat je gepest werd?

(bv. de pester onderbroken of je na het pesten opgevangen)

- Nee
- Ja, mijn ouders
- Ja, een leerkracht
- Ja, onbekenden
- Ja, vrienden
- Ja, andere: .....

25. Heb je één van deze zaken het afgelopen schooljaar meegemaakt in een situatie die niet onder 'pesten' valt? (Bv: Via een ruzie, onder vrienden, eenmalig,...)

	JA	NEE
Ik ben al eens <u>geschopt</u> of <u>geslagen</u>		
Ik ben al eens <u>bespuwd</u>		
Er is al eens persoonlijk materiaal van mij <u>afgenomen</u> of <u>beschadigd</u>		
Ik ben al eens <u>bedreigd</u>		
Ik ben al eens <u>beledigd</u>		
Er zijn al eens op 'non-verbale wijze' bepaalde gebaren naar mij gedaan (bv. <i>Middelvinger opsteken, ...</i>)		
Ik ben al eens <u>genegeerd</u> of <u>opzettelijk uitgesloten</u>		
Er is al eens opzettelijk een <u>geheim</u> van mij <u>onthuld</u>		
Er is al eens een <u>vals gerucht</u> of <u>roddel over mij verspreid</u>		
Ik ben al eens <u>vernederd</u> voor de ogen van <u>een groep mensen</u>		

26. Ben je dit schooljaar gepest geweest via internet, gsm, sociale media,... ?

- Ja (ga verder met vraag 27)
 Nee (ga verder met vraag 30)

27. Op welke manier ben je gepest geweest via internet, gsm, sociale media,... ? Geef in volgende tabel aan hoe.

	JA	NEE
Iemand heeft een <u>schadelijk virus</u> naar mij verzonden		
Iemand heeft een <u>persoonlijk account</u> van mij gehackt		
Iemand heeft een <u>bedreiging</u> geuit naar mij via SMS, internet of e-mail		
Iemand heeft mij <u>vernederd en/of beledigd</u> via een SMS, internetbericht of e-mail		
Iemand heeft <u>seksuele geladen boodschappen</u> naar mij verzonden zonder dat ik dit wou		
Iemand heeft <u>foto's of beelden</u> van mij verzonden zonder dat ik dit wou		
Iemand heeft mij <u>uitgesloten</u> uit een online-groep		
Iemand heeft <u>vertrouwelijke informatie</u> (bv. <i>geheimen</i>) van mij openbaar gemaakt via SMS, e-mail of internet		
Iemand heeft zich <u>voorgedaan als mij</u> via SMS, internet of e-mail naar andere personen toe		
Iemand heeft een <u>website/blog/Facebookpagina/...</u> gemaakt over mij om mij te kleineren of belachelijk te maken		
Iemand heeft <u>online over mij geruchten verspreid</u>		

28. Denk aan de laatste keer dat je gepest werd, waarvan ken je de persoon die je pest?

- School
- Sportclub
- Jeugdbeweging
- Ik ken de pester niet
- Andere: .....

29. Heeft iemand je ooit geholpen na het pestgedrag via internet, gsm, sociale media, ... ?

(Bv. de pester onderbroken of je na het pesten opgevangen)

- Nee
- Ja, een leerkracht
- Ja, vrienden
- Ja, mijn ouders
- Ja, onbekenden
- Ja, andere: .....

30. Heb je één van deze zaken het afgelopen schooljaar meegemaakt in een situatie die niet onder 'pesten' valt? (Bv: Via een ruzie, onder vrienden, eenmalig,...)?

	JA	NEE
Iemand heeft al eens een <u>schadelijk virus</u> naar mij verzonden		
Iemand heeft al eens een <u>persoonlijk account</u> van mij gehackt		
Iemand heeft al eens een <u>bedreiging</u> geuit naar mij via SMS, internet of e-mail		
Iemand heeft mij al eens <u>vernederd en/of beledigd</u> via een SMS, internetbericht of e-mail		
Iemand heeft al eens <u>seksuele geladen boodschappen</u> naar mij verzonden zonder dat ik dit wou		
Iemand heeft al eens <u>foto's of beelden</u> van mij verzonden zonder dat ik dit wou		
Iemand heeft mij al eens <u>uitgesloten</u> uit een online-groep		
Iemand heeft al eens <u>vertrouwelijke informatie</u> (bv. geheimen) van mij openbaar gemaakt via SMS, e-mail of internet		
Iemand heeft zich al eens <u>voorgedaan als mij</u> via SMS, internet of e-mail naar andere personen toe		
Iemand heeft al eens een <u>website/blog/Facebookpagina/... gemaakt</u> over mij om mij te kleineren of belachelijk te maken		
Iemand heeft al eens <u>online over mij geruchten verspreid</u>		

DEEL 4: PESTEN – DADERSCHAP

BELANGRIJK: Onder **PESTEN** verstaat men het opzettelijk en op meerdere momenten (meer dan 1 keer) stellen van bepaald gedrag dat de andere persoon niet graag heeft. Houd deze 3 'voorwaarden' in het achterhoofd wanneer je de vragenlijst invult.

31. Heb je dit schooljaar iemand gepest?

- Ja (ga verder met vraag 32)
- Nee (ga verder met vraag 36)

32. Op welke manier heb je iemand gepest? Geef in volgende tabel aan hoe.

	JA	NEE
Ik heb iemand <u>geschopt</u> of <u>geslagen</u>		
Ik heb iemand <u>bespuwd</u>		
Ik heb van iemand persoonlijk materiaal <u>afgenomen</u> of <u>beschadigd</u>		
Ik heb iemand <u>bedreigd</u>		
Ik heb iemand <u>beledigd</u>		
Ik heb iemand op ' <u>non-verbale wijze</u> ' iemand gepest (bv. <i>Middelvinger opsteken</i>)		
Ik heb iemand <u>genegeerd</u> of <u>opzettelijk uitgesloten</u>		
Ik heb opzettelijk <u>een geheim van iemand onthuld</u>		
Ik heb opzettelijk een <u>vals gerucht</u> of <u>roddel over iemand verspreid</u>		
Ik heb iemand <u>vernederd</u> voor de ogen van <u>een groep mensen</u>		

33. Denk aan de laatste keer dat je iemand gepest hebt, waarvan ken je de persoon die je pest?

☐ School	☐ Ik ken de gepeste niet
☐ Sportclub	☐ Andere: .....
☐ Jeugdbeweging	

34. Waar vindt het pestgedrag meestal plaats?

☐ Op school	☐ Op straat
☐ Op de sportclub	☐ Andere: .....
☐ Op de jeugdbeweging	

35. Heeft iemand je ooit geholpen bij het pestgedrag te plegen?

☐ Nee	☐ Ja, maar die personen ken ik niet, het waren onbekenden
☐ Ja, vrienden	☐ Ja, andere: .....
☐ Ja, kennissen die het pesten zagen gebeuren	

36. Heb je één van deze zaken het afgelopen schooljaar zelf uitgevoerd in een situatie die niet onder 'pesten' valt? (Bv: *Via een ruzie, onder vrienden, eenmalig,...*)?

	JA	NEE
Ik heb al eens iemand <u>geschopt</u> of <u>geslagen</u>		
Ik heb al eens iemand <u>bespuwd</u>		
Ik heb al eens van iemand persoonlijk materiaal <u>afgenomen</u> of <u>beschadigd</u>		
Ik heb al eens iemand <u>bedreigd</u>		
Ik heb al eens iemand <u>beledigd</u>		
Ik heb al eens op ' <u>non-verbale wijze</u> ' iemand obscene gebaren gemaakt (bv. <i>Middelvinger opsteken</i>)		
Ik heb al eens iemand <u>genegeerd</u> of <u>opzettelijk uitgesloten</u>		

	JA	NEE
Ik heb al eens opzettelijk <u>een geheim van iemand onthuld</u>		
Ik heb al eens opzettelijk een <u>vals gerucht</u> of <u>roddel over iemand verspreid</u>		
Ik heb al eens iemand <u>vernederd</u> voor de ogen van <u>een groep mensen</u>		

37. Heb je dit schooljaar iemand gepest via internet, gsm, sociale media, ...?

- Ja (ga verder met vraag 38)
- Nee (ga verder met vraag 41)

38. Op welke manier heb je gepest via internet, gsm, sociale media, ...? Geef in volgende tabel aan hoe.

	JA	NEE
Ik heb naar iemand een <u>schadelijk virus</u> verzonden		
Ik heb iemand zijn <u>persoonlijk account</u> gehackt		
Ik heb iemand een <u>bedreiging</u> geuit via SMS, internet of e-mail		
Ik heb iemand <u>vernederd</u> en/of <u>beledigd</u> via een SMS, internetbericht of e-mail		
Ik heb iemand <u>seksuele geladen boodschappen</u> verzonden zonder dat die persoon dat wou		
Ik heb van iemand <u>foto's of beelden</u> verzonden zonder dat die persoon dat wou		
Ik heb iemand <u>uitgesloten uit een online-groep</u>		
Ik heb <u>vertrouwelijke informatie (bv. geheimen)</u> van iemand openbaar gemaakt via SMS, e-mail of internet		
Ik heb mij <u>voorgedaan</u> via SMS, internet of e-mail naar andere personen toe <u>als iemand anders die ik ken via school, jeugdbeweging, ...</u>		
Ik heb mij <u>voorgedaan</u> via SMS, internet of e-mail naar andere personen toe <u>als iemand anders, maar mijn naam, leeftijd, hobby's waren verzonnen</u>		
Ik heb online een <u>vals account</u> aangemaakt		
Ik heb een <u>website/blog/Facebookpagina/...</u> gemaakt over iemand om die persoon te kleineren of belachelijk te maken		
Ik heb <u>online geruchten verspreid</u> over iemand		

39. Denk aan de laatste keer dat je iemand gepest hebt, waarvan ken je de persoon die je hebt gepest via internet, gsm, sociale media, ...?

- School
- Sportclub
- Jeugdbeweging
- Ik ken de gepeste niet
- Andere: .....

40. Heeft iemand je ooit geholpen bij het pesten via internet, gsm, sociale media, ...?

- Nee
- Ja, vrienden
- Ja, kennissen die het pesten zagen gebeuren via internet
- Ja, maar die personen ken ik niet, het waren onbekenden
- Ja, andere: .....

41. Heb je één van deze zaken het afgelopen schooljaar zelf uitgevoerd in een situatie die niet onder 'pesten' valt? (Bv: Via een ruzie, onder vrienden, eenmalig,...)?

	JA	NEE
Ik heb al eens naar iemand een <u>schadelijk virus</u> verzonden		
Ik heb al eens iemand zijn <u>persoonlijk account</u> gehackt		
Ik heb al eens naar iemand een <u>bedreiging</u> geuit via SMS, internet of e-mail		
Ik heb iemand al eens <u>vernederd</u> en/of <u>beledigd</u> via een SMS, internetbericht of e-mail		
Ik heb iemand al eens <u>seksuele geladen boodschappen</u> verzonden zonder dat die persoon dat wou		
Ik heb van iemand al eens <u>foto's of beelden</u> verzonden zonder dat die persoon dat wou		
Ik heb al eens iemand <u>uitgesloten</u> uit een online-groep		
Ik heb al eens <u>vertrouwelijke informatie</u> (bv. <i>geheimen</i>) van iemand openbaar gemaakt via SMS, e-mail of internet		
Ik heb mij al eens <u>voorgedaan</u> via SMS, internet of e-mail naar andere personen toe <u>als iemand anders die ik ken via school, jeugdbeweging, ...</u>		
Ik heb mij al eens <u>voorgedaan</u> via SMS, internet of e-mail naar andere personen toe <u>als iemand anders, maar mijn naam, leeftijd, hobby's waren verzonnen</u>		
Ik heb online al eens een <u>vals account</u> aangemaakt		
Ik heb al eens een <u>website/blog/Facebookpagina/...</u> gemaakt over iemand om die persoon te kleineren of belachelijk te maken		
Ik heb al eens <u>online geruchten verspreid</u> over iemand		

DEEL 5: OMSTAANDERS VAN PESTENGEDRAG

BELANGRIJK: Onder **PESTEN** verstaat men het opzettelijk en op meerdere momenten (meer dan 1 keer) stellen van bepaald gedrag dat de andere persoon niet graag heeft. Houd deze 3 'voorwaarden' in het achterhoofd wanneer je de vragenlijst invult.

42. Heb je dit schooljaar gezien dat iemand gepest werd?

- Ja (ga verder met vraag 43)
- Nee (ga verder met vraag 51)

43. Hoeveel keer ben je al getuige geweest van een pestsituatie?

..... keer.

44. Op welke manier werd er gepest? Geef in volgende tabel aan hoe.

	JA	NEE
Ik heb gezien dat iemand <u>geschopt</u> of <u>geslagen</u> werd		
Ik heb gezien dat iemand <u>bespuwd</u> werd		
Ik heb gezien dat er persoonlijk materiaal <u>afgenomen</u> of <u>beschadigd</u> werd van iemand anders		
Ik heb gezien dat iemand werd <u>bedreigd</u>		
Ik heb gezien dat iemand werd <u>beledigd</u>		
Ik heb gezien dat iemand een persoon op 'non-verbale wijze' gepest heeft (bv. <i>Middelvinger opsteken</i>)		
Ik heb gezien dat iemand <u>genegeerd</u> of <u>opzettelijk uitgesloten</u> werd		
Ik heb gezien/gehoord dat iemand opzettelijk <u>een geheim van iemand onthuld</u> heeft		
Ik heb gezien/gehoord dat iemand opzettelijk een <u>vals gerucht</u> of <u>roddel</u> over iemand verspreid heeft		
Ik heb gezien dat iemand <u>vernederd</u> werd voor de ogen van <u>een groep</u> mensen		

45. Op welke manier werd er gepest via internet, gsm, sociale media, ...? Geef in volgende tabel aan hoe.

	JA	NEE
Ik heb gezien/gehoord dat iemand een <u>schadelijk virus</u> toegezonden kreeg		
Ik heb gezien/gehoord dat iemand zijn <u>persoonlijk account</u> gehackt werd		
Ik heb gezien/gehoord dat iemand een <u>bedreiging</u> via SMS, internet of e-mail ontvangen heeft		
Ik heb gezien/gehoord dat iemand <u>vernederd</u> en/of <u>beledigd</u> werd via SMS, een internetbericht of e-mail		
Ik heb gezien dat iemand <u>seksuele geladen boodschappen</u> toegezonden kreeg zonder dat die persoon dat wou		
Ik heb gezien dat iemand <u>foto's</u> of <u>beelden</u> verzonden heeft zonder dat die persoon dat wou		
Ik heb gezien dat iemand <u>uitgesloten</u> werd uit een online-groep		
Ik heb gezien/gehoord dat <u>vertrouwelijke informatie</u> (bv. <i>geheimen</i>) van iemand openbaar gemaakt werd via SMS, e-mail of internet		
Ik heb gezien dat <u>iemand zich anders voorgedaan</u> had via SMS, internet of e-mail naar andere personen toe <u>als een kennis</u>		
Ik heb gezien dat <u>iemand zich voorgedaan heeft als een onbekend</u> persoon via SMS, internet of e-mail naar andere personen toe		
Ik heb gezien dat iemand online een <u>vals account</u> aangemaakt heeft		
Ik heb gezien dat er een <u>website/blog/Facebookpagina/...</u> is gemaakt over iemand om die persoon te kleineren of belachelijk te maken		
Ik heb gezien/gehoord dat er over iemand <u>online geruchten verspreid</u> werden		

46. Denk aan de laatste keer dat je een peestsituatie zag, waarvan ken je de persoon die gepest werd?

- School
- Sportclub
- Jeugdbeweging
- Ik ken de gepeste niet
- Andere: .....

47. Denk aan de laatste keer dat je een peestsituatie zag, waarvan ken je de pester?

- School
- Sportclub
- Jeugdbeweging
- Ik ken de pester niet
- Andere: .....

48. Waar vond dit pestgedrag meestal plaats?

- School
- Sportclub
- Jeugdbeweging
- Op straat
- Andere: .....

49. Wat heb je gedaan na de laatste peestsituatie die je zag gebeuren?

	JA	NEE
Ik heb enkel <u>toegekeken</u> maar <u>niet ingegrepen</u>		
Ik heb dit <u>gemeld</u> aan een <u>leerkracht</u>		
Ik heb hierover <u>gepraat</u> met <u>mijn vrienden</u>		
Ik heb de persoon die gepest werd <u>mee uitgelachen</u>		
Ik heb de persoon die gepest werd <u>geholpen</u> door hem op te vangen nadat hij gepest werd		
Ik heb de pester proberen <u>te stoppen</u>		
Ik heb de pester <u>geholpen</u> om iemand te pesten		

50. Deze vraag enkel beantwoorden als: je getuige was van pestgedrag en wanneer je ENKEL toegekeken hebt en NIET ingegrepen: VRAAG: Waarom heb je niet ingegrepen?

- Ik ken de personen niet die bij het pesten betrokken zijn
- Ik weet niet hoe ik gepast kan helpen of ingrijpen
- Ik denk dat iemand anders wel zal ingrijpen
- Ik help de persoon niet omdat de pester mij misschien daarna als doelwit ziet
- Het zijn mijn zaken niet
- Andere: .....

51. Welk van de volgende zaken heb je het afgelopen schooljaar zien gebeuren in een situatie die niet onder 'pesten' valt? (Bv: Via een ruzie, onder vrienden, eenmalig,...)

	JA	NEE
Ik heb al eens gezien dat iemand <u>geschopt</u> of <u>geslagen</u> werd		
Ik heb al eens gezien dat iemand <u>bespuwd</u> werd		
Ik heb al eens gezien dat er persoonlijk materiaal <u>afgenomen</u> of <u>beschadigd</u> werd van iemand anders		
Ik heb al eens gezien dat iemand werd <u>bedreigd</u>		
Ik heb al eens gezien dat iemand werd <u>beledigd</u>		
Ik heb al eens gezien dat iemand een persoon op 'non-verbale wijze' gepest heeft (bv. <i>Middelvinger opsteken</i>)		
Ik heb al eens gezien dat iemand <u>genegeerd</u> of <u>opzettelijk uitgesloten</u> werd		
Ik heb al eens gezien/gehoord dat iemand opzettelijk <u>een geheim van iemand onthuld</u> heeft		
Ik heb al eens gezien/gehoord dat iemand opzettelijk een <u>vals gerucht</u> of <u>rodde</u> over iemand verspreid heeft		
Ik heb al eens gezien dat iemand <u>vernederd</u> werd voor de ogen van een <u>groep mensen</u>		

52. Welke van de volgende zaken heb je het afgelopen schooljaar zien gebeuren op het internet / via sociale media / of via SMS in een situatie die niet onder 'pesten' valt? (Bv: Via een ruzie, onder vrienden, eenmalig,...)

	JA	NEE
Ik heb al eens gezien/gehoord dat iemand een <u>schadelijk virus</u> toegezonden kreeg		
Ik heb al eens gezien/gehoord dat iemand zijn <u>persoonlijk account</u> gehackt werd		
Ik heb al eens gezien/gehoord dat iemand een <u>bedreiging</u> via SMS, internet of e-mail ontvangen heeft		
Ik heb al eens gezien/gehoord dat iemand <u>vernederd</u> en/of <u>beledigd</u> werd via SMS, een internetbericht of e-mail		
Ik heb al eens gezien dat iemand <u>seksuele geladen boodschappen</u> toegezonden kreeg zonder dat die persoon dat wou		
Ik heb al eens gezien dat iemand <u>foto's of beelden</u> verzonden heeft zonder dat die persoon dat wou		
Ik heb al eens gezien dat iemand <u>uitgesloten</u> werd uit een online-groep		
Ik heb al eens gezien dat <u>vertrouwelijke informatie</u> (bv. <i>geheimen</i>) van iemand openbaar gemaakt werd via SMS, e-mail of internet		
Ik heb al eens gezien dat <u>iemand zich anders</u> voorgedaan had via SMS, internet of e-mail naar andere personen toe <u>als een kennis</u>		
Ik heb al eens gezien dat <u>iemand zich voorgedaan</u> heeft als een onbekend persoon via SMS, internet of e-mail naar andere personen toe		
Ik heb al eens gezien dat iemand online een <u>vals account</u> aangemaakt heeft		
Ik heb al eens gezien dat er een <u>website/blog/Facebookpagina/...</u> is gemaakt over iemand om die persoon te kleineren of belachelijk te maken		
Ik heb al eens gezien dat er over iemand <u>online geruchten verspreid</u> werden		

DEEL 6: BELEVING VAN PESTEN

53. Geef jouw mening over volgende zaken.

	Heel kwetsend	Eerder kwetsend	Eerder grappig	Heel grappig	Geen mening
Iemand <u>schoppen</u> of <u>slaan</u> is ...					
Iemand <u>bespuwen</u> is ...					
Persoonlijk <u>materiaal afnemen</u> of <u>beschadigen</u> van iemand anders is ...					
Iemand <u>bedreigen</u> is ...					
Iemand <u>beledigen</u> is ...					
Een persoon op 'non-verbale wijze' pesten (bv. <i>Middelvinger opsteken</i>) is ...					
Iemand negeren of opzettelijk <u>uitsluiten</u> is ...					
Opzettelijk <u>een geheim</u> van iemand <u>onthullen</u> is ...					
Opzettelijk een <u>vals gerucht</u> of <u>roddel</u> over iemand verspreiden is...					
Iemand <u>vernederen</u> voor de ogen van <u>een groep</u> mensen is ...					

54. Geef jouw mening over volgende zaken.

	Heel kwetsend	Eerder kwetsend	Eerder grappig	Heel grappig	Geen mening
Iemand een <u>schadelijk virus</u> toezenden is ...					
Iemand zijn <u>persoonlijk account</u> hacken is ...					
Iemand <u>bedreiging</u> via SMS, internet of e-mail is ...					
Iemand <u>vernederen</u> en/of <u>beledigen</u> via SMS, een internetbericht of e-mail is ...					
Iemand een <u>seksuele geladen boodschappen</u> toezenden zonder dat die persoon dat wou is ...					
Iemand foto's of <u>beelden</u> toezenden zonder dat die persoon dat wil is ...					
Iemand <u>uitsluiten</u> uit een online-groep is ...					
<u>Vertrouwelijke informatie</u> (bv. <i>geheimen</i>) van iemand openbaar maken via SMS, e-mail of internet is ...					

	Heel kwetsend	Eerder kwetsend	Eerder grappig	Heel grappig	Geen mening
Zich anders voordoen via SMS, internet of e-mail naar andere personen toe als een kennis is ...					
Zich anders voordoen via SMS, internet of e-mail naar andere personen toe als een onbekend persoon is ...					
Online een vals account aanmaken is ...					
Een website/blog/Facebookpagina/... maken over iemand om die persoon te kleineren of belachelijk te maken is ...					
Over iemand online geruchten verspreiden is ...					

55. Welke peestsituatie is het ergst volgens jou?

- Gepest worden op school is het ergst
- Gepest worden via het internet is het ergst
- Beide peestsituaties zijn even erg
- Geen mening

56. Welke peestsituatie is het ergst volgens jou?

- Gepest worden op een plaats waar veel mensen toekijken is het ergst
- Gepest worden op een plaats waar jij alleen bent met de pester is het ergst
- Beide peestsituaties zijn even erg
- Geen mening

57. Geef aan in welk mate jij akkoord of niet akkoord bent met de stellingen.

	Helemaal niet akkoord	Eerder niet akkoord	Eerder akkoord	Helemaal akkoord	Geen mening
Pesten is <u>toegelaten</u> wanneer de persoon die gepest wordt het <u>verdient</u>					
Pesten is <u>toegelaten</u> wanneer de gevolgen niet <u>zo zwaar zijn</u>					
De pester heeft <u>geen verantwoordelijkheid</u> voor het pestgedrag wanneer hij <u>opgedragen</u> wordt om iemand te pesten					
Personen die het pesten zien gebeuren en <u>niet ingrijpen</u> , treffen <u>ook schuld</u> en verantwoordelijkheid aan het pestgedrag					
Pesten is <u>toegelaten</u> als het <u>uitgelokt</u> wordt door de persoon die gepest wordt					
Pesten is <u>toegelaten</u> als de persoon die gepest wordt <u>een slecht karakter</u> heeft					

58. Geef aan in welk mate jij akkoord of niet akkoord bent met de stellingen.

	Helemaal niet akkoord	Eerder niet akkoord	Eerder akkoord	Helemaal akkoord	Geen mening
Jongeren die gepest worden hebben meestal <u>weinig vrienden</u> in vergelijking met jongeren die niet gepest worden					
Jongeren die gepest worden zijn <u>populairder</u> dan andere jongeren die niet gepest worden					
Pesters kunnen zich <u>weinig inleven</u> in de <u>situatie</u> of de <u>gevoelens</u> van de gepeste					
<u>Online pesten</u> is <u>makkelijker</u> dan pesten op school					
Jongeren met een <u>niet-Belgische afkomst</u> hebben <u>meer kans om pester te zijn</u> dan jongeren met een Belgische afkomst					
Het is <u>normaal</u> dat je <u>iemand helpt</u> die gepest wordt					
<u>Pesters</u> die via het internet pesten hebben <u>veel kennis van dit internet</u>					
Een gepest persoon <u>stelt zich soms aan</u>					
Pesters via het internet verdienen een <u>hogere straf</u> dan de pesters op school					
Wanneer ik iemand zie die gepest wordt, maar deze persoon is <u>geen hechte vriend</u> van mij, <u>help ik het slachtoffer niet</u>					
Jongeren met een <u>niet-Belgische afkomst</u> hebben <u>meer kans om gepest te worden</u>					

Bedankt voor je deelname aan deze enquête.

Staat er ergens een fout in de vragenlijst? Of heb je een opmerking? Schrijf het hieronder!

.....

.....

.....

.....

Bijlage 5: Antwoorden op vraag 11 uit de vragenlijst: ‘Welke taal spreek je meestal thuis in je gezin?’

Talen	N	Percentage
Nederlands	1219	67,4
Frans	185	10,2
Engels	69	3,8
Spaans	17	,9
Arabisch	72	4,0
Andere	238	13,2
Afrikaans	1	0,1%
Albanees	34	1,9%
Armeens	4	0,2%
Berbers	10	0,6%
Bosnisch	3	0,2%
Chinees	2	0,1%
Congolees	1	0,1%
Deens	1	0,1%
Duits	3	0,2%
Edo (taal in Nigeria)	1	0,1%
Ghanees	1	0,1%
Hebreeuws	15	0,8%
Italiaans	5	0,3%
Jiddisch	11	0,6%
Koerdisch	2	0,1%
Kosovaars	1	0,1%
Latijns/ Grieks	1	0,1%
Macedonisch	2	0,1%
Mandarijns	1	0,1%
Marokkaans	1	0,1%
Mongools	2	0,1%
Nepalees	4	0,2%
Perzisch	2	0,1%
Pools	9	0,5%
Portugees	5	0,3%
Punjabi	2	0,1%
Roemeens	6	0,3%
Russisch	15	0,8%
Servisch	1	0,1%
Surinaams	2	0,1%
Tamil	1	0,1%
Thais	2	0,1%
Tibetaans	2	0,1%
Tsjetsjeens	2	0,1%
Turks	82	4,5%
Zweeds	1	0,1%
TOTAAL	1800	100%

Bijlage 6 : Tabel verschil in ‘grappig’ beleven van klassieke pestvormen tussen slachtoffers (SO) en niet-slachtoffers bij zowel autochtonen als allochtonen

	SO	Autochtoon	Allochtoon	Sig.	Algemeen	Sig. ^a
Schoppen of slaan	Ja	1 (1.2%)	7 (7.5%)	.069	8 (4.6%)	.557
	Nee	27 (3.3%)	27 (3.3%)	.885	49 (3.4%)	
Spuwen	Ja	4 (5.3%)	5 (5.3%)	1.00	9 (5.3%)	1.00
	Nee	35 (4.2%)	39 (6.0%)	.120	74 (5.0%)	
Materiaal afnemen of beschadigen	Ja	3 (3.9%)	11 (11.3%)	.094	14 (8.0%)	.941
	Nee	68 (8.5%)	52 (8.4%)	1.00	121 (8.5%)	
Bedreigen	Ja	1 (1.2%)	3 (3.2%)	.624	4 (2.3%)	.946
	Nee	19 (2.3%)	21 (3.3%)	.259	40 (2.7%)	
Beledigen	Ja	5 (6.2%)	6 (6.2%)	1.00	11 (6.1%)	.503
	Nee	59 (7.2%)	55 (8.6%)	.327	116 (7.9%)	
Non-verbaal pesten	Ja	20 (26.3%)	22 (24.4%)	.858	42 (25.3%)	.842
	Nee	172 (22.8%)	153 (26%)	.178	328 (24.3%)	
Negeren of uitsluiten	Ja	3 (3.8%)	5 (5.2%)	.732	8 (4.6%)	.915
	Nee	23 (2.8%)	37 (5.9%)	.005*	60 (4.1%)	
Geheim onthullen	Ja	2 (2.6%)	5 (5.1%)	.470	7 (4.0%)	.655
	Nee	20 (2.4%)	26 (4.0%)	.096	46 (3.1%)	
Gerucht/roddel verspreiden	Ja	5 (6.3%)	5 (5.4%)	1.00	10 (5.8%)	.345
	Nee	5 (5.4%)	25 (3.9%)	.894	59 (3.9%)	
Vernederen voor grote groep	Ja	5 (6.3%)	7 (7.2%)	1.00	12 (6.7%)	.062
	Nee	26 (3.1%)	26 (4.1%)	.321	53 (3.6%)	

^a Continuity correction toegepast

* $p < 0,05$

Bijlage 7: Tabel verschil in ‘grappig’ beleven van klassieke pestvormen tussen pesters (P) en niet-pesters bij zowel autochtonen als allochtonen

	P	Autochtoon	Allochtoon	Sig.	Algemeen	Sig. ^a
Schoppen of slaan	Ja	2 (8.0%)	13 (16.7%)	.351	15 (14.6%)	.000*
	Nee	26 (3.0%)	15 (2.3%)	.523	41 (2.7%)	
Spuwen	Ja	5 (19.2%)	17 (20.7%)	1.00	22 (20.4%)	.000*
	Nee	34 (3.9%)	27 (4.1%)	.895	61 (4.0%)	
Materiaal afnemen of beschadigen	Ja	8 (36.4%)	20 (24.7%)	.290	28 (27.2%)	.000*
	Nee	63 (7.4%)	43 (6.8%)	.685	107 (7.2%)	
Bedreigen	Ja	2 (7.4%)	10 (13.2%)	.727	12 (11.7%)	.000*
	Nee	18 (2.0%)	14 (2.1%)	.859	32 (2.0%)	
Beledigen	Ja	5 (18.5%)	15 (18.5%)	1.00	20 (18.5%)	.000*
	Nee	59 (6.7%)	46 (7.0%)	.838	107 (6.9%)	
Non-verbaal pesten	Ja	15 (55.6%)	40 (52.6%)	.826	55 (53.4%)	.000*
	Nee	177 (22.0%)	134 (22.4%)	.897	314 (22.2%)	
Negeren of uitsluiten	Ja	3 (11.5%)	16 (20.0%)	.394	19 (17.9%)	.000*
	Nee	23 (2.6%)	26 (4.0%)	.141	49 (3.2%)	
Geheim onthullen	Ja	3 (11.1%)	10 (12.3%)	1.00	13 (12.0%)	.000*
	Nee	19 (2.1%)	21 (3.1%)	.257	40 (2.5%)	
Gerucht/roddel verspreiden	Ja	4 (14.8%)	7 (8.9%)	.466	11 (10.4%)	.002*
	Nee	35 (3.9%)	23 (3.5%)	.787	58 (3.7%)	
Vernederen voor grote groep	Ja	4 (15.4%)	27 (3.0%)	.732	13 (12.4%)	.000*
	Nee	9 (11.4%)	24 (3.7%)	.475	52 (3.3%)	

^a Continuity correction toegepast

* $p < 0,05$

Bijlage 8: Tabel verschil in ‘grappig’ beleven van cyberpestvormen tussen cyberslachtoffers (CSO) en niet-slachtoffers bij zowel autochtonen als allochtonen

	CSO	Autochtoon	Allochtoon	Sig.	Algemeen	Sig. ^a
Schadelijk virus	Ja	1 (3.2%)	5 (12.5%)	.222	6 (8.5%)	1.00
	Nee	56 (7.8%)	59 (10.0%)	.170	115 (8.7%)	
Account hacken	Ja	1 (2.6%)	6 (12.8%)	.121	7 (8.0%)	.853
	Nee	44 (5.4%)	58 (8.8%)	.013*	102 (6.9%)	
Online bedreigingen	Ja	0 (0%)	5 (9.8%)	.062	5 (5.3%)	.779
	Nee	29 (3.4%)	35 (5.2%)	.095	64 (4.2%)	
Online vernederingen of beledigingen	Ja	1 (2.3%)	5 (10.2%)	.209	6 (6.5%)	.358
	Nee	31 (3.6%)	30 (4.4%)	.431	61 (3.9%)	
Ongewenst seksueel geladen boodschappen	Ja	6 (16.2%)	4 (10.8%)	.736	10 (13.3%)	.705
	Nee	84 (11.3%)	64 (11.2%)	1.00	148 (11.2%)	
Ongewenst foto's of beelden	Ja	2 (4.9%)	5 (10.6%)	.442	7 (7.9%)	.750
	Nee	77 (9.8%)	61 (9.2%)	.720	138 (9.5%)	
Uitsluiten uit onlinegroep	Ja	2 (4.9%)	7 (14.6%)	.170	9 (10.1%)	.165
	Nee	39 (4.7%)	49 (7.5%)	.027*	88 (5.9%)	
Vertrouwelijke info online openbaar maken	Ja	0 (0%)	5 (10.0%)	.059	5 (5.3%)	.048*
	Nee	10 (1.2%)	18 (2.7%)	.034*	28 (1.8%)	
Online voorgedaan als een bekend persoon	Ja	5 (11.9%)	102 (13.5%)	.553	13 (14.9%)	.896
	Nee	8 (17.8%)	88 (14.3%)	.695	191 (13.8%)	
Online voorgedaan als een onbekend persoon	Ja	3 (7.5%)	9 (19.6%)	.129	12 (14.0%)	.899
	Nee	85 (11.6%)	89 (14.5%)	.121	174 (12.9%)	
Vals account	Ja	5 (12.8%)	6 (14.0%)	1.00	11 (13.3%)	.330
	Nee	117 (17.0%)	112 (19.7%)	.240	229 (18.1%)	
Haatwebsite	Ja	1 (2.3%)	2 (4.2%)	1.00	3 (3.3%)	1.00
	Nee	18 (2.1%)	25 (3.8%)	.061	43 (2.8%)	
Online gerucht/roddel	Ja	0 (0%)	3 (6.0%)	.246	3 (3.2%)	.934
	Nee	17 (2.0%)	21 (3.1%)	.185	38 (2.5%)	

^a Continuity correction toegepast

* $p < 0,05$

Bijlage 9: Tabel verschil in ‘grappig’ beleven van cyberpestvormen tussen cyberpesters (CP) en niet-pesters bij zowel autochtonen als allochtonen

	CP	Autochtoon	Allochtoon	Sig.	Algemeen	Sig. ^a
Schadelijk virus	Ja	2 (28.6%)	9 (31%)	1.00	11 (30.6%)	.000*
	Nee	55 (7.4%)	55 (9.1%)	.271	110 (8.1%)	
Account hacken	Ja	2 (22.2%)	8 (27.6%)	1.00	10 (26.3%)	.000*
	Nee	43 (5.1%)	56 (8.3%)	.016*	99 (6.5%)	
Online bedreigingen	Ja	1 (10.0%)	7 (22.6%)	.653	8 (19.5%)	.000*
	Nee	28 (3.2%)	33 (4.7%)	.116	61 (3.8%)	
Online vernederingen of beledigingen	Ja	1 (9.1%)	8 (26.6%)	.399	9 (23.1%)	.000*
	Nee	31 (3.5%)	27 (3.9%)	.688	58 (3.6%)	
Ongewenst seksueel geladen boodschappen	Ja	5 (50.0%)	7 (29.2%)	.271	12 (35.3%)	.000*
	Nee	85 (11.0%)	61 (10.4%)	.791	146 (10.7%)	
Ongewenst foto's of beelden	Ja	4 (40.0%)	8 (26.7%)	.451	12 (30.0%)	.000*
	Nee	75 (9.2%)	58 (8.5%)	.649	133 (8.8%)	
Uitsluiten uit onlinegroep	Ja	1 (10.0%)	8 (26.7%)	.404	9 (22.5%)	.000*
	Nee	40 (4.6%)	48 (7.1%)	.046*	88 (5.7%)	
Vertrouwelijke info online openbaar maken	Ja	1 (9.1%)	6 (20.0%)	.651	7 (17.1%)	.000*
	Nee	9 (1.0%)	17 (2.4%)	.029*	26 (1.6%)	
Online voorgedaan als een bekend persoon	Ja	4 (36.4%)	9 (30.0%)	.719	13 (31.7%)	.002*
	Nee	103 (13.1%)	86 (13.6%)	.814	190 (13.3%)	
Online voorgedaan als een onbekend persoon	Ja	3 (27.3%)	10 (32.3%)	1.00	13 (31.0%)	.001*
	Nee	85 (11.1%)	88 (14.0%)	.121	173 (12.4%)	
Vals account	Ja	4 (40.0%)	12 (41.4%)	1.00	16 (41.0%)	.000*
	Nee	118 (16.4%)	106 (18.2%)	.418	224 (17.1%)	
Haatwebsite	Ja	2 (18.2%)	7 (22.6%)	1.00	9 (21.4%)	.000*
	Nee	17 (1.9%)	20 (3.0%)	.240	37 (2.4%)	
Online gerucht/roddel	Ja	1 (9.1%)	7 (22.6%)	.657	8 (19.0%)	.000*
	Nee	16 (1.8%)	17 (2.5%)	.379	33 (2.1%)	

^a Continuity correction toegepast

* $p < 0,05$

Bijlage 10: Verschil tussen autochtone en allochtone 'slachtoffers' en 'geen slachtoffers' van klassiek pesten wat betreft het toelaten van pestgedrag onder bepaalde omstandigheden, de verantwoordelijk van pesten en het hulp bieden bij pestsituaties

Stelling perceptie pesten		Autochtoon	Allochtoon	Sig.	Algemeen	Sig. ^a
Pesten is toegelaten als het SO het heeft verdiend						
Slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	70 (90.9%)	73 (76.8%)	.015*	144 (83.2%)	.036*
	<i>Akkoord</i>	7 (9.1%)	22 (23.2%)		29 (16.8%)	
Geen slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	763 (92.4%)	518 (84.2%)	.000*	1290 (89.0%)	
	<i>Akkoord</i>	63 (7.6%)	97 (15.8%)		160 (11.0%)	
Pesten is toegelaten als de gevolgen niet zo zwaar zijn						
Slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	72 (93.5%)	91 (91%)	.588	164 (92.1%)	.177
	<i>Akkoord</i>	5 (6.5%)	9 (9.0%)		14 (7.9%)	
Geen slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	800 (95.5%)	38 (4.5%)	.231	1389 (94.9%)	
	<i>Akkoord</i>	38 (4.5%)	37 (6.0%)		75 (5.1%)	
Pester heeft geen verantwoordelijkheid als pestgedrag ongedragen wordt						
Slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	65 (89.0%)	79 (87.8%)	1.00	144 (88.3%)	.472
	<i>Akkoord</i>	8 (11.0%)	11 (12.2%)		19 (11.7%)	
Geen slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	724 (91.5%)	492 (88.8%)	.110	1223 (90.5%)	
	<i>Akkoord</i>	67 (8.5%)	62 (11.2%)		129 (9.5%)	
Personen die niet ingrijpen treffen ook schuld aan het pestgedrag						
Slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	37 (51.4%)	51 (57.3%)	.525	88 (54.3%)	1.00
	<i>Akkoord</i>	35 (48.6%)	38 (42.7%)		74 (45.7%)	
Geen slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	391 (50.6%)	339 (59.5%)	.001*	733 (54.3%)	
	<i>Akkoord</i>	382 (49.4%)	231 (40.5%)		616 (45.7%)	
Pesten is toegelaten als het uitgelokt wordt						
Slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	59 (81.9%)	66 (79.5%)	.839	125 (80.6%)	.132
	<i>Akkoord</i>	13 (18.1%)	17 (20.5%)		30 (19.4%)	
Geen slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	672 (85.7%)	478 (85.2%)	.814	1155 (85.6%)	
	<i>Akkoord</i>	112 (14.3%)	83 (14.8%)		195 (14.4%)	
Pesten is toegelaten als het SO een slecht karakter heeft						
Slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	69 (92.0%)	76 (81.7%)	.071	146 (86.4%)	.003*
	<i>Akkoord</i>	6 (8.0%)	17 (18.3%)		23 (13.6%)	
Geen slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	757 (94.4%)	536 (91.3%)	.032*	1301 (93.1%)	
	<i>Akkoord</i>	45 (5.6%)	51 (8.7%)		96 (6.9%)	
Het is normaal dat je iemand helpt die gepest wordt						
Slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	23 (32.4%)	19 (21.1%)	.148	42 (26.1%)	.003
	<i>Akkoord</i>	48 (67.6%)	71 (78.9%)		119 (73.9%)	
Geen slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	99 (12.7%)	123 (21.1%)	.000*	225 (16.4%)	
	<i>Akkoord</i>	682 (87.3%)	459 (78.9%)		1146 (83.6%)	
Ik help de gepeste niet als dit geen hechte vriend van mij is						
Slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	63 (86.3%)	67 (79.8%)	.298	130 (82.8%)	.261
	<i>Akkoord</i>	10 (13.7%)	17 (20.2%)		27 (17.2%)	
Geen slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	535 (75.7%)	433 (82.2%)	.006*	975 (78.6%)	
	<i>Akkoord</i>	172 (24.4%)	94 (17.8%)		266 (21.4%)	

^a Continuity correction toegepast

* $p < 0,05$

Bijlage 11: Verschil tussen autochtone en allochtone ‘pesters’ en ‘geen pesters’ van klassiek pesten wat betreft het toelaten van pestgedrag onder bepaalde omstandigheden, de verantwoordelijk van pesten en het hulp bieden bij pestsituaties

Stelling perceptie pesten		Autochtoon	Allochtoon	Sig.	Algemeen	Sig. ^a
Pesten is toegelaten als het SO het heeft verdiend						
Pester	<i>Niet akkoord</i>	16 (64.0%)	47 (60.3%)	.816	63 (61.2%)	.000*
	<i>Akkoord</i>	9 (36.0%)	31 (39.7%)		40 (38.8%)	
Geen pester	<i>Niet akkoord</i>	817 (93.1%)	544 (86.2%)	.000*	1371 (90.3%)	
	<i>Akkoord</i>	61 (6.9%)	87 (13.8%)		148 (9.7%)	
Pesten is toegelaten als de gevolgen niet zo zwaar zijn						
Pester	<i>Niet akkoord</i>	22 (88.0%)	63 (79.7%)	.553	85 (81.7%)	.000*
	<i>Akkoord</i>	3 (12.0%)	16 (20.3%)		19 (18.3%)	
Geen pester	<i>Niet akkoord</i>	850 (95.5%)	606 (95.3%)	.901	1465 (95.4%)	
	<i>Akkoord</i>	40 (4.5%)	30 (4.7%)		70 (4.6%)	
Pester heeft geen verantwoordelijkheid als pestgedrag opgedragen wordt						
Pester	<i>Niet akkoord</i>	20 (87.0%)	50 (80.6%)	.750	70 (82.4%)	.020*
	<i>Akkoord</i>	3 (13.0%)	12 (19.4%)		15 (17.6%)	
Geen pester	<i>Niet akkoord</i>	768 (91.4%)	519 (89.5%)	.229	1294 (90.7%)	
	<i>Akkoord</i>	72 (8.6%)	61 (10.5%)		133 (9.3%)	
Personen die niet ingrijpen treffen ook schuld aan het pestgedrag						
Pester	<i>Niet akkoord</i>	14 (56.0%)	44 (63.8%)	.632	58 (61.7%)	.178
	<i>Akkoord</i>	11 (44.0%)	25 (36.2%)		36 (38.3%)	
Geen pester	<i>Niet akkoord</i>	415 (50.6%)	346 (58.8%)	.002*	764 (54.0%)	
	<i>Akkoord</i>	405 (49.4%)	242 (41.2%)		651 (46.0%)	
Pesten is toegelaten als het uitgelokt wordt						
Pester	<i>Niet akkoord</i>	12 (50.0%)	43 (64.2%)	.235	55 (60.4%)	.000*
	<i>Akkoord</i>	12 (50.0%)	24 (35.8%)		36 (39.6%)	
Geen pester	<i>Niet akkoord</i>	718 (86.3%)	500 (86.8%)	.812	1223 (86.6%)	
	<i>Akkoord</i>	114 (13.7%)	76 (13.2%)		190 (13.4%)	
Pesten is toegelaten als het SO een slecht karakter heeft						
Pester	<i>Niet akkoord</i>	16 (69.6%)	50 (71.4%)	1.00	66 (71.0%)	.000*
	<i>Akkoord</i>	7 (30.4%)	20 (28.6%)		27 (29.0%)	
Geen pester	<i>Niet akkoord</i>	810 (94.8%)	560 (92.3%)	.048*	1379 (93.8%)	
	<i>Akkoord</i>	44 (5.2%)	47 (7.7%)		91 (6.2%)	
Het is normaal dat je iemand helpt die gepest wordt						
Pester	<i>Niet akkoord</i>	7 (30.4%)	23 (32.9%)	1.00	30 (32.3%)	.000*
	<i>Akkoord</i>	16 (69.6%)	47 (67.1%)		63 (67.7%)	
Geen pester	<i>Niet akkoord</i>	115 (13.9%)	118 (19.7%)	.004*	236 (16.4%)	
	<i>Akkoord</i>	714 (86.1%)	481 (80.3%)		1200 (83.6%)	
Ik help de gepeste niet als dit geen hechte vriend van mij is						
Pester	<i>Niet akkoord</i>	12 (52.2%)	39 (60.0%)	.624	51 (58.0%)	.000*
	<i>Akkoord</i>	11 (47.8%)	26 (40.0%)		37 (42.0%)	
Geen pester	<i>Niet akkoord</i>	585 (77.3%)	460 (84.6%)	.001*	1052 (80.4%)	
	<i>Akkoord</i>	172 (22.7%)	84 (15.4%)		256 (19.6%)	

^a Continuity correction toegepast

* p < 0,05

Bijlage 12: Verschil tussen autochtonen en allochtone cyberslachtoffers en geen slachtoffers van cyberpesten wat betreft het toelaten van pestgedrag onder bepaalde omstandigheden, de verantwoordelijk van pesten en het hulp bieden bij pestsituaties

Stelling perceptie pesten		Autochtoon	Allochtoon	Sig.	Algemeen	Sig. ^a
Pesten is toegelaten als het SO het heeft verdiend						
Cyberslachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	37 (92.5%)	41 (83.7%)	.333	79 (87.8%)	.995
	<i>Akkoord</i>	3 (7.5%)	8 (16.3%)		11 (12.2%)	
Geen slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	796 (92.2%)	550 (83.2%)	.000*	1355 (88.4%)	
	<i>Akkoord</i>	67 (7.8%)	111 (16.8%)		178 (11.6%)	
Pesten is toegelaten als de gevolgen niet zo zwaar zijn						
Cyberslachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	40 (97.6%)	46 (93.9%)	.623	87 (95.6%)	.837
	<i>Akkoord</i>	1 (2.4%)	3 (6.1%)		4 (4.4%)	
Geen slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	832 (95.2%)	626 (93.6%)	.178	1466 (94.6%)	
	<i>Akkoord</i>	42 (4.8%)	43 (6.4%)		85 (5.5%)	
Pester heeft geen verantwoordelijkheid als pestgedrag opgedragen wordt						
Cyberslachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	34 (89.5%)	36 (85.7%)	.741	70 (87.5%)	.516
	<i>Akkoord</i>	4 (10.5%)	6 (14.3%)		10 (12.5%)	
Geen slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	754 (91.4%)	535 (88.9%)	.123	1296 (90.4%)	
	<i>Akkoord</i>	71 (8.6%)	67 (11.1%)		138 (9.6%)	
Personen die niet ingrijpen treffen ook schuld aan het pestgedrag						
Cyberslachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	20 (51.3%)	29 (65.9%)	.189	49 (58.3%)	.527
	<i>Akkoord</i>	19 (48.7%)	15 (34.1%)		35 (41.7%)	
Geen slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	409 (50.7%)	361 (58.7%)	.003*	773 (54.2%)	
	<i>Akkoord</i>	397 (49.3%)	254 (41.3%)		654 (45.8%)	
Pesten is toegelaten als het uitgelokt wordt						
Cyberslachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	34 (87.2%)	35 (87.2%)	.554	69 (84.1%)	.955
	<i>Akkoord</i>	5 (12.8%)	8 (18.6%)		13 (15.9%)	
Geen slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	696 (85.2%)	508 (84.7%)	.822	1209 (85.0%)	
	<i>Akkoord</i>	121 (14.8%)	92 (15.3%)		213 (15.0%)	
Pesten is toegelaten als het SO een slecht karakter heeft						
Cyberslachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	34 (87.2%)	41 (87.2%)	1.00	76 (87.4%)	.106
	<i>Akkoord</i>	5 (12.8%)	6 (12.8%)		11 (12.6%)	
Geen slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	792 (94.5%)	570 (90.2%)	.002*	1370 (92.7%)	
	<i>Akkoord</i>	46 (5.5%)	62 (9.8%)		108 (7.3%)	
Het is normaal dat je iemand helpt die gepest wordt						
Cyberslachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	11 (28.9%)	10 (21.3%)	.456	21 (24.7%)	.091
	<i>Akkoord</i>	27 (71.1%)	37 (78.7%)		64 (75.3%)	
Geen slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	111 (13.6%)	131 (21.0%)	.000*	245 (16.9%)	
	<i>Akkoord</i>	703 (86.4%)	493 (79.0%)		1201 (83.1%)	
Ik help de gepeste niet als dit geen hechte vriend van mij is						
Cyberslachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	34 (87.2%)	34 (73.9%)	.175	68 (80.0%)	.915
	<i>Akkoord</i>	5 (12.8%)	12 (26.1%)		17 (20.0%)	
Geen slachtoffer	<i>Niet akkoord</i>	563 (76.0%)	465 (82.4%)	.005*	1035 (78.9%)	
	<i>Akkoord</i>	178 (24.0%)	99 (17.6%)		277 (21.1%)	

^a Continuity correction toegepast

* $p < 0,05$

Bijlage 13: Verschil tussen autochtonen en allochtone ‘pesters’ en ‘geen pesters’ van cyberpesten wat betreft het toelaten van pestgedrag onder bepaalde omstandigheden, de verantwoordelijk van pesten en het hulp bieden bij pestsituaties

Stelling perceptie pesten		Autochtoon	Allochtoon	Sig.	Algemeen	Sig. ^a
Pesten is toegelaten als het SO het heeft verdiend						
Cyberpester	<i>Niet akkoord</i>	8 (66.7%)	21 (80.8%)	.423	29 (76.3%)	.036*
	<i>Akkoord</i>	4 (33.3%)	5 (19.2%)		9 (23.7%)	
Geen pester	<i>Niet akkoord</i>	825 (92.6%)	571 (83.5%)	.000*	1406 (88.7%)	
	<i>Akkoord</i>	66 (7.4%)	113 (16.5%)		179 (11.3%)	
Pesten is toegelaten als de gevolgen niet zo zwaar zijn						
Cyberpester	<i>Niet akkoord</i>	9 (81.8%)	25 (92.6%)	.564	34 (89.5%)	.296
	<i>Akkoord</i>	2 (18.2%)	2 (7.4%)		4 (10.5%)	
Geen pester	<i>Niet akkoord</i>	863 (95.5%)	647 (93.6%)	.116	1519 (94.7%)	
	<i>Akkoord</i>	41 (4.5%)	44 (6.4%)		85 (5.3%)	
Pester heeft geen verantwoordelijkheid als pestgedrag opgedragen wordt						
Cyberpester	<i>Niet akkoord</i>	8 (80.0%)	19 (76.0%)	1.00	27 (77.1%)	.019*
	<i>Akkoord</i>	2 (20.0%)	6 (24.0%)		8 (22.9%)	
Geen pester	<i>Niet akkoord</i>	780 (91.4%)	552 (89.2%)	.150	1339 (90.5%)	
	<i>Akkoord</i>	73 (8.6%)	67 (10.8%)		140 (9.5%)	
Personen die niet ingrijpen treffen ook schuld aan het pestgedrag						
Cyberpester	<i>Niet akkoord</i>	9 (75.0%)	19 (76.0%)	1.00	28 (75.7%)	.014*
	<i>Akkoord</i>	3 (25.0%)	6 (24.0%)		9 (24.3%)	
Geen pester	<i>Niet akkoord</i>	420 (50.4%)	372 (58.7%)	.002*	795 (53.9%)	
	<i>Akkoord</i>	413 (49.6%)	262 (41.3%)		679 (46.1%)	
Pesten is toegelaten als het uitgelokt wordt						
Cyberpester	<i>Niet akkoord</i>	6 (50.0%)	17 (73.9%)	.261	23 (65.7%)	.003*
	<i>Akkoord</i>	6 (50.0%)	6 (26.1%)		12 (34.3%)	
Geen pester	<i>Niet akkoord</i>	724 (85.8%)	526 (84.8%)	.653	1255 (85.4%)	
	<i>Akkoord</i>	120 (14.2%)	94 (15.2%)		214 (14.6%)	
Pesten is toegelaten als het SO een slecht karakter heeft						
Cyberpester	<i>Niet akkoord</i>	8 (72.7%)	17 (70.8%)	1.00	25 (71.4%)	.000*
	<i>Akkoord</i>	3 (27.3%)	7 (29.2%)		10 (28.6%)	
Geen pester	<i>Niet akkoord</i>	818 (94.5%)	594 (90.7%)	.006*	1421 (92.9%)	
	<i>Akkoord</i>	48 (5.5%)	61 (9.3%)		109 (7.1%)	
Het is normaal dat je iemand helpt die gepest wordt						
Cyberpester	<i>Niet akkoord</i>	5 (50.0%)	9 (37.5%)	.704	14 (41.2%)	.001*
	<i>Akkoord</i>	5 (50.0%)	15 (62.5%)		20 (58.8%)	
Geen pester	<i>Niet akkoord</i>	117 (13.9%)	133 (20.6%)	.001*	253 (16.9%)	
	<i>Akkoord</i>	725 (86.1%)	514 (79.4%)		1244 (83.1%)	
Ik help de gepeste niet als dit geen hechte vriend van mij is						
Cyberpester	<i>Niet akkoord</i>	8 (66.7%)	13 (54.2%)	.721	21 (58.3%)	.004*
	<i>Akkoord</i>	4 (33.3%)	11 (45.8%)		15 (41.7%)	
Geen pester	<i>Niet akkoord</i>	589 (76.7%)	487 (83.0%)	.005*	1083 (79.5%)	
	<i>Akkoord</i>	179 (23.3%)	100 (17.0%)		279 (20.5%)	

^a Continuity correction toegepast

* p < 0,05

Bijlage 14: Verschil tussen autochtonen en allochtonen betreffende de basisgegevens van de respondenten

Geslacht	Autochtoon	Allochtoon	Totaal
<i>Jongens</i>	408 (55.4%)	328 (44.6%)	736 (100%)
<i>Meisjes</i>	558 (52.6%)	502 (47.4%)	1060 (100%)
Leeftijd			
	Gem. = 14.42	Gem. = 14.72	
	Mediaan = 14	Mediaan = 14	
	Min. = 11	Min. = 11	
	Max. = 21	Max. = 20	
Graad			
<i>1ste middelbaar</i>	234 (49.7%)	237 (50.3%)	471 (100%)
<i>2de middelbaar</i>	142 (53.8%)	122 (46.2%)	264 (100%)
<i>3de middelbaar</i>	201 (50.9%)	194 (49.1%)	395 (100%)
<i>4de middelbaar</i>	177 (65.6%)	93 (34.4%)	270 (100%)
<i>5de middelbaar</i>	108 (53.2%)	95 (46.8%)	203 (100%)
<i>6de middelbaar</i>	93 (66.4%)	47 (33.6%)	140 (100%)
<i>7de middelbaar</i>	11 (20.8%)	42 (79.2%)	53 (100%)
Opleidingsniveau			
<i>ASO</i>	720 (59.9%)	483 (40.1%)	1203 (100%)
<i>KSO</i>	8 (72.7%)	3 (27.3%)	11 (100%)
<i>TSO</i>	133 (72.3%)	51 (27.7%)	184 (100%)
<i>BSO</i>	89 (27.2%)	238 (72.8%)	327 (100%)
<i>A-Stroom</i>	13 (19.4%)	54 (80.6%)	67 (100%)
<i>B-Stroom</i>	2 (66.7%)	1 (33.3%)	3 (100%)
Relationele status ouders			
<i>Niet gescheiden</i>	702 (53.5%)	611 (46.5%)	1313 (100%)
<i>Gescheiden</i>	240 (55.6%)	192 (44.4%)	432 (100%)
<i>Andere</i>	24 (50.0%)	24 (50.0%)	48 (100%)
Taal			
<i>Nederlands</i>	920 (75.7%)	296 (24.3%)	1216 (100%)
<i>Frans</i>	39 (21.3%)	144 (78.7%)	183 (100%)
<i>Engels</i>	4 (6.1%)	62 (93.9%)	66 (100%)
<i>Spaans</i>	0 (0%)	17 (100%)	17 (100%)
<i>Arabisch</i>	2 (2.9%)	68 (97.1%)	70 (100%)
<i>Andere</i>	1 (0.4%)	236 (99.6%)	237 (100%)
Hechte vrienden van buitenlandse afkomst			
<i>Geen</i>	238 (70.0%)	102 (30.0%)	340 (100%)
<i>1 of 2</i>	387 (66.4%)	196 (33.6%)	583 (100%)
<i>3 of 4</i>	169 (54.2%)	143 (45.8%)	312 (100%)
<i>5 of meer</i>	161 (31.8%)	345 (68.2%)	506 (100%)

Bijlage 15: Verschil tussen autochtonen en allochtonen aangaande het aantal hechte vrienden van buitenlandse afkomst.

Aantal hechte vrienden van buitenlandse afkomst	Autochtoon	Allochtoon	Totaal	Sig. Niveau ^a
<i>Geen</i>	238 (24,9%)	102 (13%)	340 (19,5%)	
<i>1 of 2</i>	387 (40,5%)	196 (24,9%)	583 (33,5%)	
<i>3 of 4</i>	169 (17,7%)	143 (18,2%)	312 (17,9%)	
<i>5 of meer</i>	161 (16,9%)	345 (43,9%)	506 (29,1%)	
Totaal	955 (100%)	786 (100%)	1741 (100%)	.000*

* Missings: N = 67 (3,7%)

^a Mann-Whitney toegepast (U = 250757; W = 707247; Z = -12,409)

Bijlage 16: Aantal en percentage ontbrekende antwoorden per vraag/thema

Vragen	Aantal (N)	Percentage (%)
Geslacht	0	0%
Leeftijd	1	0.1%
Middelbaar	0	0%
Opleiding	1	0.1%
Ouders	3	0.2%
Geboorteland respondent	0	0%
Geboorteland vader	6	0.3%
Geboorteland moeder	4	0.2%
Geboorteland grootouders	8	0.4%
Taal	8	0.4%
Aantal leerlingen van buitenlandse afkomst in de klas	13	0.7%
Percentage leerlingen van buitenlandse afkomst in de school	18	1.0%
Vrienden van buitenlandse afkomst	57	3.2%
Klassiek peestslachtoffer	8	0.4%
Cyberpeestslachtoffer	10	0.6%
Klassiek pesters	12	0.7%
Cyberpester	11	0.6%
Getuige van pestgedrag	10	0.6%
*Beleving KP: schoppen en slaan	183 (157)	10.1% (8.7%)
*Beleving KP: spuwen	156 (128)	8.6% (7.1%)
*Beleving KP: materiaal beschadigen	204 (177)	11.3% (9.8%)
*Beleving KP: bedreigen	135 (107)	7.5% (5.9%)
*Beleving KP: beledigen	152 (124)	8.4% (6.9%)
*Beleving KP: non-verbaal pesten	289 (263)	16.0% (14.5%)
*Beleving KP: negeren of uitsluiten	160 (132)	8.8% (7.3%)
*Beleving KP: opzettelijk geheim onthullen	125 (97)	6.9% (5.4%)
*Beleving KP: vals gerucht/roddel verspreiden	137 (108)	7.6% (6.0%)
*Beleving KP: vernederen voor grote groep	138 (112)	7.6% (6.2%)
*Beleving CPN: schadelijk virus	417 (386)	23.1% (21.3%)
*Beleving CPN: account hacken	244 (214)	13.5% (11.8%)
*Beleving CPN: online bedreiging	172 (140)	9.5% (7.7%)
*Beleving CPN: online belediging	165 (132)	9.1% (7.3%)
*Beleving CPN: seksueel geladen boodschap	410 (275)	22.7% (15.2%)
*Beleving CPN: ongewenst foto's of beelden	261 (230)	14.4% (12.7%)
*Beleving CPN: uitgesloten uit onlinegroep	222 (192)	12.3% (10.6%)
*Beleving CPN: vertrouwelijke info openbaar	166 (136)	9.2% (7.5%)
*Beleving CPN: voordoen als bekende	338 (317)	18.7% (17.5%)
*Beleving CPN: voordoen als onbekende	366 (344)	20.2% (19.0%)
*Beleving CPN: vals account	458 (432)	25.3% (23.9%)
*Beleving CPN: haatwebsite	199 (175)	11.0% (9.7%)
*Beleving CPN: online geruchten	184 (162)	10.2% (9.0%)
*Ergste peestsituatie: school vs. internet	115 (81)	6.4% (4.5%)
*Ergste peestsituatie: veel vs. weinig getuige	128 (90)	7.1% (5.0%)
*Stelling: pesten is toegelaten als het SO het heeft verdiend	182 (154)	10.1% (8.5%)
*Stelling: pesten is toegelaten als gevolgen niet zwaar zijn	163 (135)	9.0% (7.5%)
*Stelling: pester heeft geen verantwoordelijkheid bij een bevel tot pesten	291 (257)	16.1% (14.2%)
*Stelling: omstaanders die niet ingrijpen treffen ook schuld	294 (263)	16.3% (14.5%)
*Stelling: pesten is toegelaten als het uitgelokt wordt	301 (267)	16.6% (14.8%)
*Stelling: pesten is toegelaten als het SO een slecht karakter heeft	240 (211)	13.3% (11.7%)
*Stelling: Online pesten is makkelijker	382 (340)	21.1% (18.8%)
*Stelling: Gepeste stelt zich soms aan	513 (468)	28.4% (25.9%)
*Stelling: Pesters kunnen zich niet goed inleven in de gevoelens van het SO	296 (256)	16.4% (14.2%)
*Stelling: SO is geen hechte vriend van mij, dan geen hulp bieden aan SO	408 (372)	22.6% (20.6%)
*Stelling: Allochtonen meer kans om pester te worden	449 (414)	24.8% (22.9%)
*Stelling: Allochtonen meer kans om SO te worden	481 (445)	26.6% (24.6%)
Dummyvariabele 'allochtoon'	12	0.7%

* Ook het antwoord 'geen mening' is bij het aantal ontbrekende aantal antwoorden bijgevoegd. Telkens is tussen haakjes het aantal 'geen mening' bij deze vraag vermeld.

Bijlage 17: Overzicht van verworpen en bevestigde hypothesen

- H1: BEVESTIGING: Een minderheid van de jongeren wordt op klassieke wijze slachtoffer van pestgedrag (zie *supra*: 1.2.1.1).
- H2: BEVESTIGING: De meeste klassieke slachtoffers kennen hun pester van het schoolleven (zie *supra*: 1.2.1.1).
- H3: BEVESTIGING: Meer dan de helft van de klassieke slachtoffers wordt geholpen nadat men gepest is (zie *supra*: 1.2.1.1).
- H4: BEVESTIGING: Allochtonen worden meer slachtoffer van klassiek pestgedrag in vergelijking met autochtonen (zie *supra*: 2.2).
- H5: VERWERPING: Allochtonen worden minder slachtoffer van pestgedrag dan autochtonen wanneer in de school een hoge concentratie allochtonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H6: BEVESTIGING: Allochtonen worden meer slachtoffer van klassiek pestgedrag dan autochtonen wanneer in de school een lage concentratie allochtonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H7: VERWERPING: Autochtonen worden niet meer of minder slachtoffer van klassiek pesten dan allochtonen wanneer in de school een hoge concentratie allochtonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H8: BEVESTIGING: Allochtonen worden minder slachtoffer van klassiek pestgedrag dan autochtonen wanneer er veel allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H9: BEVESTIGING: Allochtonen worden meer slachtoffer van klassiek pestgedrag dan autochtonen wanneer er weinig allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H10: VERWERPING: Autochtonen worden niet meer of minder slachtoffer van klassiek pesten wanneer er veel allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H11: VERWERPING: Wanneer de leeftijd van allochtonen toeneemt, neemt het slachtofferschap van klassiek pestgedrag af (zie *supra*: 2.4.1).
- H12: BEVESTIGING: Wanneer de leeftijd van autochtonen toeneemt, neemt het slachtofferschap van klassiek pestgedrag af (zie *supra*: 1.5.1.2).
- H13: VERWERPING: Allochtonen die thuis een andere taal spreken dan op school worden meer slachtoffer van klassiek pestgedrag in vergelijking met autochtonen die thuis een andere taal spreken (zie *supra*: 2.4.2).
- H14: BEVESTIGING: De meest voorkomende klassieke pestvorm waarvan men slachtoffer wordt, is het 'beledigen van anderen' (zie *supra*: 1.2.1.1).
- H15: VERWERPING: Allochtonen worden meer slachtoffer van verbaal pestgedrag in vergelijking met autochtonen (zie *supra*: 2.3).
- H16: VERWERPING: Allochtonen worden meer slachtoffer van sociaal pestgedrag in vergelijking met autochtonen (zie *supra*: 2.3).
- H17: BEVESTIGING: Er zijn minder daders dan slachtoffers bij het klassiek pestgedrag (zie *supra*: 1.2.1.2)

- H18: BEVESTIGING: De meeste klassieke pesters kennen hun slachtoffer van het schoolleven (zie *supra*: 1.2.1.2).
- H19: BEVESTIGING: Alloctonen zijn meer dader van klassiek pesten in vergelijking met autoctonen (zie *supra*: 2.2).
- H20: BEVESTIGING: Alloctonen die thuis een andere taal spreken dan op school zijn meer dader van klassiek pesten in vergelijking met autoctonen die thuis een andere taal spreken (zie *supra*: 2.4.2).
- H21: VERWERPING: Alloctonen stellen minder klassiek pestgedrag in vergelijking met autoctonen wanneer er veel allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H22: BEVESTIGING: Alloctonen stellen meer klassiek pestgedrag in vergelijking met autoctonen wanneer er weinig allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H23: VERWERPING: Alloctonen stellen minder klassiek pestgedrag in vergelijking met autoctonen wanneer in de school een hoge concentratie alloctonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H24: BEVESTIGING: Alloctonen stellen meer klassiek pestgedrag in vergelijking met autoctonen wanneer in de school een lage concentratie alloctonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H25: VERWERPING: Er pesten niet meer allochtone jongens dan allochtone meisjes (zie *supra*: 2.4.1).
- H26: BEVESTIGING: De meest voorkomende klassieke pestvorm waarvan men dader is, is het 'beledigen van anderen' (zie *supra*: 1.2.1.2).
- H27: BEVESTIGING: De helft van de cyberslachtoffers kent hun pester persoonlijk (zie *supra*: 1.2.2.1).
- H28: BEVESTIGING: Er zijn meer slachtoffers van klassiek pesten dan slachtoffers van cyberpesten (zie *supra*: 1.2.2).
- H29: VERWERPING: Alloctonen worden minder slachtoffer van cyberpestgedrag dan autoctonen wanneer in de school een hoge concentratie alloctonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H30: BEVESTIGING: Alloctonen worden meer slachtoffer van cyberpestgedrag dan autoctonen wanneer in de school een lage concentratie alloctonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H31: BEVESTIGING: Autoctonen worden niet meer of minder slachtoffer van cyberpestgedrag dan alloctonen wanneer in de school een hoge concentratie alloctonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H32: VERWERPING: Alloctonen worden minder slachtoffer van cyberpestgedrag dan autoctonen wanneer er veel allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H33: BEVESTIGING: Alloctonen worden meer slachtoffer van cyberpestgedrag dan autoctonen wanneer er weinig allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H34: BEVESTIGING: Autoctonen worden niet meer of minder slachtoffer van cyberpestgedrag wanneer er veel allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).

- H35: BEVESTIGING: De meest voorkomende cyberpestvorm waarvan men slachtoffer wordt, is ‘flaming’ (zie *supra*: 1.2.2.1).
- H36: VERWERPING: ‘Masquarade’ is een van de meer populaire cyberpestvormen waarvan men slachtoffer wordt (zie *supra*: 1.2.2.1).
- H37: BEVESTIGING: De helft van de cyberdaders kent zijn slachtoffer persoonlijk (zie *supra*: 1.2.2.2).
- H38: BEVESTIGING: Er zijn meer daders van klassiek pesten dan daders van cyberpesten (zie *supra*: 1.2.2).
- H39: VERWERPING: Allochtonen zijn minder dader van cyberpestgedrag dan autochtonen wanneer in de school een hoge concentratie allochtonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H40: BEVESTIGING: Allochtonen stellen meer cyberpestgedrag dan autochtonen wanneer er weinig allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H41: VERWERPING: Allochtonen stellen minder cyberpestgedrag dan autochtonen wanneer er veel allochtone leerlingen in hun klasgroep aanwezig zijn (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H42: BEVESTIGING: Allochtonen stellen meer klassiek pestgedrag dan autochtonen wanneer in de school een lage concentratie allochtonen aanwezig is (naar analogie van *supra*: 2.4.1).
- H43: VERWERPING: De meest voorkomende cyberpestvorm waarvan men dader wordt, is ‘masquerade’ (zie *supra*: 1.2.2.2).
- H44: VERWERPING: Slachtoffers van klassiek pestgedrag beleven indirect pestgedrag erger in vergelijking met direct pestgedrag. (zie *supra*: 1.7.1.1).
- H45: BEVESTIGING: Publiekelijk cyberpesten wordt door meer jongeren als erger aanzien in vergelijking met niet-publiekelijk cyberpesten (naar analogie van *supra*: 1.7.2.1).
- H46: VERWERPING: Het merendeel van de jongeren vindt ‘masquarade’ eerder grappig dan kwetsend (zie *supra*: 1.7.2.1).
- H47: VERWERPING: Meer slachtoffers percipiëren de klassieke pestvormen als kwetsend in vergelijking met niet-slachtoffers (naar analogie van *supra*: 1.7.2.1).
- H48: BEVESTIGING: Meer daders percipiëren de klassieke pestvormen als grappiger in vergelijking met niet-daders (naar analogie van *supra*: 1.7.2.2).
- H49: VERWERPING: Meer slachtoffers percipiëren de cyberpestvormen als kwetsend in vergelijking met niet-slachtoffers (naar analogie van *supra*: 1.7.2.1).
- H50: BEVESTIGING: Meer daders percipiëren de cyberpestvormen als grappiger in vergelijking met niet-daders (naar analogie van *supra*: 1.7.2.2).
- H51: VERWERPING: Jongeren percipiëren cyberpesten als erger dan klassiek pesten (zie *supra*: 1.6.2.1).
- H52: BEVESTIGING: Gepest worden met veel omstaanders is erger dan gepest worden op een plaats waar je alleen bent met de pester (zie *supra*: 1.1.2 en 1.6.2.1).
- H53: VERWERPING: Het merendeel van de jongeren denkt dat allochtonen meer slachtoffer worden van pestgedrag (zie *supra*: 2.6).
- H54: VERWERPING: Een minderheid van de jongeren denkt dat allochtonen meer dader zijn van pestgedrag (zie *supra*: 2.6).
- H55: BEVESTIGING: Pesters gebruiken het ‘morele justificatie-mechanisme’ om te kijken naar klassiek pestgedrag (zie *supra*: 1.7.1.2)

- H56: BEVESTIGING: Pesters gebruiken het ‘gunstig vergelijken-mechanisme’ om te kijken naar klassiek pestgedrag (zie *supra*: 1.7.1.2)
- H57: VERWERPING: Pesters gebruiken het mechanisme van ‘verspreiden van de verantwoordelijkheid’ om te kijken naar klassiek pestgedrag (zie *supra*: 1.7.1.2)
- H58: BEVESTIGING: Pesters gebruiken het mechanisme van ‘verplaatsen van de verantwoordelijkheid’ om te kijken naar klassiek pestgedrag (zie *supra*: 1.7.1.2)
- H59: BEVESTIGING: Pesters gebruiken meer het ‘blaming-the-victim-mechanisme’ om te kijken naar klassiek pestgedrag (zie *supra*: 1.7.1.2)
- H60: BEVESTIGING: Cyberpesters gebruiken het ‘morele justificatie-mechanisme’ om te kijken naar cyberpestgedrag (naar analogie van *supra*: 1.7.1.2)
- H61: VERWERPING: Cyberpesters gebruiken het ‘gunstig vergelijken-mechanisme’ om te kijken naar cyberpestgedrag (naar analogie van *supra*: 1.7.1.2)
- H62: BEVESTIGING: Cyberpesters gebruiken het mechanisme van ‘verspreiden van de verantwoordelijkheid’ om te kijken naar cyberpestgedrag (naar analogie van *supra*: 1.7.1.2)
- H63: BEVESTIGING: Cyberpesters gebruiken het mechanisme van ‘verplaatsen van de verantwoordelijkheid’ om te kijken naar cyberpestgedrag (naar analogie van *supra*: 1.7.1.2)
- H64: BEVESTIGING: Cyberpesters gebruiken meer het ‘blaming-the-victim-mechanisme’ om te kijken naar cyberpestgedrag (naar analogie van *supra*: 1.7.1.2)
- H65: VERWERPING: Omstaanders van klassiek pestgedrag zijn het meest getuige van ‘iemand uitsluiten’ (zie *supra*: 1.2.1.3).